Genc u Șunas

Aram sdîq

ئارام سدیق

گەنج و شوناس

گەنج وشوناس

ئارام سدیق

گەنج و شوناس

ئارام سدیق

سلێمانی ٢٠٠٧

- ناوی کتێب: گەنج و شوناس
- ناوی نوسەر: ئارام سدیق
- بابەت: گفتوگۆ دەربارەی گەنج
- تایپ :ئاشنا سدیق
- مونتاژ: خودی نووسەر
- تیراژ: (٥٠٠) دانە
- چاپ و بڵاوکردنەوە: چاپەمەنی گەنج
- ساڵی چاپ: چاپی یەکەم (٢٠٠٧)
- ژمارەی سپاردن: (١٠٨٨)ی ٢٠٠٦

Aram_sdeq@yahoo.com

بۆ

ئەو نەوەیە پێشکەشە

کەخولیای گۆڕانە لەکۆمەڵگەی کوردیدا...

پێرست

پێشەکی کورت...۷
ئیسماعیل حەمە ئەمین..............................۹
یاسین بانیخێڵانی......................................۵۷
عەدالەت عەبدوڵڵا.......................................۷۵
ڕەزا مەنو چێهری...۸۹
فازیل هیمەت..۹۹
مامۆستا عەلی باپیر......................................۱۱۱
بەختیار عەلی..۱٦۷
حەمەی ئەحمەد رەسوڵ..................................۱۹۷
ئاسۆ جەبار..۲۰۹
سوپاسنامە...۲۱۹

پێشەکی کورت

گەنج یەکێکە لە کائینانەی تا ئێستا لە کۆمەڵگەی ئێمەدا پەراوێزخراوە و بەردەوامیش پەراوێز دەخرێت، هەم لە لایەن خێزان و کۆمەڵگەوە و هەم لە لایەن دەسەڵات و حزبەکانەوە، ئەوەی گەنجی لەسەر پێی خۆی هێشتۆتەوە تەنها ئیرادەی گەنج خۆیەتی و هەر ئەمەشە دەبێتە هۆی ئەوەی گەنج شوناسێکی هەبێت ئیتر ئەو شوناسە گوزارش لە هەر شتێك بکات ئەوە ژیانی گەنجی کوردە.

ئەوەی گەنج لە کەسانی تری کۆمەڵگە جیادەکاتەوە ئەو بیرکردنەوە نوێیانەیە کە هەیەتی و هاوکات ئەو خەون و خولیا هەمەڕەنگ و فرەلایەنە بەردەوام کاریان بۆ دەکات، خۆ ئەگەر گەنج خاوەنی خەون و بیرکردنەوەی نوێ نەبێت ئەوا هەرگیز ناتوانێ نەوەکانی پێش خۆی تێبپەڕێنێت و داهێنان بکات. ئەوەی من تێبینیم کردووە گەنجی کورد بەڕێژەیەکی زۆر خەمساردە، یان خەسێنراوە لەلایەن دەسەڵات و حزبەوە و مەرامی یەکەمی دەسەڵات و حزبی کوردیش خەساندنی گەنج بووە، بە تایبەتیش ئەو ڕێژە کەمەی گەنج کە دەیانەوێت

گۆڕان و نوێبونەوە بکەن. ئەو دوو پێکهاتەی گەنج کە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا پانتاییەکی زۆری زانکۆ و پەیمانگاکانی کوردستانی داگیرکردووە، هاوکات ڕێژەیەکی کەمی گەنجیش بە شێوەیەکی جیدی و لێبڕاوانە کار بۆ گۆڕان نوێبوونەوە دەکەن و دەیانەوێت دۆخێکی نوێ بۆ ژیان و سنورێك بۆ دەسەڵات دابنێن و چاودێرێکی وردی ئەو دەسەڵاتە کەمتەرخەمە بن کە پانتایی کۆمەڵگەی ئێمەیان داگیرکردووە.

ئەوەی ئەم کتێبە مەبەستیەتی لێی بدوێ گفتوگۆکردنە لەسەر دۆخی پڕ لە ئاڵۆزی گەنج و ئەو پەرتەوازەییەی گەنج و نەبوونی شوناسێکی جێگیر. ئەم کتێبە گفتوگۆیە لەگەڵ کۆمەڵێك نوسەر و ڕۆشنبیر کە لە کایەی ڕۆشنبیری کوردیدا دەنگی دیارن و تاڕادەیەکیش خاوەنی بیرکردنەوەی و روانینی جودان. دەربارەی ڕەوشی گەنجانیش خاوەنی رای سەربەخۆو تایبەتن. ئەوەی پەیامی منیشە لەم کتێبەدا هاوکات و هاوبۆچوونی زۆرێك لەو ڕۆشنبیرانەم و دەمەوێ بۆ کۆکردنەوەی ئەم دیدارانەش گفتوگۆیەکی جیدی لەسەر ڕەوشی گەنجی کورد و ئەو دۆخە بیشوناسیەی هەنووکەی قسەو لەسەر وەستان هەبێت، هەروەها کۆکردنەوەشیان لەم کتێبەدا لەبەر پەرتەوازەیی ئەو دیدارانەو گرنگیانە، کە زۆرێك لە هاوڕێی و خوێنەرانی کۆکردنەوەیان بەپێویست دەزانی.

ئارام سدیق

٢٠٠٦\١٠\١١

ئیسماعیل حەمە ئەمین

گەنج و شوناس

ئیسماعیل حەمە ئەمین یەکێکە لەو نووسەر و رۆشنبیرانەی چەند ساڵێکە لە وڵاتی ئەڵمانیا دەژی و لە کاییەی رۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی سەلماندووە و تا هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکی ناوازەیە لە رۆمان و نۆڤلێت و لێکۆڵینەوە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا. ئەمە بێجگە لەوەی خاوەنی دید و بۆچوونی تایبەت بووە لەسەر پرسی گەنج لە کۆمەڵگەی کوردیدا. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی ئیسماعیل_یش بەم شێوەیە بوو.

* سەرەتا ئەگەر بپرسین گەنج کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، هەروەها پیر کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەرەی کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەبینن؟

– مەسەلەی تێڕوانینی گەنج و پیر لە چوارچێوەی پرسیارێکی گەنجانەدا نامێنێتەوە، بابڵێین تەنها لە چوارچێوەیەکی تایبەتدا نامێنێتەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا پرسیارێکی گەورەیە، خۆی پرسیارێکە لە فەلسەفەشدا ئیشکالیەت ئامێزە، دەکرێ بەم شێوەیە پرسیارەکە فۆرمۆلە بکەینەوە: گەنج کێیە؟ پیر کێیە؟

ئایا گەنجایەتی لە تەمەنەکاندا خۆی بەرجەستە دەکات یاوەکو لە جولانەوەی کۆمەلایەتی و ئیدیای نەوەکاندا شێوازی خۆی وەر دەگرێت؟، ئایا مەبەست لەگەنجایەتی کامڵ بوونی ئیدیا و بیروبۆچوونەکانە کەووزەیەکی بەردەوام دەدات بەجوڵەی کۆمەلایەتی و لەبەرامبەریدا ئەو کۆنزەرڤاتیزمە بەپیر بچوێنن کە دەیەوێت کۆمەڵگە لە بارێکی چەقبەستوودا بهێڵێتەوە؟!، بەمانای ئایا پیری و گەنجایەتی بە پێوەرێکی فەلەسەفەی کۆمەلایەتی و ئەدەبی دەپێورێت و لەو بنەمایانەوە پێوەرەکان خۆیان بینا دەکەن؟. هەموو ئەمانەی باسمکردن کێشە ئامێزەی پرسیارەکەی بەرێزتە؟! ... دێریدا لە کتێبێکیدابەناوی (کاپێکی دیکە ..) یاوەکو (کاپیتاڵێکی دیکە) باس لەکێشەی زۆرانبازی دووئایدیا و دوو چەمك دەکات لەئەوروپادا، ئەو باس لە ئەوروپای گەنج و ئەوروپای پیردەکات و لەوێوەڕا دەیەوێت (چەمکی ئەویتر و ئەویدیکەی نامۆ) لە بیرکردنەوەی ئەوروپیدا دیاری بکات . یاخود ئێمە دەتوانین باس لە ژیانێکی پیرانەو ژیانێکی گەنجانە بکەین!.ئیدی ئازیزم هەمیشە پرسیاری گەنج وپیر پرسیارێکە لەناو خودی مرۆڤدا لە سایکۆلۆژیای مرۆڤدا لە کێشمە کێشمێکی بەردەوامدایە. زۆرجار پیرەکان دەڵێن ئێمە گەنجین و گەنجەکان دەڵێن ئێمە پیر بووین، ئیدی ئاوەها، پرسیارەکەت زۆر زیرەکانە پەلهاوێشتەی دیکەی لێدەبێتەوە،بەلام گەر بەدیاریکراوی بگەڕێینەوە بۆ سەرپرسیاری ئەوەی گەنج کێیە؟، دەتوانین بەدیاریکراوی بڵێین : گەنج ئەو مرۆڤەیە کە خاوەنی وزەیەکی گەورەیە بۆ کرانەوە بەرامبەر بە دنیا، ئەو وزەیە کە دەیەوێت پڕ بەدنیادا بکات،

دەیەوێ دنیا بگۆڕێ، گەنج ئەو وزە سمبۆلی و رەمزیەیە، کە خەون و یۆتۆبیا راپێچی ژیانی راوەستاوی ئێمە دەکات ، گەنج ئەزموونێکە لە ماوەی کورتی تەمەندا ڕوودەدات و موغامەرەی بیرکردنەوە و خەونە لەگەڵ زەمەنی راوەستاودا بۆ ئەوەی شتەکان بەراوەستاوی نەمێننەوە، یاخود دەتوانین چەند رستەیەك لە (سارتەر) قەرزبکەم و بڵێم" نێوەندێکە بیروڕاکان تێیدا گەشە دەکات ،لەوانەشە لە هەڵچوونیدا بکەوێتە نێو چاڵەکانی پیرایەتیەوە و تێیدا بمرێت. کێشەو ململانێی گەنج و پیر لەهەموو کۆمەڵگەیەکدا بەپێی کولتوری ئەو کۆمەڵگەیە و بەپێی شێوەی پێکهاتەی کۆمەلایەتی و ڕۆشنبیری ئەو میللەتە زۆرانبازیەکانی خۆی و فۆرمەکانی خۆی دیاری دەکات.

دیارە ململانێی پیرو گەنج لەلای ئێمەی کورد بەرێچکەیەکی تایبەتدا خۆی شێوەباز کردووە، رامان وراڤەی ئەم زۆرانبازیە لەداهاتوودا کێشەیەکی بنەرەتی سۆسیۆلۆژیا و فەلسەفەی کۆمەلایەتی کوردی دەبێت، هیوادارم لەپاشەرۆژدا مێژووی ئەو زۆرانبازیە قوڵتر وئەکادیمیانەتر لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێت، کەپێویستی بەئەرشیفێکی دۆکۆمێنتاری گەورە هەیە لە بیروڕای سیاسیەوە بیگرە تاوەکو مۆدەی جل و زەوقی موزیك لەم کۆمەڵگەیەدا، بەمانای کۆمەڵێك خاڵی دیکە و کۆمەڵێك پرسیاری دیکەی لێ ئەبێتەوە، ئەگەر بوار هەبێت، با من و تۆ ، تۆزێك باس لەو بزوتنەوە کۆمەلایەتیەبکەین کە لە سەرەتاکانی حەفتاکاندا جەوهەری ئەو مل ملانێیەی لەخۆدا چەکەرە پێکردووە و تاوەکو ئێستا درێژبوونەوەی هەیە: ئێمە لە حەفتاکاندا نەوەیەکمان هەبووە کە خۆی بە گەنج تێگەشتبووە و

ئەو وەهمەی لەلادروست بوو کە ترادیسیۆن و موحافزکارانەی نەوە کۆنەکان چیتر ناتوانی چ لەبواری سیاسەتدا و چ لە بواری ئەدەبدا ئەو دنیایەی خۆی شی بکاتەوە ! !، تائێرە قەناعەت پێهێنەرە،وانیە !، تەنانەت ئەوەندەی ئەو نەوەیە بانگەشەیان بۆ تیۆرەی گەشەسەندنی (داروین) کردبوو..(بێگومان زۆر بیروڕایان بەشانازی و توندرەویەوە بانگەشە دەکرد، کەدوای چەندەها ساڵ دوای ئەوە و ئێستا لێی پەشیمان بوونەتەوە)،زۆر رستەی وەهایان دەگووت کەزیاتر بۆ هاروژاندن بوو، نەك لەبیرکردنەوەیەکی قوڵەوە سەرچاوەی هەڵگرتبوو، وەك رکەبەرایەتیەکی کۆمەڵگەی موحافەزکاری ئیسلام رێژی ئەو زەمەنە، ئەو نەوە گەنجەی حەفتاکان ،بانگەشەیان لەبەیاننامەی ئەدەبی و چیرۆك و شیعردا دەر دەبڕی، ئەمانەش گرنگی مێژوویی و ئەدەبی خۆیان هەبووە ماتریاڵێکی باشی دۆکۆمێنتاری ئەو سەردەمە . گەنج لەو سەردەمەدا واتە لە حەفتاکانداپێکهاتەیەکی ئایدۆلۆژی بوو، پێکهاتەیەك بوو کە دەیویست دنیای کوردی لە ڕەگەوە بگۆڕی، بارودۆخی ئەو سەردەمە گەشانەوەی بیروڕاکان بوو لەهەموو جیهاندا، لە شەستەکاندا و حەفتاکانیش بەدوایداهات، شۆڕشەکەی ١٩٦٨ لەئەوروپا و ئەمریکا و تەوژمی دژ بە کۆلۆنیالیەت و ئیمپریالزم ودژە جەنگی ڤێتنام و داواکردنی خوێندکارانی زانکۆ لە ئەوروپا بۆ زیاتر کرانەوەی نێرو مێ بەسەر یەکدیداو گۆڕینی پڕۆگرامی خوێندن و ریفۆرمی رادیکاڵی و فراونکردنی دیموکراسی و پەیدابوونی فینۆمین و گروپەی هیپیەکان و موزیك و ئەدەبیات و شێوە جل و بەرگی خۆیان و بڕوابوونیان بەئاشتی

سەرانسەری لەدنیادا ، سەرجەم کەش و هەوای سیاسی و فەلسەفی ئەو زەمەنە بوون. تەنانەت لە مۆدێلی جل و بەرگیشدا و ئەدەبیشدا ڕەنگادانەوەی رادیکالانەی هەبوو لەسەر کۆمەڵگەکانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست، با رۆمانەکانی هەردوو رۆماننوسی مەغریبی (موحەمەد شوکری و موحەمەد زەفزاف) بخوێنینەوە ئەو شێوە ژیانیان زۆر جوان لە ئەدەبیاندا تۆمار کردووە. ئەمانە هەمووی و بزوتنەوەی هیپیەت و موزیکی ئەو سەردەمەی وەکو (ئیلفیس برسلی و زۆری دیکە) بووە هۆی دروست بوونی جۆرە مۆدیلێکی تازە ، شارلستۆن و مینیجۆب (تەنورەی کورت لەسەروو ئەژنۆوە) و هێشتنەوەی لاجان لەلای گەنجان، بۆ نمونە لە یەکێك لە نواندنە رەش و سپیەکانی حاجی مەکیدا ، (حاجی مەکی) رەخنەلە گەنجان دەگرێت بەوەی شارلستۆن لەپێ دەکەن و لاجان دەهێڵنەوە، ئەمانە مۆرکی ئەو ژیانی گەنجایەتی ئەو زەمەنەی سلێمانی وبەغدا بوون.. بۆ نمونە ژن و پیاو و کچ و کوڕ پێکەوە ئەچوون بۆ سینەما، لەم شارەی ئێمەدا، کە سلێمانیە، خەڵکی دەچوون بۆ سینەما و خێزان بەتەواوی و تەنانەت کچانیش پێکەوە دەچوون، ئەمە هەمووی بزوتنەوەیەکی گەنجانە بوون.

لەسەر ئاستی ئەدەبیش بۆ نمونە یەکێکی وەکو مامۆستای شاعیرمان (لەتیف هەڵمەت) فیگوری رادیکالی ئەو سەردەمە بوو! !، بزوتنەوەی روانگە لەژێر کاریگەری بزوتنەوەی تازەکانی شۆڕشگێڕی و مارکسیەت لەدایك بوو ،لەلایەکی دیکەوە فەلسەفەی وجودیش وەك توێژاڵێکی مۆدەی ئەدەبی لە چایخانە ئەدەبیەکانەوە خۆی شێوەباز دەکرد بەشیعر دەربارەی

نائومێدی و بوون و مەرگ و پرسیارە وجودیەکانی مرۆڤ ، (عوسمان شەیدا) و(موحەمەد عومەر عوسمان) ی شاعیر فیگوری گرنگی ئەو سەردەمە بوون ، ئیدی وردە وردە لەدوای تەوژمی روانگە و لە کۆتایی حەفتاکانەوە سەریان هەڵدا، بەگشتی ئەمانە بەرەی گەنجیان بەنارێك و گەرەڵاوژەیی پێکدەهێنا، بۆ نمونە برادەرانی روانگە بیروڕای ڕادیکاڵیان هەبوو دەیانگووت: دایك و باوکی ئێمە مەیمونە ! !، ئەمەیان کاتێك دەگووت کە کۆمەڵگای کوردی هەتا بینەقاقای کۆمەڵگایەکی فیودالّی بوو، کومەڵگەیەکی دەرەبەگایەتی و پەیوەندیە خێڵ بەندیەکان چڕتر بوون وەك لەوەی ئەمڕۆ، ئەمە مانای ئەوەنیە ئەمڕۆ خێڵ نەمابیّ و مردەژار بوو بێت لەنێو کۆمەڵگەیەکی مۆدێرندا، نەخێر ماوە و بەشێوەیەکی دیکە مومارەسەی دەسەڵاتی خۆی دەکات...

گەنج و بزوتنەوەی گەنجانی ئەوزەمەنە خاوەنی پەیامێك بوو ،بەڵام نادیارو بیّ تیۆرە و بیّ قوڵیەکی مەشروع بوو ،کە هێزی خوێندنەوەی قۆناغەکە بدات بەخۆی، لەبەر ئەوە زۆر زوو کەوتە ناو چالّی ئیدیای فیودالیً و خێڵەوە، کێشەکە لەوەدایە، هەرهەمان گەنج هەر هەمان نەوە ئێستا ئەمڕۆ دەستی بەسەرهەموو بوارەکانی سیاسەت و دام و دەزگای رۆشنبیری و تەنانەت ماڵیشدا گرتووە !، هەر (بیرگەنجەکانی) دوێنیّ بوون ، کەئەمڕۆ خاوەنی پەیامێکی پیرانەن و دەیانەوێت کۆمەڵگەی کوردی لەسەر شێوازی یەك مۆدێلی سیاسی و کۆمەڵایەتی خێڵەکی هەڵسوڕێنن، بنەمای هەڵسوڕێنەری ئەو دەزگایانە، فۆرمی مقەڕاتی حزبیە و ئەویش

(بەوەزارەتەکانیشەوە)لەبنەماوە لە تەکیەی ئاغا و شێخەکان دەچن ! ! و هەمان شتروکتور و بنەمای تەکیەی ئاغا و شێخەکانی جارانن بەماسکێکی دیکەوە. بەمەرجێك ئەگەر هاتوو بەراوردێکی ئاسانی هەمان نەوە بکەین لەگەڵ بیروڕاکانی زەمەنی جارانیان ، کە بانگەشەی ئازادی ئافرەت و تاك و سەربەستیان دەکرد، ئەوادەبینین کەئەمانە خاوەنی نیو چارەکی ئەو بیروڕا ڕادیکاڵانەجارانیان نین. بەمانایەکی دیکە لەکۆمەڵگەی ئێمەدا گوتاری گەنجانە هەمیشە لەپاشگەزبوو نەوەیەکی ڕادیکاڵانەی سەد و هەشتا پلەدا بووە.

ئێستاش و لە ئەمڕۆماندا گوتاری ڕەخنەگری گەنجانە بوونی هەیە، زۆریان ڕادیکالّن ، بەڵام ڕێگرێکی دەروونی هەیە بۆ ئەوەی خۆی رێکبخات و لەشێوەی بزوتنەوەی کۆمەڵایەتیدا خۆی ئۆرگانیزە بکات،نمونەم لەسەر ئەوە مانگرتنەکانی خوێندکارانی زانکۆ بوو، لەبەرامبەر گەندەڵی تا سەر ئێسقان لەزانکۆکاندا، کەچی زۆر زوو پاشەکشێیان لێکرد ! !، ئەوانەی کەداوای هەڵوەشاندنەوەی رێکخراوە خوێنکار و قوتابیە حزبیەکان کرد، زۆریان پێنەچوو رایانکردە نێو باوەشی پیرە سیاسیەکانەوە ! !. لەلایەکی دیکەوە من تێئەگەم کە گوتاری گەنجانە رازی نیە بەباری ئێستاکیّ، بەڵام کێشەی ئێمە ئەوەیە لەناو هەموو گەنجێکدا پیرێکی نووستوو هەیە کەناهێڵێت خۆی ئۆرگانیزە بکات و روانییێکی پاشەرۆژانەی هەبێت بۆ ژیان. پیر ئەوەندەی بیر لەمردن و هێشتنەوەی واقیعی خۆی دەکاتەوە ، ئەوەندە بیر لەپاشەرۆژ ناکاتەوە، بەمانای پیرێك هەیە کۆمەڵگای بەقورسایی خۆیەوە راپێچ کردووە نێو بازنەکانی وەهمیەوە و ترادیسێۆن

ونەریتی باوی کۆمەڵایەتی و ناسیونالیەتی کوردایەتی و ئاین دەکاتە چەکی خۆی و دەیەوێت ئەو واقعە وەکو خۆی بمێنێتەوە، پیرێکە لە ئیدیا و شێوازی ئیداری دەزگاکانی حکومەتی هەرێم و وەزارەتەکان و قوتابخانە و خەستەخانە و زانکۆکاندا خۆی کۆرپەیی و بەرجەستە دەکات. ئەو پیرە هاتۆتە نێو ناو دەروونی هەموو (بیرگەنجێك) کەوە، لەوانەیە لەگەڵ کاملبوونی تەمەن و ڕوداوو و پێچێکی مێژوودا ئەو پیرە وورپابێتەوە و هەمووان جارێکی دیکە بکەوینەوە نێو چاڵەکانی کۆنزەرڤاتیڤیەت، تۆ سەیری بەرێزمان (فاروق رەفیق)ی بیرمەند و فەیلەسوف بکە چۆن بۆ غروری موحافزکارانەی کوردی دەگری ! !، بەرێزی تائەو رادەیە(ئەنتی ئەمریکانیزمە) کە موحافزکاری رۆژهەلاتی پێی قبولە، نەك ئەنتی ئەمریکانیزمی !، ئەنتی ئەمریکانزمی ئەو لە گوتارێکی رۆشنبیری هاوچەرخەوە سەریهەڵدانەداوە، وەکو ئەوەی ئەمڕۆ لەئەوروپا و جیهاندا هەیە، فاروق بەو تولە رێگەکانەوە و بەهەموو ئەو هێزە فیکری و تێوریە ئەکادیمیانەی هەیەتی دەیەوێت بمانگەڕێنێتەوە بۆ ئەو رقە ئەبەدیەی کە موحافزکار و پیر هەیەتی لەرۆشنبیر ، بەهەر حاڵ..

من ئێستا بڕوام بە خنکاندنی ئەو (پیرە و غرورەکانی) هەیە، ئەمە ئیشی ئەم نەوەیە و ئیشی هەمووان دەبێت . من لەو بڕوایەدام ئێمە دەبێت ئەو پیرە بخنکێنین!، من لە ڕۆمانی "کەوتنە خوارەوەی گورگێك"دا بیرم لەوەکردەوە کە دەبێت (سەربڕاوی گەورە)، کە پاڵەوانی سەرەکی رۆمانەکەیە، بکوژرێت!، بەڵام دوای ٣٥٠ لاپەرە سەیرم کرد ئێمە بەهیچ

شێوەیەك نەمانتوانیوە پیرەکان لەدەروونماندا بخنکێنین و بکوژین، ئیشی ئێمە کوشتنی ئەو پیرانەیە. دیارە خودی ئەم رۆمانەش (کەوتنە خوارەوەی گورگێك) ، پیری کوردی نێو نێوەندی ئەدەبی پەست کردبوو، ئەوەبوو لەلایەین ئەو دەزگایەی کەچاپی کردبوو و هەروەها لەلایەن ئەندامانی ئەو دەزگایەوە رۆمانەکە (شێوێندرا)، تەنانەت خۆیان هیلاك نەکرد داوای لێبوردنێکیش بکەن. ئیدی لەهەموو شوێنێکدا (پیری کوردی) بوونێکی مشەخۆری و رێگری هەیە لەبەرامبەر داهێنان و ژیان، لێرەوە ئەم کوشتنە کوشتنێکی سومبولیانەیە، کوشتنێکی ڕەمزیانەیەلەڕیشەکێشکردنی هەموو ئەو وەهمانەدا خۆی ئاوێنەیی دەکاتەوە، کەلە حەفتاکانەوە و پێش ئەوەش بەسەقەتی بانگەشەی بۆ کراوە، بەڵام ئێستا پەشیمانبووینەتەوە لێی. بەمانایەکی دیکە، پێداچوونەوەی هەموو ئەو چەمکانەن کە دەسەڵاتی کوردی ئەمڕۆ پێناسەی سەقەتی بۆ کردووە، هەر لە پێناسەی شەهیدەوە بیگرە تاوەکو نیشتمان وکۆمەڵگە و کوردایەتی.

گەر سەیری ئەو بیرۆکراتیانەی ئەمڕۆ بکەیت، سەیری ئەو گەندەڵیە ئیداریانەی کە ئەمڕۆ هەیە بکەیت ،ئەگەر سەیری شۆڕەسواری ئەم گەندەڵیە بکەین،دەبینین لە ڕابوردوودا، هەموویان لە نامیلکەو قسەکانیاندا، هەڵگری بیرو ڕای زۆر زەق و ڕادیکاڵ بوون دەربارەی ژن، دەربارەی منداڵ، دەربارەی کۆمەڵگە خەڵکی تیا هەبوو، نەك تەنها داوای ئەوەی ئەکرد کەنابێ دووژن و سی ژن قەدەغە بکرێت و مارەبەجاش بکری و گەورە بەبچوك بکرێ، بەڵکو خەڵکی تیا هەبوو داوای ئازادی

پەیوەندیە سێکسواڵیەکانیشی دەکرد!!، کەچی ئەمڕۆ خۆی یەکێکە لەوانەی چەند ژنێك ئەهێنی!، ئەمەیە ناکۆکی لەناو خودی ئینسانی کوردی، ئەمە مانای خۆ دزینەوەیە لەدۆزی گەنجانەو تێنەگەیشتنە لە گوتاری گەنجانە... بە بڕوای من گوتاری گەنجانە مانای بونیادنانی جیهانبینیەکی ڕوون و ئاشکرایە دەربارەی کۆمەڵگا دەربارەی ئەدەب و کولتور .
بابڵێین ئەگەر هاتوو نەوەیەکی نوێ بوونی هەبیت!!، ئەمە گرفتەکەیە، گرفتێکی بەردەوامە، گەنج لە کوێدایە و پیر لەکوێدایە و کەی پیرەکان گەنج دەبنەوە؟!، کێشەکە لەوەدایە هەرگیزاو هەرگیز پیرەکانی ئێمە نایانەوی گەنج ببنەوە کێشەی ئێمە لەوەدایە گەنجەکان بەرەو پیریەکی رەمزی و سایکۆلۆژی و فیکری! هەنگاو هەڵدێنن، ئەگەر هاتوو سەرەتا گوتارێکی گەنجانەیان هەبووبێت، ئەوا کێشەکە لەوەدایە لەنێو خودی خۆیدا ڕێڕەوێکی پێچەوانەشی هەیە ، بۆ گەڕانەوە بۆ گوتاری تەقلیدیەت بۆ موحافزکارانە بۆ کۆنخوازی بگەرێتەوە. تەنانەت لەبواری ئەدەبدا ئەگەر سەیری بکەین زۆر چیرۆکنوسمان هەبوون، سەرەتا زۆر باش نوسیویانە ، زۆریشیان قەڵس بوون بەو ئەدیبە رەسمیانەی پەنا دەسەلاتی ئەو زەمەنە، بەمانای ئەوان دژایەتی ئەدەبێکی ڕەسمی مەسلەکیان دەکرد،لەبەر ئەوەی ئەدیبی رەسمی ئەدیبێکە دەزگاوی بووە و جادووی دەسەلات توانای داهێنانی مراندووە، ئەوە جگە لەوەی دژی هەموو داهێنانێکی نوێیە.. کەچی ئێستا ئەوانە خۆیان بوون بەئەدیبی مەسلەکی و ڕەسمی، ئەوەندەی بەشداری و دەرکەوتن و عەلاوەکان گرنگیان هەیە لەلایان، ئەوەندە داهێنان

بۆ ئەوان کێشە ئامێز نیە!!.ئەمە بەشێکی بچوکە لە ململانێی ئیدیای گەنج وپیر لەنێوەندە ئەدەبی و سیاسیەکەی ئێمە. کێشەکە لەوەدایە دەبێت ئێمە جارێکی تر، ئەو پێناسانە دیاری بکەینەوە ، ئەم پەیوەندی و زۆرانبازیەی نێوان گوتاری گەنج و پیر لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، پەیوەندیەکی زۆر تێك ڕژاوە و ئاڵۆزە.

ئارام سدیق : جیهانگیری و هاتنی تەکنەلۆژیا چ گۆڕانێکی بەسەر شوناسی پیرو گەنجدا هێناوە، ئەگەر گۆڕان هەیە لەسوودی کامیانە؟

ئیسماعیل حەمە ئەمین : من گومانم لە گوتاری نەوەیەکی گەنج هەیە، گومانێکی فیکری و زانستیانە، چونکە ئەگەر هاتوو نەوەیەکی گەنج بوونی هەبووایە، ئەم هەموو ناشرینیە لەدنیای کوردیدا نەئەبوو. کێشەکە لەوەدایە ئەمڕۆ وەکو پێم گوتی گوتاری گەنجانە مانای جیهانبینیەکی ڕوون و ئاشکرایە، ئەمڕۆ جیهانبینیەکی ڕوون و ئاشکرا بوونی نیە ، تەنانەت هەوڵدانیش بۆ ئەو جیهانە لەسەر ئاستێکی زۆر شەرمنە، ئەمڕۆ گەنجێك هەیە داوای داخستنی زانکۆیەکی ئەهلی دەکات، بەلام تاقەتی نیە دوای ئەوە موتابەعەی بکات بزانێ، ئەم زانکۆیە کە دائەخریت و تێکەڵی زانکۆکەی ئەوی دەکەن، ڕەوشەکە بەرەو کوێ دەڕوات!. ئیرادەیەگەرایەك راستەقینە نیە بۆ گۆڕان، یاخود دەتوانین بەو ڕێژەیە بڵێین: هێشتا ئەم ئیرادەیە کامڵ نەبووە و فۆرمی خۆی وەرنەگرتووە. ئاشکرایە ئەمڕۆ جۆرێك هەیە لەڕازیکردن، لە تەمەڵی و پیر بوون، لەزۆر و بۆری و

بەرهەمهێنانی مرۆڤی مشەخۆر،مشەخۆری هەڕەشەیەکە لەسەر گەنج، دەسەڵاتی کوردی گەندەڵی خۆی دەگوێزێتەوە بۆ نێو گەنجان لەرێگەی بە پڕۆسەی (بەمشەخۆرکردنی گەنجان)، رازیکردنێکی بێ بنەماو بێ بەرنامە، ئەمانە کێشەی تازە و مەترسی تازەن لە سەر نەوەکانی داهاتوو، لەبەرئەوە هەموو گوتارێك کە تەرح ئەکرێت لە ئاستێکی ڕووکەشی و فۆرمێکی ناتەواودا دەمێنێتەوە ،لەسەر ئاستی کۆمەڵێك وشە و کۆمەڵی گوتاری کورتیلەی رۆژنامەیی زیاتر لەگلەیی دەچن وەك لەوەی نووسینێك بن تەعبیر بن لە ئیرادەیەك بۆ گۆڕان، ئەوەشی دەمێنێتەوە هیچیشی وەر ناگێڕدرێتە سەر زمانی کردەییبوون و جوڵەی ئۆرگانیزەکراو. من پێموایە جوڵەی نەوە تازەکان ئێستا لە کوردستاندا بوارێکی باشتری هەیە بەحوکمی کشانەدواوەی تیرۆری جەستەیی و زەبری کوشندە لەسەر جەستە. هیچ لەم مانگرتنانە نەبوون بەتەرح و هیچی تەرجەمەنابی بەکردار و دەسەڵات ناخاتە بەردەم پرسیاری چارەنوسی و دانوستان !!، لەوانەیە هۆکارێك ئەوەبێت، کەئەو گوتار و جوڵانەوانە و مانگرتنانە لە خولگەی ئێستاکێدا دەخولێنەوە و لەسەر بنچینەی ئێستای رۆژانە دەجوڵێن، بێئاگایە لە رابردوو.. چاوێك نیە کە سەیری ڕابردوو بکات، چاوێك نیە سەیری مەنتیقی خۆی بکات، ئیدی لەمەوە دەتوانم ئەمانە پابەند بکەمەوە بەپرسیارەکەت و بڵێم : راستە ئەمڕۆ تەکنەلۆژیا و کۆمنیکاسیۆنی جیهانگیری لەبەردەمدایە، بەڵام لەبەرامبەر ئەو خودە نائاگایە بێ کاریگەر دەمێنێتەوە!.. بۆ ئەوەی ئێمە لەو هاوکێشەی تەکنەلۆژیا و جەوهەری خود

تێبگەین، دەتوانین لەنموونەیەکی زیندوو نزیك بینەوە، بۆ نموونە: من نەمزانی ئایا پەست بوونی خوێندکارانی زانکۆی سلێمانی بەکردنەوەی زانکۆی (ئایندە) لە بەر ئەوەیە، کە زانکۆیەکی تر هەیە مونافەسەی ئەوان دەکات و سبەینێ هەق لەوان وەرئەگرێتەوە، یاخود دژی ئەوەن کە خەڵك بەبازێك و بڕێك پارە دێتە زانکۆوە!! وام هەستکرد کە بزوتنەوەیەکە بۆ دەرچوون لەکلێشە پیرەکانی خوێندن و مەنهەج کە گەندەڵی و دەسەڵات لەپشتیانەوە وەستاون،کاردەکەن و پشوو درێژن!! من چاوەڕێی ئەوەم ئەکرد پێش و دوای ئەو خۆپیشاندانە چەندەها هەوڵدان و بزوتنەوەیەك هەبوایە بۆ تازەکردنەوەی مەنهەج بۆ گۆڕینی سیستمی زانکۆ هەروەها بۆ قسەکردن لەسەر پەیوەندی نێرو مێ لە زانکۆ و گشت پڕۆسەی خوێندندا، بۆ ڕیشەکێشکردنی توندوتیژی لەراڕەوەکانی زانکۆ، و زۆر و بۆری بەکالۆریۆس و ماجستێر و دکتۆرای لەهێلکە تروکاوی دەسەڵاتی حزب، دەبووایە چەندەها گروپی فشار لەنێو خودی خوێندکاراندا لەدەرەوەی بازنەکانی دەسەڵات خۆی رێکخستایە، کەچی هەر یەکە و لەنێو خولگەی دەسەڵاتدا بەدووی چارەسەردا دەگەڕا، گەر ئەو خوێندکارانە لە رێگەی کۆمۆنیکاتسیۆن و ئینتەرنێتەوە ئاگایان لە رابوردوو بووایە، چارەسەری کێشەکانیان نەدەدا بەدەست دەسەڵاتێك ، کەهێشتا بەدەست و بەددان لەنێو کولتوری بەعسیزمدا گاگۆڵکەیەتی.. . بەڵام دوای ئەوەی زانکۆی ئایندە داخراو هەمان خوێنکارەکانی ئەو زانکۆ ئەهلیە لەدەرگای پشتەوەی زانکۆوە کرانەوە بەزانکۆی سلێمانیدا، ئیدی ئەو هەموو هەرایە دامرکایەوە !!، سەیرە وانیە!!، هەر

وەك ئەوەی مەسەلەكە تەنها غیرە و ئیرەیەكی ناهۆشمەندانە بێت، ئەمەش پالّی نا بە نوێنەرە پیرەكانی كۆمەڵگە كەبڵێن گەنجان تەنها لەئیرەیی پێبردنەوە ماندەگرن !!، ئەگینا بە بەراوردكردنی ئەو هەموو ئینتەر نێت و كۆمۆنیكاسیۆنە ، دەبووایە ئەوان (گروپی فشاری بەردەوام) یان پێك بهێنایە، خۆ سەرچاوەكانی زانیاری لەئینتەرنێتدا زەمانەتی ئەوەدەكات، بەوەی هەموو ئەزمونی ئەو جۆرە موتابەعە و تیۆرە و خۆ ئۆرگانیزەكردنینان پیێ ببەخشێت. لێرەوە دەمەوێت بڵێم خودێكی مۆدێرن لەجەوهەردا و ئیرادەیەكی مۆدێرن لە جەوهەردا دەتوانێت ئامرازەكانی مۆدێرنە كەلەتەكنۆلۆژیا و كۆمۆنیكاتسیۆندا خۆی دەبینێتەوە، بەكاربهێنێت. كاتێك بەرامبەر گوتارێكی گەنجانەو نەوەیەكی گەنجانە دەبینەوە ،كاتێك ئەمە لەبزوتنەوەیەكی هوشیارانە ئامادەگی دەبێت، ئەو كاتە دەتوانین بڵێین خودێكی هوشیار زائیدەن تەكنەلۆژیا و كۆمۆنیكاتسیۆن و پەیوەندیداری ، لەپەیوەندیەكی كارلێكگەری ئەقلانیدا دەبن. بەلام كاتێك ئەمە ئەم ئامادەگی نیە، لەبەر ئەوە نەوەیەكی گەنج ونادیار لەبەرامبەر ئامرازەكانی مۆدێرنە بەشێوەیەكی خراپ بەكار دەباو دەیكات بە گەندەخۆری مۆبایل و ئینتەر نێت و جوكە و نوكە !!، دەیكات بەنەوەیەكی بەرهەم هاتووی (ڤیدیۆ كلیپ) و زانیاری ئاسانی پێناسەیی، ئیدی هۆكارەكانی ونبوونی گەنج لەنێو تۆڕی تەكنەلۆژیادا قسە زیاتر هەڵدەگرێ... پرسیاری من ئەوەیە كە ئێمە ئەبێت هەمیشە لەخودێكی هوشیارانەوە ، گومان بكەین لەبوونی گەنجانەی خۆمان .. جاك درێدا لە گوتارێكیدا باس لەئەوروپای گەنج و

ئەوروپای پیردەكات وە هەولێ ئەدا تێبگات لەوەی ئەوروپای پیر لە كوێدایە و دەپرسێت ئەمە تێپەڕاندنی ئەوروپای پیرمان كردووە؟!، بۆ نموونە پرسیاری كۆلۆنیالكردنی ولاتانی دی پرسیاری ڕاسیستی و رەگەزپەرستی، پرسیاری بەكەم زانینی ئەوانەی لەدەرەوەی ڕۆژئاوادان !!، دریدا و هەموو فەیلەسوفەكانی وەك و بۆردریاد ولیوتارد و فۆكۆ و دۆلۆز و..هتد ، بەتایبەت ئەو فەیلەسوفانەی زۆرجار بەپۆست مۆدێرنە ناودەبرێن، گومانیان كردووە لەوەی كە ئەوروپایەكی گەنج هەبێت!، مادامێكی هێشتا ئەم پرسیارانە بەكراوەیی ماونەتەوە، مادامێكی هێشتا فەڕەنسا كە هەڵگری پەیامێكە ئەچێت لە ولاتێكی وەكو ئەفریقا سەرباز دائەبەزێنی و مومارەسەی كاری سەربازی ئەكات،و سیاسەتی حكومەتەكەشی دژی كۆچبەرانە، مادامێكی ولاتێكی وەكو ئەمریكا كەبەشێكە لە دنیای تازە، بڕوای بەداگیركردنە. ئەم پرسیارە فەلسەفیانە هەمووی پرسیارێكن لەخودی ئەوروپا و رۆژئاوا،بەوەی ئایا بە هەقەت ئەوروپا و ڕۆژئاوا تەجاوزی ئەوروپای پیری كردووە؟!، ئەوروپای پیری كۆلۆنیالێ، هەموومان بینیمان كە دروست كردنی دەولەتی كۆلۆنیالی و داگیركردنی ولاتان و بەش بەشكردنی بردنی سامان بوو ،لەدوای ئەوە پۆست كۆلۆنیالی هات كە حكومەتەكانی سەدام و ئەم حوكمەتانەی لەم ناوچەیە دامەزراند، پشگیریكردنی ئەوان خۆی لەخۆیدا درێژەپێدانی ئەوروپای پیر بوو، دووبارە كۆلۆنیالیزەكردنەوە بوو . لێرەوە ئازیزم ئارام سدیق ، ئەتوانین سەیری كێشەكانی گوتاری گەنج بكەین لەهەموو دنیادا و بڵێین: ئایا بەحەقەت گوتارێكی گەنج هەیە؟!

..هەروەها کاتێك من ئەڵێم: گەنج نەوەیەکی و ونە و گەربوونی هەبێت؟!، ئەوا لەو ئیشکالیەتە فیکری و فەلسەفیانەوەیەوە کەئاماژەم بۆکردن، بەمانای ئەرکی هەموو ڕۆشنبیرێکە هەمیشە ئەو پرسیارەبکات، ئایا بەحەقەت ئێمە گووتارێکی گەنجانەمان هەیە وە ئەگەر هەمان بێت کامەیە؟ هەروەکو لە پرسیارەکەی تریشدا ئاماژەم پێکرد بەڕای من گوتاری گەنجانە مانای جۆرێك لە ڕادیکاڵیەت و حەزکردنێك بە گۆڕان، مانای بوونی هۆشمەندیەکی تەواوە بەرامبەر بەدنیا، ئەکتیڤ بوونێکە لەناو ژیاندا، خاوەنی سەرنج و تێزێکی ڕەخنەگرانەیە بەرامبەر بەدنیا نەك خاوەنی سەرنجێکی بۆڵە بۆڵکار . ئەوە نابێت لەئاستێکدا بوەستێ لە موتابەعەکردن و ئاوڕدانەوەی مەوقیع و پۆزیسیۆنی خۆت و مەوقیعی ئەوانی تر. ئێمە پێویستە هەمیشە گومان لە گەنجێتی خۆمان بکەین، گومانێکی راتسیۆنال و ئەقلانیانە، ئێمەدەبێت هەوڵبدەین بەرگەی گومان لە گەنجێتی بیروڕاکانمان بگرین، بۆ ئەوەی تاوەکو مردنی جەستەیی، خۆمان لەپیرێتی و موحافزکاری هزر و بیروڕا بپارێزین.

من خۆم لەبەر ئەرکێکی سەختدا دەبینمەوە کە هاوکێشەی گەنج و پیر بخەمە ناو هەموو ئەوانەوە، ئەوە شتێکە تۆ زیرەکانە من ئەخەیتە ئەو معادەلەیەوە، ئەو هاوکێشەیە قورسە، بەڵام من هەندێك ڕام هەیە لەسەر جیهانگیری گلۆباڵیزم خۆی لە خۆیدا کێشە بەندی و ئیشکالیەتی گەورەی بۆ ئینسان دروستکردووە. گلۆبالیزم خۆی لە خۆیدا گەورەترین کێشەی جیهانی مۆدێرنەیە ،لەهەمان کاتیشدا تەکنەلۆژیاش پڕۆدێکتی وەبەرهێنانی ئەو گلۆبالیزمەیە، ئەگەر هات و تەکنەلۆژیا پێشنەکەوتایە گلۆبالیزم

و جیهانگیری رووی نەئەدا، لەسەرێکی دیکەوە ئەگەڕێینەوە بۆ تێزێکی زۆر کۆنینە،کە ئێمە وامان تەسەورکرد، وەهامان مەزندە دەکرد، من خۆم بۆنمونە،پێم وابوو کە ئێمە و دنیا تەجاوزی زۆر تێز و کۆنتێکستمان کردووە و ئەوانەکۆمەڵی تیزی کۆنن ،کارڵ مارکس بیروڕایەکی سەیری هەبووە. مارکس لەوبڕوایەدابوو کە شۆڕشی کرێکاری لەهەموو دنیا ڕووئەدا، بەمانای شۆڕشێکی ئینتەرنسیۆناڵیە لەبەرامبەر گلۆباڵێکی کاپیتالیستی کەکێشەکانی مرۆڤ لە دنیادا نزیك دەبنەوە و هاوبەش دەبن ، لەوساتەدا سۆسیالیستی مومکینە!!. ئەو پێی وابوو لەبەر ئەوەی سەرمایەدار (کاپیتالیزم) ئەوەندە گەورە دەبی ئەوەندە پێدەگات وەکو خۆی دەڵێت" (ئەوەی کە چینی سەرمایەدار کردی لە دنیای نوێدا هیچ چینێکی تر نەیتوانیوە ئەو گۆڕانکاریە بەسەر دنیادابێنێ)، بەڵام سەبارەت بەکاپیتاڵیزم مارکس لە کۆتایی سەدەی هەژدە پێیوابوو، کە سەرمایەدار وای لیدێت سنوری نەتەوەکان ناهێڵێ جیهانگیری ئەبێ بەیەك، بابڵێین پارە دەبێ بەیەك، ڕەهەندێکی جیهانی سەرمایەداری لەجیاتی رەهەندێکی ناسیونالیستی سەرمایەداری بوونی ئەبێت.. لەمەو دوا وە لەبەرامبەر ئەودا، مارکس بە بڕوای خۆی چینێکی کرێکار دروست ئەبێت دژی ئەوگلۆبالە کاپیتالیستیە، بەڵام ئەمڕۆ پێش ئەوەی ئەو چینە کرێکارەی مارکس دروست بێت، ئیسلامێکی گلۆباڵ دروست بووە، کەلەسەرێکی دیکەوە بەرهەمهێنی دنیای پۆست مۆدێرنی کاپیتالە. پارادۆکس ولاماقول لەوایە کە ئەمڕۆ تیرۆرێك دروست بووە لە شێوەی گلۆباڵدا!، دیارە ئێمە باسمان لە مارکس نیە وەکو تیۆریەکی

شۆڕشگێڕانە، ئێمە باس لە مارکس ئەکەین وەکو فەیلەسوفێك کە پێشبینی ئەوەی کردووە، لەداهاتوودا کاپیتالیستێکی جیهانی ئەبێ کە سنورەکان ئەشکێنی و بازاڕەکان زۆر زۆر فروانتر دەبێت، بۆ ئەوە پێویستی بەڕێخۆشکردن هەیە، گەر سەرمایە دارانی جیهان گوتارێکی ناسیۆنالیستیان هەبوایە ، ئەوا نەیاندەتوانی ئەوروپا یەکپێبگرنەوە، ئێستا ئەوە نەماوە، لەبەرئەوەی تەکنەلۆژیا گەیشتۆتە ئاستێك کە پێویستی بە بازاڕی تازەی تر هەیە، بەلاّم ئەمانە لە نێو خودی ئەوروپاو ئەمریکادا کە بە (نێوەند) ناودەبرێن ڕیتمێکی نەخشەبۆکێشراوی هەیە، بەلاّم کاتێك ئەو شێوازەی گلۆبالّە خۆی دەکات بە (کەنار)ەکاندا، فەوزایەکی سەیر دەنێتەوە ! !،لێرەوە کێشەبەندی ئێمە و گلۆبالّ دەستپێدەکات، هەموو بەرخۆری و گەندەخۆری و هۆکاری تری بەکاربردنە دەهێنرێتە نێو بازاڕەکانەوە. یەکەمجار ئەوەی کە هاتە ناو سلێمانیەوە مۆبایل و ئینتەرنێت بوو، بەلاّم ئەی کوا ئایدیاکانی مۆدێرنیزە کراو، ئەی کوا ئەوبیروڕایانەی کەهەبوون لەگەلّ مۆدێرنە. پرسیارەکە ئەوەیە جیهانگیری چۆن دێتە ناو ئێمەوە و جیهانگیری چۆن دەجوولێتەوە؟!، ئەو کەسانەی لە ئەوروپادا بە ملیۆنەها ئەچنە سەرجادەو دژی هەموو کۆبوونەوەکانی ئەو دەولّەتانەی کە ئێستا لایەنگری جیهانگیرین، خۆپیشاندان دەکەن، خۆ ئەوانە شێت نین، ئەوانە لەو بروایەدان کە جیهانگیری هەژارەکان هەژارتر دەکات ودەولّەمەندەکان دەولّەمەنتر دەکات. ئەمە هاوکێشەیەکی زۆر زۆر ئاسانە کە پێویستە تێیبگەین فەیلەسوفێکی وەکو بۆردیار پێ ی وایە کە

تیرۆر پرۆدێکتێك و وەبەرهێنەری جیهانگیرییەکی وێنە و میدیایە، شەڕی وێنە و ڤیدۆکلیپەکانە، لەنێو هێلانەی میدیا و کۆمنیکاتسیۆن و ئینتەرنێتدا ئیسلامیستەکان دەتروکێنن و ڤیزۆن و دووری گلۆبال بۆخۆیان وەدەست دەهێنن.. ئیسلامیستەکان تەکنەلۆژیای تازەیان، میدیای گلۆبالّیان زۆر باش بەکارهێنا ،ئەویش تەکنەلۆژیای هونەری کامێرایە بۆ بەخشینی ڕەهەندێکی جیهانگیری بە ئیسلام ، بە تیرۆر، با بلّێم بە تیرۆر زیاتر، چونکە ئەگەر تێبینی بکەی لێدانی بورجی یەکەم و لێدانی بورجی دووەم لە یانزەی سێپتەمبەردا، ماوەیەکی کورتی لەنێواندا بوو،لەم ماوە کورتەدا کامێراکان خۆیان جێگیرکردبوو، کەنالّەکان بە زیندوویی دیمەنەکانی مانهاتنیان نیشاندەدا، کامێراکان هاتن و ئیسلامی تیرۆر بیری دەکردەوە، یان بابلّێین تیرۆریزم بیری لەوە دەکردوە کە لەو ماوە کورتەدا پێویستە کامێراکان ئامادەبن لەبەر ئەوە خۆکێشانی فرۆکە رفێنراوەکەی (موحەمەد عەتا) لەبەر چاوی هەموو مرۆڤایەتی بە بورجی دووهەمی مانهاتن ، راچلّەکێن و شۆکی هەمووان بوو، بەرامبەر بە دیاردەیەك کەتاوەکو ئێستا بە هێند وەرنەگیرابوو، ئەویش ئیسلامی سیاسی بوو، کە رەهەندی گلۆبالّی خۆی لە میدیای گلۆبالّەوە بۆ خۆ وەدەستهێنا ! !. بەڕای فەیلەسوفێکی وەکو بۆردیارد یازدەی سێپتەمبەر پێش ئەو دیمەنانە بوونی هەبووە، بەلاّم لەبەر ئەوەی تەکنەلۆژیای بینینێکە (سیمۆلاتسیۆن)ی پێ دەلّێن، تەکنەلۆژیای بینین، ڕووداوەکە بڕیاردەری بەگلۆبالّبوونی ئیسلامی سیاسی بوو، ئەمانە هەمووی ئەو کاتەبوونی هەیە کە تەکنەلۆژیای میدیاو دەیبینین، دەبینرێ

و سەیر دەکریٚ، بەم شێوەیە تیرۆر هەست بە گلۆبالیەتی بینین ئەکات و تەکنەلۆژیای بینین و ئینتەرنێت ئەکات بە هۆکارێکی سێنترالی گرنگ و بەکاری دێنێت. لەبەر ئەوە یازدەی سێپتەمبەر خۆی لەخۆیدا بوونی نەدەبوو بەبیٚ بوونێکی بینراو. ئەمە کرۆکی موناقەشەی بۆردیارە لەمەڕ تیرۆریزم. یانزەی سێپتەمبەر لە پێش، لە ئەفغانستان هەبووە، لە عێراق هەبووە، لەزەمەنی ئەنفال و هەڵەبجە و بەشداری ئەوەوە هەبووە کۆمپانیا ئەڵمانی وئەمریکایی و فەرنسی و نوێنەرکانیان کە مین و بۆمبی کیمیاوی بوون، هەبوون ، خۆ مینی ڤالمارا و چەندەها ناوی دیکەی بێگانە و رۆژئاوایی لەرێگەی مینەوە بەئێمە ئاشنابووە.. لەم ولاتانەی ئێمەدایازدەی سێپتمبەرێکی دێرین بوونی هەبووە، کێشەکان کێشەیەکی دورودرێژن، بەلام ئەوە تەکنەلۆژیایە، ئەوە جیهانگیریە کەرەهەندێکی گلۆبالی دەداتیٚ .. لایەنێکی دیکەی کێشەی گلۆبالٚ و تەکنەلۆژیا لەوەدایە کە کۆمنیکاتسیۆن وئینتەرنێت سەرەرای ئەو هەموو خزمەتە گەورانەی کردوویانە،لەروویەکی دیکەوە ئێمە زیاتر تەنهاتر دەکات، ئێمە زیاتر ئەبستراکت و تەجرید دەکاتەوە. گەنج لێرە بەتایبەت گەنجی کوردی توشی دووفاقی و کێشە و پەرتبوونێکی سایکۆلۆژی زۆر گەورە بووە، بۆ نموونە ئێمە لێرەین لە سلێمانی چات ئەکەین لەگەلٚ کچێك لە ئەمریکادایە، بەلام ئێمە ئەم کچە نابینین!، کە دێمە دەرەوە دیسانەوە دێمە سەر ئەو جادەیەی کە ئۆتۆمبیلەکان بەخێرای ١٢٠ لێدەخورن!، لێرەوە تەنهایەکانی ئێمە قولٚتر ئەبێتەوە، لێرەوە ئێمە هەمووممان کەسێکین لە نێوان بینراو نەبینراودا ئەجولێینەوە. من قسەم

لەگەلٚ تۆدا کردووە، بەلام من تۆم نەبینیوە ، دەستم لەتۆ نەداوە، لێرەوە پەیوەندیەکان چەند زانیاری دەگوێزنەوە، دە ئەوەندە مۆراڵی پەیوەندیەکان دەخەنە نێو قەیرانەوە. ئەتوانم بلێم مۆراڵی پەیوەندیە... گەنج وپیر کێشەیان هەیە لەنێو ئەم تەکنەلۆژیا و کۆمنیکاتسیۆنەدا، لێرەوە گەنجێك هەیە لە دنیاکانی ترەوە دێتە ناو جیهانی پیری ئێمەوە، لەوبڕوایەدام ئەمە بۆ ولاتانێکی وەکو ئێران، یان وەك بۆ خوارووی عێراق کە شیعەی تێدایە کارێکە دەبێتە هۆی ئەوەی، کەئەو تەوژمە ئاینیە جارێکی تر بکەوێتە حالەتێکی لاوازەوە، بەلام ئەوانیش (پیرەکان، کۆنزەرڤاتیڤەکان) زیرەکانە دێن و دیسانەوە ئەو تەکنەلۆژیایە بەکار ئەهێننەوە بۆ زیاتر قولکردنەوەی (پیری حزبی ،پیری شیعە، پیری ئاییني، پیری ئیسلامی، پیری ناسیونالی و قەومەگی) کە لەناو کۆمەڵگەی ئێمەدا هەیە، لەبەر ئەوە، تەکنەلۆژیا دۆزی گەنج و پیر ئەخاتەوە بەر ئیشکالەیەتی گەورە، دیسانەوە ئەلێم: ئەگەر لەتەنیشت بەکارهێنانی ئەم تەکنەلۆژیایەوە تێزێکی ڕەخنە گرانە نەبێت لەلای گەنج، باگراوندێکی فەلسەفی و چەندەها نێزی ڕۆشنبیری نەبێت، لەو بڕوایەدام گەنج تووشی پشێویەکی ڕۆحی زۆر گەورە دەبێت و ئەم تەکنەلۆژیایە زیاتر پیری دەکات. زیاتر هیلاکی دەکات.

ئیسلامی سیاسی لەڕێی ئەو تەکنەلۆژیایەوە نەهامەتیەکانی گەنج ئەقۆزێتەوە بە ڤیدیۆ کلیپی سەیر و چیرۆکی سەیر سەیر ..راستە لاپەڕەکانی ئینتەرنێت ڕەهەندێکی ئیرۆتیکیانەی هەیە، بەلام ئەوە ئیسلامیە کەبە ناراستەوخۆ، ئەو ڕەهەندە ئیرۆتیکیانە لەوێنەی بەهەشتدا دەهاروژێنیٚ، بۆ ئەوەی گەنجێك

هانبدات بۆ ئەوەی لەرێگەی خۆ تەقینەوە و زۆر زوو بگاتە ئەو بەهەشتە ئیرۆتیکیە، کەلەوانەیە لە ئینتەرنێتدا شێوازێکی لەو جۆرەی بینیبێت. بیریشت نەچێت لە پەنا ئەوەوە ڕەهەندێکی تر هەیە بەگەنج دەڵیت" ئەم هەموو ناشیرنیەی دنیای تۆ، لای من دەرەوێتەوە !، لەبەر ئەوەی ئیسلامیەکان ئەوەندەی ئەوان ئینتەرنێت و تەکنەلۆژیایان بەکارهێناوە، ئەوەندەی ئەوان خەریکی قوڵکردنەوەی گوتاری پیرێتین لەکۆمەڵگای ئێمەدا و لەکۆمەڵگای عەرەبیدا بەترساندن بە پیشاندانی ڤیدۆکلیپی سەیر سەیر، ئەوەندە گەنج نەیتوانیوە سوودی لێوەربگرێت ،سوود لە بیرە مۆدێرنەکان وەربگرێت، سەیرەکە لەوەدایە، دنیای مۆدێرنە لە ئەزمە یان لە قەیرانێکی گەورەی فەلسەفیایەنەدایە و دووەمیان غیابی و گومبوونی کلتورێکی باڵا و جیهانبینیەکی روون، پەیوەندی تەکنەلۆژیای مۆدێرن و گەنج دەخاتە قەیرانەوە.. بە تایبەت لە کۆمەڵگای کوردیدا هەموو دەزگاکان پیرن ، زانکۆ پیرە، نەخۆشخانەکان پیرن ، ڕۆژنامەکان بەگشتی پیرن. وەزارەتی ڕۆشنبیری پیرە، هەمووی پیرە، ئەمانە هەموو گوتارێکی پیرت پێشکەش دەکات و ئەم گوتارە پیرە ، ئەم دەزگا پیر میتۆدانە، ناتوانی گەنجێکت بۆ بەرهەم بهێنێت کە بتوانیٚ تەکنەلۆژیای تازە و جیهانگیری لە سوودی خۆی بەکاربهێنێت. وەکو لە پرسیاری ئەوروپای گەنج و ئەوروپای پیر گوتمان گلۆبالیزم زۆرجار درێژکراوەی ئەو ئەوروپا پیرەیە کە کاتی خۆی بڕوای بە داگیرکردن هەبوو، دیسانەوە ئەبی ئێمە بڵێین نەبوونی گوتارێکی ڕۆشنبیرانە بەنەبوونی تێزێکی

ڕەخنەگرانە بەرامبەر بەدنیا ،ونبوونی چاوێکی تیژ دیسانەوە پیر ئەهێنێتەوە ناومان و گەنج توشی پشێویەکی ڕۆحی ئەکات.

. ئارام سدیق :لەهەموو وڵاتێکی دنیادا، بەتایبەتی وڵاتانی پێشکەوتوو گەنج خاوەنی خەون و پرسیاری نوێیە، بەڵام لای ئێمە بیٚ پرسیارترین نەوەی کۆمەڵگە گەنجە، تۆ ئەم هۆکارە دەگەڕێنیتەوە بۆچی؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: ئەو نەوەیەی گەنجە؟ ئەو نەوەیەی بە تەمەن گەنجە، کێشەبەندی ئەوان لەیەکەم ئەزمونیاندا ئەوەیە، کە ئەم نەوەیە لەدوای ڕاپەڕینەوە چاویان کردۆتەوە !،لەدوای ڕاپەڕینەوە تەمەنی هەرزەکاریان پێگەیشتووە بەداخەوە لەدوای ڕاپەڕین ئێمە لەبەردەمی کۆمەڵیٚ شکستی گەورەدا بووین. نەوەی نویٚ لەو تەمەندا لەناو گەورەترین شکستیدا لەدایك بووە، لەبەر ئەوە سەیر نیە کەهەموو شتێکی لەلاڕەوا بێت، بەمانای لامسەلایی و بیٚ ئامانج لە ژیان بڕوانێت ، دەشێت هەموو شتێکی بەسەردا تێپەڕێت و بێزاربیٚ لە هەموو شتێك و هیچ شتێك بەهەند وەرنەگریٚ، هەموو ئەوانەی کەنەوەی نویٚ بە نەوەیەکی تەمەڵ لەقەڵەم دەدەن و بەوە تاوانباریان دەکەن، دەبێت بڵێین بۆچی تەمەڵن؟ یاخود بۆچی ئەم نەوەیە بەتەمەڵ کراون، بۆچی ئەمانە زۆر و بۆرکراون؟، هەموو شتێکیان لەبەردەمدا زۆر و بۆرکراوە، ئەمانە لەبەردەم ژیانێکدا بوون کە ڕووت بۆتەوە لە هەموومانایەك، گەر تەبعیس و تەعریب و تەهجیر لێدەری یەکەمی نەوەی ئێمە بووبێت لەوەی ژیانێکی دروست بژین، ئەوا بەتەمەڵکردن و بیٚ ئامانج کردن و مشەخۆرکردنی نەوەی نویٚ، ئەو هەڕەشە نوێیانەن کە نەوەی

تازە دەخاتە بەردەم کێشەبەندی قورسەوە. ئەگەر ئاوڕێك لەزەمەنی خۆمان بدەینەوە و تەمەن بگەڕێنینەوە ، دەتوانم بڵێم: نەوەی ئێمە کە نەوەی جەنگ بووین،لەجیهانێکدا دەژیاین کە دابەش بوو بەسەر بەکۆمەڵێك جەمسەری زۆرانبازی، بەڵام دوو جەمسەری دیارو ئاشکرا بوو، لەلایەکەوە کەش و هەوای دنیای سۆڤیەت هەبوو، لەلایەکی دیکە ئەمریکا هەبوو یەکێکیان بیرێکی سۆسیالستی بوو و یەکێکیشیان بیری ئەمریکانیزم . ئێمە وەکو وڵاتێك لەژێر داگیرکردنی پان عەرەبیزم وشۆفێنزمی عەربیدا بووین، لەژێر سایەی ئەو کەش و هەوا سیخناخدراوە بە زۆرانبازی سیاسی و جەمسەرە ئایدۆلۆژیکاندا ژیاوین، هاوتەریبیش هەڕەشەی راپێچکردنمان بۆ بەرەکانی جەنگی ئێران وعێراق و کوێت و شەڕی پێشمەرگایەتی وهەڵاتن لەسەربازی ، شێوە ژیانی ئێمەی پێکهێنابوو، ئێستاش زۆربەمان لە مەنفا سەختەکاندا ژیان بەسەر دەبەین... ئەو زەمەنە بەردەوام لەگەڵ بیری سۆسیالیستی و بەگژاچوونەوە و شۆڕشگێڕانەدا دەژیاین، تەنانەت سێبەر سەختەکانی ئەو ئایدۆلۆژیەش زیاتر بەسەر ئەدەبدا خۆی راکێشابوو، دیارە ئەمە بەدەر لە ئایدۆلۆژیا و هاوکێشەکانی ، گەڕانەوەی مۆڕاڵێك بوو، شوناسێك کەخۆی لەبەردەم هەڕەشەی لەناوچووندا دەبینیەوە، مۆڕاڵێك هەبوو کەپێیان دەگووت مۆڕاڵی شۆڕشگێڕانە.

دیارە گەڕانەوەی ئێستامان بۆ ئەو مۆڕاڵە کارێکی هەڵەیە، چونکە ئەو جۆرە مۆراڵە و بەو شێوازەی جاران، زەمەنی خۆی ژیاوە و پێویستی مێژوویی بەرگری خولقاندبووی، بەڵام شتێك هەبوو پێی دەوترا خۆبەختکردن، پێی دەوترا واز لەسامان و

ماڵ و هەموو شتی هێنان لە پێناو مەسەلەیەکی رەوادا، بۆ نموونە شتێك هەبوو پێی ئەوترا ئینتیما و پابەندیی بۆ نیشتیمان، بۆ بەرەنگاربوونەوەکان. بەهەمان شێوە لەناو خودی حزبە سیاسیەکاندا بەرەنگاربوونەوەیەکی ئایدۆلۆژیای تێورەیەکی هەبوو لەفۆرمدا کەحەماس وهەڵچوونی گەنجانە پێویستی پێ بوو، بەڵام پیرەکانی شۆڕش خۆیان بڕوایان پێ نەبوو، بۆنموونە (نەوشیروان موستەفا) لەنوسین و نامیلکە و هەڵسو کەوتی سیاسیدا ، سەرکردەی ڕۆحی کۆمەڵەی مارکسیسیت ـ لینینی کوردستابوو ، کەدوایی ناوی گۆڕا بوو بە (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان) ، ئەم و زۆربەی ئەو سەرکردایەتیە ، گەنجیان بەناوی مارکسیەت و لینینیەت راپێچی شەڕی پێشمەرگایەتی دەکرد، کەچی زۆربەشیان (بەتایبەت بەڕێز نەوشیروان) هەر لەبنەڕەتەوە و لەو زەمەنەشدا بڕوایان بە مارکسیەت نەبوو! !، ئەمە دووفاقیەکی مۆراڵ و دوو دەم وچاویەکی ئەخلاقی بوو، کە دوای بەکوژدانی چەندەها گەنج بەناوی مارکسیست و لینینیەت و کوردایەتیەوە لەلای هەندێك ئاشکرابوو ، ئەمەی من دەیڵێم بوختان نیە بۆ (نەوشیروان موستەفا) بەڵکو ئەوەی لەکتێبی بیرەوەریەکانیدا نوسیووە و باس لەوە دەکات کە پێش ئەوەی بەئێجگاری بگەڕێتەوە بۆ کوردستان بۆ ئەوەی بەشداربێت لە هەڵگیرسانەوەی شۆڕش ، سەردانی مامۆستاکەی کردووە لە ڤێنا (هیلموت کرامەر) ، مامۆستاکەی پێیگووتووە کەتۆ شێتی ، کەچی بەڕێز نەوشیروان لە کتێبەکەیدا (لەکەناری دانوبەوە بۆ خڕی ناوزەنگ) و لە لاپەڕە ٦١ زۆر بە ئاشکرا و بێپەردە دەڵێت (تائێستاش دڵنیا

نیم لەوەی : بۆچوونەکەی ئەو ڕاست بوو کەمنی بەگەوج ئەزانی ، یان کارەکەی من کەچووم بۆ بەشداری لەدەسپێکردنەوەی شۆڕش دا...) !!، لەهەمان کتێبدا باس لەوە دەکات کە ئەو هەرگیز بڕوای بەمارکسیەت و لینینیەت نەبووە ، کەچی سەرکردایەتی کۆمەڵەی مارکسی لینینی کوردستانی کردووە!!... ئەمانەش دیوێکی دیکەی دوو دەم وچاوی و دووفاقیەتی ئەخلاق و مۆڕاڵ بوو، کەئەو زەمەنە حەماس و شۆڕش و ئایدۆلۆژیا بواری ئاشکرابوونی نەدا ، زەبرو زەنگی بەعس ڕێگەی ئەوەی نەدەداین ، گومان بکەین لەوانەی لەشاخن و بەناوی شۆڕشەوە قسەدەکەن. تاوەکو دوای ڕووخانی سۆڤیەت و بلۆکی سۆسیالستی، ئیدی درۆ گەورەکان ئاشکرا دەبوون و ژیانی سیاسی لە کوردستان و لە سلێمانیشدا بەتایبەت درێژە پێدانی ئەو (پیرە سیاسیانەن) کەبەردەوام لەمومارەسەی شۆڕشەوە بیگرە تاوەکو حکومەت، ڕێگر و هەڕەشە بوون لەسەر بیری گەنج و دۆزی گەنج لە کۆمەڵگەدا، ئەگەر هاتوو لەدوای ئەم مۆراڵەوە درۆی گەورە لەپشت ئەمانەوە وەستابێ، ئەوە شتێکی دیکەیە، بەڵام واقیعی حاڵ وەهابوو لەو زەمەنەدا، گەنجی سلێمانی، یان گەنجی ئەم شارانە ئەچوون بۆ لادێکان لەبارێکی زۆر ناخۆشدا دەژیان، پێشمەرگە بوون، شەوان دەهاتنەوە لەم شارەدا بەرەنگاری دیکتاتۆرترین ڕژێم و داپڵۆسێنترین جیهازی ئەمن ئەبوونەوە لێیان ئەکوژرا لێیان دەگیرا، دۆزێکی بەرگری هەبوو کە (گەنجی سیاسی) جێبەجێی دەکرد و (پیری سیاسی) تاوەکو ئەمڕۆ سەوداو مامەڵە و بازرگانی پێوەدەکات.. هەموو ئەم دۆزە

مقاومەیە خۆی لەخۆیدا ئێستا حزبی کوردی ئەیکات بەڕیکلامیك بۆ خۆی ئەوە شتێکی دیارە، بەڵام خۆی لەخۆیدائەو زەمەنە و لەرووی سۆسیۆلۆژیەوە، مۆڕاڵێکی دروست کرد بوو ئەخلاقێکی بۆ ئینسان دروست کرد بوو. گەنج لەو زەمەنەدا خۆی لەناو زۆرانبازیەکاندا دەبینیەوە، خۆی لەنێوان هەڵبژاردنی ڕەش وسپیدا دەبینیەوە، هەرچەندە وەکو لەسەرەتادا گووتم ئەم گەنجانەی ئەوسا پاشەکشێیان کردووە لەو شتانەی کردوویانە، گەر هاتوو خیانەتیان لێنەکربێت!!، ئەوانەی کە ماونەتەوە ئێستا (پیرە هیلاکەکانن). بەداخەوە ئێمە نەمانتوانیوە لە خودی خۆماندا(پیر) بیانخنکێنین، وەگەنجیش نیە ئێمە بخنکێنێت و ژیان نوێ بکاتەوە، ئەوەی هەیە گەنج درێژەی پیرە و گەنجیش کە پیر بوو نەوەی نوێ دەکات بەدرێژ بوونەوەی خۆی . دیارە من ئەم هاوکێشەیەی گەنج و پیرە لە نێو تەمەندا جیاناکامەو پۆلێن ناکەم، بەڵکو مەبەستم بیروڕاو بۆچوون و مێژووی نوێ و کۆنە لە کۆمەڵگەی کوردیدا. دیسانەوە ئەڵێم پێویستە (پیری کوردی) بخنکێنرێت، خنکانێکی سومبولیانە، هەناسەی لەبەر ببڕێت ....گەنجی ئێستا لەناو شەڕی ناوخۆدا سەری هەڵدا، لەناو درۆیەکی گەورەدا سەری هەڵدا، هەموو شۆڕشگێڕەکانی دوێنێ، بیرۆکراتیەکانی ئیمڕۆن، ئێوەی بەتەمەن هەرزەکاری ئەو زەمەنە بینیتان دراوسێ تەلەفزیۆنی دراوسێکەی تری فەرهود دەکات، لەبەر ئەوەی پارتی یاوەکو یەکێتیە. خەڵکی شار چیتر خەڵکی شارنەمان و هەمووی بوون بە دوژمنی یەکتر، ئیهانەو کەرامەت شکانی یەکتر بوو بوو بە شتێکی باو، دەوڵەمەندبوونی بە پەلە بووە بە شتێکی باو،

دۆزێك نەبوو ڕاست و چەوت لێك جودا بكاتەوە، ڕەش و سپی نەماوە لەبەر ئەمە گەنج لەناو ئەمە كەش و هەوایە پەروەردە دەبوو كە هەموو شتێكی لەلا ڕەوایە، هەموو شتێك بووە و هەموو شتێك لەناو قەدەرێكی زۆر سەخیف و بێمانادا خۆی دەبینێتەوە. كەواتە ئەمە پرۆسەی بێماناكردنی ژیانە، لە ناو بێماناكردنی ژیاندا گەنجێك پەروەردە بووە، ئەمە لەلایەك، لەلایەنی دووەم لایەنی زمانە ، ئەم گەنجە دابڕاوە لە ڕۆشنبیری عەرەبی و لە ڕۆشنبری دراوسی، ئەمەش كێشەیەكی گەورەی بۆ كۆكردۆتەوە، ئەزمونی سیاسی و دەسەڵاتی كوردی ئەوەندە بەتەنگ مەسەلەی ڕۆشنبیری و بەتەنگ مەسەلەی ئەدەبەوە نەبوون و ئەدەب و رۆشنبیری بەخەیاڵ و پڵاو، تێدەگەن نەك پڕۆژەیەكی سیاسی و كۆمەڵایەتی ! ، ئەوا دەرگاكانی پەیوەندیش بەهۆی بارودۆخی ناوچە لەبەردەم سەفەر و تێكەڵاوبوون كلۆمدرابوون ، ئەمڕۆكە بۆ چەند ساڵێك دەبێت ڕۆژنامەو گۆڤار هەیەو ئەوسا وەكو ئیمڕۆ كە دەرگایەك هەیە ئەو وەختە ئینتەرنێت نەبوو، ئەم گەنجانە لەناو ئەم ئەتمۆسفێرە، وایان لێهات كە ئیتر توشی گۆشەگیرەیەكی زمانەوانی بن كە تەنانەت كوردی پەیڤینیشیان خراپتربووە، كوردی نوسینیشیان خراپتر بووە، ئەم دەرگا داخرانە هەموو دەرگاكان بەڕووی ئەم گەنجەدا داخرا، ئەم گەنجە توانای ئەوەی نەبوو سنورەكان ببڕێ، چونكە تەمەنی منداڵ بوو وەكو ئێمە نەبوو دەرفەتی سنوربەزاندنی هەبێت، بڕوا وەهێزی ئەوەشی نەبوو ڕابكات، چونكە لە شەڕەسەگەكانی لەمەو پێشدا نەژیاوە و لەناو جیهانێكی زۆر لێڵ و تەم و مژو ڕەش و بێمانادا كە ڕەش و سپی

تیا تێكەڵاوە ژیاوە ، گەنج لەم زۆنگاوەدا پێگەیشت، لەبەر ئەوە بێتوانایەتی ئەبینی، هەر لەبەر ئەوەشە جیهانبینیەكی ڕوونی تێدا نابینرێت.

ئارام سدیق : كەواتە دەتوانین بڵێین لە شەڕی ناوخۆدا زیان لێكەوتوترین نەوەی كۆمەڵگە گەنجە؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: وەك و بۆم باسكردی شەڕی ناوخۆ هەموو شتێكی ڕەواكرد، هەموو مانایەكی بێماناكرد، هەتاوەكو ئەمڕۆ من لەو بڕوایەدام شەڕی ناوخۆ درێژبوونەوەی هەیە، ئەوەشی باجەكە ئەدات گەنجی كوردیە، هەم وەك جەستە كە بووە قوربانی، هەم وەكو بیر، ئیمڕۆ پاشماوەكانی لەوە هەیە كە گەنجێك فێربووە پێویستە خۆی بگونجێنێ بەهەر نرخێك بێت، چونكە بینوویەتی چارەنوسە ڕەشەكان بۆ ئەو كەسانەیە كە خۆیان ناگونجێنن. گەنجێك هەیە بەلایەوە گرنگ نیە چۆن ئەگات، گرنگ ئەوەیە بگەیت بەوەی دەتەوێت، تاكە وێنەی باڵا ئەوە بووە كە ئەو تێیدا گەورە بووە، بۆ ئەم مەبەستە بۆ دەرهێنانی گەنج لەم كێشەیە، ئەركی ڕۆشنبیریە، ئەركی كلتورێكی باڵایە كە جارێكی تر نۆرمەكان و بەهاكان دابڕێژێتەوە و هەموو ئەو بەهایانەی لە شەڕی ناوخۆدا و لەوە وپێشیش لە دەستچووە بگەڕێنینەوە بۆ گەنج، ئەمە لەزمانی فیكرو فەلسەفەدا و بەتایبەت قوتابخانەی فرانكفۆرت بە(كاركردن لە رابوردوو) ناوی دەنێن، لە بیرت نەچێت، ئەمە مانای ئەوەنیە كەلەوەپێش شتێكی باش بوبێتن، لەوەپێشیش وەكو بۆم باسكردی نەوەی جەنگ خاوەنی كێشەبەندی و ئیشكالیەتی خۆیان بوون، بەڵام لە شەڕی ناوخۆدا هەموویان ڕووخان چیتر

ژیان نەما، چیتر ژیانی (کلتوری زۆرانبازی) نەما، چیتر هەناسەدان نەما، ئالەو پێچەمێژوویەدا گەنجی نوێی کورد لەدایك بوو .. نموونەت بۆ بێنمەوە : ئەو گەنجە ئێستا تەمەنی چەندە؟ لەوانەیە تەمەنی (٢٠) یان (٢٥) ساڵ بێت، ئەو زەمەنە تەمەنی دوازدە یان سێزدەساڵ بووە، تەمەنێکی ناسکی هەرزەکاری ، کە لە سایکۆلۆژیادا بە (لەدایکبوونەوەی دووهەم) ناوی دێنن، لە شەڕی ناوخۆدا بووە، کە تاریکترین و تاڵترین و بێ ماناترین کاپیتاڵی ژیانی کوردی بووە، لەو زەمەنەدا ژیانیان ناسیووە، ئێستا ئەوانە ڕەگە زیندووەکانی ئەم کۆمەڵگەیەن، بمانەوێ و نەمانەوێ ، ژیانی کۆمەڵگە لەدەستی ئەواندا دەبێت، کەواتە ئەرکی ئێمە و ئەرکی دەسەڵاتیشە، گەر بەهەقەت دەسەڵات بێت، ئەم نەوەیە لەو کێشەبەندیە هەڵسوڕاوە و تاڵە مێژوویییە قوتاربکەین، ئێمەدا دەتوانین زۆر شت بکەین“ یەکەمیان بەڕابوردووی خۆماندا بچینەوە و دەبێ کار لەڕابووردودا بکەین ئەو چەمکە فەلسەفی و فیکریانەی کە هەن، وەکو (ئادۆڕنۆ) باسی دەکات (کارکردن لە ڕابوردوودا)، دۆزینەوەی شوناسی خۆمانە، شوناشی ئێمە شوناسێکی ونبووە، لەبەر ئەوە شوناسی گەنج لە قەیراندایە. دووهەمیان بیناکردنەوەی جارێکی دیکەی نۆرمەکان و بەهاکان و ئەخلاقی کۆمەڵایەتیە. سێیەمیان دوورکەوتنەوە لە مزگەوت لە نۆرمەکانی لە ڕەواخوازیەکانی دەستێوەردانەکانی لە کۆمەڵگەدا. ئەوسێ خاڵە هەرسێکیان ئەتوانین بڵێین حاڵەتێکی باش دێننە بوون، بێگومان شەڕکردن لەگەڵ گەندەڵی ئیداری و لەگەڵ بیرۆکراتیەتی کوردیدا لەم چوارچێوەیەدا بەئەنجام دەگەیەنرێت،

نەك بەناو لێنانی خۆ بە (ریفۆرمخواز) و شتی دیکەی عەجایب کە لەناو لێنان و رووکەشی سیاسی نەبێت هیچی دیکە نیە، ئێمە نابی بیریشمان بچێ کە لەناو نەوەکاندا هەموو نەوەی نوێ و نەوەی کۆنینەدا، هەمووی بەگشتی، چی ناودەنێی بینێ. خەڵکی هوشیار هەیە، رۆشنبیری ئۆرگانی وچالاك بوونی هەیە و چەندەها ساڵە لە نێو حزب و بوارەکانی ئەدب و رۆشنبیری و کۆمەڵدا کاردەکەن و دەیانەوێت ئەم کۆمەڵگەیە لەو قەیرانە یەك بەدوا یەکانە ڕزگاربکەن، بەمانای ئیرادەیەك هەیە بۆ گۆڕان، بەڵام هێشتا تیۆریزە نەبووە و ئۆرگانیزە نەبووە، ئەگەر هات و ئەم پێکهاتەیە پێك بێت و لەو بڕوایەشدام وا بەرەو پێکهاتن هەنگاو دەنێت ،ئەگەر هات و شەڕێك بکرێت لەنێو کۆمەڵگەوە بۆ نوێخوازی ، لەهەموو لایەکەوە دژی هەموو ئەو ناشرینیانە، دەتوانین بڵێین نەوەی نوێ تاڕادەیەك پەنجەرەیەکی لەسەر ئەکرێتەوە، پەنجەرەیەك بۆ بینینی ژیان. بەدیوێکی دیکەدا، دەڵێم: دەبێت ئێمە لەهەمانکاتدا زیاتر دۆزی ژیان، نەك دۆزی مردن زیندوبکەینەوە، دوور کەوتنەوە لە (دۆزی مردن) لەنێو پێکهاتەی بیرکردنەوەماندا ئەرکی یەکەمی تاکڕەوی و ئیندڤیدوالی هەر یەك لەئێمەیە، دۆزینەوەی خود وەك خودێکی تاك لەبەرامبەر (دۆزی ژیان)دا ، یەکەم هەنگاوە لەهەموو بوارەکاندا، نزیکبوونەوە لە دۆزێکی هیومانیە بەخود دەستپێدەکات تاوەکو دەگاتە سەر داپۆشینی شێوازی (دۆزی ژیان) بەهەموو رەهەندەکانیەوە، بێگومان ئەمە کارێکی زۆری و هیلاکیەکی زۆری و زەمەنێکی زۆری دەوێت، بەڵام دیارە ئەمە ئەرکی هەمولایەکە کاری بۆ بکەین.

ئارام سدیق :ئەو ململانێ زۆرەی نێوان باوك و كوڕ لەكوردستاندا، تاچەند بەپۆزەتیڤی دەبینی، ئایندەی ئەم ململانێیە لەڕوانگەی تۆوە بەرەو كوێ دەڕوات؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: كوا ململانێیەك هەیە لە نێوان باوك وكوڕدا؟ گەورەترین كێشە ئەوەیە كوڕەكان تا ئەوكاتە بەرگری لە خۆیان ئەكەن كە نابن بە باوكی سیاسی و وەزیفی و مەسلەكی و لەدەرەوەی ئەم بازنەیەدان، من ئەزمونێكی زۆر هەستیارم هەیە ، ئێستا بۆتی دەگێڕمەوە، ئێمە كۆمەڵێك گەنج بووین كە سایكۆلۆژیامان دەخوێند لە ساڵی چوارەمی زانكۆماندا پراكتیكمان وەرگرت و دەبووایە وەك مامۆستای سایكۆلۆژیا لەپەیمانگاكاندا موحازەرە بڵێینەوە، چووینە پەیمانگاكانەوە بۆ ئەوەی وانەی سایكۆلۆژیاو پەروەردە بڵێینەوە، هەموو ئەوانەی كە لەگەڵ مندابوون لە پێچێك لەپێچەكاندا، كە خۆیان بێزاربوون لە شێوازی تەقلیدی وانەگوتنەوەی سایكۆلۆژیا لەزانكۆكانی ئەوسای عێراقدا، كە لەزۆر لاوە مەنهەجێكی زۆر زۆر ڕۆتینی و بێزاریان بەسەر ئێمەدا دەسەپاند، كە زۆریان پێ ئەنوسینەوە و كۆپیەكی زۆر بوو لەسەر پرنسیبی پڕكردنی دەماغەكان لەزانیاری ، نەك تێگەیشتن لە جەوهەری زانیاریەكان، لەپاڵیدا كۆمەڵێك پرۆفیسۆری تەقلیدی ئەوسا مومارەسەی ژیانی زانكۆیی شەستەكانیان لە هەشتاكاندا دووبارە دەكردەوە، ئێمە هەمووان لەو جۆرە شێوازی وانەگوتنەوە بێزار بووین ،... .

كەچی لە پێچێكی زۆر ئاساندا و لە سێیەم وانەوە تێبینیم كرد زۆربەی زۆری ئەو خوێندكارانەی كەلای ئەو مامۆستا گەنجانە

دەیانخوێند، بابڵێین ئەوانەی پراكتیكیان ئەكرد، خوێندكاران لێیان بێزاربوون!، ئەوان مومارسەی هەمان میتۆدی ئەو مامۆستایانەیان ئەكرد كە خۆیان پێش چەند مانگێك لێیان بێزاربوون، بەڵام ئێستا ئەوان لە مەوقیعێكی دیكەدان، بەرەكەیان گواستەوە ، ئیدی هیچ تەجاوز و ریز پەری و موغامەرەیەكی زانستی نەبوو، دیسانەوە هەمان قات لەبەركردن و هەمان بۆینباخیان لەبەر ئەكرد، زۆریشیان لەمن دەكرد كە واز لەرینكۆتی درێژ و جینز لەبەركردن بێنم و هەیئەتی مامۆستا بپارێزمّ!! ریش نەهێڵمەو خۆم نەبم وەك دەمەوێت، و لەجەوهەری سایكۆلۆژیا دووركەومەوە و گرنگی بدەم بە شكلیاتی تەقلیدی مامۆستایەتی ،ئەوان خۆیان پێش دووسێ ساڵ تەعلیقیان لەو مامۆستا تەقلیدیانە دەدا، دەیانگووت: بۆچی مامۆستایەك ناتوانێ بەجینزەوە بێتە ژورەوە؟!، كەچی خۆیان لەیەكەم ڕۆژی پراكتیكدا یەك سەر قاتە تەقلیدیەكانیان لەبەركرد، نەك لەبەر ئەوەی حەز لەقات لەبەركردن دەكەن ، بەڵكو سەلماندنی ئینتمایەكە بۆ (مامۆستای پیر) و (مەنهەجی پیر) و (میتۆدی پیر)، كەئێستا بەتایبەت لە بواری پەروەردەی حكومەتەكانی هەرێمی كوردیدا و لە زانكۆدا نوێنەرەكانیان بە وەحشێتیەوە دژی هەموو مامۆستایەكی نوێخواز و رۆشنبیرانی چالاك دەبنەوە.ئەمە جەنگە لەنێوان (پیر و گەنج) و لەوێوە دەتوانین شوناس دیاری بكەین و بزانین لەكوێدا قەیران ئامێزە و لەكوێشدا ڕۆشنە بە هێز و ووزەی نوێ . لێرەوە كێشەكە دەبێە كێشەی (بڕواكردن بە گوتەزاو گوتارەكانی نەوەكان) ، بەمانای تاچەند بڕوای پی ئەكەی، هەموو ئەو ئەدیبانەی دژی

بیوركراتی رۆژنامەو گۆڤاری زەمەنی بەعس كە(هاوكاری و بەیان) دا خۆیان ئاوێنەیی دەكردەوە، دژی بیرۆكراتیەتی رۆشنبیری مەسلەكی دەوەستانەوە و دەیانگووت :مەسلەكیەت دژی داهێنانە ! !، ئەمڕۆ خۆیان مومارەسەی مەسلەكیەت دەكەن، ئەمڕۆ خۆی دەبێتە دەزگایەك هەوڵدەدا بیرۆكراتیەت بخاتە بەردەمی داهێنان و كێشەكە لەوەدایە كوڕەكان تائەوكاتە كوڕن كە شوێنی باوكیان ناگرنەوە، بەڵام كەشوێنیان گرتەوە ئەو كاتە خۆیان دەبن بە باوك. لەوانەیە كە ئەمە گرێیەكی ئۆدیب بێت لەناو كوردا كە كۆتای نەیەت. زۆرجار كوشتنی باوك كۆتایی نایەت، زۆرجار كوشتنی باوك لەخودی خۆماندا گرنگترە....گابرێل گارسیا ماركێز لەدوا رۆمانیدا (بەیادی سۆزانیە غەمبارەكانم) ، ئەو هاوكێشەی پیرو گەنجایەتیە بەشێوەیەكی دیكە دەخاتەڕوو، دەڵێت : كاتێك پیر دەبیت كەهەست بكەیت تۆ لەباوكت دەچیت ! ! ... ئەمە كرۆكی كێشەكەیە، بێگومان كە ئەمە كێشەبەندیەكی فرۆیدیە زیاتر و ئاماژەگەرانەیە بۆ ئەوەی كە نەوەی نوێ خۆی لە كۆمپلێكس و گرێی باوك ڕزگار بكات، ئیدی خۆی ئەدۆزێتەوە ! !، ئەمە پرسیارێكی دیكەیە. هەموو شەڕێك لە نێوان كوڕ و باوكدا ڕەنگدانەوەی هەیە بەسەر هەموو كۆمەڵگەوە كێشەی ئێمە ئەوەیە لە كۆمەڵگای كوردیدا، لەسەرەتاوە تا ئێستا شەڕێكی جیدی نێوان كوڕو باوك نەبووە، ئەوانەشی كەهەن كۆمەڵێك كوڕی پەرتەوازەی زۆڵی ئەم كۆمەڵگەیەن، تۆ هەموو دەزگا مەسلەكیەكانی ئەمڕۆ بە نوێنەری باوكەكان تێبگە هەر لەسەر ئاستێكی ئەبستراكت و موجەڕەد باوك بهێنێنەوە بەرچاو ، بزانە

چەند رۆشنبیرمان هەیە كە نرخ لەسەر خۆی دانانی چەند، رۆشنبیرمان هەیە كە دژی هەموو ناجسنیەكان ئەوەستێتەوە !. چەند رۆشنبیرمان هەیە شەڕ ئەكات بەجیدی و پشتگیری لە كوڕێتی ئەكات و دژی باوكیەتیە. ئەوانە شەڕ دەكەن بۆ ئەوەی بچنە ناو دەزگاكانەوە، ئیدی ئەوان خۆیان ئەبن بەو باوكانەی كە دژی هەموو كرانەوەیەكە. شەڕی نێوان كوڕو باوك بەڕای من لە كۆمەڵگای كوردیدا دەستی پێ نەكردووە و وردە وردە لەناو رۆشنبیراندا واخەریكە دەست پێدەكات، وا كۆمەڵی ڕۆشنبیری جیدی هەن كۆمەڵێ گەنجی جیدی هەن،كۆمەڵی ڕۆژنامەنوسی جدی هەن، كۆمەڵێ سیاسی و كادێری سیاسی جیدی نێو حزبەكان هەن. لێرە و لەوێ كە ئەو شەڕە ئەكەن. ئەو شەڕانە تاوەكو ئێستا لەوانەیە لە هەندێك لاوە توندوتیژ بێ، یان هەندێك شەرمن بێت، بەڵام ئەمانەن دەموچاوی داهاتووی كۆمەڵگەی كوردی دیاری دەكەن. بۆ ئەوەی ئەم قسانەم بە رەشبینی لەقەڵەم نەدرێت و دەتوانم ئەو رەشبینیە بە رەشبینیەكی ڕەخنەگرانە بچوێنم و لەوێوە داهاتووی ئەو زۆرانبازیە دیاری بكەم،و بڵێم : ئاسۆیەكی گەشبینیانەی تێدا دەبینم. هەر دانیشتنی تۆ لەگەڵ مندا ، ئازیزم ئارام سدیق تۆ كە گەنجێكی رۆژنامە نووسی، خۆی لەخۆیدا قسەكردنی من و تۆ دەربارەی ئەم مەسەلەیە و فۆرمەلەكردنی پرسیارە زیرەكانی تۆ، لەو هەستەوە سەریهەڵداوە، كە هەردووكمان بیردەكەینەوە لەوەی ئێمە چۆن گەنجێتی بیر و راو ژیان لەنێو خودی خۆمان و ئەم كۆمەڵگەیەدا بپارێزین، چۆن ئێمە بە باوكەكان بڵێین: ئیدی ئێوە بچنەوە شوێنەكانی خۆتان، بائێمە ئیش بكەین، ئەم

زۆرانبازیە لەناو هەناوی کۆمەڵگەی ئێمەدا گەندەڵی ئیداری خەست و تیژی دەکاتەوە، گەندەڵی ئیداری چەندە ئازارمان دەدا لەلایەکی دیکەوە، لایەنی پۆزەتیڤی ئەوەیە کە ئێمە بەرەنگار ئەکاتەوە لە نێوان هەڵبژاردن و خۆ بەدەستەوەداندا، ئیدی لە داهاتووا من ئەو زۆرانبازیە سەختە دەبینم، چ لەناو دەزگا ڕەسمیەکاندا چ لەناو حزبی سیاسی کوردیدا و چ لەناو ڕۆشنبیریدا بەگشتی.

ئارام سدیق : ئایین یەکێکە لەو چەمکانەی کاریگەرییەکی زۆری لەسەر سەرجەم مرۆڤەکان هەیە، گەنجیش بەدەر نەبوو لەو کاریگەریانەو زۆرجار ئایین بۆتە ئەوەی گەنجێکی سەلەفی توندڕەو بەرهەم بهێنێت، ببێتە خۆرەی گیانی کۆمەڵگە، چی بکرێت بۆ ئەوەی ئایین ڕۆڵێکی نێگەتیڤی لەسەر بیری گەنجان دانەنێت؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: پێویستە مەلاکان بگەڕێنەوە بۆ ناو مزگەوتەکانی خۆیان، پێویستە مزگەوت لە کۆمەڵگەی ئێمەدا بگەڕێتەوە بۆ شوێنی خۆی. گەڕانەوە مزگەوت بۆ شوێنی خۆی، گەڕانەوەی مەلاکان بۆ مزگەوتەکان بە مانای ڕزگارکردنی ئایینە لەو هەموو سوکایەتیەی کە ئەمڕۆ پێی دەکرێت. ئەمڕۆ بەناوی ئایینەوە،بەناوی کولتوری ئاینیەوە ،ئینسان سەردەبڕن، ئەمڕۆ بەناوی خودا و خواوەندەوە هەرچی بێحورمەتیە بە ئینسان و بەتایبەت بەگەنج دەکرێ. ئەمڕۆ بەناوی ئایینەوە گەنجێك هەیە پێی ئەڵێن ڕێگەکانی بەهەشت لە ڕێی ئەوەوەیە کە تۆخۆت بتەقێنیتەوە!!، تۆ هەتا زوو خۆت بتەقێنیتەوە زووتر ئەگەیتە بەهەشتێکی ئیرۆتیکی پڕ حۆری و ئافرەتی رووت.

بەهەشتێك ڤیزۆنێك و دیدێکی ئیرۆسیانەی هەیە و فوندەمێنتاڵی ئیسلامی بەکاری دەهێنێ . پێویستە بگەڕێینەوە بۆ ئەوچەمکە تەقلیدییەی کە زۆر باس دەکرێت، ئەم چەمکە چەندە تەقلیدییە چەندە دووبارەمان کردۆتەوە ئەگەر پراکتیزە بکرێ زۆر باشە، ئەویش گەڕانەوەی مزگەوت بۆ شوێنی خۆی!!، گەڕانەوەی کلێساکان بۆ شوێنی خۆیان، گەڕانەوەی خواوەند و بەهاکانی خواوەند بۆ سەر ئەم زەویە بۆ پیاوەکانی خواوەند. ئێمە کاتێك گەنج قوتار ئەکەین. کاتێك گەنج بەرامبەر گوتارێکی ئاینی بێت کە نزیك بێت لە کێشە ڕۆحیەکانیەوە، گوتارێك بەزۆر نەسەپێت، بەڵکو هەڵبژاردن و هێزی قەناعەت میتۆدی بێت، گوتارێکی دینی نەسەپێنرێ بەسەریدا، لەوکاتەدا لەوانەیە بتوانی یارمەتی گەنج بدات لەتێگەیشتن لە کێشەکانی وجود بەهەموو رەهەندە ماتریاڵی و ڕۆحیەکانیەوە، من خۆم وەکو یەکێك کە سایکۆلۆژیام خوێندووە لەو بڕوایەدام، زۆرجار ئایین یارمەتیمان دەدات بۆ ئەوەی ئێمە لەو پشێویە ڕۆحیانە رزگار بین کە تووشی دەبین. پیاوێکی ئاینی دەتوانێ باشتر بێتە نێوان من و خۆشەویستەکەمەوە، من ودراوسێ و هاوڕێکانمەوە و پێمان بڵێ کە خۆشەویستی لە خۆشەویستی خوداوەیە. پێمان بڵێت: کە رق شتێکە دژی خوایە. پێمان بڵی هەموو لایەنە جوانەکانی ئەم دنیایەمان بۆ باس بکات، ئەم جۆرە گوتارە ئاینیە لەناوئێمەدا ونە و غائیبە، بەڵام بەداخەوە هۆکارە مێژوویەکان وایکردووە کە بەتایبەت ئیسلام ،لەناو ئیسلامدا ئەو جیابوونەوەیە لەنێوان دەوڵەت و ئاین ، ئاین و دەسەڵاتی پڕ وفانی و دنیایی روونەدات. بازنەکانی دەسەڵاتی سیاسی و ئاین و دەوڵەت لێکدگیرن،

ئەمەش رەهەندە ئیستاتیکی وهیومانیەکانی ئاینی خستۆتە قەیرانەوە. ئەمەش وایکردووە کە ئایین ببێت بە گوتارێکی سیاسیانەی دەسەڵاتخوازیانە و بچێتە وورد و درشتی ژیانی ئێمە، کێشەی ئێمە کێشەی ئاینی ئیسلام بەتایبەتی لەوەدایە کە موجتەهید و موشەرع و فەقیهی زۆر هەیە، ئەم فەقیهە جۆراوجۆرن و بەبەرگی جۆراوجۆرەوە لەهەموو شوێنێکی ئەم کۆمەڵگەیە لێمان پەیدا دەبن و دەسەڵات پشتگیریان لێدەکات. ئەمڕۆ لەدوای گروپەکەی شێخ زانا باس لەدروست بوونی مەرجەعێکی فەتوای کوردی دەکرێت بۆ گەنج، ئەو مەلایانە لەو بڕوایەدان کە نەبوونی ڕۆحێکی بەراوردکاری لەلایەن گەنجەوە وایکردووە کە گوێ لە ئەو مەلا توندڕەوە عەرەبانە بگرن، ئەوان فەتواو ناسیونالیەت پێکەوە گرێدەدەن و دەیانەوێت بەناوی ناسیونالیستی و کوردایەتیەوە ، مەرجەعی دواکەوتوویی (فەتوا) پێکبهێنن، ئەوان ئەڵێن" ئەو مەلا توندڕەوانە لەڕێی ئینتەرنێت و تەکنەلۆژیای تازەوە، ئیرشادی گەنجی کورد دەکەن بۆ کاری تیرۆر،دەبا لەجیاتی ئەوان ئێمە بێینە سەر تەلەفزیۆن. ئەوان بەو پەڕی ئاشکراییەوە بەدەسەڵات دەڵێن: ئێمە غەدرمان لێ کراوە دەبێت مەرجەعێك هەبێت، دەبێت دەزگایەکی فەتوای کوردی هەبێت ... ئەمانە هەوڵدانەکانی گوتاری ئاینیە بۆ ڕێگەگرتن لە پێکهاتنی شوناسێکی راتسیۆنال و ئەقڵانیانەی گەنج . نوکتە لەوەدایە دەسەڵات لە جیاتی ئەوەی پیاوە ئاینیەکان بگەڕێنێتەوە بۆ شوێنی خۆیان پلەو پایە ئاینیەکەی خۆیان پێ ببەخشێتەوە و دووریان خاتەوە لە دەسەڵات و دەزگاکانی بەڕێوەبردنی کۆمەڵایەتی، کەچی دەیان هێنێتە ناو

فەتواوە ... فەتوا گەورەترین کێشەیە لە بەردەمی گەنجی کوردی و کۆمەڵگەی کوردیدا، لە هەولێر بەتایبەت، ئەگەر سەیر بکەین، مزگەوت بەتەواوەتی دەسەڵاتی هەیە ئەگەر هات و کچێك بچوایەتە ناوبازاڕ تەنورەیەکی لەبەربوایە گەر کورتیش نەبووایە لەوانەبوو چەند منداڵ هەبێت دوای کەوێت و هوهایان بۆ کێشن.. ئەگەر بپرسین ئەو منداڵە چەتونانە لە کوێوە هاتوون، کێ پەروەردەی کردوون؟، یاخود ئەگەر هات و گۆرانیبێژی بیەوێت لەستادیۆمێکی گەورەدا وەك هەموو گورانیبێژەکانی دنیا گۆرانیەکی پڕسەما، کە خۆشی بە ژیانەوە ببەخشێت و گەنجێکی کوڕو کچ هەبی لێی نزیك بێتەوە، ئەوا هەزارەها مەلای سەیر لە مزگەوتەکانەوە دژی ئەوەستنەوە، نموونەی کێشەی (زەکەریا)ی موزیکار و هونەرمەند لەگەڵ مەلاکاندا، نموونەی ئەو زۆرانبازیەیە لەنێوان دۆزی گەنج و پیری کۆنزەرڤاتیفی کوردیە .. ئەم قسانەی من دژی ئاین نییە، بەڵکو ئێمە دەڵێین: ئاین دەبێت خەریکی پرسیارە گەورەکانی کۆمەڵگەبێت، پرسیاری خۆشەویستی، پرسیاری پەیوەندی ئینسان بەئینسانەوە، پرسیاری مردن و ئەبەدیەت. ئەگەر تۆزێکیتر بێتە ئەم لاوە باسی کێشە مۆدێرنەکان بکەین، پرسیاری جیناتەکان پرسیاری ئیرهاب ،پرسیاری تیرۆر و پرسیاری ئازاردان ،ئەمانە ئەم پرسیارانەن کەئاین دەبێت ڕەهەندەکانیمان بۆ شیبکاتەوە . من وای دەبینیم کە سیکۆلاریەت (عەلەمانیەت) دژی ئاین نییە، بەڵکو گوتاری ئاینی ئەگەڕێنینەوە بۆ ئەو شوێنە باڵایەی کەهەیەتی، لەمبارەیەوە یورگن هابرماز لەگوتارێکیدا بەناوی (باوەڕ و زانین) دا دەڵێت:

ئەوەی بیەوێت خۆی لەشەڕی کولتورەکان بپارێزێت، پێویستە جارێکی دیکە پرۆسەی سێکۆلاریەتی رۆژئاوا بهێنێتەوەبیر خۆی ..لێرەوە ئازیزم ئارام سدیق، من تەسەوردەکەم پیاوی ئایینی نابێت کێشەی ئەوەبێت ، من چۆن ئافرەتێکم خۆش بویٚ و چۆن ماچی بکەم بەچ شێوەیەك پێویستە لەگەڵیدا بخەوم!!، پێویستە پێمبڵێت: برای ئایینی تۆ دەبێت خۆشەویستیت هەبێت ، تۆ دەبیٚ ئینسان ئازار نەدەیت، پیاوی ئایینی بەڕای من دەبێت زیاتر باسی لێبوردن و پێکەوە ژیان بکات نەك جیهاد و شمشێر و ئاگر و عەزاب و تۆقاندنی جەهەنەمەکان. نابێت بچێتە ناو هەموو وردەکاریەکانی ژیانەوە، مەبەستم ئەوەیە پێویست ناکات دارەکەی عومەری کوڕی خەتاب بگرێت بەدەستیەوە و خەڵك بەئەدەب بکات..نابێت ئەگەر هات و گۆرانیبێژی گۆرانی چڕی وکوڕ و کچ پێکەوە سەمایانکرد، ئیتر ئەمە لای ئەو قیامەت هەڵبستێت. ئاین پێویستە بگەڕێتەوە شوێنی خۆی، هەرکاتیٚ ئاین گەڕایەوە بۆ شوێنی خۆی و ئەمە لە سیستمێکی سێکۆلاردا رووئەدا لە گوتارێکی عەلەمانیدا رووئەدا. من لەو بڕوایەدام لەو کاتەدا گەنج قوتار دەبێت و گەنجی کوردی بە گشتی و گەنجی ئیسلامی بەتایبەت بەڕاستی بەدەست ئیسلامی سیاسی و ئیشتیهادەوە و فەقیهەوە ئەناڵێنین. ئێمە پێویستە پیر بخنکێنین کاتێك کە پیری کوردی ئەخنکێنین لەهەمانکاتدا ئەو موحافزکارەش دەخەینە قەیرانەوە کەڕێگرە لەبەردەم نوێبوونەوە، بیرت نەچێت لەپشت هەموو کۆنخوازێك گوتارێکی دەسەڵات خوازیانەی ئیسلامی هەیە. هەرکاتێك ئەوە بەو شێوە سومبۆلیە، بەو شێوە ئاماژەگەرایانەی باسمانکرد نەیانخکێنین

لەناو ڕۆحماندا، ئێمە ناتوانین باس لە گوتارێکی گەنجانە بکەین...

ئارام سدیق: چەپاندنی سێکسواڵی یەکێکی ترە لەو کاریگەریانەی بۆشاییەکی فیکری لای گەنجان دروستکردووە، بەڕای تۆچی بکرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە؟

ئیسماعیل حەمەئەمین : من تۆزیٚ سۆسیۆلۆژیانە دەڕوانمە چەپاندنی سێکسی ،کەلەهەمان کاتیشدا پرسیارێکی کولتوری گەورەشە. من ناتوانم تێبگەم لە قسەیەك کە بڵێن کۆمەڵگەی ئێمە بڕوای بە ئازادی و مافی مرۆڤ هەیە، ئێمە ئازادین، بەڵام لەهەمان کاتدا من گەنجێك ئەبینم لێواو لێو لەچەپاندن لەهەموو بوارەکانی ژیاندا . لێرەوە گومان لە ئازادی چەکەرەدەکات، کاتێك شەرمێك ئەبینم لەناو کوڕ و کچاندا، کاتێك دەبینم پەیوەندیەکان هەمووی پەیوەندیەکی ئەفلاتونی و پلاتۆنی ڕووتن، کاتێك دەبینم لە مومارەسەکردنی شانۆدا گەنج ناتوانێت لەسەر تەختەی شانۆش، کوڕێك یان کچێك ماچ بکات، مامۆستا هەبووە و هەیە کەزۆر زۆر دژی ئەوە بووە کە کوڕو کچ دەست لەیەك بدەن لە شانۆدا. ئەی ئەگەر کوڕو کچ دەست لەیەك نەدەن لە شانۆدا، نێر و میٚ دەست نەدەن لەیەك لە شانۆدا، کەواتە شانۆ هەر نابیٚ بوونی هەبێت . ئەی کەواتە تۆش پێویست ناکات بڕۆ ئیشێکی تر بدۆزەرەوە،وانیە، ئایە فرۆشتنی میوە بێت یا فەرمانبەر بیٚ یان هەرشتێکی تربێت!، بەس ناتوانی شانۆیی بێت .. ئەمە نموونەیەکی بچووکە .. چەپاندن بەمانای دروستکردنی ئینسانێکی تورە ، بەمانای دروستکردنی مرۆڤێك کە لێوان لێویەتی و پڕیەتی لەشەرم و

ترس له تۆوەکانی ڕق و دیکتاتۆریەت، ئەمە گەورەترین کێشەی ئێمەیە، ئەمانە هەمووی لەچەپاندنەوەیە، هیچ زانستێك لەو بڕوایەدانیم بەدروست بەرهەم بهێنرێت لە زانکۆیەکدا کە لێوان لێو پڕی بێت، لەپەیوەندی ناجۆر کە کوڕوکچ نەتوانن لەگەڵ یەکترا بەسەربەستی قسەبکەن!!. چەپاندن بە دیوێکی دیکەدا دێتە ناو ڕۆشنبیریەوە، نوسەرێکی زۆر ترسنۆکمان بۆ دروست دەکات!!،زۆر زوو کۆنترۆڵ دەکرێت لەلایەن سەلەفیەتی نێوەندە ڕۆشنبیریەکەوە، چەپاندن تەنها لە سێکس و فۆڕمی سێکس کردندا خۆی نابینێتەوە، بەڵکو دێتە ناو ڕۆح و ناو سایکۆلۆژیتی مرۆڤەکانەوە، دێتە ناو ڕۆشنبیریەوە، چەپاندن دروستکردنی پۆلیسێکی زۆر بەزەبرو زەنگە لەناو ڕۆحی ئێمەدا و لەناو سایکۆلۆژیەتی ئێمەدا. نەهێشتنی چەپاندن دەبێ لەلایەن دەزگای کۆمەڵایەتی و ڕۆژنامەی ئازاد و گەنجەوە خۆی خەباتی بۆ بکرێت و خۆیان قووتارکەن لەکۆت و پەیوەندەکانی..بۆ نموونە دەشێت ئێمە، وورده وورده و هەنگاو بە هەنگاو ئەو دەرگا کلۆمدراوانەی چەپاندن بشکێنین، بۆ ئەوەی کۆمەڵگەش بۆی قووت بچێت، بۆ نموونە ئێمە دەتوانین لەدوای پۆلی چواری ئامادەییەوە، یاخود لەدوای سێی ناوەندیەوە قوتابخانەکان بکەین بەیەك، کوڕو کچ تێکەڵ بکەین. ئەگەر بپرسین بۆ قوتابخانەکانی دەرەوەی شار هەموو تێکەڵن هیچیشی کێشەی نیە؟، زۆر کراوەتریشن لەهی ئێرە ، ئێمە ئەزموونی پەیمانگای هونەرە جوانەکانمان هەیە، کە دوای سێی ناوەندیەوە وەردەگیرێن، زۆر کراوەن لەگەڵ یەکتردا، دیارە ئەمەش ڕێژەیە، بەڵام پردێکە لەنێوان کوڕ و کچ ، لەناو

ئەو پەیوەندیەشدا ئیشکالیەتی گەورە هەیە، بەڵام ئیشکالیەتێ هەیە بالاترە لە کێشەبەندی چاودێری، زیاتر پابەندن بە خۆیانەوە نەك هێزێکی دەرەکی کۆنترۆڵیان بکات، لەپاڵ ئەمانەدا بۆ نموونە، هەندێك وانە هەیە بوترێتەوە، وانەی پەروەردەی سێکسواڵی، دەشێت ناوی پەروەردەی کۆمەڵایەتی یاوەکو وانەی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری گشتی لێبنرێت!!، بۆ ئەوەی ئێمە قسەکانمان لە چوارچێوەی تیۆردا نەبێ پێویستە وانەیەك هەبێت بۆ کچ کە باسی ئەوەی بۆ بکات کەسوڕی مانگانە مانای چی؟ پێویستە بەکوڕ بڵێین کە لووتت گەورە ئەبێت، کەتۆ زیپکە لەدەم و چاو پەیدا ئەبێت، کە تۆ دەنگت گڕ ئەبێت و خەونی سێکسی ئەبینی و شەیتانی ئەبی!!. مانای ئەوە نیە شەیتان دێتە خەونت، ئەمانە هیچی پەیوەندیان بە شەیتان وفریشتەوە نیە، شەیتان شتێکە موجتەهیدەکان هێناویانە ، سۆمبۆلەکانی فەقیهە بۆ زیاتر قوڵکردنەوەی چەپاندن، پێویستە پێی بڵێین: ئەو شەیتانە نیە ئەوە سوڕی پێگەیشتنی لەشی تۆیە، ئەوە چوونە ناو جیهانی جوانی گەنجاتیە.. پێویستە دۆزێکی زانستگەرانە وزانستخوازانە هەبێت بۆ تێکەڵبوونی نێوان کوڕو کچ ،بەداخەوە ئێمە بەشی سایکۆلۆژیا و بەشی کۆمەڵناسیمان هەیە لەناو زانکۆکانماندا، دەبووایە ئەوان بانگەشەی ئەوەیان بکردایە و مەنهەجیان بۆ دابنایە. دەبوایە کۆنگرەی گەورە گەورە بکرایە لەسەر ئەو بنچینەیە، بەڵام بەداخەوە نێوەندی زانکۆ خۆی لەبەر قەیرانەکانی نێوخۆیەوە ئاگای لەهەموو شتێك بێت، ئاگایان لە کێشەکانی کۆمەڵگە نیە، ئەمە باری زانکۆکانمانە بەرامبەر ئەو

هەموو فینۆمینە کۆمەڵایەتیە..چونکە نێوەندی زانکۆ تاڕادەیەکیش مامۆستای مەسلەکی تەقلیدی زانکۆ، نەك مامۆستا پێشکەوتوخوازەکانی ، خۆیان نوێنەرو هەڵگری چەپاندنن، خۆیان وەکو فەقیهەکان مومارەسە توندوتیژی دەکەن...

دیسانەوە دەڵێم ئەمە پێویستی بە تێزێکی ڕەخنەگرانە و زانستیانە هەیە و دوورکەوتنەوەیە لەگوتاری مزگەوتە. دورکەوتنەوە لە فەقیهی نێو ڕۆشنبیریمان و شەڕکردن لەدژی ئارتۆدۆکسیەتی موحافزکارانە و مەسلەکیەت و نوێنەرەکانی خێڵ ، زەمانەتی کرانەوەی کۆمەڵگەن بەسەر ئازادی بەهەموو دووریەکانیەوە و لەهەمانکاتیشدا ژینگەیەکی دروستن بۆ کرانەوەی گەنج بەسەر تێکەڵبوون و بەختەوەری جەستەیی و سۆزداری.. جارێکی تر شەڕکردن لەگەڵ فەقێی نوستووی نێو ڕۆشنبیری و کولتوری کۆمەڵایەتیمان، دەبێنە هۆی ئەوەی چەپاندن لە ڕەگەکانیەوە لاواز کەین. ڕێگەدان بە قسەکردن و بەهەندگرتنی ئەو قسەیە و بە پراکتکردنی ئەو قسەیە خۆی لەخۆیدا نەهێشتنی چەپاندنە. دەتوانین بڵێین کە چەپاندنی سێکسوالی گەورەترین کێشەیە و کێشەیەکە بەڕای من تیرۆر و توندوتیژی دەخوڵقێنێت. کاتێك کۆمەڵگەی ئێمە لە چاپەندنی سێکسواڵی ڕزگاری دەبێت ، قوتاری دەبێت لە مێژوویەکی زۆر زۆر گران و قورس و لە دوژمنکاری خۆی قوتار ئەکات، چونکە ئەو کۆمەڵگایەی کە چەپاندنی سێکسواڵی تیدایە، کۆمەڵگایەکە زۆر زۆر توندوتیژ و ئەقڵانیەت لەغیابدایە.

ئارام سدیق : لەدوایین پرسیاردا دەمەوێت بگەڕێمەوە بۆ قسەی هەندێك ڕۆشنبیر کەدەڵێن: گەنجی ئەمڕۆ بێ شوناسەو و ونبووە لەنێو گەمەکانی دەسەڵاتی حزبدا، پێتوایە ئەم بێ شوناسیە تاکەی بەردەوام دەبێت، یان چاوەڕوان دەکرێت گەنجی کورد ببێتە خاوەنی چ شوناسێك؟

ئیسماعیل حەمەئەمین: من ناتوانم ناو لە هیچ شوناسێك بنێم و ناشتوانم بڵێم گەنج بێ شوناسە، گەنج خۆی هەرخۆی گوتاری گەنجانە مانای میدیایەکی نوێیە، مانای بیرکردنەوەیەکی نوێیە، هەموو بیرکردنەوەیەکی نوێ، خۆی لەخۆیدا گوتارێکی گەنجانەیە و گەنجیش خۆی لەخۆیدا ئەگەر وەکو ئەوە سەیری بکەین یان وەکو تەمەن سەیری بکەین، خاوەنی ئەزموونەکانی خۆیەتی و خاوەنی کێشەبەندی خۆیەتی، خاوەن و هەڵگری شوناسی خۆیەتی، ئەم شوناسە خۆی لە خۆیدا کە دەڵێن گەنج خۆی ئەوە شوناسە.من پێموایە سەرەتا دەبێت ئێمەدا وێنەزەدی و مەفهوم و چەمکی گەنج بگۆڕین ، مەبەستم ئەو وێنەیە کە ساڵاهایە پیری کوردی بۆ چەمکی (گەنج) ی کێشاوە، پێویستە ئەو چەمکە بگۆڕین. گەنج مانای ئەو کەسەنیە کە شوناسێکی تایبەتی نەبێت!!، گەنج ئەو کەسەنیە کە هیچ نازانێ و کاڵفام بێت بەرامبەر ژیان، بەڵکو دیدێکی جیاوازە لەمەڕ ژیان ، گەنج ئەو کەسەیە کە دەیەوێت واقیعێك ڕایەڵێك ژیانێك بە ژیانێکیتر بگۆڕێتەوە لەسەر شێوزای خۆی. لێرەوە هەڵەکاری ڕوودەدا، ئێمە دەبێت لەمەودوا، ئەو هەڵەکاریانە، ئەو کەوتنانە، ئەو هەستانەوانە، بە ناتێگەیشتن و ناشوناسی تێنەگەین، بەڵکو بە ئەزمونێکی نوێ کە دیدێکی نوێی دەدات بە ژیانی وەستاوی

کۆمەڵگە تێبگەین، ئێمە دەبێت ئەو چەمکە بگۆڕین و بڵێین: گەنج ئەزمونێکی نوێیە و تێگەیشتنێکی نوێیە و بیرۆکەیەکی نوێە . لەو بڕوایەدام گەنجی کوردی ئەگەر لە ڕووی تەمەنەوە سەیری بکەین بە ئەزموونی خۆیدا تێپەڕ دەبێت، حەتمەن دەبێت جیاوازبێت لە ئەزمونی کامڵ و بیروڕا چەسپاوەکان. ناتوانین لە ئەزمونی خۆمانەوە سەیری ئەوان بکەین و هیچ بەراوردێکی نا هاوسەنگانە بکەین، بەقەد ئەوەی دەبێت بەراوردکاری بکەین بۆ سوود وەرگرتن لە ئالیەت و میکانیزمی ژیانی ئەوان و ژیانی ئێمە بۆ ئەوەی لە یەکتری تێبگەین، بیر لەوە نەکەینەوە ئێمە شوناسێکی تەواومان هەیە، نەوەی کۆن (پیر) شوناسێکی تەواوی هەیە گەنج شوناسێکی چوارچێوە ئامێزی وەستاوی نیە، لەبەر ئەوەی هێشتا پیر نەبووە، زۆر جار ئەمە ترس دەخولقێنێ لە نێو خودی گەنجدا، ئەمەیە ئەو بیرۆکەیەی کە گەنج وای لێ ئەکات ڕاکات بۆ ناو باوەشی پیر،چونکە لەوێ هەموو شتێك هەیە بە کاملی و چوارچێوە جێگیری بوونی هەیە و ئەو تەنها پێویستی بەوە هەیە جێگەیەك بدۆزێتەوە لەناویدا، بەلام پێویستە گەنج و دۆزی گەنجانی و ئەزموونی نوێ بیرکاتەوە لەوەی ،ئەو پیاوە پیرە و ئەو جێگیرانە کە لە بەردەمیایەتی، چۆن گەیشتۆتە ئەو ئاستە و بووە بەواقعێك ! !، بە چەند ئەزمووندا ڕۆیشتووە ! !. ئێمە دەڵێین گەنجایەتی بۆ گەنجی کوردی خۆی لە خۆیدا هەڵگری شوناسی خۆیەتی خۆی لە خۆیدا بونەوەرێکی بیر کەرەوەیە لەدنیا و لە جیهان، بەس ئەوەیە جیاواز بیر دەکاتەوە، ئەو بەشێوەی خۆی بیردەکاتەوە ، ئەو شێوە ژیانێکی تری هەڵبژاردووە، کەلەوانەیە بەئێمە قوت

نەچێت ، وە ئێمە بەبێ شوناسی و بەتاریکی تێبگەین، بەلام لەوانەیە لەگەڵ زەمەنی خۆیداو لەگەڵ ڕۆح و ژیان و داهاتووی خۆیدا بگونجێت، ئێمە ئەبێت تێگەیشتنێکی ئەقلانیانەمان هەبێت بۆ تێگەیشتن لەنەوەی نوێ، لە بەر ئەوەی من لەو بڕوایەدام، ئێمە دەبێت لەوە تێبگەین کە گەنج بێ شوناس نییە، بەس دەبێت بەردەوام ئێمە گومان بکەین لە گەنجێتی و هەمیشە گومان بکەین لە شوناسێکی وەستاو و بڵێین : ئەوە شوناسی ئێمەیە ئیتر تەواو! !، ئێمە گەنجین و هەین، ! ئێمە دەبێت هەمیشە گوتاری گومان ئامێزانەمان مومارەسە بکەین، نەك تەنها بۆ گەنج، بەڵکو بۆ خودی ژیان خۆی، لەبەر ئەوە من لەو بڕوایەدانیم گەنجی کوردی ئەوەندە بێ شوناس بێت، لەگەڵ ئەوەی کێشەی زۆرە، چونکە خاوەنی زەمەنی خۆیەتی و خاوەنی کێشەبەندی و خاوەنی قەیرانی خۆشیەتی، وەك هەموو ئەو نەوانەی کە تێپەڕ بوون، بەلام کێشەکە لەوەدایە دەبی ئێمە باس لەوە بکەین بۆ ئەوەی گەنج بەگەنجێتی بمێنێتەوە دەبێت گومانێك هەبێت دەبێت گوتارێکی ڕەخنەئامێزانەی هەبێت، بۆ هیچ نا ، تەنها بۆ ئەوەی جارێکی تر مێژوو خۆی دووبارە نەکاتەوە و گەنج رانەکاتەوە ناو باوەشی پیرەکان.

⋆ ئەم گفتوگۆیە لە سلێمانی لەمانگی ئاوگۆستی ٢٠٠٥ لە کافتیریای هوتێل ئاشتی ئەنجامدراوە.

یاسین بانیخێڵانی

گەنج و شوناس

یاسین بانیخێڵانی یەکێکە لەو نووسەر و رۆشنبیرانەی چەند ساڵێکە لە وڵاتی ئەڵمانیا دەژی و لە کایەی رۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی سەلماندووە و تا هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکە لە چیرۆک و شیعر وو لێکۆڵینەوە و رەخنە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا. ئەمە بێجگە لەوەی خاوەنی دید و بۆچوونی تایبەت بووە لەسەر پرسی گەنج لە کۆمەڵگەی کوردیدا. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی یاسین_یش بەم شێوەیە بوو.

*سەرەتا ئەگەر بپرسین گەنج کێیە و هەڵگری چ ناسنامەیەکە، هەروەها پیر کێیە و هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەرەی کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەبینن؟

-گەنج و پیر ئەگەر لە مانا فیزیاوییەکەی بڕۆینە دەرەوە، دەتوانین لەدو جیهانبینیدا لە دوو هێز و وزەی جیاوازدا پێناسەیان بکەین، کە لەیەکتر دابڕو نین و لەهەمان کاتیشدا پەیوەندییەکی راستەوخۆیان بە یەکەوە نییە. ئەوەشی ئەم دوو چەمکە لەیەکتر جیادەکاتەوە تەنها ئەو جیهانبینی و هێز و وزەیە، کە یەکێکیان هەڵگری خەونەکانی داهاتووە و دووەمیان

لەخەونەکانی رابردوودا دەژی. گەنج خاوەنی ناسنامەی یەکەمە و دەیەوێت لەڕێگای ئەو هێز و وزەیەی هەیەتی بەخەونەکانی داهاتوو بگات، دەیەوێت ژیان بەردەوامی هەبێت بەرەو جیهان و ژیانێکی نوێتر، دەیەوێت خۆی لە نەریتە باوەکان پاك بکاتەوە، بە کورتیەکەی گەنج ئەو هێز و وزەیە دەیەوێت ئەو کۆت و پێوەندانەی پیرەکان دروستیان کردووە بشکێنێت، ئەمەش بۆ خۆی بەبێ ململانێ تێپەڕ نابێت، یا وا دابنێین ململانێکان لێرەوە دەست پێ دەکەن، کاتێك گەنج دەخوازێت ئەو سنورانەی پیرەکان دایانڕێژاوە ببەزێنێت، بۆ ئەوەی تێبگات لەو دیوی ئەو سنورانەوە چی هەیە، گەنج کائینێکی بێ دەنگ و رازی نییە لەو شتانەی تێیان ناگات یان تێیان ناگەیەنن، بەپێچەوانەی ئەمەشەوە پیرەکان نایانەوێت لەچوار دەوری ئەو دیوارەی بۆ خۆیان دروستیان کردووە بڕۆنە دەرەوە و دژایەتی هەموو ئەوانەش دەکەن دەیانەوێت سنوری ئەو دیوارانە ببەزێنن. گەنجەکان وەك گوتم" نایانەوێت بێ دەنگ بن لەو شتانەی تێی ناگەن و بەردەوام هەواڵی تێگەیشتن دەدەن و دەیانەوێت لەنهێنی ناو شتە حەرامکراوەکان تێبگەن، بەلاّم بە پێچەوانەوە پیرەکان لەتێگەیشتن دەترسن، لەئاشکراکردنی نێهنییەکان دەترسن، تەنانەت لەخەونی سەرەڕۆیی گەنجەکانیش دەترسن.

ئەگەر لەم روانگەی سەرەوە سەیری ململانێکانی نێوان ئەو دوانە لەکۆمەڵگەی کوردیدا بکەین ئەوا دەگەینە ئەو ئاکامەی، پیرەکان دەخوازن دەرگای جیهان بەڕووی گەنجەکاندا دابخەن و پەیوەندی نێوانیان لە پەیوەندی نێوان باوك و فەرزەند تێپەڕ

نەکات. پیرەکانی ناو کۆمەڵگای کوردی بەشێوەیەك کایەکانی ناو کۆمەڵگای کوردییان مۆنۆپۆلکردووە، کە کۆمەڵگای کوردی بووە بەقوتابخانەیەك، پیرەکان مامۆستا و گەنجەکان قوتابی، ئەمەش بۆخۆی کوشتنی ئەو هێز و وزانەیە دەشێت گەنج بەگڕوتینێکەوە بەکۆمەڵگای کوردی ببەخشێت، هەر ئەو گوڕ و تینەشە کۆمەڵگا نوێی دەکاتەوە و بەرەو پێشەوەی دەبات، بەلاّم بەداخەوە خراپترین خاسیەتی کۆمەڵگای رۆژهەلاّتی کوشتنی ئەو هێز و وزە نوێیانەیە لەسەر دەستی پیرەکان، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی وەك لەسەرەوە گوتم" پیرەکان ناتوانن لەخەلّوەتگا کۆنەکان بێنە دەرەوە، ئەمەش بۆ گەنجی ئەمڕۆکە قبوڵ ناکرێت، بۆیە زۆرجار تراژیدیای گەورەی لێ دەکەوێتەوە، کە بەزیانی گەنج دەشکێتەوە.

*جیهانگیری و هاتنی تەکنەلۆژیا چ گۆڕانێکی بەسەر شوناسی پیر و گەنجدا هێناوە، ئەگەر گۆڕان هەیە لەسودی کامیانە؟.

–وەك لەسەرەوە باسم کرد، گەنج خەون بەجیهانێکی نوێوە دەبینێت، هیچ جیهانێکی نوێش بەبێ پێشکەوتن نایەتەدی، جیهانگیری و تەکنەلۆژیاش بۆ خۆی دیاردەیەکی نوێیە و لەسەر دەستی هێز و وزەی گەنج لەدایك بووە و پیرەکان تا پێیانکراوە دژایەتییان کردووە و بەردەوامن لەدژایەتیکردنی، بۆیە بێگومان لەبەرژەوەندی گەنجە، چونکە بەرهەمی خەونی گەنجە، بەلاّم بۆ پیرەکان زۆرجار مایەی خەمۆکییە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کۆنترۆڵکردنی گەنج لەسەر دەستی پیرەکان روو لەلاوازبوون دەکات، ئەگەر نەڵێم هەر ناهیلێت، لەخۆرئاوا ئەم کۆنترۆڵکردنە دەمێکە لاواز بووە و تاڕادەیەکی زۆر گەنج خاوەن

ناسنامە و شوناسی خۆیەتی، بەلا م لەکوردستان دەشێت بەخاڵی دەستپێکردن ناوی ببەین، لەبەرئەوەی ئەو میکانیزمە بەهێزەی دەشێت رۆڵی گەورە لەم مەسەلەیەدا بگێڕێت ئەو دەزگا دەوڵەتیانەن تایبەت بە بواری پەروەردە و رۆشنبیریی، ئەڵبەتە پەروەردە و رۆشنبیری بەو مانایە نا لەکوردستاندا کورت کراوەتەوە بۆ چەند شتێکی لاوەکی، وەك دروستکردنی تەختە رەش، کورسی، دابەشکردنی کتێب بەسەر قوتابخانەکاندا، چاپکردنی کتێب و دەرکردنی گۆڤار نازانم چەندین شتی بێتامی لەو جۆرە، بەڵکو بەو مانایە ئەم دەزگایانە چەند دەتوانن کۆمەڵگا لەڕێگای زانستە نوێکانەوە مۆدێرنیزە بکەن، ئەگەر هەر لێرەوە باس لەجیهانگیریی و تەکنەلۆژیا بکەین با بزانین چەنێك کار لەڕووە پەروەردەیی و زانستییەکەی ئەم دوو چەمکە کراوە، بێگومان هیچ، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ئەو دەزگایانە خاڵین لەڕۆحی گەنج، خاڵین لەجیهانبینی گەنج، خاڵین لەتێگەیشتنی گەنجانە، من بۆ خۆم لەو بڕوایەدام تا ئەو دەزگا دەوڵەتییانەی راستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ پەیوەندییان بەم مەسەلەوە هەیە گەنج نەکرێنەوە گەنجی ئێمە هەر گەنجێکی بێ شوناس دەبێت، هەر ئەو گەنجە دەبێت وەك پیرەکان بیربکاتەوە. وەك لەسەرەوە گوتم" جیهانیگیری و تەکنەلۆژیا بۆ خۆیان نوێن و بەرهەمی خەونی گەنجەکانە بۆیە ئەگەر بتوانرێت لەڕوویەکی پەروەردەی زانستییە لەکۆمەڵگای ئێمەدا پراکتیزە بکرێت، ئەوا شوناسێکی نوێ بەگەنجی کورد دەدەن و لەبەرژەوەندی نەك هەر گەنجی کورددایە بەڵکو لەبەرژەوەندی ئەو نەوە نوێیەی داهاتووشە.

*لەهەموو ولاتێکی دنیادا، بەتایبەتی ولاتانی پێشکەوتوو گەنج خاوەنی نەوەی خەون و پرسیاری نوێیە، بەلام لە لای ئێمە بێ پرسیارترین نەوەی کۆمەڵگە گەنجە، تۆ ئەم هۆکارە دەگەڕێنیتەوە بۆ چی؟.

—وابزانم لەسەرەوە وەلامی نیوەی پرسیارەکەم داوەتەوە، بۆ وەلامی نیوەکەی تری دەڵێم: نەك هەر لە کۆمەڵگا رۆژهەلاتییەکان بەڵکو لەهەموو کۆمەڵگایەکدا گەنج خاوەنی خەون و پرسیارە، ئەمە خاسیەتی گەنجە، کەدەبێت خاوەنی خەون و پرسیاری نوێ بێت، هەر تاکێك خەون و پرسیاری نوێی نەبێت بۆ من گەنج نییە، گەنجیش وەك گوتم" من لەپێکهاتە فیزیاوییەکەی رووتم کردۆتەوە، واتە هەرکەسێك خاوەنی خەون پرسیاری نوێ بێت، ئەگەر تەمەنی لەهەشتاکانیش تێپەڕی کردبێت هەر گەنجە، رەنگە پرسیارەکەی ئێمە لێرەوە دەست پێ بکات، کە گەنجی ئێمە بۆ خاسیەتی گەنجانەی کەمە؟. بۆ وەلامی ئەم پرسیارە دەگەڕێمەوە بۆ پێناسەکردنەوەی سیستمی دەسەلات، چونکە سیستمی دەسەلات بەنمرەی یەکەم رەنگڕێژکەری فۆڕمی کۆمەڵگایە، ئەگەر ئێمە سیستمی بەعس وەبیر خۆمان بهێنینەوە، دەزانین گەنج خاوەنی چی خەون و بیرکردنەوەیەك بوون، دەبینین رۆڵی گەنج بۆچی مەسەلەیەك کورت کرابوونەوە، لەسەردەمی نازییەتدا بەهەمان شێوە، ئەمەش مانای ئەوە نییە کۆمەڵگای عیراقی یا ئەڵمانی دوو کۆمەڵگای دژە دیموکراسی و کرانەوە بوون، بەڵکو بەپێچەوانەوە، کاتێك سیستمی بەو فۆڕمەی خۆی خوازیاریەتی

کۆمەڵگا رەنگرێژ دەکات، ئەوا ئاگایی بێت یا نائاگایی گەنجیش دەکەوێتە ناو ئەو گەمانەوە، ئەوەشمان لەبیر نەچێت لەدوای راپەڕینەوە گەنجی کورد بەخراپترین و بۆگەنترین ئەزموونـدا گوزەری کرد، ئەویش ئەزموونی شەڕی ناوخۆیە، رەنگە ئەمڕۆ کەمتر هەست بەکاریگەرییە نێگەتیفەکانی بکەین، بەڵام ساڵانی داهاتوو پێمان دەڵێت" گەنجی کورد لە چ قەیرانێکی رۆحی و فکریدا دەژی. رۆژێك گەنجێکی تورەی کورد پێی گوتم" (ئێمە وەك گەنج خەساوین، ئێمە کێشەکەمان ئەوەیە نەك ناجولێین و هەوڵ نادەین زۆر مشەخۆر و بەرژەوەندیخوازین) ئەمە قسەی گەنجێکی خوێنەواری کوردە، کە چۆن بارگاوییە بەفەرهەنگی سیاسی، ئەمە قسەی گەنجێکە، کەخوازیاری گۆڕان و جیهانێکی نوێیە بۆ گەنج، کە خەتاکە دەخاتە گەردنی خودی گەنج، بەڵام ئەو ناتوانێت قولایی کێشەکە ببینێت و پرسیار لەخۆی بکات: ئەو هێزە چییە گەنجی کوردی خەساندووە؟ بۆ گەنجی کورد ناگەڕێت بەدوای سەربەخۆیی خۆیدا و هەمیشە ئەو سەربەخۆییە لەجێگایەکی دی یا لەناو کۆمەڵە و رێکخراوێکدا دەبینێتەوە؟.بەکورتییەکەی گەنجی کورد شوناسێکی پێ دراوە شوناسی خۆی نییە، گەنجی کورد ئەرکێکی پێ سپێردراوە ئەرکی ئەو نییە، گەنجی کورد بێ ئەوەی ئاگای لەخۆی بێت تێك شکێنراوە و لەفۆڕمێکی تردا بەرجەستەکراوەتەوە، بۆیە من پێم وانییە، خاوەنی خەون و پرسیار نەبێت، بەڵکو بە پێچەوانەوە خاوەنی خەون و پرسیارە، بەڵام نەك خەون پرسیارێکی گەنجانە.

*ئەو ململانێ زۆرەی باوك و کوڕ لەکوردستاندا تا چەند بە پۆزەتیڤی دەبینی و ئایندەی ئەم ململانێیە لەڕوانگەی تۆوە بەرەو کوێ دەڕوات؟.

–بۆ من ململانێ لەهەر قۆناغێك لەقۆناغەکاندا، لەهەر جێگایەك لەجێگاکاندا تا دەگاتە دام و دەزگا و ناو کۆمەڵگا بەرئەنجامی هەڵاوسانی کێشەکانە، بەرئەنجامی تەقینەوەی پرسیارە خەفەکراوەکانە. بێگومان کۆمەڵگای ئێمە لەهەر روویەك لەڕووەکانەوە بیگرین، پڕە لەکێشەی چارەسەرنەکراو، لێوان لێوە لە پرسیاری کوژراو، ئەمانەش تا سەر ناتوانن بەردەوامیان هەبێت و دەبێت هەر رۆژێك بێت بتەقێنەوە.

کێشەی نێوان من ناوی نانێم کوڕ و باوك، بەڵکو ناوی دەنێم باوك و فەرزەندە یان باوك و رۆڵە، دەشێت لەداهاتوودا ببێتە کێشەیەکی سەرەکی ناو کۆمەڵگای ئێمە، دەشێت رۆژ بەڕۆژ لەگەڵ کرانەوەی کۆمەڵگای ئێمەدا ئەو کێشانەش گەورەتر بن. ئەوەی ئێوە دەڵێن" "ئەو ململانێ زۆرەی باوك و فەرزەندە" بەڕای من زادەی قەیرانێکی قوڵە ریشەیەکی مێژووی لەکۆمەڵگای ئێمەدا هەیە، کە فەرزەندە بەدرێژایی ئەو مێژووە باجەکەی داوە. ئێمە بمانەوێت یا نا بەهۆی ئەو ئاڵوگۆڕە سیاسییانەی لەعیراق بەگشتی و کوردستان بەتایبەتی کۆمەڵگاش گۆڕانی بەسەردا هاتووە، ئەم گۆڕانەش لایەنی باش و خراپی خۆی هەیە، لایەنە باشەکەی ئەوەیە رۆژ بەڕۆژ کۆمەڵگای ئێمە بەرەو کرانەوە دەچێت، رەنگە کاریگەری کۆچی گەنجی کورد بەرەو دەرەوە و بازاڕی ئازاد و سیتمی نوێی جیهان رۆڵی سەرەکیان لەم هاوکێشەدا هەبێت. لایەنە باشەکەی ئەم

کرانەوەیە لەوەدایە گەنجی کورد ئیتر ئەو گەنجە شەرمنەی جاران نەبێت، ئەو گەنجە بێدەسەڵات و بەهەموو شتێك رازییەی جاران نەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم لایەنە باشە قەیرانەکانی گەنج فراوانتر دەکات، بەوەی ناتوانێت لەبوارەکانی ژیاندا پێداویستییەکانی بەدەست بهێنێت، بۆیە بەڕای من زۆربەی شەڕەکانی فەرزەندە لەگەڵ باوکدا شەڕی دەرەوەیە لەماڵەوە دەیکات، بۆیە ئەگەر دەوڵەت یا دەسەڵات بتوانێت هەموو پێداویستییەکانی گەنج دابین بکات، دڵنیام زۆربەی گەنجی کورد رەنگە بەڕێکەوت رێگایان بکەوێتەوە بۆ ماڵەوە، مەبەستی من لێرەدا ئەوەیە ئەگەر باوك نەبێتە بەرپرسی سەرەکی لەهەموو پێداویستیەکانی ژیانی فەرزەندە. گەورەترین کێشە بۆ گەنج و نەوەی ئێمە، ئەوەیە باوك هەڵگری سەرەکی نەك پێداویستییەکان، بەڵکو بژێویشە بۆ ناو خێزان، من نامەوێت وەك مارکسییەکان هەموو کێشەکان لەئابووریدا ببینمەوە، بەڵکو ئەوە راستییەکی حاشا هەڵنەگرە، کە فشاری بژێوی ژیان لەسەر باوك بۆ خۆی کوشتنی هەموو جۆرە خەون و ئارەزوویەکی رۆڵەیە لەناو خێزاندا، لە وڵاتێکدا منداڵ خاوە نی هیچ مافێك نەبێت، دەزگایەك نەبێت خۆی بە بەرپرسیار بزانێت لەبەرامبەر مافی مناڵاندا، رێکخراوێك تایبەت بەچارەسەرکردنی کێشە و پێداویستییەکانی مناڵان نەبێت، لانەیەکی دەوڵەتی نەبێت، بۆ مناڵە بێلانەکان، بۆ مناڵە دەرکراوەکان لەناو خێزاندا، رووناکییەك نەبێت تروسکایی بخاتە ناو دڵی ئەو مناڵانەی خەونی گەورەیان هەیە، لەوڵاتێکدا ساڵانە بە ملیۆنەها دۆلار بەشتی تورەهات و بێ مانای حیزبەکانەوە تەرخان دەکرێت، شتێك

نەبێت ناوی بودجەیەکی تایبەت بەمناڵ و گەنجە بێ دەرامەتەکانەوە، دەزگا و رێکخراوێك نەبێت تایبەت بۆ پڕکردنەوەی پێداویستیو حەزی گەنجەکان،تۆ چاوەڕوانی چی لەگەنج و نەوەی نوێ دەکەیت، مناڵان لای ئێمە لەسەر شەقام و لەو جێگایانەی لەزۆربەی وڵاتاندا چوونەژوورەوەی مناڵ تێیدا قەدەغەیە تا دەرەنگانی شەو دەستگێڕی دەکەن، ئیتر تۆ چاوەڕوانی چی لەو مناڵە دەکەیت کاتێك گەورە دەبێت!.

ئەوەی من بۆی دەچم کێشەکانی کۆمەڵگای ئێمە لەمناڵییەوە دەست پێدەکات و لەگەڵ گەورە بوونی ئەو مناڵانەدا کێشەکانیش گەورەتر دەبێت، کێشەی گەنجی ئێمە لەگەڵ باوکدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو قەیرانانەی مناڵان لەناو خێزاندا پێیدا تێپەڕبوون، بۆیە دەڵێم" شەڕی گەنج و باوك شەڕی دەرەوەیە لە ماڵەوە دەیکەن، چونکە تەنها مناڵانی کۆمەڵگا هەژارەکان بە نا ئاسوودەیی و هەژاری و بێ سۆز گەورە دەبن، ئەو مناڵانەی بێ ناز و بێ خۆشەویستی گەورە دەبن یان دەکرێن، ئەو پیاوە دڵڕەقانەن ئەمڕۆ دەیانبینین.

لەڕوویەکی ترەوە ئەگەر مەبەست لەباوك ئەو باوکە رەمزییە بێت ناوی دەسەڵاتە ئەوا هەر قوژبن و سوچێکی کۆمەڵگای ئێمە بگەڕێیت پڕیەتی. لەخێزانەوە بگرە بۆ ناو قوتابخانە بۆ سەرجادە تا دەگاتە بەرزترین پلەی دەسەڵات مناڵی ئێمە و گەنجی ئێمە لوتی پێیدا دەتەقێت، ئیتر تۆ پێت وانییە لەم جیهانە کراوەی ئەمڕۆدا، لەدونیای ئینتەرنێت، سەتەلایت و تۆڕی پەیوەندییەکان جامی سەبری گەنجی ئێمە پڕ نەبێت و بەسەری باوکەکاندا قلپ نەبێتەوە، من بێگومانم و نەك

چاوەڕوانی ئەوەم ململانێی باوك فەرزەند هەروا وەك کێشەیەکی چارەسەر نەکراو بمێنێتەوە، بەڵکو دەبێت بتەقێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەم جیهانەی ئەمڕۆ ئەو جیهانە داخراوەی جاران نییە، گەنج نەزانێت لەپشتی دیوارەکەی ئەودیوو ماڵیانەوە چی ڕوودەدات. بەداخەوە من زووتر لەسەر ئەم کێشە قسەم کرد. کە دەبێت چی زووتر بزووتنەوەی گەنجان درووست بێت، مەبەستم ئەو بزووتنەوە نییە، سەر بەم پارت یان ئەو حزب بێت، بەڵکو بزووتنەوەیەك گشتگیری، لەسەرانسەری کوردستاندا وەك هێزێك دەرکەون، ئەو کات دەبینیت باوکەکان، لەباوکی ناو خێزانەوە تا دەگاتە باوکی دەسەڵات چۆن ناچاری جێبەجێ کردنی داخوازییەکانیان دەکەن.

*ئایین یەکێکە لەو چەمکانەی کاریگەرییەکی زۆری لەسەر سەرجەم مرۆڤەکان هەیە، گەنجیش بەدەر نەبووە لەو کاریگەرییانەو زۆرجار ئایین بۆتە ئەوەی گەنجێکی سەلەفی توندڕەو بەرهەم بهێنێت و ببێتە خۆرەی گیانی کۆمەڵگە، چی بکرێت بۆ ئەوەی ئایین ڕۆڵێکی نێگەتیڤی لەسەر بیری گەنجان دانەنێت؟.

–دەتوانم بڵێم" ئایین سیتمێکە ئیش لەسەر ناساندنی بوونی ئینسان دەکات لەڕوانگەی چاکە و خراپەوە، بۆ ئەمەش پشت بەفکر و فەلسەفەیەکی میتافیزیکی یان ئیلاهی دەبەستێت، ئەگەر چی لای موسوڵمانەکان بیروباوەڕە و کۆمۆنیشتەکانیش بە ئایدۆلۆژی زۆرجار ناوی دەبەن، بۆیە ناتوانم بە چەمك ناوی

ببەم لەبەر ئەوە لەناو ئاییندا چەندین چەمکی جیاواز هەن کە پێیان دەگوترێت چەمکی ئایینی (ئەمە وەك تێبینی).

مەسەلەی ئایین بەڕاستی مەسەلەیەکی زۆر قوڵ و پڕ کێشەیە، لەوەتەی ئایینن سەری هەڵداوە و بیری مرۆڤ گەشەی کردووە یا بابڵێین لەو کاتەوەی ئایین دەسەڵاتگرتنە دەست بووەتە سیاسەتی و کاری بۆ کردووە تا ئەمڕۆ بەردەوام کێشەی نووسەر، روناکبیر و بیرمەندە گەورەکانی جیهان بووە. قسەکردن لەئایین بۆ خۆی با بەتێکی ئاڵۆز و هەمە لایەنە، بۆیە من لێرەدا خۆم دوورە پەرێز دەگرم و زیاتر قسە لەسەر کاریگەرییەکانی لەکۆمەڵگای کوردیدا دەکەم.

لەکۆمەڵگای ئێمەدا وەك هەر یەکێك لەکۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتییەکان، ئایین فۆڕمەکەی گۆڕاوە، هەر بۆیە لە ئەرك و ئیشکردنەکانی خۆی دوور کەوتۆتەوە. ئێستا بۆ من شتێك نییە ناوی ئایین بێت، تا لەڕێگای تیۆلۆژییەوە (ئاییناسی) شیکردنەوەی تایبەتی بۆ بکەم، یان بەپێی شارەزایی و توانا قسە لەسەر ئەرك و کارو کاریگەرییەکانی بکەم، ئایین لەژێر ناوی هەر گرووپ و ڕێکخراوەکەیدا دەرکەوێت بۆ من بەشێکە لە سیاسەت، سیاسەتێك بارگاوییە بە فکری ئایینی، سیاسەتێك پەیوەندی ئینسان و خوا لەیەك دەبڕێت و خۆی جێگای ئەو پەیوەندییە دەگرێتەوە، هەر بۆیە تۆ لەگەڵ هەر یەکێك لەو سیاسەتانەدا نەبیت وەك لادەر لەدیین ناوت دەبەن، هەر یەکێکیش لەم سیاسەتانە، کە ئەمڕۆ زیاتر لەژێر ناوی حزب یارێخراوە خۆیان بەیان دەکەن بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان هەیە، تۆ پێت وا نەبێت ئەوانەی بەناوی ئایینەوە سیاسەت دەکەن، بۆ خۆیان

زۆر بیروباوەڕدا بن!. سیاسەتی زۆرێك لەو حزب و ڕێكخراوە دینیانە تەواو پێچەوانەی قورئان و یاساكانی ئیسلامە، هەر بۆ نموونە توندڕەوی، تۆ ناتوانیت لەناو قورئاندا دێڕێكم سەبارەت بەخۆتەقاندنەوە و خۆكوشتن بۆ بدۆزیتەوە، ئەی كەواتە ئەم گروپ و حزبە ئیسلامییانە ئەم شەرعییەتە لەكوێوە وەردەگرن؟. بێگومان تێكستی تر هەن باس لەجیهاد لەپێناو خوادا دەكات، ئەوان ئەو تێكستانە بە بەرژوەندی خۆیان تەفسیر دەكەن بۆ شتنەوەی مێشكی گەنج، دووەم شتێك كە زۆر گرنگە ئەمڕۆ ئایین هەست بەشكستێكی گەورە لەبەردەم تەكنەلۆژیادا دەكات، ئەمەش زیاتر بەرە لەژێرپێی ئەم گروپ و حزبانە رادەكێشێت و شێتگیریان دەكات، كەوا دونیا پڕ بووە لە نائەخلاقی، دونیا بەرەو فەسادییەكی گەورە دەچێت، مرۆڤ ناوی خودای لەبیر چۆتەوە و نازانم لەو قسە نالۆژیكییانە. بێگومان هەموو گرووپ و ڕێكخراوە ئایینیەكان زیاتر دەتوانن كار لەسەر گەنج، بە تایبەتی لەناو ئەو كۆمەڵگایانەی گەنج لەقەیرانی ڕۆحیدا دەژی، بێگومان كۆمەڵگای كوردیش بەدەر نییە لەو قەیرانە و وەك لەسەرەوە باسم كرد حزبە كوردییەكان بەرپرسی سەرەكین لەدروستكردنی ئەو قەیرانە. لەكۆمەڵگایەكدا گەنج خاوەنی هەموو شتێك بێت خۆی نەبێت، لەكۆمەڵگایەكدا گەنج هەموو شوناسێكی خۆی لێ سەندرابێتەوە، لە كۆمەڵگایەكدا گەنج هیچ هیوا و ئومێدێكی نەبێت، بێگومان سەلەفییەت دەتوانێت خۆی بكاتە ئەلتەرناتیڤی ئەو قەیرانە. من پێم وانییە ئەوە خەتای ئایین بێت، گەنج بەرەو سەلەفییەت دەڕوات، بەڵكو ئەوە قەیرانە ڕۆحییەكانی گەنجە خۆی لەناو سەلەفییەتدا

دەبینێتەوە، تۆ دەزانیت لەكاتی شەڕی ناوخۆ لەو كاتانەی حزبەكان سەرقاڵی وێرانكردنی كوردستان و كوشتنی خەڵكی كورد بوون، رابیتەی ئیسلامی زۆربەی هەرە زۆری خەڵكی بەلای خۆیدا راكێشا!. با ئێمە هەموو خەتاكان نەخەینە ئەستۆی حزب و گروپە ئیسلامییەكان، لەبەر ئەوە زۆرێك لەم گروپ و خزبانە بەدەسیسەی حزبە كوردییەكان دروستكران و ئەوان كۆمەكی پارەیان دەكردن، لەڕوویەكی ترەوە ئەم حزبانەی ئێمە هەر بەناو عیلمانین، بەڵام لە ناوەڕۆكدا وەك حزبە ئیسلامییەكان بیردەكەنەوە، لەكۆمەڵگای وادا بێگومان بڵاوبوونەوەی سەلەفیەت زۆر ئاسانە، لەكۆمەڵگایەكدا ڕێژەی مزگەوت، تەكیە و خانەقا دەهێندەی قوتابخانە و كتێبخانە و جێگای كات بەسەربردنی گەنجان بێت تۆ چاوەڕوانی چی لەگەنج دەكەیت!. سەبارەت بەوەی چی بكرێت بۆ پێشگرتن لەم دیاردە تەنها و تەنها بزووتنەوەیەكی رادیكاڵی گشتگیریی گەنجان دەتوانێت ناسنامە بۆ گەنجەكان بگەڕێنێتەوە، بەبێ دروست بوونی بزووتنەوەیەكی لەم جۆرە بێگومانم گەنجی كورد ئەوەندەی تر نابووت دەبێت، دروستكردنی یانە بۆ گەنجان دەتوانێت هێزبكاتەوە بە بەرخەون و ئارەزووەكانی گەنجدا، تەنها ئەو سەنتەرانەی تایبەتن بە دونیای گەنج دەتوانێت كۆمەكی گەنج بكات و لەناو تەكیە و خانەقا و مزگەوتەكان بیانهێنێتە دەرەوە. بۆ ئەوەی گەنج لەبیریی ئایینی وشك دوور بكەوێتەوە پێویستە ڕۆڵیان پێ بدرێت لەسیاسەتدا ئاكتیڤ بكرێنەوە لەكێشە كۆمەڵاتییەكاندا، دەبێت سەربەخۆییان پێ بدرێتەوە.

٦–کەپتی جنسی یەکێکی ترە لەو کاریگەرییانەی بۆشاییەکی فیکری لای گەنج دروەستکردووە، بەڕای تۆ چی بکرێت ب پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە؟.

بەڕاستی ئەم پرسیارە بۆ ئەمڕۆی ئێمە زۆر قورسە، لەبەر ئەوە ئێمە پێشتر باسمان لەکۆمەڵگایەک کرد گەنجەکانی بەرەو سەلەفییەت دەڕوات، باسمان لەکۆمەڵگایەک کرد ڕێژەی مزگەوت و تەکیە لەقوتابخانە زیاترە، باسمان لەکۆمەڵگایەک کرد یاساکانی دەوڵەت شەرعییەت لەئاییینەوە وەردەگرێت. زۆر زەحمەتە باسکردنی سێکس لەوڵاتێکدا مەرجەعی دەسەڵات ئایین بێت، من چۆن دەتوانم باسی سێکس لە کۆمەڵگایەکدا خۆشەویشتی تیایدا تاوان بێت بکەم، تۆ دەزانیت لەوڵاتی ئێمە لە ساڵێکدا چەند ئافرەت لەسەر ئەوەی ناوی دەنێن شەرەف و ئەخلاق دەکوژرێت و دەسەڵات و یاسا پشتگیریی لەبکوژ دەکات؟.

ئایا کۆمەڵگای ئێمە گەشتۆتە ئەو ئاستەی بتوانێت واز لە وشەی شەرەف بهێنێت؟ تورکیا هەشتا ساڵە بە حیساب عیلمانییە و زۆرێك لەئازادییە فەردییەکانی تێدایە و وڵاتێکە نەك دراوسێی ڕۆژئاوایە و لەزۆر رووەوە دەیەوێت لاسایی ئەوان بکاتەوە، بەڵکو بەشێکی کەوتۆتە قارەی ئەوروپاوە و نەوەیەکیان "٥٠" ساڵە لە ئەوروپا ژیان بەسەر دەبەن، کەچی هێشتا نەیانتوانیوە دەستبەرداری وشەی شەرەف بن، تەنها لەبەر ئەوەی کولتورەکەیان کولتورێکی عەرەبی ئیسلامییە، بۆیە بەبێ قسەکردن لەسەر ئەو کلتوورە قسەکردن لەسەر سێکس هیچ

مانایەکی نییە، بەبێ لەناوبردنی ئەو کلتوورە زۆر زەحمەتە قسە لەسەر سێکس بکەیت.

٧–لەدوایین پرسیاردا دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ قسەی هەندێك ڕۆشنبیر کە دەڵێن" گەنجی ئەمڕۆ بێ شووناسە و ونبووە لەنێو گەمەکانی دەسەڵات و حزبدا، پێتوایە ئەم بێ شوناسییە تاکەی بەردەوام دەبێت، یان چاوەڕوان دەکرێت گەنجی کورد ببێتە خاوەنی چ شوناسێك؟.

وا بزانم منیش هەمان رام هەیە و لەسەرەوە باسم لەو پەیوەندییە کرد و وەڵامیشم داوەتەوە، بەوەی بەبێ سەرهەڵدانی بزووتنەوەیەکی گەنجان هیچ ناکرێت، کاك ئارام زۆربەی گۆڕانەکانی ڕۆژئاوا لەسەر دەستی گەنج کراون، ئەو مافانەی ئەمڕۆ گەنج لەڕۆژئاوا هەیانە لەخۆوە نەهاتۆتە دی، تۆ بڕۆ بە تەنها مێژووی بزووتنەوەی گەنجانی ئەڵمانیا بخوێنەوە، یا بزووتنەوەی قوتابیانی زانکۆ (Studentenbewegung) کە بەبزووتنەوەی شەستەکان ناسراوە، بەڵام ئایا قوتابیانی زانکۆی ئێمە خاوەنی چین؟. لەهەموو جیهاندا قوتابیانی زانکۆ پێشڕەوی گۆڕانن، لەهەموو جیهاندا قوتابیانی زانکۆ سەنگ و قورساییەکیان هەیە دەسەڵات لێی دەترسێت، بەڵام کامەیە سەنگ و قورسایی ئەوانەی ئێمە، کامەیە دەنگ و رەنگیان، من ڕۆژانە چاوم بەچەندین ئیهانە و سوکایەتی بەقوتابیانی زانکۆوە دەکەوێت، کەسێك نییە وەڵام بداتەوە، مامۆستایەکی زانکۆی کۆنە بەعسی قوتابی لەبەرچاوی هاوڕێکانی دەداتە بەر شەق، چونکە بەرپرسێکی لەپشتە کەسێك ناوێرێت دەنگ بکات. لەجیهاندا زانکۆ ئەو حەرەمەیە دەسەڵات و پیاوانی دەسەڵات

ناوێرن قاچ بخەنە ناویەوە، بەڵام لەوڵاتی ئێمە بەرپرسەکان ڕۆژ تا ئێوارە فیتو فاتیانە تێیدا، لەوڵاتی ئێمە زانکۆ بووە بەجێگای سیخوڕی و ئاسایشی حزبی و کەسێك ناوێرێت بڵێت بۆ!. ئایا ئەمە لەبێ شوناسی گەنج و قوتابی ئێمە زیاتر چییە، بەنامەی بەرپرسێك قوتابییەك دەردەچێت یا ساقگ دەبێت، لە چاوپێکەتنێکی "فەرهاد پیربال"دا باس لەوە دەکات قوتابییەك هەموو نمرەکانی (نایاب، زۆرباش)ن، بەڵام دەرنەچووە. تۆ ئەمانە ناو دەنێیت چی؟. من پێم وابێت هەتا گەنج و قوتابیانی ئێمە ئەو بوونەوەرە بێدەنگ و شەرمنە بن لەبەردەم دەسەڵاتدا، هەرەشەکەیان لەوە باشتر نابێت، برا گیان گۆڕان لەخۆوە نایەتە دی، ئەگەر مرۆڤ کارو خەباتی بۆ نەکات، کارو خەباتیش قوربانی دەوێت، تۆ سەیر بکە ئەم ڕۆژگارە کێ دروستی کرد؟ کێ قوربانی بۆدا؟ گەنج ئەو هەموو خوێنەی بۆ ئەمڕۆژە کردە قوربانی، کەچی خۆی لێی بێ بەشە. من پێم وابێت گەنجی کورد لەبەردەم شۆڕشێکی نوێدایە، تەنها بە شۆڕش و هەڵسان دەتوانن مافەکانی خۆیان بەدەست بهێنن، ئەگینا ڕەوش و پرسی گەنج وەك خۆی بگرە بەرەو خراپتر دەڕوات.

عەدالەت عەبدوڵڵا

گەنج و شوناس

عەدالەت عەبدوڵڵا یەکێکە لەو نووسەر و ڕۆشنبیرانەی چەند ساڵێکە لە کاییەی ڕۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی سەلماندووە و تا هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکە لە وەرگێڕان و لێکۆڵینەوە و ڕەخنە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا. ئەمە بێجگە لەوەی خاوەنی دید و بۆچوونی تایبەت بووە لەسەر پرسی گەنج لە کۆمەڵگەی کوردیدا و لەو بارەیەشەوە چەندین وتار و نوسینی جۆراوجۆری بڵاوکردۆتەوە. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی عەدالەت_یش بەم شێوەیە بوو.

* سەرەتا ئەگەر بپرسین گەنج کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، هەروەها پیر کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەرەی کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەبینن؟

دیاریکردنی ماهییەو ناسنامەی ئەو بوونەوەرە کۆمەڵایەتییەی کە پێی دەوترێ گەنج، یان ئەوەیتر کە پێی دەوترێ پیر ، کارێکی ئاسان و سادە و ساکار نییە، بەشبەحاڵی خۆشم، هەموو کاتێك ئەوەندەی ئیش لەسەر دۆزینەوەی ئیشکالییەتەکانی ئەو ناساندن و ماهییەتانە دەکەم، ئەوەندە بەشداری لە

پەیڕەوکردنی ئەو سیستمە لە داوەری ناکەم کە زۆرجار دێت و بە رۆشنبیرییەکی میللییانەی نا ڕێکخراو ، یان بە وشەسازییەکی ئینشائییانە، یان بە لۆژیکێکی رۆشنبیریی هەتیو و بێ مەرجەع و بێبنەما و بێ باکگراوەند، ناسنامەیەکی دیاریکراو، یان جەوهەرێکی نەگۆڕ، یان ماهییەتێکی ئامادەکراو، یان چەمکێکی تراندستاڵ (متعال) بەسەر دنیای دیاردەو رووداو و دەرکەوتەکاندا ، یان بوونەوەر و ناو و ناونیشانەکاندا دەبڕێت. بە مانایەکی تر، من هەرگیز بە وەزیفەی فکری و مەعریفییی خۆمی نازانم بە دیدێکی جەوهەرگەرا، یان بە زمانێکی موتڵەقگەرا ،یان بە هۆشیارییەکی دۆگما و چەقبەستوو، سنووری پۆلاین، یان دابەشکردنی دوالیستانە، لە نێوان ناونیشان و ناسنامەکاندا بکەم، ئەمە ئەوەندەی ئەرکی ئەوانەیە کە لە ڕووی فەلسەفی و ڕەخنەیی و مەعریفیەوە بیرناکەنەوە و دەستکورتن و موقارەبەی دنیای شتەکان ناکەن ، ئەوەندەش پیشەی ئەو خەڵکانەمانە کە تا ئێستا خاوەن تیۆرێك، یان بیرۆکەیەکی زیندوو نین بەرامبەر بەو شتەی پێی دەوترێت مێژوو یان واقع و ئاڵۆزییەکانی ، یان گرفت و وەرچەرخانەکانی. بەم مانایە، تۆ لە بری ئەوەی لێم بپرسی گەنج، یان پیر، کێیە و هەڵگری چ شوناسێکی کۆمەڵایەتی و مرۆییە، باشتر وایە بپرسی تا چەند ئەم دوو بوونەوەرە خاوەن شوناسێکی دیاریکراون و ماهییەتێکی نەگۆڕ و لێك جیاوازیان هەیە؟ ، ئەم دوو بوونەوەرە لە چیدا لە یەك ناچن و لە کۆیدا تەواوکەری یەکترن ، خاڵی جیاکەرەوە و خاڵی کۆکەرەوەی نێوانیان چییە ؟

ئەگەر بمانەوێ ، لە ڕووی فکرییەوە، وەڵامێکی ئەم پرسیارە گریمانەکراوانە بدەینەوە، ئەوە باشتر وایە بیرمان بکەوێتەوە کە گەنج هەڵگری شوناسێکی دیاریکراو نییە وەك چۆن پیر–یش ئەم شوناسەی نییە. گەنج بریتییە لە کائینێك کە لە ناو کاروانێکی مێژوویی پڕ لە جموجوڵی فیسیۆلۆژی و بایەلۆژیدا دەژێت ، لێرەدا کۆی ئەو ئاماژەو دەلالە بایەلۆژی و فسیۆلۆژییانەی کە شوناسی ئەو، وەك کائینێکی عومری و تەمەندار ، دیاریدەکەن لەنەشونمایەکی بەردەوامدان، واتە گەنج ، لەم بارەدا شوناسی مێژوویەکی عومریی ڕاوەستاو و پەنگخواردوو نییە. بە دیوێکی تردا، گەنج بوونەوەرێکە لە ناو کۆمەڵە ژینگەیەکی کۆمەڵایەتیی جیاجیادایە و رۆژانە لە پەیوەندیدایە لەگەڵ بوونەوەرە کۆمەڵایەتییەکانی دی، ئەم پەیوەندی و تێکەڵاوبوونەوەش، وەك زانستی سۆسیۆژیا پێمان دەڵێت، بە کۆمەڵێك چوارچێوە و قۆناغی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتییدا دەیبات و لە ئەنجامدا کۆی هەڵس و کەوت و رەفتارەکانی، یان ژیری و بیرکردنەوەکانی، یان پەروەردە و پێگەیشتنەکانی، لە فەزای ململانێ یان گونجانێکی کۆمەڵایەتیدا بەڕێوەدەبات، واتە گەنج هەڵگری هۆشیارییەکی کۆمەڵایەتیی سەربەخۆ و تایبەت نییە، بەڵکو خێزان وەك یەکەمین یەکەی کۆمەڵایەتی، دواتر قوتابخانەو قۆناغەکانی، پاشان دەزگا و دەمەزراوە دەوڵەتی و مەدەنی و ئەهلییەکان و کۆی ئەو چوارچێوە کۆمەڵایەتییانەی تریش کە وەزیفە و پێگە و ناسنامەی ئەویان تیا دەردەکەوێت، بەشێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بەشداری دەکەن لە پێگەیاندنی کۆمەڵایەتییانەی گەنج و دەست نیشانکردنی هۆشیاری و رۆشنبیریی ئەو. لە

ئاستێکی تردا، هەموو گەنجێك خاوەن سایکۆلۆژییەتێکی چوونیەك نییە و دۆخی سایکۆلۆژیی گەنج هەموو کاتێك وابەستەی پێگە کۆمەڵایەتییەکەیەتی ، ئەو پێگەیەی کە زۆرجار توانا ئابوورییەکانی ، یان پلەوپایە مەعریفییەکانی دیاریی دەکات. لێرەوە ئەو گەنجەی کە دەتوانێت ئەو پێگە کۆمەڵایەتییە و مەرجە بنەڕەتییەکانی بۆ خۆی مسۆگەربکات، خاوەن سایکۆلۆژییەتێکی جیاوازە لەو گەنجەی لەم بوارەدا سەرکەوتوو نابێت. بیرکردنەوەی و هۆشیاریی گەنجێکی دەوڵەمەند و خواپێداو و خۆشنوود، تەواو جیاوازە لە بیرکردنەوە و هۆشیاریی گەنجێکی تری هەژار و دەست کورت و بێ سەرمایەی مادی. گەنجێکی خوێندەواری خاوەن زانست و زانیاری و هەلی خوێندن و خودرۆشنبیرکردن، جیاوازە لە گەنجێکی نەخوێندەوار و نەزان و بێ بەش لە خوێندن. هەر لەبەر ئەمەش، لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە و پێداویستییەکانییەوە، ئەو ویست و خواستانەی ، یان حەز و ئارەزووانەی ، یان رەفتار و هەڵس و کەوتانەی کە لە نێوان ئەم دوو کائینە جیاوازەدا هەیە ، کە بە گریمانە وا دانراون هەڵگری یەك شوناس بن، چوونیەك نین و جیاوازیی بەرچاویان لە نێواندا هەیە. بە مانایەکی تر، گەنج ، لانی کەم ، لەم سێ ئاستەدا : ئاستی تەمەن و ئاستی کۆمەڵایەتی و ئاستی سایکۆلۆژی، هەڵگری هیچ ماهییەت و شوناسێکی نەگۆڕ و کۆنکرێتی نییە ، ئەمە جگە لەوەی بێگومانم لەوەی ئەگەر بێت و بە لێکدانەوەی شیتاڵگەرییانەی (تفکیکی) زیاتر و زانستی تر ، لە شوناسی گەنج بکۆڵینەوە، ئەوە لە چەندین ئاستی تردا ئەو وەهمە

گەورەیە کەشف دەکەین کە گەنج بە شێوەیەکی موتڵەق و جەوهەری دەکاتە دووانە لەگەڵ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتیی تری وەکو" پیر" دا ، ئەو بوونەوەرەی کە دەشێت لە ناو هەمان ئەم سیستمەی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەدا لە ناسنامەو ماهییەتی بکۆڵینەوە.

* جیهانگیریو هاتنی تەکنەلۆژیا چ گۆڕانێکی بەسەر شوناسی پیرو گەنجدا هێناوە، ئەگەر گۆڕان هەیە لەسودی کامیانە؟

جیهانگیری و تەکنەلۆژیا دوو دیاردەی تەواو سەربەخۆ و جیاواز نین ، بەڵکو ڕاستتر وایە تەکنەلۆژیا بە یەکێك لە دیاردە ماتەرییەکانی باهۆزی جیهانگیریی لەقەڵەم بدەین. تەکنەلۆژیا و دەسکەوتەکانی ، دیاردەیەکی شارستانین و مرۆڤ بە گشتی لەسەر ئەم ئەستێرەیە دەتوانێت ، بە پێی توانا مادییەکانی خۆی، سوودیان لێ وەربگرێت، چونکە بەرهەمە ماتەرییەکان، لە ئاستە پیشەسازییەکاندا بێت یان تەکنەلۆژییەکان، بەرهەمی کیشوەرێك یان وڵاتێك یان نەتەوەیەك یان توێژێکی کۆمەڵایەتیی نین ، تەنها نابنە موڵکی گروپێکی کۆمەڵایەتیی دیاریکراو یان دەوڵەتێك و یەکێکی دی نا، بەڵکو زۆرجار ئەم بەرهەمانە وەك کاڵاگەلێکی گەردوونی بە دنیا بڵاوە دەکات و دەگوێزرێتەوە و ساغ دەکرێتەوە، بەتایبەت لە سەردەمی جیهانگیری و ئامرازە خێراکانی گواستنەوەیدا، بۆیە لای خۆمەوە تا ئێستا هیچ لێکۆڵینەوەیەکم لەو بارەیەوە نەکردووە ئاخۆ تەکنەلۆژیا دەبێ لە چیدا دەستکاری شوناسی گەنج و پیر بکات و لە چیدا وەکو خۆی بیهێڵێتەوە ، چونکە ئەگەر تۆ لە خێزانێکی خواپێدا و و دەسترۆ بیت ،لەگەڵ ئەوەشدا لە

خانەوادەیەکی خاوەن زانست و خوێندەوار بیت ، خۆت و باوك و باپیریشت دەتوانن چون یەك سوود لە ئەنتەرنێت و مۆبایل و کۆمپیوتەر و تەلەفۆن و سەتەلایتو زۆر دەسکەوتی تری تەکنەلۆژی و ئەلکترۆنی ببینن بەبێ ئەوەی کەمترین پەیوەندیی بە تەمەنتانەوە هەبێت . هەرچی جیهانگیرییە، رووداوێکی ئاڵۆزو فرە ڕەهەندە و ناتوانرێت بە موجەرەدی لێی تێبگەین، بەڵکو ئەم رووداوە وابەستەی چەندین دیاردە و دەرکەوتی ماتەری و رۆشنبیری و رەمزیی ترە.

* لەهەموو وڵاتێکی دنیادا، بەتایبەتی وڵاتانی پێشکەوتوو گەنج خاوەنی خەونو پرسیاری نوێیە، بەڵام لای ئێمە بێ پرسیارترین نەوەی کۆمەڵگە گەنجە، تۆ ئەم هۆکارە دەگەڕێنیتەوە بۆچی؟

ئەم بۆچوونە تەنها گریمانە و گۆشەنیگایەکە و هیچی تر، ئەشێت خەڵکانێك هەبن پشتیوانیت بکەن و گەنج بە کائینێکی بە تاڵ بزانن لە هەر پرسیارێکی وجودی و مرۆیی، دەشێت خەڵکانێکی دیکەش هەبن ئەم بۆچوونە بە رەها و بێ بەڵگە و ئارگیۆمێنت لێك بدەنەوە، من لەو کەسانەم کە پێم وایە، وەك زانستی ئەنسرۆپۆلۆژیا-ش سەلماندوویەتی، هیچ کائینێکی مرۆیی نییە بێ پرسیاربێت ، تەنانەت شێت و دێوانەکانیش لە واقعێکی تایبەتیی خۆیاندا دەژین کە بەتاڵ نییە لە پرسیارکردن، بەم مانایە دەبێ پێشوەخت لەسەر ئەوە مشتومڕ نەکەین کە گەنج کائینێکی پرسیارکەرە یان نا؟ بەڵکو گفتوگۆمان لەسەر ئەوەبێت کام جۆری پرسیار هەڵگری ئەو ئەگەرەیە قوورسایی و کارایی کۆمەڵایەتیی گەنج دەستەبەر

دەکات، کام جۆر لە پرسیار دەتوانێت گەنج پەلکێشی جیهانێك بکات کە تیایدا پێداویستییە قۆناغییەکانی و ئیمکانیاتە دیاریکراوەکانی و واقعی تایبەتیی خۆی بناسێت و بزانێت، چونکە بەبێ ناسین و زانین هیچ بیرۆکە و نەخشەیەك نییە بتوانێت سەرکەوتنی هەر پرۆژەیەکمان بۆ گۆڕان و گۆڕانکاری بۆ مسۆگەر بکات. ئەوەندەی من تێبینیم کردبێت گەنج لە وڵاتی ئێمەدا هەڵگری پرسیاری گۆڕانە و بەردەوام بیر لەوە دەکاتەوە بە چ شێوەیەك گۆڕانکاری بکات ، بەڵام ئەم پرسیار و بیرکردنەوانە لەسەر بنەمای فەرامۆشکردنی دوو مەسەلەی گرنگ بەڕێوەدەچن ، یەکەم : فەرامۆشکردنی ئەوەی چۆن توانا ئابوورییەکانم بەهێز بکەم، دووەم : چۆن کێشەو گیروگرفتەکانم بناسم و بزانم . بە مانایەکی تر، گەنج لە دنیای ئێمەدا ئەگەر بێ پرسیار بێت تەنها لەو کاتانەدا دەردەکەوێت کە ناتوانێت لە ژیاندا بایەخی سامان و زانین بنرخێنێت، یان ناتوانێت رێوشوێن و ئامرازەکانی ئەو دوو ڕەگەزە گرنگەی ژیان بدۆزێتەوە، بەڵکو ئەو زۆرجار خۆی دەداتە دەست حەز و ئارەزووەکانییەوەو — کە دڵنیام لەوەی حەز و ئارەزووی ڕەوان — بە ناوی گەنجێتییەوە خۆی لە هەموو بەرپرسیارێتییەك دەدزێتەوە، لانی کەم، بەرپرسیاربوونی بەرامبەر بە چارەنووس و پاشەرۆژی خۆی، بێگومان ئەمەش لە ئاکامدا دووچاری سەرگەردانییەکی فکری و سایکۆلۆژی و ناکاراییەکی کۆمەڵایەتیی کوشندەی دەکات .

* ئەو ململانێ زۆرەی نێوان باوكو كوڕ لەكوردستاندا تاچەند بەپۆزەتیڤی دەبینیو ئایندەی ئەم ململانێیە لەڕوانگەی تۆوە بەرەو كوێ دەڕوات؟

هیچ توێژینەوەیەكی دیاریكراوم لە بەردەستدا نییە بۆم بسەلمێنێت شتێك هەیە ناوی ململانێی نێوان كوڕ و باوك بێت و ئەم ململانێیە بوبێتە دیاردەیەكی كۆمەڵایەتی، بەڵكو بە پێچەوانەوە تا ئەم ساتەوەختە مێژووییەی تێیدا دەژین زۆربەی گەنجانی وولاتی ئێمە كائینێكی فەرمانپێكراو و خەسێنراون، یان چاودێریكراوو كۆنترۆڵكراون، یان تەمبێ كراو و گۆشكراون و كەم جار هەیە ئەو ناڕەزایی و ختەوبۆڵە و بێزارییەی لە نێوان باوك و كوڕی هەندێ لە خێزانەكانماندا هەیە وەربچەرخێت بۆ ململانێی نێوان دوو رۆشنبیری و دوو هۆشیاریی كۆمەڵایەتی تەواو جیاواز، بەڵكو ئەو هەڵوێستانە زۆربەی كات لەسەر گرفت و كێشە مادییەكانی ژیان و دۆخی كۆمەڵایەتیی و ئابووریی خێزانەكانمانە نەك پەیوەندیی بە ئامادەبوونی دوو سیستمی جیاوازی بەهاخوازی و بیركردنەوە بێت.

* ئایین یەكێكە لەو چەمكانەی كاریگەرییەكی زۆری لەسەر سەرجەم مرۆڤەكان هەیە، گەنجیش بەدەر نەبوو لەو كاریگەریانەو زۆرجار ئایین بۆتە ئەوەی گەنجێكی سەلەفی توندڕەو بەرهەم بهێنێتو ببێتە خۆرەی گیانی كۆمەڵگە چی بكرێت بۆ ئەوەی ئایین رۆڵێكی نێگەتیڤی لەسەر بیری گەنجان دانەنێت؟

ئێمە تا ئێستا تێگەیشتنێكی تەواو هەڵە و داخراومان هەیە لەبەرامبەر ئایندا. من كەسێكی تا سەرئێسقان عەلمانیم و كەم و

زۆر باوەڕم بە توندوتیژی ئاینی و پەرگیری و دەمارگیریی تائیفی نییە، بەڵام پێم وایە ئەگەر بمانەوێت كۆمەڵگایەكی عەلمانی بنین و گەنجەكانمان لە ژێر كاریگەرێتییە نێگەتیڤەكانی ئاین بێنەدەرێ، ئەوە پێش هەر شتێك ئەبێ دەستكاری دیدو ستراكتۆری بیركردنەوەمان بكەین لە ئاست ئاین و چەمكی ئایندا. ئاین بریتییە لە كۆبەندی تێكستە پیرۆزكراوەكان و فەرموودە پەیامبەرییەكان و پێوەرە فقهی و عەقڵانییەكان و كۆدەنگییە كۆمەڵایەتی و فكرییەكان. ئەم ڕەگەزانەشن دواتر یاسایەك بۆ پەیڕەوی ئاینی لای مرۆڤ بەتایبەت موسڵمان دادەڕێژن كە پێی دەوترێت شەریعەت، بەڵام ئێمە زۆرجار بیرمان دەچێت شەریعەت شتێك نییە لە ئاسمانەوە هاتبێتە خوارێ ، كتێبێكی تایبەتی نییە لەلایەن خواوەندەوە دابەزیبێتە سەر زەوی، بەڵكو بەرهەمی راڤەكردن و لێكدانەوەو شیكردنەوەی مرۆڤە، واتە مۆركێكی ناسۆتی/مرۆیی هەیە نەك ئیلاهی و لاهۆتی. بەمانایەكی دی، شەریعەت دەستكردی تەئویل و تەفسیری مرۆڤەكانە بۆ دەقی كتێبە پیرۆزەكان و فەرموودە پەیامبەرییەكان و پاشان زادەی قیاس و ئیجماع ، واتە شتێك نییە جەوهەرێكی ئیلاهیی پەتیی هەبێت، بەڵكو مرۆڤ بەشدارییەكی بنەڕەتیی هەیە لە داهێنان و دروستكردنیدا، باشترین بەڵگەش ئەو هەموو ریفۆرم و گۆڕان و گۆڕانكارییانەیە كە بەسەر سیستمی تەفسیرەكاندا، یان فتوا و تێگەیشتنەكاندا دێت لە ناو ئاینەكاندا، یان ئەو هەموو گروه و مەزهەب و تەریقەتە دینییانەی كە هەر یەكەو ڕێبازی دیاریكراوی خۆیان هەیە بۆ پەیڕەوی ئاینی. لێرەوە من بۆیە باسی ریفۆرمی

مەعریفی و فکری و عەقیدەیی دەکەم لە ئاست ئایندا، بۆ ئەوەی هەم گەنجە خوێن گەرمەکانمان لەو وەهمە ئاگاداربکەمەوە کە وەهمی ئەداکردنی هەموو رەفتار و هەڵسوکەوت و سیاسەتێکی توندو تیژییە بە ناوی خواوەندەوە، هەم ئەو گەنجانەی تریشمان هۆشیاربینەوە کە هەموو مومارەسەکردنی رەهەندی روحیی خۆیان فەرامۆش کردووە و هیچ پەیوەندییەکیان بەم بەشە گرنگەی ژیانی مرۆیی خۆیانەوە نەماوە و لانی کەم هیچ قەلەقییەکی وجودی نییە. هەروا بۆ ئەوەمە هەردوو نموونەی گەنجی ئێمە : پەڕگیر و بێ باوەڕ ، هەڵگری دید و دنیابینییەکی رێژەییانە و عەقڵانییانە بن بەرامبەر بە ئاین، چونکە ئەگەر بەم سیستمە بیربکەنەوە و رەففتاربکەن، ئەوە دڵنیام ئاین ئەگەر رەهەندێکی هاوکار و یارمەتیدەر نەبێت بۆ بەهێزکردنی مۆراڵی مرۆیی و پێگەی کۆمەڵایەتییان لە کۆمەڵگاکاندا، ئەوە لانی کەم، نابێتە هۆی ئەوەی هیچ رۆڵێکی نێگەتیڤیان لەسەر بەجێبهێڵێت.

* کەپتی جنسی یەکێکی ترە لەو کاریگەریانەی بۆشاییەکی فیکری لای گەنجان دروستکردووە، بەڕای تۆچی بکرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە؟

هیچ وەڵامێکی ئامادەکراوم لا نییە بۆ ئەم پرسیارە، تەنها ئەوە نەبێت کە بڵێم: ئەم شێوازە لە چەپاندن کە پتر بەرهەمی ترادسیۆن و کولتووری کۆمەڵگا تەقلیدییەکانە، بە گەنجی بەو جۆرە رکێف و جڵەو نەکردووە کە تێگەیشتنێکی تری لا بێنێتە گۆڕێ بەرامبەر پێداویستییە سێکسییەکان، بەڵکو ئەم غەریزەیە لای بەشێکی دیاریکراوی گەنجی وڵاتی ئێمە ئەمڕۆ بە چەندین

شێوە و شێوازی جیا جیا پەیڕەو دەکرێت کە هەندێکیان دەبنە مایەی کارەساتی تراژیدی بۆ گەنجەکانمان، مەبەستم لە باجی کوشندەی ئەو جووتبوونە سێکسییە نهێنییانەی نێوان گەنجانی هەردوو ڕەگەزەکەیە لە دەرەوەی ئەو یاسا کۆمەڵایەتییە باوانەی کە کولتووری کۆمەڵگا سوونەتییەکان بۆ ئەو غەریزەیەیان داناوە، ئەو باجەی کە زۆرجار بە کوشتنی کوڕان و کچانی کۆمەڵی ئێمە تەواو دەبن.. لە ئاستێکی تردا ، یەکێك لە دەرئەنجامەکانی ئەم چەپاندنە ئەوەیە کە بەشێك لە گەنجەکانمان بە نهێنی و لەگەڵ تۆڕە مافیاکان و بازرگانیکەرانی جنسییەوە حەز و ئارەزووە جنسییەکانیان دادەمرکێننەوە، ئەم دیاردەیەش رۆژ بە رۆژ لە زیادبوونایە، واتە هیچ هێزێکی دیاریکراو نەیتوانیوە بە تەواوەتی ئەم غەریزە مرۆییە لە ناو روحی گەنجەکانماندا بکوژێت، نەیتوانیوە بیگەیەنێتە حاڵەتێك لە سازش بەرامبەر بە شتێك کە پێویستییە، ئەمە بەو مانایە نییە بە هیچ جۆرێك چەپاندن لە گۆڕێ دا نییە ، بەڵکو باسکردنە لە ئاکامەکانی چەپاندن و پەرچەکرداری زۆربەی گەنجەکانمان لە ئاستیدا.. هەر لەبەر ئەوە دەبێ لە کۆمەڵگای ئێمەدا نەخشەیەکی تری کۆمەڵایەتی و یاسایی هەبێت بۆ ئەوەی ئەم پێداویستییە مرۆییە چارەسەر بکرێت ، لەم ڕووەوە بەندە هیچ تێزێکی ئامادەکراوم لە هزردا نییە ، بەڵام لانی کەم تێدەگەم کە لەو سیاسەتەی چەپاندندا نە کۆمەڵگای ئێمە براوەیەتییەوە و نە گەنجەکانمان دۆڕاوی تەواون ..

* لەدواپین پرسیاردا دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ قسەی هەندێك رۆشنبیر کەدەڵێن: گەنجی ئەمڕۆ بێ شوناسەو ونبووە لەنێو

گەمەکانی دەسەڵاتو حزبدا، پێتوایە ئەم بێ شوناسیە تاکەی بەردەوام دەبێت، یان چاوەڕوان دەکرێت گەنجی کورد ببێتە خاوەنی چ شوناسێك؟

ئەوەی دەڵێ گەنج بێ شوناسە باوەڕی وایە کۆمەڵێك پێوەری ئەزەلی و بەڵگەنەویست هەیە بۆ ناسینی ئەو خەڵکانەی کە دەبێت ناویان گەنج بێت. من تەواو ناکۆکم لەگەڵ ئەم بیرۆکەیەدا و لە سەرەتاشدا بوونی ماهییەتێکی پەتیی و چەمکێکی موتەعالم ڕەخنەکرد و هەڵوەشاندەوە بۆ ناسینی گەنج ، گەنج پتر لە شوناسێکی هەیە، گەنج هەیە پیرە و پیر هەیە گەنجە ، گەنج هەیە منداڵە و منداڵ هەیە ڕەفتاری لەسەرو تەمەنی خۆیەتی، ئەمە بەبێ ئەوەی ئەمەی دەیڵێین شتێکی تر بێت جگە لەو گەمە زمانەوانییەی کە زۆرجار فێڵ لە تێگەیشتن و هۆشیاریمان دەکەن و فێرمان دەکات بە لۆژیکی دوالیستییانەو جەوهەرگەرا ناسنامەکان و ناو و ناونیشانەکان دیاری بکەین. من باوەڕم وایە هەر گەنجێك خاوەن شوناسێکی تایبەتیی خۆیەتی و برێك لە تایبەتمەندێتی و فەردایەتی مرۆیی و کۆمەڵایەتیی تێدایە و جیاوازییەکانی لەگەڵ ئەوانی تردا ناسڕێتەوە، گەنجان هەموو خاوەن یەك کێشەی دیاریکراونین ، بەڵکو هەریەکەو کێشەی تایبەتیی خۆیشی هەیە ، لەبەر هەموو ئەمانە با دوای ئەو وەهمە نەکەوین کە گەنج شوناسێکی دیاریکراوی هەیە.

ڕەزا مەنو چێهری

گەنج و شوناس

ڕەزا مەنوچێهری یەکێکە لەو نووسەر و ڕۆشنبیرانەی چەند ساڵێکە لە کایەی ڕۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی وەکو نوسەر و وەرگێڕێك سەلماندووە و تا هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکە لە وەرگێڕان و چەندوتارێکی ڕەخنەیی لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا. هەروەها خاوەنی کتێبی (تەوتەم و تابۆ)ی فرۆیدە کە وەریگێڕاوە، ئەمە بێجگە لە کتێبی "ئایا مرۆڤ سەردەکەوێت"ی ئەریك فرۆم و چەند بەرهەمێکی ناوازەی تر. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی مەنوچێهری _یش بەم شێوەیە بوو.

* سەرەتا ئەگەر بپرسین گەنج کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، هەروەها پیر کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەرەی کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەبینن؟

گەنج بونەوەرێکی مرۆییە لەو تەمەنەدا دنیایەکی جیاواز و بیرو ڕاو هەست و یۆتۆپیای جیاوازی هەیە، هەرچەندە تەنها مەرج نیە لەڕووی فسیۆلۆژیاو دیاری کراوە بڵێیت پێوانەکانی گەنج

لەتەمەنێکی جەستەی دیاری کراودایە یان لەوتەمەنەدا دەمێنیتەوە. ئەم بونەوەرە پڕ لە حەساسەت و یۆتۆپیایە و وزەو خەونەکانی وای لێدەکەن ڕێبازەکانی ژیانی شێتگیرانە بگرێتە پێش. بونەوەرێکە لەهیچ شتێك سڵ ناکاتەوە تەنانەت بەشتە کۆنەکان قەناعەت ناکات بەدوای شتی تازەو ڕامانی تازەو بەگشتی ژیانی نوێدا دەگەڕێت. گەنج وزەی داهێنان و نوێگەرییە و باوەشی ئاوەڵایە بۆ قەڵەمبازی لەپێناو یۆتۆپیاکاندا. وەك فسیۆلۆژیا دەست نیشان کراوە پیر ئەوبونەوەرەیە کەپێش تێپەڕاندنی قۆناغەکانی گەیشتۆتە ئەو قۆناغە. پیر بەگوێرەی ئەزموون و چەرمەسەریەکانی ژیان و ئەو ژینگەی کەپێکهاتەی زمان و مێشکی تێدا دروست بووە ئیدی حەزناکات گۆڕان دروست بێت، چونکە لەگۆڕان دەترسێت گۆڕانکاری بەپەراوێزخستن و پەکخستنی خۆی دەزانێت، هەرچەندە دەزانێت وزەو یۆتاپیاو توانستەکانی لەئاست گەنجدا نییە، بەڵام بەربەرەکانی دەکات لەواتایەکی دیکەدا پارێزگاری ئەزموون و ڕامان و بەها کۆنەکانی کۆمەڵگایە و دەبێتە بەربەستیگۆڕانکاری و تەنانەت پێشکەوتن خوازی و نوێگەری دەبێت ئەوەشمان لەیاد نەچێت هەرکەس لەڕووی فسیۆلۆژیاوە گەیشتە تەمەنی پیری نابێت بە بەربەست، یان کۆنەپارێزی بزانین، بەڵام بەگشتی گەنج وپیر دوو جەمسەرن لەرووی یەکدا و بەرەنگاری یەکتری دەکەن. تۆرگینۆف ڕۆمانی هەرە گەورەو بەناوبانگی خۆی بەناونیشان (باوکان و کوڕان) داناوە بەدوو لایەنی کۆن و نوێیان دەزانن. بەگشتی ئەم جۆرە دابەشکردنە بۆتە شێوەیەکی هەمەکی. لەکۆمەڵگای کوردیدا گەنج

لەسەرەتای خەونەکان یۆتاپیاکانی خۆیدایەتی هێشتا ئێستا تازە بەتازە خۆی لەو دابەش کردنەدا دەبینێتەوە، کەئاماژەی پێکرا، گەنجی کورد قەیرانی زۆرە و ژیان و کۆمەڵگا بەقورسی ڕووبەڕوی دەبنەوە لەوانەیە زۆربەی گەنجەکانمان پیربن و لەسەر ڕێچکەی پیریەتی بڕۆن پێناسەکەرانی گەنج لەنێو کۆمەڵگایەکی هەژموون پیردا قورسە. پیری کورد زیاتر لەخۆی هیچ قبوڵ ناکات و واز لە باڵا دەستیەکانی ناهێنێ لەهەموو بوارەکانی ژیاندا. لەم شێوە ژیانەدا چەند پیر تاوانبار بکرێت ئەوەندەش گەنج بۆ خۆی تاوان بارە. گەنجی کورد خۆی داوەتە دەست هەژمونیەك کەلەناخەوە دژایەتی دەکات. پاوان خوازی خێڵەکی، کۆمەڵگا، هەژموونی حیزبی و سیاسی و ئیداری، گەنجی کورد بێ خەون و یوتاپیا و سەرچاوەکانی ژیانی لێ چۆڕە بڕکردووە.

* جیهانگیریو هاتنی تەکنەلۆژیا چ گۆڕانێکی بەسەر شوناسی پیرو گەنجدا هێناوە، ئەگەر گۆڕان هەیە لەسودی کامیانە؟

جیهانگیری بۆ خۆی پاش کومەڵێك بەرزی و نشێوی هاتۆتە ئاراوە و تەکنەلۆژیایش بەرهەمی داهێنانی مرۆڤە، تەکنە لۆژیا بۆخۆی کلتوری خۆی هەیە و باکگراوندێکی ڕۆشنبیری و نوێگەری لەپێشەوەیە، بێگومان بەرهەمی داهێنانەکانی مرۆڤ دەتوانێت لە خزمەتی مرۆڤدا بێت و گەشی ژیانی ئابوری و ئاسودەی مرۆڤی لێبکەوێتەوە. و مرۆڤ ڕووبەڕووی نامۆبوون لەخۆی کردۆتەوە و تەنانەت مرۆڤ لەناواخنی مرۆی بەتاڵ دەکاتەوە. قەیرانەکانی تەکنە لۆژیا لە لای مارکۆزە و گریماڵدی زق بوونەتەوە، لەکۆمەڵگای مشەخۆری ئێمەدا تەکنەلۆژیاو باکگراوندی نوێگەری ناناسرێت و تەنها یەك دوو ڕەهەندی گشتی

هاتۆتە لای گەنج و پیری ئێمە. ئەو گۆڕانانەی تەکنەلۆژیا دروستی دەکات بەگشتی گەنج پێشوازی لێدەکات بۆ نمونە زۆربەی ئەوپیرانەی دەرزیان خوێندوە و ئێستا پۆستێکی بالآیان هەیە، یان بۆ فێربونی کۆمپیوتەر دەچنە ۆرك شۆپەکانی گەنجان، یان داوا لە کوڕە گەنجەکان دەکەن فێری ئەم تەکنەلۆژیایانەیان بکەن تاکو لەوکاروانانەی کەمەبەستیانە دوانەکەون.

* لەهەموو ولآتێکی دنیادا، بەتایبەتی ولآتانی پێشکەوتوو گەنج خاوەنی خەون و پرسیاری نوێیە، بەلآم لای ئێمە بێ پرسیارترین نەوەی کۆمەلگە گەنجە، تۆ ئەم هۆکارە دەگەڕێنیتەوە بۆچی؟

کۆمەلگاکەمان کۆمەلگایەکی وێرانەو بۆ خۆی هەزاران قەیرانی هەیە هەندێکیان لاوەکی و هەندێکیان گرنگ و هەندێکیشیان بەبێ چارەسەریان دیارن لەکۆمەلگایەکی وێران و نەخۆشدا گەنجی وێران و نەخۆش بەرهەم دێت، تەنانەت داهێنان نییە ئەگەریش هەبێت وێران و سەقەتە. گەنجەکان خۆیان داوەتە بەر شەپۆلێك کەدەیان خنکێنن ولە ئەنجامدا گەنجینەکەیان لێدەسێنێتەوە. کۆمەلگاکەمان نەیتوانیوە بەسەر قەیرانەکان یاندا زالْ بێت لەڕاستیدا چۆکیان پێ دادراوە و گەنجیش شکستی هێناوە. کۆمەلگاکەمان دەیان دیاردەی نامۆو نامرۆی و ناگەنجیەتی بەسەردا سەپیوە. کۆمەلگا و دامو دەزگاکانی مشەخۆر و گەندەلْ بوون و ئەم میراتیەش تائێستا ماوەتەوە. بەپێچەوانەی ولآتانی تری دنیاوە کۆمەلگاکەمان نەیتوانیوە بەسەر ئەم کێشانەدا سەرکەوێت، بۆیە بێ هیوای وبێ پەرەنسیپی وبێ باوەڕی وهەولْ دان بۆ هەلێکی باشی مشەخۆری بونەتە مەبدەئی گشتی لەکۆمەلگاکەماندا ولەلایەکی

دیکەشەوە هەموو لایەك یەکتری بەشتی دزێو ناشرین تۆمەتبار دەکەن و زۆر خێرا بڕیار لەسەر دەورو بەرو ئەم و ئەو دەدرێت و بەڕەها لەسەر شتەکان بیر دەکرێتەوە ئیدی ئەم دیاردانە ڕەحمی بە گەنج و پیر نەکردووە، بەلآم گەنج قوربانیە هەرە سەرەکیەو گرنگە کەیەتی.

* ئەو ململانێ زۆرەی نێوان باوكو کوڕ لەکوردستاندا تاچەند بەپۆزەتیڤی دەبینیو ئایندەی ئەم ململانێیە لەڕوانگەی تۆوە بەرەو کوێ دەڕوات؟

ململانێ لەنێوان باوك و کوڕ وەك ململانیێ دوو توێژی کۆن و نوێ ململانێیەکی پیرۆزە و دەبێت بەچاوێکی ئاوەلآوە کراوەوە سەیری بکرێت، بێگومان لەسەرەتادا نوێ دژ بەری زۆرەو دیاردەی نوێ لەلایەن کۆمەلگا و پیرەکان و خێلْەکیەکانەوە دژایەتی دەکرێت، بەلآم پاش ململانێیەکی زۆر کە سەرکەوت هەموویان بەهی خۆیانی دەزانن و زۆرتریش لەگەنجەکان بەکاری دەهێنن. هەر لەئاکامدا نوێ بەسەر کۆندا سەر دەکەوێت، بەلآم بەگوێرەی شوێن و کۆمەلگاو پێگەو باکگراوندەکان دیرو زویی پێدەبێت. ئەم ململانێیە لەکوردستاندا زۆر لەمێژە نیە سەری هەلْداوە و زۆری ماوە بۆ سەرکەوتن و لەزۆر لە ڕووبەڕووبونەوەکاندا چەند هەنگاوێکی هاویشتووە، بەلآم لەئاکامداو هەرچۆنێ بێت سەرکەوتن هی لاوانە.

* ئایین یەکێکە لەو چەمکانەی کاریگەرییەکی زۆری لەسەر سەرجەم مرۆڤەکان هەیە، گەنجیش بەدەر نەبوو لەو کاریگەریانەو زۆرجار ئایین بۆتە ئەوەی گەنجێکی سەلەفی توندڕەو بەرهەم بهێنێتو ببێتە خۆرەی گیانی کۆمەلگە چی

بکرێت بۆ ئەوەی ئایین رۆڵێکی نێگەتیڤی لەسەر بیری گەنجان دانەنێت؟

ئاین هەژمونێکی قورس و گرانە لەڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و بەدرێژای مێژوو ئاین هەژمونی خۆی پاراستوە، ئاین گۆڕاوە، بەلام هەژمونی وەك خۆی ماوەتەوە، لەکۆمەڵگاو ئابوری، دەوڵەت و کوێخایەتی و جەنگو ژیانی تاکە کەسیدا ئاین هەژمون و بالادەستە. لەم سالانەی دوایدا و پاش دەرکەوتنی حزبە ئیسلامیەکان لەجیهانی ئەدەبیو ئیسلامیدا ئاین و مەبەستە سیاسی و حیزبیەکان بەجۆرێکی دیکە لەستراتیژ ژیان و کۆمەڵگاو گەنج دەڕوانن. ئیدی حوجرەو مەلاو حونجرە پێشوە قبولْ ناکەن و ئەمە بەشێکی زۆر سەرە تای و ناوەکی دەزانن، دەروێش و سۆفی وبەشتی کۆن و دەرچووی مێژوو دەزانن، چونکە ئەوان ستراتیژ و حزب و بانگەشەیان جیاواز بووە یان نەیان بووە. وەك پێشتر ئاماژەم پێدا کۆمەڵگای کوردی کۆمەڵگایەکی وێران و ڕوخاوە و بۆشای زۆری هەیە بۆشاییەکان ئابووری، سیاسی، مەعریفیو مۆڕالی و هزرین. ئەم بۆشایە لەلایەن ئەم هەژمونەوە پڕ دەکرێتەوە نمونەیەکی مێژویی: کاتێك ئیسلام ڕوی لەئێران کردو ویستی ئیمپراتۆریەتی ساسانی داگیربکات بانگەشەی رزگارکردن لە کۆیلەیەتی و چەوساندنەوەی دەکران وبەڵێنی دادپەروەری و پاشەڕۆژێکی گەشی پێدان پاش گرتنی ئێران بەزەبری شمشێر ئەم هەژموونە توانی جێگای هەژموونی زەردەشتی بگرێتەوە. بەراوردکرانێکی بۆشایەکانی کۆمەڵگای ساسانی ئەو سەردەمەو کۆمەڵگای خۆمان واتە کۆمەڵگای کوردە واری و قەیرانە کانیان و ئەو پیرانەی خۆیان

بەسەر کۆمەڵگادا سەپاندبوو و بیریان لەنوێگەری و داهێنان واتە گەنج نەدەکردەوە قەیرانوو بۆشایەکان بەو شێوەیەی ئێستا دەبڕێن پڕکرانەوە. لە کۆمەڵگای ئەمڕۆی کوردەواریدا بەسەدان قەیران و بۆشایی هەیە کە سەلەفیەت دەیەوێت پڕی بکاتەوە، بۆیە گەنجێکی روون و لەکۆمەڵگایەکی ڕوخاو، بێ هیوای کە بڕوای بەهیچ نییە ئەگەر مەعریفەکەی لە لایەن سەلەفیەتەوە پڕ بکرێت ئەوا دوو لەسەلەفیەت دەکات و لەو کاتەدا ئەو گەنجە تاوان بارنیە لەکۆمەڵگایەکی جیاوازدا نابێت پەیڕەوەکان لەوە زیاتر چاوەڕوان بن، خوێندنەوەی ئاینی ئیسلام وەك ئاینێك بۆ مرۆڤ و کۆمەڵگاو دورکەوتنەوەی لەسیاسەت ولایەنە تولوڕاڵیەکانی ئیسلام لەبەرچاو بگیرێت دەتوانێت نەك گەنجێك بەرەو سەلەفیەت نابات، بەڵکو پێش بەسەلەفیەت بوونیان بگرێت.

* کەپتی جنسی یەکێکی ترە لەو کاریگەریانەی بۆشاییەکی فیکری لای گەنجان دروستکردووە، بەڕای تۆچی بکرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە؟

کێشەی سیکس نەك لەلای گەنجان بەتەنها، بەڵکو لەلایەن هەموو کۆمەڵگاوە بە کێشەیەکی کۆن و مێژوویيو مرۆی و جەستەی و سایکۆلۆژی دەزانرێت. لەو کۆمەڵگایەدا کەئاماژەی پێدرا ڕێگاکانی بەردەم داهێنان و گەنجیەتی داخراون و تەنانەت لەهەندێك شوێندا دەرگا لەژیان ناکرێتەوە. ئەم کۆمەڵگایە کەبەدەیان کێشە بونەتە نەخۆشی لێ ئالاون، بێگومان کردنەوەی دەرگای جنس وەك کێشەیەکی دەقیقی بەبڤەو تاوان و شتێکی دزێو دەزانرێت لەهەمان کاتدا کێشەکە لەئارادایە و هەموان

لەگەڵ ژیان دەکەن و تەنانەت بەدەستیەوە دەناڵێنن، چونکە لەکۆمەڵگای ئێمە و زۆربەی کۆمەڵگاکانی دیکەدا کێشەی سێکسی بوتە (تابوو) کەس بۆی نییە باسی بکات. کاتێك ڕێگە نەدرا باس لەکێشەکە بکرێت بۆ خۆی پەند هێندە قوڵ دەبێتەوە و ڕێگاچارەی بۆ نا دۆزرێتەوە، پاشان بۆشایەکی قوڵ و نامۆ و دزێو دێنێتە نێو کۆمەڵگاو لەبابەتی چارەسەرکردن و دیتنەوەی ڕێگا چارەسەر بەئاڕاستەیەکی دیکەدا دەڕوات کە لەباتی پڕکردنەوەی بۆشایەکە لە لەنێو بۆشایەکدا دەخنکێن. تێڕامان لەلای گەنجان بە گشتی کاتێك دێتە ئاراوە کە بەلایەنی کەمەوە کێشە سەرەتایەکانیان چارەسەر کرابێت و گەنجیش بۆخۆی دەبێت هەوڵ بدات بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشەو بۆشایانە. بەڵام کەسیش لەخوڕاو بەخۆڕای مشەخۆر ئاسا نایکەن بە قوڕگیا. لەزۆربەی شوێندا خۆدزینەوە لە کێشەکە کارەساتی لێکەوتۆتەوە و ئەم کێشەیە لەنێو بنەماڵەی کوردیدا بواری پێ نادرێت و ڕێگا بە باس کران و ڕێگە چارە دانانرێت. کە لەئەنجامدا قوربانی لێکەوتۆتەوە، ئاسای کرانەوەی ژیان بۆشایەکان پڕ دەکەنەوە و بەچاویەکی ئاسایی و سروشتی چاو لە کێشەکان بکرێن فرۆیدو یونگ، فرۆمورایش زۆریان لەسەر ئەم کێشە ژیانیە وتوە. دەرباز بوون لەکۆمەڵگایەکی نەخۆش نەك هەژموون و بەدور لەدەسەلاتی کەسانی نەشارەزا و مشەخۆر ئاسان کردن و ئاسایی کردنەوەی ژیان و گەڕان بەدوای چارەسەریدا ئەو بۆشاییە سەپێنراوە پڕ دەکاتەوە.

* لەدواین پرسیاردا دەمەوێت بگەڕێمەوە بۆ قسەی هەندێك ڕشنبیر کەدەڵێن گەنجی ئەمڕۆ بێ شوناسەو ونبووە لەنێو

گەمەکانی دەسەڵاتو حزبداپێت وایە ئەم بێ شوناسیە تاکەی بەردەوام دەبێت یان چاوەڕوان دەکرێت ببێتە خاوەنی چ شوناسێك؟

منیش لەو بڕوایەدام گەنج لەگۆڕەپانی ئەمڕۆی کۆمەڵگای کوردی ونبووە و مەجالی نادرێت خۆی بناسێت لەزمانی خۆیەوە باسی کێشەکانی بکات کوێخاو دەمڕستی زۆرن خۆشیان بەسەریدا دەسەپێنن. شوناسەکەی ئاڵۆزو تەماوییەو تەنانەت دەم ڕاستەکانی ناتوانن شوناسەکەی پێناسە بکەن و ڕێگاکانیشیان لەبەردەمی داخستووە بەدوای پێناسە کەرانی شوناسی خۆیدا بگەڕێت. بەرەو مەدەنی بوون و بەمەدەنی کردنی بیرکردنەوەکان و کردنەوەی دەرگاکانی دیموکراسی و بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان گەنج لەم قەیرانە دەرباز دەکات. کاتێك ڕۆڵەکان بدرێن بە گەنجەکان بۆخۆیان. ڕۆڵیان لەهەموو قۆناغەکانی ژیان و بەشەکانی کۆمەڵگاو دامو دەزگاکانی وەك ڕۆڵی خۆیان بێت و گەنجەکان لەنێو ئەو ڕۆلانەدا پێویستە زیرەك بن و خۆیان ون نەکەن و بەدوای شوناس و گەنجیەتیدا بگەڕێن و خۆیان و بۆخۆیان نەبنە بەربەستی سەرکەوتنی گەنجەکانی دیکە. بەئەو ڕۆڵە خەیاڵیانە مەدەنیانەو دیموکراسی نەبن.

فازیل هیمەت

گەنج وشوناس

فازل هیمەت یەکێکە لەو نووسەر و رۆشنبیرانەی چەند ساڵێکە لە کاییەی رۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی وەکو نوسەر و وەرگێڕێك سەلماندووە و تا هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکە لە وەرگێڕان و چەند وتارێکی رەخنەیی لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا و بە تایبەتیش بواری پەروەردەکردنی گەنج بەشێوەیەکی تەندروست و تۆکمە بە رۆشنبیری سێکسی و هاوکات چەند کتێبێکیش دەربارەی خێزان و چۆنێتی پەروەردەکردنی گەنج تا ببێتە نەوەیەکی تەندروست لە کۆمەڵگەدا و چەند بەرهەمێکی ناوازەی تر. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی بەرێزیشی بەم شێوەیە بوو.

*سەرەتا ئەگەر بپرسین گەنج کێیە و هەڵگری چ ناسنامەیەکە، هەروەهاپیر کێیە و هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەرەی کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەبینن؟

-پێم باش بوو بۆ وەڵامی ئەم تەوەرەیە، یان بابەتەی بەشێوەی پرسیار ئامادەکراوە چەند سەرنج و تێبینییەکی خۆم تێکەڵ بە

بابەتەکە بکەم و راو بۆچوونی خۆمی لەسەر دەربڕم. کەئەشێت چەند پرسیارێکم لەلا گەڵاڵە بووبێت وەك ئەوەی دەپرسم بۆچی دوو چینی کۆمەڵی وەك پیرو گەنج وا بەراورد بکرێن؟ لەسەر چ شوناسێك ئەو دوو توێژە پێناس بکرێن؟ پەیوەندییەکی گرنگ لەنێو ئەو دوو پێکهاتەدا یان هەڵسەنگاندیان لە چ روویەکەوە گرنگی هەیە بۆ کۆمەڵ، یان لەسەر چ بنچینەیەك پێناس و بەراورد بکرێن؟ ئەبوایە لەم راپرسییەدا تەنها لایەنێك لەو دوو لایەنە یان چینە سەربەخۆ باس بکرایە. چونکە ئەم بابەتانە زۆر زیاتر لەوە هەڵدەگرێ کە لەچەند لاپەڕەیەکدا باس بکرێت، لەلایەکی تریشەوە هەڵسەنگاندنی ئەو دوو توێژە دەبێت لەسەر دوو ئاست بێت یەکەم ئاستی مرۆیی یان ئاستی فیکری، وە لەهەر بارێکیشدا مانا و لێدانەوە و بەراوردەکە دەگۆڕێت، بۆ نمونە لەسەر ئاستی مرۆیی دەکرێت هەردوولا وەك یەك تەماشا بکرێن و مافیان دەستبەر بکرێن و رێزیان لێبکرێت، بەلاّم لەسەر بنەمای فیکری بێت ئەوا دوو جیهانی زۆر گەورە و جیاوازن، مەودایەکی فراوان لەنێو ئەو توێژەدا هەیە.

گەنج: ئەو هێزە جەستەیی و رۆحی و ئیرادەیەیە کە ئەتوانێ ئەوەی پێشبینی نەکەیت و وێنای نەکەیت ئەنجامی بدات، سەرچاوەی هێزێکی بیرکرنەوە وداهێنانە. سەرچاوەی عەشق و ئەوینی و زیندەگییە، ئاسۆی بیرکردنەوەی فراوانتر و بەهێزتر و بەبڕواترە، ئەگەرچی خاوەنی ئەزموون نیە، بەلاّم ئەمەش مانای وا نیە گەنج دەستە وەستان لەبەر دەم کێشە و کۆسپ و تەگەرەکانی ژیاندا رادەوەستێت، چونکە گەنج رۆحی بەرگری و کۆڵنەدان و خۆڕاگری تێدایە، زۆر بەزەحمەت تێکدەشکێت،

گەنج ئەو هێزە فیکرییە کە هەمیشە دژی کۆنەپەرستی و دواکەوتویی و دەسەلاّتی باوکە، پێی وایە خۆی ئەتوانێ بەرنامەی ئێستا و ئایندەی خۆی دەستنیشان بکات و خواست و حەز و ئارەزووەکانی ئەو زۆر جیاوازە لەگەڵ باوك یان پیردا. بۆیە ململانێی نێو ئەو لایەنە مێژوویەکی دوور و درێژی هەیە، ئەتوانم بڵێم گەنج بەمانای داهێنان، داهێنانیش مەودایەکی فراوانە ئەتوانێ گۆڕانکاریبەسەر زۆر لایەنی ژیاندا بهێنێت.بەلاّم ئەگەر رێگە لەگەنج نەگیرێت و ئازادی تەواوی هەبێت و نەچەوسێنرێتەوە.

پیر هێزێکی لەکارکەوتووی خاوەن ئەزموونی سەردەمی خۆیەتی، نەك ئێستا و ئایندە، هێزێکی خامۆش بووی بێ ئیرادەیە. چونکە هێزی بێئیرادە و بێ هیوا پوکاوەیە و هیچی پێ ئەنجام نادرێت. خاوەنی فیکرێکە لەوانەیە بەشێکی زۆر کەمی بۆ ئایندەی نەوەکانی خۆی بەکار بێت لەرووی داهێنانەوە، بەڵێ خاوەنی ئەزموونە تەنهاش لەهەندێ بار و هەندێ کاتدا دەتوانرێت ئەو ئەزموونانە سودی لێ وەربگیرێت. کێشەیەکی نێوان ئەو دوو فیکرە ئەوەیە کە هیچ کامیان ئیعتراف بەوی تر ناکات، گەنج پێی وایە ئەو هێز و عەقڵە کۆتایی هاتووە، پیر پێی وایە گەنج ئەو هێزە سەرکەش و بێ ئەزموونەیە کە ناتوانێ هیچ شتێك ئەنجام بدات، هەرچیش بکات سەرکەوتوو نابێت، بڕوای بەعەقڵ و فیکری گەنج نییە،هیچ حسابێك بۆ خواست و ئارەزووەکانی ناکات، پێی وایە ئەبێت ئەویش وەك خۆی بیر بکاتەوە، وە ئەگینا تووشی هەڵە دەبێت. بەلاّم لەرووی هەندێ لایەنەوە ناکرێت پیر بەشێوازێك پەراوێز بکرێ کە هەست بە بوونی خۆی

نەكات و وەك سەرچاوەیەك سود لەهەندێ لایەنە ئەزموونییەكانی وەرنەگیرێت.

*جیهانگیری و هاتنی تەكنەلۆژیا چ گۆڕانێكی بەسەر شوناسی پیر و گەنجدا هێناوە، ئەگەر گۆڕان هەیە لە سودی كامیانە؟

بێگومانیش لەوەی جیهانگیری و پێشكەوتنی تێكنۆلۆژیا نەك لەسەر چینێك، بەڵكو لەسەر هەموو كۆمەڵگەی هەر وڵاتێك بەتایبەتی و جیهان بەگشتی، گۆڕانكارییەكی زۆر گەورە بەسەر جیهاندا هاتووە، بەرچاوترین و دیاریترین ئەو گۆڕانكاریانە خۆی لە مافی مرۆڤ و یەكسانی و تێكەڵبوونی سیستمە جیهانیەكان و هاوبەش بوون لە زۆر رووەوە بەجۆرێك هەندێ لە كلتور و دابو نەریتیش دەخاتە ژێر پێوە و زۆر گۆڕانكاری نوێی هەمەڕەنگ لەبوارە جیاجیاكاندا دەخولقێنێت. لەهەمان كاتیشدا پێشكەوتنی تێكنۆلۆژیا كاریگەری زۆر بەرچاوی لەسەر گەنج هەیە، لەجۆرێك لەسەرەتاوە توانایەكی جەستەیی گەورەی گەنجانی تیا لەفەنا ئەچوو، ئا لەو كاتەشدا پیرو بێهێزەكان لەكارگە و شوێنەكانی كاركردندا دوورانەوە، چونكە تەنها هێزی بازوو ئەیتوانی نان و بژێوی بەرهەم بهێنن، وە هیچ حسابێكیش بۆ ئەو كەسانە نەكرا كە چەندین ساڵ بوو هێز وگەنجێتی خۆیان لەو شوێنانەدا بەهەدرە بدەن، بەڵام لەپاش وەرچەرخانێكی تر و قۆناغێكی تر جارێكی تر تێكنۆلۆژیا شوێنی هێز و عەقڵی مرۆڤ گرتەوە، رۆبۆتەكان بوون بە پاسەوان و كرێكار و چاودێر و بەڕێوەبەری كارگە و شوێنەكانی كاركردن. بەو شێوەیە قۆناغێكی تر هاتە كایەوە. لە وەڵامی ئەوەی سودی بۆ كامیانە ئەشێت سودو زیانیشی هەبێت بۆ هەریەكێكیان، بەڵام زیاتر

لەبەرژەوەندی گەنجانە، چونكە چەندین لایەنی گرنگی بۆ دابینكردووە.

*لە هەموو وڵاتێكی دنیادا، بەتایبەتی وڵاتانی پێشكەوتوو گەنج خاوەنی خەون و پرسیاری نوێیە، بەڵام لای ئێمە بێ پرسیار ترین نەوەی كۆمەڵگە گەنجە، تۆ ئەم هۆكارە دەگەڕێنیتەوە بۆچی؟

بەشێوەیەكی گشتی وڵاتانی رۆژهەڵات زۆریان ماوە تا لە كۆمەڵگەی رۆژئاوا نزیك ببنەوە، بەتایبەتیش كۆمەڵگەی كوردستان چونكە هێشتا لەم كۆمەڵگەیانەدا لایەنی كلتور و ئایین و كۆمەڵایەتی زۆر بەسەر چینەكانی كۆمەڵدا زاڵە و تاك هێشتا ئازاد نیە، تا ئازادیش بەدەست نەهێنێت ناتوانێ خاوەنی خەونی خۆی بێت، خاوەنی شوناسی خۆی بێت.

*ئەو ململانێ زۆرەی نێوان باوك و كوڕ لە كوردستاندا تا چەند بە پۆزەتیڤی دەبینی و ئایندەی ئەم ململانێیە لە روانگەی تۆوە بەرەو كوێ دەڕوات؟

-ئێستا لە وڵات و كۆمەڵگەی ئێمەدا چەندین فاكتەری جیاواز گەنجی خستۆتە چوارچێوە و سنورێكی گومان و ترسەوە، كە ناتوانێ خۆی خاوەنی خۆی بێت. بەڵی گەنج خاوەنی هێز و توانایەكی زۆر گەورەی لەبن نەهاتووە و داهێنانە، بەڵام میانێكی وەها نەڕەخساوە گەنج وەك پێویست شوێنی خۆی هەبێت و رۆڵی خۆی ببینێت.

مەرج نییە لە كوردستاندا یان لەهەر شوێنێی تری جیهان كێشە یان ململانێی نێوان كوڕ و باوك دیاردەیەكی كۆمەڵایەتی بگەڕێتەوە، بەڵكو ئەوە بۆ سروشتی گەنجێك كە خۆی گیانی

یاخی بوون و بەرگری و موجازەفە و گیانی تاکڕەوی و خودپەرستی و خۆناسین و بەدەستهێنانی ئازادی. ئەمانەهەموو فاکتەرن بۆ ئەوەی کێشەیەك یانە ململانێیەکی بەرەدەوام لەنێوان باوك وکوڕدا هەبێت. کوڕ هەرچۆنێك بێت لەبیرکردنەوەدا زیرەك یان تەمەڵ هەوڵی سەربەخۆیی و ئازادی خۆی ئەدات و ئەیەوێ خۆی خاوەنی بڕیار بێت و دەسەڵاتی بەدەست بێت پێیوایە گەورەکان وەك ئەو بیر ناکەنەوە و گوێ بەدەنگ و خواستەکانی ئەوان نادەن، چونکە ئەوان بڕوایان بە چینی تازە نیە، لەبەر ئەوەی دوو بیرۆکە هەیە ئەوەی یەکەم ئەویە کە پیر پێی وایە گەنج بێ ئەزموونە، و ئەبێت لەژێر ئامۆژگاری و ڕێنماییەکانی ئەواندا بن و بەبەردەوامی چاودێری بکرێن، جگە لەوەش بروایان پێناکەن.. هەرچی بیرۆکەی دووەمیشە ئەوەیە کە گەنج بەهەمیشەیی بڕوای بەعەقڵی پیر نییە و پێی وایە دەبێت گۆڕانکاری بەسەردا بێت، چونکە ئەو بیرکردنەوانە لەگەڵ ئێستا و ئایندەدا ناوگونجێت. هەموو ململانێکان ئەنجامێکی گەورەی هەیە، یاخی بوون و بەرگری، کە زۆرجاریش ئەم جەنگە درێژە ئەکێشێت کوڕ و باوك لەم جەنگەدا لەوانەیە هەردووکیان بیدۆڕێنن، چونکە هیچیان عەقڵی ئەوی تر پەسەند ناکات، هەر یەکەیان لەبارێکی دەروونی دژواردا دەژین. لەوانەشە لایەکیان بدۆڕێت کە زۆربەی جار باوکە، بەلاّم لەگەڵ ئەو دۆڕانەشدا گەرای بیروبۆچوونی خۆی لەتافی منالّیدا دەڕێژێت و کوڕ جارێکی تر دەوری باوك ئەبینێتەوە، بۆیە تا ئەم ساتەش بەشێوەیەکی گشتی خێزان بریتیە لەو دەزگای بەرهەمهێنەی عەقلی باوك. که له ولاّتانی ڕۆژئاوا ئەو ململانێیە

بەدیناکرێت لەبەر ئەوەی ژینگەی گەنج دوور لە ڕکێفی باوك و خێزان و بە شێوازێکی باشتر ئازادە.

*ئایین یەکێکە لەو چەمکانەی کاریگەرییەکی زۆری لەسەر سەرجەم مرۆڤەکان هەیە، گەنجیش بەدەر نەبووە لەو کاریگەریانە و زۆرجار ئایین بۆتە ئەوەی گەنجێکی سەلەفی توندڕەو بەرهەم بهێنێت و ببێتە خۆرەی گیانی کۆمەڵگە. چی‌بکرێت بۆ ئەوەی ئایین ڕۆڵێکی نێگەتیڤی لەسەر بیری گەنجان دانەنێت؟

ئایین ئەو چەمکە کاریگەرەیە کە هەر یەك لە توێژەکانی کۆمەڵ دەکەونە ژێر کاریگەری ئەوەوە، بەجۆرێك شوناس لە ئاییندا نییە و بەتەواوەتی ئەسڕێتەوە، چونکە شوناس تەنها بۆ بوونێکە کە ئەبەدییە و لەم ژیانەشدا جگە لە عەبدێك تۆ هیچ ئیمتیازاتێکی مادییت نیە، جگە لەرۆحییەتەی کە تەنها ئامانجێکی هەیە و هیچی تر، کاتێکیش تۆ دەستبەرداری هەموو لەزەتەکان و بەهاکان و شتە مادی و مەعنەویکانی ئەم دنیایە ئەبیت، ژیان ئەو مانایەی نابێت کە تۆ وەك کەسێکی بێئیمان بۆی ئەڕوانی. ئایین دیاردەیەکی رۆحی و دەروونیە، کاتێك بەتەواوەتی تیا ڕۆئەچیت، ژیان هیچ مانایەکی نامێنێت و جگە لە برای موسڵمانی خۆی هەموو کەسێك کوفر و کافرە و شایستەی ئەوەیە کە لەناوببرێن و بسڕێنەوە، چونکە ئەوانە خۆیان واتەنی کۆسپن. دەرچوون لەو سنورە لەو بیرو باوەڕە یان نزیك بوونەوەی بە شێوازێکی کەمکردنەوەی بەهاکەی کەسەکە دەخاتە حاڵەتێکی هێستری هەڵچووەوە، کە زۆر بەزەحمەت ئەتوانین شتێك بخەیتە مێشکیەوە کە لە مەنهەج و

باوەڕی ئاینەکەوە هەڵنەقوڵا بێت. کەسانی ڕۆشنبیری ئایینی زیاتر میانڕەوتر ئەبن. بەپێچەوانەوە کەسانی توندڕەو هەمیشە ئەو کەسانەن کە کەمترین ئاستی ڕۆشنبیریان هەیە، ئەشێت خاوەنی بڕوانامەیەکی بەرزیش بێت. پێشەوا و رابەر میانڕەو ڕۆشنبیرە ئاینییەکان ئەتوانن ڕۆڵی بەرچاو ببینن لەوەی کە ئایین بە لۆژێك و عەقیدەیەکی ترەوە لەخەڵك یان گەنج بگەیەنێت. ئێستاش ئەو گەنجانەی کە زۆر وابەستەن بەئایینەوە ئەوەیە لە ڕووی ئەوەی نابێت هیچ شتێك لەبارەی ئایینەوە باس بکەیت، بەڵام بۆخۆیشی ئەتوانێ هەندێك لە هیواکانی ئەم دنیایەش بەدەستبهێنێت.

*کەبتی جنسی یەکێکی ترە لەو کاریگەریانەی بۆشاییەکی فیکری لای گەنجان درووستکردووە، بەڕای تۆ چی بکرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە؟

سێکس بۆخۆی کێشەیەکی تری کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیە وهەر لەدێر زەمانەوە واتە لەسەرهەڵدانی مرۆڤ لەسەر زەوی جێگەی لێکۆڵینەوە و تێڕامان و چەندین کێشەی لەگەڵ خۆیدا هێناوە، ئەوەش سروشتی سێکس وایە و ئەمەش جگە لەوەی کە بیرکردنەوە و تێڕوانینی ئەو کۆمەڵگەیەی بنەمای سەرەکی و جۆری کێشەکە دەستنیشان ئەکات، بەتایبەتی کۆمەڵگەی کلتوریی، کە هەندێ کۆمەڵگە هیچ حیسابێك بۆ سێکس ناکەن. بەڵام پاڵنەری سێکسیش لەهەموو ئەو کۆسپ تەگەرانە بەهێزترە بەهەر شێوازێك کاریگەری خۆی دەکات و ئاسەواری ئەوەش لە ڕەفتار و کردارەکانی هەر تاکێکدا دەردەکەوێت. بەتایبەتی لای گەنج . چونکە گەنج دەکەوێتە ژێر فشاری دوو هێزی گەورەی

جەستەیی و کۆمەڵایەتییەوە، لەلایەك ئەو هێزەی کە بەپاڵنەری سێکس دەژمێردرێت کە هێندە بەهێز نازانێت چۆن ڕەفتاری لەگەڵ بکات، لەهەمان کاتیشدا ئەو سنورەی کۆمەڵ بۆی کێشاوە تووشی خورپە و ئیزدیواژیەتێکی ئەوتۆی ئەکات کە کەبتی سێکس سیمای ئەو کەوتنە نێو دووبەرداشەوەیە. گەنجیش بەپێی بۆشایی فیکریی و بۆشایی کارکردن یان نەبوونی دەزگای چالاکییە وەرزشی و فیکری و ڕۆشنبیرییەکان لەوانەیە زیاتر کاریگەری ئەو پاڵنەرەی لەسەر دەرکەوێت ، چونکە هێزی سێکسیی لەپەڕی هەڵچوون و بەرزبوونەوەدایە بەوەی کۆئەندامی زاوزێ لەگەشەکردنێکی بەردەوامدایە، گەنج لە وڵاتی ئێمەدا بەهۆی نەبوونی سیستمێکی پەروەردە و ڕۆشنبیرییەوە گەنج لەبیرکردنەوەیەکی بەردەوامی سێکسدایە و زۆربەی کاتی لەوەدا بەسەر ئەبات یان بۆی تەرخان ئەکات کە چۆن خۆی بەتاڵ بکاتەوە؟ چۆن ڕەفتار بکات، چۆن خۆی لەرەگەزی بەرامبەر نزیك بکاتەوە، و چ شێوازێك باشترین و گونجاوترینە بۆ بەتاڵکردنەوە کە کۆمەڵ ڕێگەی بدات، زۆرجاریش هەوڵی بەدەستهێنانی ئازادی و خۆ رزگار کردن لە داب و نەریت و ئایین، بەشێوازێك یان تەواو مل کەچی واقیعەکە ئەبێت یاخود بەگیانی بەرگری و یاخی بوونەوە دەمێنێتەوە.

* لە دوایین پرسیاردا دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ قسەی هەندێك ڕۆشنبیر کە دەڵێن" گەنجی ئەمڕۆ بێشوناسە و ونبووە لە نێو گەمەکانی دەسەڵات و حزبدا، پێتوایە ئەم بێ شوناسیە تاکەی بەردەوام دەبێت، یان چاوەڕوان دەکرێت گەنجی کورد ببێتە خاوەنی چ شوناسێك؟

–لەگەڵ ئەوەدام کە ئەشێت گەنج وەك پێویست خاوەنی شوناسی خۆی نەبێت، بەڵام کەش و هەوای ئێستا و ئەو چەندساڵەی پێشوو ئەو واقیعەی دروست کردووە، بکەوێتە نێو گەمەی دەسەڵات و حزبایەتییەوە، پابەست و ئینتمایی گەنجی کورد بۆ سیاسەت و بۆ حزب بۆ چەندین فاکتەر ئەگەڕێتەوە، لەوانە بوونی گیانی نیشتمانپەروەری و چەوساندنەوەی بەردەوامی رژێمە داگیرکەر و ناسیۆنالیستە دڕندەکانی بەغدا ئەوانەی حوکمی عێرقیان کردووە، ئەو بۆشاییە عاتفییەی بۆ نیشتمان هەیەتی یان هەیبوو وای کرد کە زۆرینەی گەنجی کورد روو لەسیاسەت بکات و ئینتمای حزبایەتی هەبێت و ئێستاش زۆر زەحمەتە گەنج خۆی لەو عاتیفەی بۆ حیزبێك هەیەتی رزگار بکات، چونکە لەکاتی بۆشایی عاتیفەدا بەهەرچی پڕبووەوە ئەوا زۆر هۆگری ئەبێت، چەند هەوڵ بدات بۆ دەرچوونی تەماشا ئەکات هەر لەناخەوە وابەستە بەو لایەنەوە، دەبینن گەنجێك دەجار حزب و رێکخراوەکەی خۆی بەجێدەهێڵێت، بەڵام لە کۆتاییدا دەگەڕێتەوە ناوی، زۆرجاریش رەخنە لە حزب و سیاسەتی حزبەکەی ئەگرێت و بەهەڵەی ئەزانێت، بەڵام هەر لەدووریشەوە بەشێك لەفیکری داگیر ئەکات و بیری لێ ئەکاتەوە.

بەڵام گەنجێکی تازە پێگەیشتوو تەنها بەعاتیفە دەچێتە حزبەوە، بە زکماکی ئینیمای خێزانەکەی دەچێتە حزبەوە، چونکە دایك و باوکی سەربەو حیزبەن، گەنج بە لۆژێکی نەبوونی دەزگایەکی رۆشنبیریی و یانەی چالاکی ئینتمای بۆ حزب ئەبێت، بەڵام لەوانەیە رۆژێك رێکخراوە جەماوەری و پیشەیی و رۆشنبیرییەکان جێگەی حزب بگرنەوە. من لەگەڵ ئەوەدا نیم کە

گەنج ئەبێت وەك شوناسی مەدەنی (شوناسەکەی لەگیرفانیدا بێت) لەبەرئەوەی گەنج خۆی بەدوای شوناسی کەسێتی خۆدا دەگەڕێت تا لە یەکێك لەقۆناغەکانی ژیانیدا دەیدۆزێتەوە، مەرج نیە بەچوونە قۆناغی گەنجێتیەوە هەموو گەنجێك شوناسی هەبێت. ئاراستەکردنی گەنجان بۆ هەڵبژاردنەکانی تایبەت بە پێکهاتە و فیکری گەنج لەو قۆناغەدا دەکەوێتە ئەستۆی لایەنی دەسەڵات(حکومەت). بۆیە دەبینین گەنج لە حزب و رێکخراوە سیایەکاندا هەر بۆشاییەکی هەیە و لەئاست خواست و داخوازییەکانی ئەودا نییە، هەست بە بوونی بۆشاییەکە دەکات، بەڵام نازانێت چۆن رەفتاری لەگەڵ بکات چۆن پڕی بکاتەوە، بەڵام ئەشێت لەهەندێ رووەوە ئەو لایەنە بەشێك یان دەروازەیەك بێت بۆ خۆ درەخستن و خۆناساندنی بەدەرەوە ئەمەش بەپێی بۆچوونی خۆی.

ماموستا عەلی باپیر

گەنج و شوناس

ماموستا عەلی باپیر یەکێکە لەو نووسەر و رۆشنبیرە ئیسلامیانەی چەند ساڵێکە لە کایەی رۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی هەم وەکو نوسەرێك هەم وەکو کادرێکی ئیسلامی چالاك و ئەمیری کۆمەڵی ئیسلامی کاری کردووە و هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکە لە نوسین چەند وتارێکی رەخنەیی لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا و بە تایبەتیش بواری پەروەردەکردنی گەنج بەشێوەیەکی تەندروست و تۆکمە بە رۆشنبیری ئیسلامی و هاوکات چەند کتێبێکیش دەربارەی خێزان و چۆنێتی پەروەردەکردنی نەوەیەکی تەندروست لە کۆمەڵگەدا چاپ بووە. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی وەکو رایەکی تایبەت و جیاواز لە هەموو ئەو کەسانەی تر کە تا ئێستا لەم تەوەرەیەدا قسەیانکردووە بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی بەرێزیشی بەم شێوەیە بوو.

*گەنج کێیە و هەڵگری چ ناسنامەیەکە، وەپیر کێیە و هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەری کۆمەڵگای کوردی چۆن دەبینی؟

م. عەلی باپیر:بەناوی خوای گەورە و میهرەبان، الحمدالله و الصلاه و السلام علی رسول الله، پێشەکی بەخێرهاتنتان دەکەم، پێناسەی گەنج کێیە وەپیر کێیە، ئەوە زیاتر زانایانی کۆمەڵناسی و دەروونناسی لەوە دەکۆڵنەوە، ئەوەش مەرج نییە یەك رای دیاریکراوی لەسەر بێت، یەعنی شتێکی لەسەر بێ کە نەگونجێ دەستکاری بکرێ، من پێم وایە هەم گەنجێتی و هەم پیرێتی سنوورەکانیان تێکەڵن، وە لەکەسێکەوە بۆ کەسێکی دیکە ئەو سنورە هەڵکشان و داکشانی تێدەکەوێ، بەڵام بەگشتی دەتوانین بڵێین کە گەنجێتی لەدوای قۆناغی هەرزەکاری (قۆناغی بالّغ بوون بەزاراوە شەرعیەکەی) کە دەکاتە دوای قۆناغی پازدە ساڵی، لەوێوە گەنجێتی دەست پێدەکات هەتاکو چل ساڵی، وە لەقۆتاغی چل ساڵی بەبۆچوونی من و بەو پێیەی کەتەماشای کتێبەکانی کۆمەڵناسی و دەروونناسیم کردووە و لەهەندێك دەقی شەرعیش ئەوە دەلالەت دەکەن کە لەچل ساڵی مرۆڤ دەگاتە قۆناغی گەیشتن و کامڵ بوون.

دیارە لەچل ساڵیش بەدواوە جۆرێك لەوەستان تاکو پەنجا و بۆ هەندێك کەس تاکو زیاتریش بەردەوام دەبێت، کەواتە قۆناغی گەنجێتی وەکو زەمەن لەپازدە ساڵیەوە تاکو چل ساڵی بەردەوام دەبێت، پیریش لە دوای کامڵ بوونەوە (لەدوای پەنجا ساڵیەوە) چونکە من پێم وایە لەنێوان چل بۆ پەنجا جۆرێك

لەوەستان دەبێت، بۆیە لەوە بەدواوە، یاخو زۆر کەسیش هەیە هەر لەسی ساڵیەوە پیرێتی دەست پێدەکات، بێگومان ئەمەش لە کۆمەڵگایەکەوە بۆ کۆمەڵگایەك یاخود لەژینگەیەکەوە بۆ ژینگەیەکی تر دەگۆڕێت، بەڵام بەگشتی پیرێتی لەپەنجا ساڵی بەدواوە دەست پێدەکات و بەمردن کۆتایی دێت.

دیارە گەنجیش بۆ خۆی کۆمەڵێك تایبەتمەندی هەیە، ئەو تایبەتمەندیانەش هەندێکیان خاڵی بەهێزن بۆ گەنج، هەندێکیشیان خاڵی زوعفن (بێ هێزن)، وە گەر ئاگای لەخۆی نەبێ ئەوە بە هۆی ئەو خاڵە لاوازانەوە تووشی هەڵە و پەشیمانی دەبێ.

لەخاڵە بەهێزەکانی قۆناغی گەنجێتی ئەوەیە کە بیرو زەینێکی کراوەی هەیە، ئامادەی وەرگرتنی شتی نوێی زیاتر هەیە، هەر بۆیە شوێن کەوتووانی هەر ئایدۆلۆژیایەك، هەر فیکرە و بەرنامەیەك دەبینین بەزۆری گەنجن، تەنانەت لەزمانی پێغەمبەریشەوە گێڕدراوەتەوە کە فەرموویەتی: (حالفنی شباب و خالفنی شیوخ) واتە (گەنجەکان بڕوایان پێ هێنام و هۆگرم بوون، پیرەکان سەرپێچیان کردم)، خۆی ئەو تایبەتمەندییەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کەوا گەنج وەکو پەڕەیەکی سپی وایە و جارێك شتی تێدا نەنووسراوە، ئەوە لەلایەك، لەلایەکی تریشەوە بەهۆی پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانەوە زۆر نەچۆتەوە نێو ژیان و کۆمەڵگا و ژێر کاریگەری عاداتی کۆمەڵگاوە و ئەو فیکر و سیاسەتانەی لەکۆمەڵگادا باون، هەروەك گەنجێتی هەڕەتی تین و تاقەت و گەرم و گوڕی و چالاکییە، هەروەکو چۆن لەڕووی زەینەوە کراوەیە بۆ وەرگرتنی شتی نوێ، ئاواش لەڕووی

بەدەنییەوە کەمتر هەست بە بێ تاقەتی و ماندوویێتی دەکات، وە لەڕووی رۆحیشەوە دیسان گەنج پاکی و بێ گەردییەکی زیاتری تێدایە، واتە لیخن نەبووە.

لەگەڵ ئەوەشدا قۆناغی گەنجێتی وەك چۆن کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی تێدایە، ئاواش کۆمەڵێك خاڵی سلبی تێدایە، یەکێ لەخاڵە لاوازەکانی بریتیە لەوە کە کەم ئەزموونە و تەجروبەی کەمە، پوختە نەبووەو نەگەیشتووە، لەبەرئەوە دەکەوێتە ژێرکاریگەری، جا ئەگەر ژینگە و دەورووبەرێکی باشی لێ هەڵکەوێ دەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەو ژینگە و دەوروبەرە باشە و بەرەو باشە دەڕوات ، ئەگەر ژینگە و دەوربەرێ کی خراپی لێهەڵکەوێت، یان رەفیقی خراپی لێ هەڵکەوێت، دەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەو خراپەیەش، واتە ئەوە وەکو سیلاحێکی (زوجدین)ە. وەکو (تیغێکی دوو دەم وایە) بەهەدوو دیواندا دەبڕێ، ئەو حاڵەتی ئەوە کە گەنج زوو دەکەوێتە ژێرکاریگەری، دیارە وەکو گوتم هەم دەگونجێ بکەوێتە ژێر کاریگەری دەوروبەرێکی باش، رەفیقێکی باش، فیکرەیەکی باش وە دەشگونجێ بەپێچەوانەوە بێ ئەوەش لێرە وەکو پێغەمبەر (ص) ئاماژەی پێکردووە، کەدەفەرمووێ (هەموو ئینسانێ لەسەر سروشتی خواپەرستی لەدایك دەبێ، بەڵام دوایی (باوك و دایکی) (کەلێرەدا مەبەست پێی دەوربەروکۆمەڵگایە) دەیکەن بە (جولەکە یاخود دەیکەن بەدیان یاخود دەیکەن بەمەجوسی) واتە ئینحرافی پێدەکەن، پێی لادەدەن. دیارە ئەوە لەکاتێك داکە دەورووبەرێکی خراپی لێ هەڵکەوێت، بەلام ئەگەر دەورووبەری چاکیشی لێ هەڵکەوێ لەسەر ئەو الفترەتە کەخوا

لەسەری سروشتاندووە دەمێنێتەوە ئەوە بەنیسبەت گەنجێتی بەنیسبەت پیریەتی دیارە ئەتوانین زۆرشت باس کەین لەخاڵی ئیجابی کاتێ ئینسان دەکەوێتە قۆناغی پیریەتی و کامڵ بوونەوە، یەکێك لەوانە بریتیە لەئەزموون دیدەیی واتە ئینسانی بەساڵدا چوو دیارە ژیانی بەڕێ کردووە و بەکۆمەڵێ قۆناغ و بەکۆمەڵێ ئەزموونداتێپەڕیوە، پووختەبووە.

وەکو گەنجێك نییە کە لەگەڵ شتێکی رووبەڕوو دەبێتەوە، رەنگە وەك پێویست نەتوانێ خێروشەڕی لێك جیابکاتەوە یاخود، یەکسەر ملی لایەکیان بگرێ، بەلام پیر وردەبێتەوە، هەر بۆیە ژیان و کۆمەڵگا هەم پێویستی بەنیشات و حەماسەت و دڵ سافی و زەین روونی و ئازادی فیکری گەنجان هەیە، هەم پێویستی بەئەزموون و دونیا دیدەیی و حیکمەتی پیرانیش هەیە، یەکێکی دیکە لەخاڵە بەهێزەکانی پیر ئەوەیە کە زو خۆبەدەستەوە نادات، واتە زوو تەسلیمی فیکرەیەك رێبازێك بەرنامەیەك نابێت، جاری وا هەیە ئەگەر ئەوە لەبەرامبەر حەقێك دابێ، دیارە بەنوقتە زەعف تەواو دەبێ وەکو ئەوەی گەنجێتی، ئەگەر لەبەرامبەر ناحەق دابێ بەخاڵێکی ئیجابی تەواو دەبێ. خاڵی لاوازی پریش ئەوەیە بریتیە لەوەی کە تەقەبولی شتی نوێ کەمتر دەکا، شتی تازە، زیاتر لەسەر ئەوەیە کەلەسەری راهاتووە، لەسەری دەڕوا، هەربۆیەش هەم شوێنکەوتوانی پێغەمبەر (د.خ) پێغەمبەری خۆشمان بەتەمەترین هاوەڵی بریتییە لە ئەبوبەکر، کەتەمەنی (٣٨) ساڵە بووە واتە جارێ هەر لەقۆناغی گەنجێتیا بووە، ئەوانی کەش دیارە تەمەنیان کەمتربووە، هەروەها شوێنکەوتوانی هەر فیکرە و بەرنامەیەك

لەهەروڵاتێك (فیكرە و بەرنامەیەك كەبێتە نێومەیدانی ژیانەوە) بەزۆری چینی گەنجە، (پیر كەمتر وایە تەقەبولی شتی نوێ بكەن) كەوەكو وتم نوقتەی زوعفە، بەڵام ئەگەر ئەو شتە نوێیە شتی خراپ بێ بەخاڵی بەهێز دادەنرێ، چونكە ئەگەر تەماشای قورئان بكەین خوای گەورە لۆمە و سەرزەنشتی كافرەكان دەكات، كە لەبەرامبەر پێغەمبەران (د.خ) كەهاتوون بۆ تازەگەری بۆ نوێ كردنەوەی بۆ دەربازكردنی خەڵك لەوكۆت و پێوەند و زنجیرە فیكری و كۆمەڵایەتی و سیاسی و ئەخلاقیانەی كە دەست و پێی بەستوون، عەقڵی گرێدراون، خوای گەورە سەرزەنشتی كافرەكان دەكات كە هەمیشە گوتوویانە (ئێمە باوباپیرانمان لەسەر رێبازێك بوون هەر لەسەر ئەو رێبازەش دەڕۆین). واتە ئامادە نەبوون دەست لەو شتە پوچانە هەڵبگرن، جا بۆیە خوای گەورە دەفەرموێ (ئەی ئەگەر باوباپیرانتان لەگومڕایدابوون) چۆن لەشتی هەڵەدا دەبێ بەدوای پێشینان كەوی؟!!.

لەشتی باشدا باشە و شوێنی كەوە، گوڵ بژێری بكە، بەڵام ئەوەی كەیەكێك نایەت (رەنگە بەكەڵكی قۆناغی خۆی هاتبێ)، بەڵام بەكەڵكی قۆناغی تۆنایەت نەك لەسەر ئەوە كەلە ئەسڵدا باتیڵە، بەڵكو هەندێ شت زەمان و مەكان كاریگەری تێدەكا، جاری وایە شتێك بۆ كاتێك شیاوە، باخود بەكەڵك بووە، بەڵام ئێستا بەكەڵك نەماوە، ئێستا دەبێ شوێنی ئەو بەشتی تر پڕبكەیتەوە دەتوانین بەكورتی بڵێین ئەوە پێناسەیەك بۆ هەركام لە گەنج و پیربوو بەكورتی و گوشراوی.

*جیهانگیری و هاتنی تەكنۆلۆجیا چ كاریگەریەكیان لەسەر شوناسی پیر و گەنجدا هێناوە. هەندێك كەس دەڵێن كە گوایە شوناسی پیری سڕیوەتەوە، چونكە پیرەكان ناتوانن تەقەبولی زۆر لەئامێرەكانی تەكنۆلۆجیا بكەن. ئەگەر گۆڕانی هێناوە بە بۆچوونی تۆ لەبەرژەوەندی كامیانە؟

م. عەلی باپیر: من ناتوانم ئەوە بەڕاست بزانم، پشتگیری ئەوە ناكەم كەجیهانگیری. (ناویان لێناوە جیهانگیری)، بەڵام بەبڕوای من ئەگەر بگوترێ (بەئەمریكایی) كردنی دونیا. نەك بەجیهانی كردن.

*ببوورە مامۆستا من مەبەستم بچوككردنەوەی دونیایە لەڕێگەی تەكنۆلۆجیاوە؟

م.عەلی باپیر: بەڵێ ئەو بچوك بوونەوەی دونیایە بەهۆی تەكنۆلۆجیاوە بەتایبەتی بەهۆی دەزگاكانی راگەیاندنەوە بەتەئكید كاریگەری هەبووە لەسەر ژیانی بەشەر بەگشتی لەسەر گۆی زەوی، بەڵام ئەوە دیارە كە چینی تازە پێگەیشتوو (گەنج) لەژێركاریگەری ئەو جیهانگیریەدایە، وەزیاتریش ئەوان تەفاعولی لەگەڵدا دەكەن، ئەوانیش زیاتر لێی بەهرەمەند دەبن وەلێی زەرەرمەند دەبن، چونكە ئەو جیهانگیریە هەم بەهرە بەخشە وەهەم زەرەر بەخشیشە ئەوەش وەكو گوتم دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پێناسەی كە كردمان بۆ گەنج، چونكە گەنج كراوەترە زیاتر تەقەبولی شتی نوێ دەكات، بەدوای شتێ كەنەیدیبێ، یان نەی زانی بێت دەگەڕێت كەئەمەش شتێكی سروشتییە لەئینساندا، ئینسان دایم پێی خۆشە ئەوشتەی كەنەیزانێ بیزانێ ئەو شتەی كەنەیدیووە ببینێ (حوب) حەز دەكا شت بزانێ، جا بەتەئكید

ئەو جیهانگیرییەی کە ئێستا هەیە زەمینەی چاك دەڕەخسێنێ بۆ ئینسان ئەوەی کەنایزانێ بیزانێ، گەڕان پەیدا بکات بۆ زەوی، بۆ ئاسمان بۆ تەواوی دونیا.

ئەوەش لەبەر ئەوەی گوتم کەچینی گەنج و لاو کراوەترە و ئامادەیی زیاتری هەیە بۆ وەرگرتنی شتی نوێ لەبەرئەوە گەنج و زیاتر تەفاعول دەکات لەگەڵ ئەو جیهانگیرییە وە ئەو وەسائیلانەی کە جیهانگیری رەخساندوویەتی بۆ ئەوە کەئینسان زیاتر شارەزایی پەیدا بکات لەسەر دەورووبەر.

*بەڕای بەڕێزت سوودەکانی زیاترە ئەم هاتنی تەکنۆلۆجیاو جیهانگیریە یان زیانەکانی؟

م.عەلی باپیر: بەدڵنیاییەوە سوودەکانی زیاترە، بەڵام زەرەرەکانی ئەمن پێم وایە لەخودی خۆیەوە هەڵناقوڵێ واتە کەوتم گەنجێتی خاڵی لاوازی تێدایە، ئەوە لەحاڵێکدا بوو کەدەورووبەر موحیتێکی خراپی لێ هەڵدەکەوێ توشی خراپە و ئیحراف دێت، ئەگەر نا ئەو حاڵەتەی کە گەنج، دەیەوێ شتی نوێ وەربگرێ نوقتەی قوەتە لەکاتێکدا کەبەباری چاکەدا بەکاربێت، جیهانگیریش بەتایبەتی ئەوەی کەپێی دەگوترێ (شۆڕشی زانیاری) هۆیەکانی راگەیاندن بەهەموو شێوازەکانیانەوە، لەڕاستیدا دەگونجێ کەتووشی شەڕ و زیان نەبین لێوەی، بەمەرجێ لەدەست خەڵکی باشەوە بن بۆ ئامانجی باش بەکار بێ، بەڵام تۆ تەماشا دەکەی ئەمریکا رۆژئاوا یامەسەلەن لەنێوخۆماندا (حزبێکی دەسەڵاتدار) هەر ئەو ئامراز و ئامێرانە کە لەزاتی خۆیاندا بێلایەنن، یاخود لەزاتی خۆیاندا بەرهەمی زانست خۆی لەخۆیدا شتی باشە، بەڵام چونکە

بەدەست خەڵکی خراپەوە دەبێ بۆ خراپ بەکاردێت تەماشا دەکەی شەڕ و خراپی لێدەکەوێتەوە، بۆ وێنە کاتێ کە راگەیاندن بۆ چەواشەکاری بۆ هەڵخەڵەتاندنی خەڵك بۆ رەواج پێدانی شتی خراپ بەکاردێت، بۆ وێنە (ئافرەت) بەجۆرەها شێوە وێنە دەگیرێ لەسەر کاڵاکانی بازرگانی لەسەر"تایت" و...هتد پێم وایە ئەوە بەڵێ بەرهەمی تەکنۆلۆجیای ئیعلامیە، بەڵام خۆ ئەوە دەگونجێ ئەو ئیهانە و سوکایەتییە بەئافرەت نەکرێ، چونکە خۆ شمەك لەخزمەتی ئینساندایە نەك ئینسان لەخزمەتی شمەك دابێ، ئێستا لەو حاڵەتەدا ئینسان (مێینەیی) ئەو ئافرەتە کراوە بەرەو وەسیلەیەك بۆ پێدانی شمەك، واتە ئینسان خراوەتە خزمەتی شمەکەوە. مەبەستم ئەوەیە لێرەدا ئەو شێوە بەکارهێنانەی ئیعلام هۆیەکانی ئیعلام یاخود هۆیەکانی جیهانگیری. جا لەڕووی ئابوورییەوە یان لەڕووی سیاسیەوە یاخود پەیوەندیەکان ئەو زیان و زەرەراتەی لێی دەکەوێتەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بەدەست خەڵکی خراپەوەیە یان بۆ مەبەستی خراپ بەکاربێت.

*مامۆستا پێت وانییە گەنجی کورد ئامادەساز نییە لەبەرامبەر ئەو پێشکەوتنەی کەباسمان کرد یاخود گەنجی کورد ئەم پێشکەوتنەی وەکو مۆدێلێك وەرگرتووە یاخود وەك نەتیجەیەکی زانستی؟.

م. عەلی باپیر: من پێموایە زیاتر وەکو چاولێکەری وەری گرتووە، وێنەتان بۆ دێنمەوە تۆ تەماشادەکەی کچێکی کورد لەسلێمانی (کەئینسان بەبازاڕدا دەڕوات) چاوی لەخەڵك هەڵدەکەوێ بەرگ و پۆشاکی ئەوەندە سەیر و سەمەرە دەبینی

پێت سەیرە بەتایبەتیش کە ئێستا بیستوومە هەردوو ئیدارەکە ئافرەتانیان ئازادکردووە، لەجۆری جلوبەرگ هەتا بۆ زانکۆش چی لەبەردەکەن لەبەری کەن، لەحاڵێکدا کەئەوە زەرەو زیانێکی کۆمەڵایەتی زۆری لێدەکەوێتەوە، چونکە ئەوە کچە دەوڵەمەندەکان دەتوانن هەر رۆژە بەمۆدێلی خۆیان برازێننەوە، ئەی کچە هەژارەکان چی بکەن؟ یان دەبێ قورساییەکی زۆر بخەنە سەرماڵی باوکیان یان دەبێ دڵیان بەخۆیان بسووتێ، جگە لەوەی کەلەڕووی تەندروستیەوە زەرەریان لێدەدات، چونکە ئەو ئافرەتە ئەگەر سەری خۆی داپۆشێت پێویستی بەوە نییە هەر جارە سەری خۆی بەجۆرێك دابێنی و هەرجارە جۆرە ماکیاجێك لەخۆی بدات هەرجارە جۆرە بەرگێك بپۆشێ، ئەگەر خۆی داپۆشێ ئەو هەموو وەختەی بۆ دەگەڕێتەوە، ئەو هەموو مەسرەفەی بۆ دەگەڕێتەوە، ئەو هەموو چاوبەرەو ژێرەی خەڵکی لەکۆڵ دەبێتەوە، مەبەستم لەوەیە بۆچی دەبێ کچێکی کورد تەنیا لەو شتانەدا سەیری کچی رۆژئاوا بکات. ئەی باشە بۆ تەماشای ئافرەتانی رۆژئاوا ناکا لەوەدا کە تۆ سەرنج بدە ئافرەتێکی رۆژنامەنووسی ئەمریکی دێت من زۆر رۆژنامەنووس هاتوون چاوپێکەوتنیان لەگەڵ کردووم لە (ئەڵمانی، بەریتانی فەڕەنسی، ئیسپانی) دێت ئەسڵەن دەستی بەخۆیدا نەهێناوە نەخۆی میکیاج کردووە نەهیچ. وەکو مرۆڤێك دێت نەك وەکو مێینەیەك ئینسانیەتی خۆی دەردەخات، ئینجا تەماشا دەکەی هەتا لەڕووی جلوبەرگەوە زۆر ئەهمیەت بەخۆیان نادەن، بەڵام تەماشا دەکەی لەمیهنەکەی خۆیدا، مەسەلەی رۆژنامەنووسیە، یاخود هەواڵنێرێکە چییە؟ زۆر بەدەقیقی کاری خۆی دەکات،

یاخود جاسووسیە بۆ دەوڵەتەکەی خۆی دەیکا، واتە زۆر میهەنیانە ئیشی خۆی دەکا ئێ باشە ئەو کچانەی ئێمە با لەشتە باشەکاندا تەماشای خەڵك بکەن و سوودی لێ ببینن، بەڵام لەشتی باشدا من تەماشا دەکەم لەشتەخراپەکاندا لاساییان دەکەنەوە، بەڵام شتێ باشیان لێوەرناگرن، هەروەها گەنجی کورد (کوڕەکان) دەچێت بۆ ئەورووپا چیمان بەدیاری بۆ دەهێنێتەوە، جۆرێك لەسەر چاککردن، جۆرێك لەبەرگ و پۆشاك پۆشین، جۆرێك لەئاخاوتن و قسەکردن جۆرێك عادات و نەریتی خراپ، ئەی باشە ئەو ئەوروپایە هەر ئەو شتانەی لێ بوو؟! ئێمە بۆچی تەیری گوڵ بین عاشق بەداری ژەقنەبووت بین، بۆچی دەبێ مێشە رەش بین بەدوای نوقتەی رەشدا بگەڕێین؟!!!

با هەنگ بین شیلە بمژین. ئەو هەموو سەقافەت و تەکنۆلۆجیاو ئەو هەموو شتە ئیداری و سیاسی و کلتور و فەرهەنگە زۆرچاکەی لێیە بۆ ئەو شتانە ناهێننەوە، بۆیە پێغەمبەر (د.خ) دەفەرمووێ (حیکمەن واتە زانیاری بەسود شتێکە لەئینسانی بڕوادار بزربووە ون بووە، لەهەر شوێنێ بێت ئەیدۆزێتەوە، لەهەموو کەس زیاتر حەقی پێوەیەتی) واتە بەدوای شتی باشدا بگەڕێن، جا ئەوروپا بێ لەڕۆژهەڵاتە لەڕۆژئاوایە. لەبنی دنیایە موهیم ئەوە شتی باش بێ، ئیسلام خۆڕێی نەگرتووە لەوە کەتۆ شتی باش وەربگری، بەڵام دەڵێ لەشتی خراپدا لاسایی کەس مەکەوە، کە بەتەئکید ئەوەی جەنابت باست کرد ئەو شێوە هەڵسوکەوت کردنە لەگەڵ تەکنۆلۆجیای راگەیاندنی سەردەمدا. ئایا ئەساسێکی زانستیانەی هەیە، یاخود زیاتر چاولێکەریە؟ من دەڵێم زیاتر چاولێکەریە، خەڵکی ئێمە گەنجەکانمان دەیانەوێ وا

خۆیان پیشاندەن کەپێشکەوتوون رۆشنبیرن، زیرەکن، زیاتر ئەوەیە کە خۆیان واپیشاندا کە وەکو خەڵکە، بەڵام دەبێ تەماشا بکەیت لە ئەورووپا کەبەو شێوەیەیە لەوێ زەمینەی ئەو شتانە نەڕەخساوە، یاخود عادات و نەریتی ئەوانە و رەنگە بۆ خۆیان باشە، بەڵام مەرج نییە بۆ ئێرە باش بێ. یا کۆمەڵێك بیرکردنەوە هەیە هەڵقوڵاوی واقیعەکەی ئەوانە، بەڵام بۆ ئێرە رەنگە زۆر نەگونجاوبێ، وەکو ئەوە وایە لەبەسرەوە دارخورما بێنی بۆ ئێرە، ئاخر لێرە سەوزنابێ، ژینگەکەو شوێنەکەی جودایە، ئێمە دەبێ ئیستفادە لەشتی باشی خەڵك بکەین، بەڵام ئەساڵەت و رەسەنایەتی خۆمان لەدەست نەدەین و رەگ و ریشەکەی خۆمان لەدەست نەدەین واتە دەبێ ئێمە لەبیرمان نەچێ کە کوردین، موسڵمانین لەم وڵاتەداین لەکۆمەڵگایەکی جیا لەم کۆمەڵگاکانی فەڕەنسا و بەریتانیادا‌ین، لەبەرئەوە تۆ دەبێ تەماشا بکەی کۆمەڵگای تۆ چی پێویستە و کۆمەڵگای تۆ چۆن بەرەو پێشەوە دەچێ و تۆ وەکو گەنجێك لەم کۆمەڵگایەدا ، لەم کات و شوێنەدا، لەم ژینگە و قۆناغەدا تۆ چیت پێویستە، نەك لەوێ چۆن دەکا تۆش لێرە وابکەی. (من لەیەکێك لەکتێبەکانمدا باسم کردووە.) کەوەکو ئەوە وایە کە کابرایەك ددانی ژان بکات دیارە سەر رادەوشێنێ و ناڕەحەت دەبێت و ئەوانە یەکێکی کەش بەبێ ئەوەی کەبزانێ ئەو ددانی ژان دەکا. ئەویش بێت لاسایی ئەو بکاتەوە و سەر رابوەشێنێ من هێندێ عادات و نەریت چ لەڕووی جلوبەرگ و لەڕووی هەڵس و کەوت و هەندێك بیروبۆچوون و هێندێك قسەوزاراوە. دەبینم مەسەلەن کابرا بەکاری دێنێ زیاتر وەکو چاولێکەری خەڵکی دیکە بۆئەوەی

ئەویش وەکو ئەوان پێشکەوتوو دیاربێ، بێ خەبەر لەوەی کە ئەو پێشکەوتنانەی خەڵکی ئەورووپا. بەو شتە رواڵەتیانە نییە بەو شتە رووکەشیانە نییە، بەڵکو بەشتی جەوهەریە. ئەو زانایانەی کە لەتاقیگاکاندا شەوناخەون. ئەوانەی کەبن دەریا دەپشکنن کەکاری خۆیان زۆر بەجدی دەکەن، زۆر بەمیهەنی لێی دەکۆڵنەوە، عومری خۆیان لەوەدا سەرف دەکەن لەیەکێك لەیاساکانی خوا لەسروشتدا دەیدۆزنەوە، ئینجا زۆر رێز لەوەقت دەگرن کاتیان زۆر بەلاوە گرنگە، لای ئێمە تەماشا دەکەی کابرا دادەنیشێ چوار سەعات قسەی بەلاش و یا لەبەر ئاوێنە خۆی دەڕازێنێتەوە یان بەبازاڕدا دێت و دەچێ خۆی عەرزدەکات، خۆ ئەورووپا بەوە پێش نەکەوتووە، ئەوان لەحەفتەدا رۆژێکی دیاریکراویان هەیە، یان چەند سەعاتێك، یان هەیە بۆ تفریح و گەشت و گەڕان باقی تر خەریکی کارن، خەریکی لێکۆڵینەوەن هەر لەمەصاڵحی خۆیدا، کەواتە من پشتگیری قسەی جەنابت دەکەم، یاخود پشتگیری پرسیارەکە دەکەم. کەدەڵێت وەڵامەکەی ئەوەیە ئەو شێوە هەڵس و کەوت کردنەی چینی گەنجی ئێمە هەڵسوکەوتێکی لاسایی کەرەوانەیە بۆ زیاتر خۆڕازاندنە بەشێوەیەکی ئەوروپیانە ئەتۆ تەماشا بکە باشە جل و بەرگی کوردی چ عەیبی هەیە، ئێستا تەماشا دەکەی جلوبەرگی کوردی خەریکە دەبێتە نامۆ. من ماوەیەك لەمەوبەر (گۆڤاری هەرێم) چاوپێکەوتنی لەگەڵاکردم. وتی تێبینی دەکەین جەنابت هەر جلوبەرگی کوردی لەبەردەکەی. وتم ئەسڵەن لەکوردستان هەر جلوبەرگی کوردی دەپۆشم بەڵێ، بەڵام ئەگەر چوومە دەرێ. ئەگەر شوێنی عەرەب نشین بێ ئاسایی

جلوبەرگی ئەوان لەبەرکەم، یاخود قاتی چاکەت و پانتۆڵ لەبەرکەم، بەلام لەناو ولاتەکەی خۆمدا، بۆچی بەرگی میللەتەکەم نەپۆشم، وتی هەندێ کەس ئەوە بەوە تەفسیر دەکات، ئەی وتم بەچی تەفسیری دەکا، ئایا جلوبەرگی کوردی رێگە دەگرێ لەوەی کەمن عەقڵم عیلم وەربگرێ، رێگە دەگرێ لەوەی کە دڵم نییەتی باشی تێدابێ، شتی باشی تێدابێ.
ئایا دەستی بەستووم لەهیچ کارێکی باش نەخێر؟ ئەی کەواتە قەزیەکە هەرئەوەیە لەئەنجامی کەوتنە ژێرکاریگەری فەرهەنگی غەرب وەك بڵێی بێزم لەخۆم دەبێتەوە، بێزم لەجلوبەرگەکەم دەبێتەوە لەولاتەکەشم دەبێتەوە، لەدین و موعتەقەداتیشم دەبێتەوە، ئەوە خۆی لەخۆیدا غەڵەتە، چونکە تۆتەماشا بکە ئەگەر جلوبەرگی کوردی ناپۆشی بیری لێبکەرەوە بزانە لەبەرچی نەیپۆشی ئایا رێی سەرما ناگرێ، گەرمات لێناگرێتەوە، یاخود رێی جموجوڵت تەسك دەبێتەوە، یان کاتێ کە بەشێوەیەك لەشێوەکان ئینسان هەڵسوکەوت دەکات، دەبێ بزانێ فەلسەفەی چییە؟ و چ سودێکت پێدەگات لەوەدا، کەواتە وەك گوتم زیاتر مەسەلەی چاولێکەری و لاسایکرنەوەیە ئەوەش لەئەنجامی کەوتنە ژێرکاریگەری فەرهەنگی غەرب، لەئەنجامی ئەوەدا کەئێمە تەماشا دەکەین ئەورووپا و رۆژئاوا بەسەردونیادا. (دەسەلاتدارن) وادەزانین، چونکە لەرووی تەکنۆلۆجیایان لەپێش ئێمەوەن لەدینیشدا و لەعەقڵیشدا لەئێمە چاکترن و لەپێشترن.

کەمەرج نییە وابێ، بەڵێ لەوشتانەدا کەلەپێش ئێمەوەن دەکرێ سودیان لێوەرگرین، بەلام مەرج نییە هەموو شتێکی ئەوان لەشتی ئێمە چاکتر بێت، بۆچی یەکجار واخۆمان لەبەرچاوبگرین.
*ئێمە لەسەرەتاوە وتمان دوو پێکهێنەری کۆمەڵگا هەیە (نەوەی گەنج و نەوەی پیر) ئەگەر ئەم ململانێیە کورت بکەینەوە، بۆ ناوخێزانێك (کوڕ و کچ) ئەوا ئەبینین، ململانێیەك هەیە لەنێوان ئەم دوو نەوەیەدا، تاچەند ئەم ململانێیە بە (پۆزەتیڤ) ئەبینی، ئەگەر لەسەر شتە باشەکان بێ وە ئەگەر لەسەر هەرچی یەك لەروانگەی تۆوە، ئایندەی ئەم ململانێیە بەکوێ دەگات؟ هەتا لەچەند دەقێکدا باس لەکوشتنی باوك دەکرێ لەبەرئەوەی کەرێگرە لەبەردەم بیرکردنەوەکانی گەنج و لەبەردەم ئازادیەکانی گەنجدا؟
م. عەلی باپیر : من پێموایە تێکگیرانی چینی گەنج و پیر، شتێکی ئاساییە، چونکە چینی گەنج کۆمەڵێ شت دەبینێ تازەیە، ئەو پیرە کۆمەڵێ شتی دیکەی بینیوە، ئەوە لەمێشکیدا تەبع بووە لای بووەتە عەقیدەیەك،فیکریەك، لای بووەتە یەکێك لەپێکهێنەرەکانی شەخسیەتی ئەو دەستی پێ لەشتەکانی خۆی هەڵناگرێ بەزۆری وایە چ چاك بن، چ خراپ بن.
ئەو گەنجەش ئەو شتەی کە لەواقیعی خۆیدا هەیە لەبەرئەوە ئەو تێك گیرانە شتێکی سروشتیە، بەلام چارەسەر لەوەدایە، کە خاڵی هاوبەش دیاری بکرێت، خاڵی هاوبەش ئەوەیە کە هەموو شتێکی باش (باش بۆ جسم، باش بۆ تاك، خێزان، بۆ دونیا بۆ دوارۆژ، باش بۆ کۆمەڵگا) دەبێ داکۆکی لەسەر شتی باش بکرێ، چ ئێستا پەیدا بووبێ، یاخود لەکۆندا بووبێ، واتە عەوداڵی شتی

باش بین نەك شتی نوێ بڵێین هەرچی نوێ بەباشە هەرچی کۆن بێخراپە، نەخێر مەرج نییە هەرچی کۆن بێ خراپ بێ، هەروەکو مەرج نییە هەرچی نوێ بێت باش بێ، ئەوە خاڵێکی گرنگە ئەوکاتە پیرەکەش ئامادەیە کەئەو شتانەی تازە پەیدا دەبن، لەگەنجەکە وەری بگرێ، دەبێ گەنجەکەش ئامادەبێ شتە باشەکانی کەلای پیرەکە هەیە لەئەنجامی تەجروبەی چەند ساڵەدا لەنەوەی پێش ئەودابووە لێی وەربگرێ. واتە تەفاهوم و حیوار و گفتوگۆ و شت لێوەرگرتن لەسەر ئەساسی حەق لەکوێیە، چاکە چییە، لەخیلالی سەیرورەی حەرەکەتی ئینسان و مێژوودا، خوای پەروەردگار وەکو فەلسەفەی تەئریخ هەمووی لەو ئایەتەدا خولاسەدەکات و دەفەرموێ (ئەوەی سودی هەیە بۆ خەڵك دەمێنێتەوە ئەوەی کەسودی نییە دەڕوات) وەکو پوش و پەڵاش بەدەم باوە دەڕوات دەبێ چینی گەنج و پیر هەردووکیان بەدوای شتی باشدا بگەڕێن. پیرەکەش عەقڵی خۆی بکاتەوە و گەنجەکەش پێی وانەبێ هەرچی تازە پەیدابووە هەمووی باشە، پیرەکەش پێی وانەبێ هەرچی کۆنە باشە بەڵکو لەکۆنیشدا چاك و خراپ هەیە. هەروەك لەشتە نوێیەکەشدا وایە. بۆیە پێغەمبەر (د.خ) (منداڵەکانتان بۆ ئێستا پەروەردە مەکەن. بۆ دوای خۆتانیان پەروەردە بکەن)، چونکە ئەوان لەزەمانێك لەدایکبوون غەیری زەمانی خۆتان، واتە موراعاتی ئەو قۆناغە مێژوویە بکەن کە ئەو تێیدا دەژیت و گەشە دەکات، ئەو قۆناغێکی دیکەیە ئەتۆ لەقۆناغێکی دیکەدابووی، ئێستا من تێبینی ئەوە دەکەم هەندێ دایك و باوك ئەیانەوێ منداڵەکانیان نوسخەی فۆتۆکۆپی خۆیان بێ، تێگیرانە کەلێرەدا دروست دەبێ، ناتوانی ئەو

(فوتۆکۆپی) تۆبێ، گەنج و لاویش کەسەیر دەکا (باب و دایکی)، چونکە ناتوانێ وەکو ئەو گەنجە تەفاعول بکات لەگەڵ ئەو واقیع و شتە تازانەی کەئێستا هەیە پێی وایە حەقی ژیانی نییە، ئەوەش غەڵەتە دەبێ گەنجەکەش (عوزر) بۆ ئەو پیرە بێنێتەوە، لەقۆناغێکی دیکەدا بووە عادەتی گرتووە بەچەند شتێکەوە، بەنەرمی و لەباری، وە ئەویش دەبێ (عوزر) بۆ ئەو گەنجە بێنێتەوە بەحیوار و بەلێك حاڵی بوون، جا چ دایك و باوك بن، چ دایك و کچ بن، چ پیر و گەنج بن لەنێو کۆمەڵگادا چ مامۆستا و قوتابی بن، ئەوانە هەمووی لەئەنجامی لێك تێگەیشتن لەئەنجامی ئەوەی کەهەموویان (تجرد) بکەن بۆ دۆزینەوەی حەق، دۆزینەوەی شتی باش، چ لەعالەمی فیکردا، لەعالەکی رۆشنبیریدا لەجیهانی سیاسەتدا لەڕووی ئەخلاقیەوە، لەڕووی هەڵس و کەوتەکانی ناو کۆمەڵگاوە، بەدوای شتی باشدا بگەڕێن هەردوولایان. نەك هەر لایەکیان دەرگای عەقڵی خۆی داخا، گەنجەکە دەرگای عەقڵی خۆی داخات بەرامبەر هەرشتێکی کۆندا و بڵێ هیچی بەکەڵك نایەت، بەدڵنیاییەوە لەنێو شتە کۆنەکان و شتە نوێکانیشدا شتی باش و خراپ هەیە، ئیمام شافیعی تا لەعێراق بووە کۆمەڵێك فەتواو ئیجتیهاداتی بووە، کەدوای زانایان ناویان لێناوە واتە (رێڕەوە کۆنەکانی) کەچووە بۆ میسر لەبەرئەوەی کۆمەڵگا، کۆمەڵگایەکی دیکەیە و ژینگەیەکی کەیە، بەجۆرێکی تر فەتوای داوە ئەمن پێموایە ئیمامی شافیعی (د.خ) ئەگەر چووبایەتە شوێنێکی کەش لەوێش مەزهەبێکی کەی دادەنا، بۆ؟ چونکە عادات و عەڵس و کەوتەکان کە دەگۆڕێن دەبێ هەڵوێست وەرگرتنیش لەبەرامبەریان بگۆڕێ،

بەڵی ئێمە دەبێ کۆمەڵێ شتی (نەگۆڕمان) هەبێ کە ئەسڵەن ناگۆڕدرێن، لەبەرامبەر شتی (متغیرات) (گۆڕدراوەکان)مان هەبێ بەپێی عادەت و هەلومەرجەکان وەگەشەکردنی کۆمەڵگا وەبەرەو پێشچوونی کۆمەڵگاوە گۆڕانی لەڕووەهادیەکەیەوە.

* ئەگەر تۆ سەیری کۆمەڵگەی کوردی بکەیت بەشێوەیەکی گشتی، لەپەراوێزی ئەو ململانێیەشدا کەباسمان کرد (پیرو گەنج) یاخود (کوڕ و باوك) پێت وایە گەنجی کورد خاوەن پرۆژەیەکی نوێخوازی جدیە یاخود ململانێکە، ململانێیەکی نادروستە؟

م. عەلی باپیر: ئەمن پێموایە ئێستا هەندێ هەنگاوی سەرەتایی هەیە دەنرێت (جا چاوپۆشی لەوە بکە داخوا من پێم راستن یاخود پێم هەڵەیە، یان چەندیم پێ راستەو چەندیم پێ هەڵەیە) هەستدەکەم چینی گەنج و لاو دەیەوێ ئێسپات وجودی خۆی بکات، رەخنەی هەیە لە چینی پێش خۆی، لەپیادە سیاسییەکانی لە ئەهلی فیکری، رەخنەی هەیە تێبینی هەیە، گلەیی هەیە لەوەی ناخوێنرێتەوە، کەریعایەت ناکرێ، کە تەقاهەمی لەگەڵدا ناکرێ، ئەوەشی باشە.

بەڵام، ئەوە سەرەتایەکی کرچ و کاڵە، واتە زۆری ماوە بگات، وەیەکێك لەهۆکارەکانیش ئەوەیە خەڵکی ئێمە گەنج و شەبابی ئێمە (بەتایبەت) دەویسترێ لە کەوڵی شەخس و کەسایەتی خۆی بهێنرێتە دەرەوە واتە کەوڵ بکرێ، یەکجاری کەوڵێکی کەی بە بەردابکرێ (لەڕووی دینی لەڕووی ئەخلاقی، کلتوری، هەتا لەڕووی هەڵس و کەوتی کۆمەڵایەتی) دەویسترێ بەرگێکی کەی بە بەردا بکرێ.

ئەمەش (هیچ کاتێك نابێت دیوار لەسەر بناغەی خەڵك دابنێی قەت بۆت تەواو ناکرێ دەبێ لەسەر بناغەی خۆت لەسەر زەوی خۆت دیواربکەی، ئێمە دەبێ چاو بەماڵی خۆماندا بگێڕین وەکو مەسەلە کوردیەکە دەڵێ ماڵیان پڕبوو لەڕازیانە منداڵیشیان بەزگ ئێشە دەمرد) ئێمە دینەکەمان ئەم شەرعیەتەی کەخوا بۆی ناردووین ئایا هیچی وای تێدا نییە ئێمە بێ ئیحتیاج بکات لەسواڵ و سەدەقەی رۆژئاوا بەتایبەتی لەڕووی عەقیدەیی، لەڕووی جیهانبینی وەدەبێ ئێمە بزانین کە چ دەپەرستین وە چی دەکەین وە ئایا چۆن هەڵس و کەوت بکەین؟ ئایا دەسەڵاتدار و رەعیەت چۆن مامەڵە بکەن؟ تێبینیم بۆ گەنج ئەوەیە بەتایبەتی ئەوانەی کەدەنوسن هیچ شارەزایی یەکیان نییە لەئیسلام، هەروا دەزانێ کە مەسەلەی دیموکراسی و عەلمانیەت هەموو شتێکە، بەڕاستی ئەوە نۆقتەی زوعفی ئەو جوڵە لاوی و گەنجەیەکە پێموایە ناتوانێ بەئاکامێکی باش بگا هەتا نەگەڕێتەوە سەر ئەساڵەت و رەسەنایەتی خۆی وە دەبێ مێشکی خۆی ئازادکا دەست و پێی خۆی بکاتەوە لەو زنجیرەی کە لەنێو کۆمەڵگای کوردەواریدا بەکۆمەڵێك خورافات و شتی غەڵەت و پەڵەت دەست و پێی پێچراوە بەهەمان شێوە دەبێ خۆشی ئازادکا لەوەی کەدەبێ لەژێر کاریگەری فەرهەنگی غەربیشدا نەبێت، هەموو شتێکی ئەوانی لە لاپەسەند و راست بێ، چونکە ئەوان بۆ خۆشیان (نووسەرەکانیان، بلیمەتەکانیان، کۆمەڵناسەکانیان) ئێستا هاواریانە دەڵێن ئێمە بەرەو رووخان دەچین، خێزان هەڵوەشاوەتۆ، ویژدان نەماوە، ئینسانیەت و ویژدان نەماوە خۆتان دەزانن جۆرە ها نەخۆشی کۆمەڵایەتی،

دەروونی، خێزانی، ئەخلاقی جیسمانی، لەنێویاندا بڵاوبووەتەوە تووشی گەندەڵیەکی زۆری کردوون، تەبعەن ئێمە ناڵێین رۆژئاوا و ئەورووپا (بریتییە لە کۆمەڵێك سلبیات و کەم و کوڕی) بەتەئکید کۆمەڵێ ئیجابیات و چاکەشیان هەیە بۆیە کۆمەڵگاکەیان راوەستاوە، بەڵام مەعنای وانییە کە ئێمە خۆمان بدۆڕێنین بەو واتایەی، ئێمە لەبەرامبەر ئەورووپا خۆمان پێ هیچ نەبێ هەموو شتێکی ئەوان بەچاك بزانین.

هەر راپەڕینێ چ گەنج بیکا، چ پیر بیکا، چ لەرووی سیاسی چ لەرووی فیکری لەسەر بناغەی لاسایکردنەوەی خەڵك بێ و لەسەر بناغەی بڕوا بەخۆبوون و لەسەر بناغەی زۆر موعجەب بوون (سەرسام) بوون بەغەیر بێت و خۆ لەلاپێ هیچ بوون بێ پێم وایە کە بەئەنجام ناگات ئەوەی کوردستان من وادەبینم کە لەسەر بناغەی ئەوەیە کە ئێمە پێمان وایە هەرچی خێر و خۆشی و مەنفعەت و مەسڵەحەتە دەبێ لەوێوە بیهێنین وەپێمانوایە ئێمە لەنێومالّی خۆماندا هیچ شتێکمان نییە کە بەکەڵك بێ، پێموایە ئەوە ئەو پەڕی دەرون بەزین و ئەوپەڕەی خۆ لەلا هیچ بوونە، هەر کەسێکیش خۆی لە لا هیچ بێ و کۆمەڵگاکەی خۆی و مێژوویی خۆیی و رابردووی خۆی لە لا هیچ بێ و پێی وابێ هیچ شتێکی باشی نییە، ئەوە بەڕاستی شتی خەڵکی دادی نادات، چونکە بڕوا بەخۆبوون و متمانە بەخۆبوون وەکو (ئینسان وەکو میللەت و کۆمەڵگا، وەکو کلتورت) بڕوا بەخۆبوون بناغەیە بۆ خۆبیناکردن.

* ئاین یەکێکە لەو چەمکانەی کاریگەری زۆری هەیە لەسەر مرۆڤەکان گەنجیش بەدەر نییە لەو کاریگەریانە، زۆر جار

دەبینین ئایین دەبێتە هۆی چەکێك لەدژی گەنجێك بەکاریئەهێنرێ (بەوەی کە خۆی ئەتەقێنێتەوە) زیانێکی زۆر بەخۆیی و بەکۆمەڵگاکەشی ئەگەیەنێت، چی بکرێت بۆ ئەوەی ئایین نەبێتە چەکێك خراپ بەکار نەهێنرێ لەلایەنی خەڵکەوە ؟

بەتایبەت کە ئەمڕۆ ئەبینین زۆربەی ئەو کەسانەی کەخۆیان ئەکوژن گەنجن، وە بە (ئاین) یان تەوجیهێکی دینی هەڵئەخەڵەتێنرێن، وەك ئەوەی بەئایین ئەڵێن بڕۆ تۆ خۆت بتەقێنەرەوە کافرێك بکوژە، کە زۆرجار لە شوێنێکی (گشتی)یشدا خۆیان ئەتەقێننەوە وەکو چێشتخانە و قوتابخانە و...هتد.

م.عەلی باپیر: ئیسغیلال کەرانی (دین) بەمەفهومە عورفیەکەی، چونکە وشەی دین لەبەکارهێنانی قورئاندا وە لەزمانی عەرەبیشدا وشەی (دین) واتە بەرنامەی ژیان، بەڵام مەفهوم و چەمکە عورفیەکەی دیموکراسی دینە، لیبرالیزم دینە، سۆسیالیزم دینە، سۆشیال دیموکرات دینە، سەرمایەداری دینە، هەموو ئەمانە دینن (دین) واتە بەرنامەی ژیانن.

بەڵام دین مەفهومە عورفیەکەی کە مەبەستمان پێی لەنێو کۆمەڵگای خۆماندا (ئیسلامە) ئیستیغلال کەرانی دین، واتە دینی ئاسمانی تایبەت نییە بەئیسلامەوە، سیاسەتیش ئیستیغلال دەکرێ کاتی خۆی مارکسیەت و لینینزمیش ئیستیغلال کراوە، ئێستا دیموکراسی ئیستیغلال دەکرێ و واتە بەکاردەهێنرێ بۆ مەبەستی خراپ هەیە دیکتاتۆرێکە بانگەشەی دیموکراسی دەکات ئەوەی کەبڕوای پێی نییە مافی مرۆڤە، ئەسڵەن نەك مافی مرۆڤ لەگەڵ خەڵکدا، کابرا لەنێو حزبەکەی خۆیدا بڕوای بەوە نییە کە

ئەو ئینسانە حەقی هەبێ و قسە بکا و رەخنەی لێبگیرێ دەشلێت من (دیموکراسیم مافی مرۆڤم) کابرا خەڵك دەگرێ مافی ئاژەڵیشی نەداوەتێ نەك مافی مرۆڤ، من خەڵك دەزانم پەنجا شەست نەفەر لە ژوورێکی پێنج بە شەش تێك خزێنراون کە ئەمە هیچ شوان و گاوانێك لەگەڵ حەیوانەکانی خۆیدا نایکات، چونکە هیچ گاوانێك پەنجا شەست بزن یان گا و مانگا لەتەویلەیەك ناکات، کەواتە دیوکراسی لێرەدا ئیستیغلال دەکری یاخود کابرا باسی (کۆمەڵگای مەدەنی دەکات) یان باسی خزمەتی خەڵك و وڵات دەکات، بەڵام کەسەیری هەڵوێستە سیاسیەکان دەکەی، سەیری عەمەل کرد و پەرێزی دەکەی ئەوەی کە لەلای ئەو (مەرج) نییە بیری لێنەکراوەتەوە و حسابی بۆ نەکراوە، بەرژەوەندی خەڵکە و وڵاتە بۆیە پێویستە بزانین بەهەڵە بەکارهێنانی ئیسلام یاخود (دیین) شتێك نیە تەنیا تایبەت بێ بەئیسلامەوە، بەڵکو زۆر شت بەهەڵە بەکاردێ، جا چ بکری بۆ ئەوە (من لەزیندان بەئەمریکییەکانم وت).

ئەوان دەیانگوت تۆ پێشنیارت چییە بۆ ئێمە؟ ئەوان دەیانگوت تۆ پیاوێکی مەبدەئی و راشکاویشی، شتی خۆت دەڵێی، ئێمە خەڵك بەدوژمنی ئیسلاممان دەزانێ، بەڵام ئێمە وانین وتم" وەڵڵا ئەوەی دەخوێنرێتەوە لەهەڵس و کەوت و هەڵوێستان ئەوەیە کە ئێوە دژایەتی ئیسلام دەکەن، ئیعلانی شەڕتان کردووە لەدژی ئیسلام، دەیانگوت ئێمە چی بکەین باشە لەعیراق چۆن مامەڵە بکەین، چۆن ئەم وەزعە سەقامگیر دەبێ چۆن وادەبێ خەڵك دژایەتیمان نەکات؟ وتم" بەوەدەبێ جارێ ئێوە ئەم وڵاتەتان داگیرکردووە دەبێ بەجێی بێڵن، چونکە هەرکەسێ شەهامەت و

شەرەفی هەبێ ئەگەر بێنە سەرماڵەکەی، ئەگەر دەسەڵاتی هەبێ بەرگری لەماڵەکەی خۆی دەکا، ئەگەر تۆ بێنە سەر شارەکەت بەرگری لەشارەکەت دەکەی. بێنە سەر وڵاتت بەرگری لەوڵاتت دەکەی. دواتر وتم جارێ ئێوە دەبێ بەجێی بێڵن ئەوەیەك، بەڵام بۆ ئەوەی کەئێوە خەڵك ئەو ناوەتان لێ بسڕێتەوە کەئێوە دژایەتی ئیسلام دەکەن دژایەتی کە ئەهلی ئیسلام دەکەن ئێوە بێن مەجال بدەن بە(ئیسلامیەکان) تەعامولیان لەگەڵدا بکەن، جا وێنەیەکم بۆ هێنانەوە وتم" (سەرچاوەیەك کانیاوێك) ئەگەر رێگەی بدەی بەشێوەی سروشتی و ئاسایی هەڵ بقوڵێ هەڵدەقوڵی، ئەگەر رێگەی نەدەی بتەوێ کپی کەیەوە، لێرە دەیگری، بەڵام لەشوێنێکی کە بەشێوەیەکی نائاسایی هەڵدەقوڵێ، رەوتی ئیسلامی لەعالەمی ئیسلامی، خەڵکی موسڵمان قورئان دەخوێنێتەوە، حەدیسی پێغەمبەر (د.خ) دەخوێنێتەوە، تەماشا دەکات ئەو ئایەتانە، ئەو فەرمودانەی پێغەمبەر (د.خ) پێی دەڵێن" دەبێ تۆ بەو شێوە بژی کەخوا پێی خۆشە، بەو شێوەیە لەم سەر زەوییە بژی، ئەم سەرزەویە ئاوەدان کەیەوە، وڵاتی خۆت بەڕێوەبەری، خێزان پێك بهێنی، ژیانی شەخسیت، ژیانی خێزانیت، دەبێ بەو شێوە بێ کە شەریعەتی خوا بڕیاری داوە، کابرا تەماشا دەکا واقیعی ژیانە تاکی و کۆمەڵایەتییەکەی جیایە لەوەی کەخوا فەرموویەتی و پێغەمبەر فەرمویەتی، لەسەر خۆی بەپێویست دەزانێ کە ئەو ئایەت و حەدیسانە جێ بەجێ بکات لەژیانی خۆیدا، بڕوای پێیەتی کە ئەو ئایەتە فەرمایشتی خوایە و ئەوە فەرمایشتی پێغەمبەرە (د.خ) هەوڵدەدا بۆ ئەوەی ژیانەکەی خۆی والێبکات

کەخوا لێی رازییە، لەم ژیانی دونیایـە کەدەردەچـێ خـوالێی رازی بـێ و بیباتـە بەهەشـت، ئەوکەبـەرەو ئـەوە دەچـێت تـۆ نـاوی لێ دەنێی تیرۆریست لەبـەر ئـەوە بـە تـۆ دەڵـێن هەیمەنـەتم بەسـەردا مەکـە (لـە بـەروبوومی وڵاتەکـەم مەبـە) ئـازادی سیاسـیم لێ زەوت مەکە، فەرهەنگی خۆت بەسـەر منـدا مەسـەپێنە، مـەڵێ دەبـێ تـۆ وابی و دەبێ (ئافرەت وابێ) دەبێ (پیاوت وابـێ)، (گـەنجت وابـێ) دەبێ (بابۆڵەی بەپێوە بخۆیی) یاعنی مەچۆ هەر لە (جل و بـەرگ و بابۆڵـە خـوارن و هەڵوێسـتی سیاسـی و هـەڵس و کـەوت و هتـد) هـەموو شـتێکی بـۆ تەحدیـد مەکـە و مـەڵێ حەتمـەن ئەگـەر تـۆ وانـەبی پێـچەوانەی دیموکراسـیت، ئـەتۆ تیرۆریسـتیت!! وامـەڵێ، مەجالی پێبدە، واتە ئازادی بکە، ئەویش وەکو تۆ مرۆڤە.

دەی باشە ئەو مرۆڤە ئازاد بکە، بەرەڵایی بکـە، بـەپێی دینەکـەی خۆی بەڕێوە بـچێ، ئـەتۆ بێنـە موناقەشـەی فیکـری لەگەڵـدا بکـە بزانە چ شتێك لەدینەکەی ئـەودا بەکـەڵك نایـەت نـەك بـچۆ زەڕبـی بەسەردا بێنی (جۆرج بـۆش) کـاتی خـۆی گـوتی" (ئـەوەی لەگـەڵ ئەمریکا نەبێ، دژی ئەمریکایە) لەوێ بـە ئەمریکییەکانیـشم گـوت" (ئەوە بناغەی تیرۆرە–تیرۆر واتە "فەرزکردنی خـۆت و بیروبـاوەڕی خـۆت بـەزۆر"). وەکـو لەئەسـڵی زمانـەوانی یەکەیـدا ئاوهایـە ئەمەریکا کەدەڵێ ئەوەی کە لەگەڵما نەبێ دوژمنمە مـەعنای وایـە ئەوەی سـەر بەئـەمریکا نـەبێ نابـێ هـەبێ ئـالێرەوە تـیرۆر و خـۆ فەرزکردن و کوێخایـەتی کـردن سـەر هەڵئـەدا موسـڵمانێك دەڵـێ" باشە ئەمریکا تۆ هەر لـەوڵاتی خـۆتی (کـافری، نەصـرانی) کـەیفی خۆتە (لکم دینکم) (دینـی خۆتـان بـۆ خۆتـان)، بـەڵام لـێم گـەڕێن بادینی خۆم بۆ خۆم بێ، ئەمریکا بڵـێ نـەخێر دەبـێ دینـی تـۆش

هەر ئەو دینەی من بێ، جا ئەوە موسڵمان ئـەو کاتـە هـەر چـۆنێك دیفـاع لـەدینی خـۆی بکـات ئـەوە حەقیـەتی، بـەڵام مـن لێـرەدا نامـەوێ پاسـاو بـۆ ئـەوە بێنمـەوە ئـەوەی دەکرێـت بـەناوی ئیـسلامەوە (کـابرا دەچـێ لـەناو خەڵکـدا خـۆی دەتەقێنێتـەوە) خـەڵکی لاشـەڕ و بـێ دیفـاع، چـونکە لەئیـسلامدا لەگەرمـەی شەڕیشدا دروسـت نییـە خـەڵکی بێ دیفـاع بکـوژرێ، لـە گەرمـەی شـەڕ و جەنگیـشدا چ جـای کـابرا لـەبازاڕ دەڕوات، یـان لـە (چێـشتخانەیەکدا) نـان دەخـوات، یـان لـە (سـینەما)یـەك یـان لەچـایخانەیەك خـۆی بتەقێنێتـەوە، خـۆ ئەوانـە لەجـەنگ دانـین لەگەڵ تۆ؟! دروست نییـە، بـەڵام مەبەسـتم ئەوەیـە مـن دەمـەوێ (تەحلیلی) ئەوەت بۆ بکەم ئەو فیکرەیـە بۆچـی دەچـێتە مێـشکی ئـەو گەنجـەوە، تەماشـا دەکـات واقیعەکـەی پێـچەوانەی دینەکەیەتی، ژینەکەی بەپێی دینەکەی نییە دەیـەوێ ژینـی وەکـو دینی لێبکا، کە ئەوەش لایـەنی کـەمی مـافی مرۆڤـە، کـە تـۆ لێـی گـەڕێی ئـەو ئینـسانە ئیعتیقـادی بەچـی هەیـە بـەو شـێوەیە بکـا، ئێستا لەئیسلامدا کاتێ دەوڵـەتی ئیـسلامی هـەبووە، وەکـە هەیـە دەبێ رێگە بدرێ جولەکە بەو پێیەی کە قەناعەتی پێیـەتی خـوای خـۆی بپەرسـتێ، نەصـرانی خـوای خـۆی بپەرسـتێ، بـت پەرسـت، بتی خۆی بپەرستێ، لێی گەڕێ چـۆنی حـەز لێیـە وا بکـا (لاإکـره فی الـدین). (دیـن) مەبەسـتی پـێ ئیـسلام نییـە، لێـرە بەرنامـەی ژیانە، چۆنی پێ خۆشە باوابێ، بەڵێ لەدەوڵەتێکدا کـە کۆمـەڵێك پێکهێنەری هەیە کۆمەڵێك مەزاهیبی تێدایـە، دەبـێ ئەساسـیاتێك هەبێ هەموویان لەسەری پێك بێن (اُداب عـام) لەهـەموو وڵاتـانیش

ئەوە هەیە، بەڵام هەرکەسێ لەشوێنی خۆی لەنێو وڵاتی خۆی دەبێ، ئازاد بێ.

بەڵام تۆ تەماشا دەکەی ئێستا، لێناگەڕێن خەڵکی موسڵمان بەپێی ئەوە بێ کەدینەکەی دەڵێ. بۆ وێنە {ئێستا لەکوردستاندا، بڵندی دژایەتی ئیسلام دەکرێ، قسە بەقورئان دەوترێ، قسە بە پێغەمبەر دەوترێ "د.خ" رەخنە لەقورئان دەگیرێ، رەنگە هیچ وڵاتێك بەو شێوە نەبێ، بڕواتان بێ لەئەمریکا رەنگە شتێ وانەبێ، یان بۆ وێنە ئافرەتێکی موسڵمان لەزانکۆیە، یان لەئامادەییە نایەڵن سەرپۆشی بەسەرەوە بێ، یاخود توانج و پلاری تێدەگرن، یان ئەوە چییە ئەو سەرپۆشە؟! ئەوە ئێمەی بەجێهێشتووە، بەڵام خۆ تەماشا دەکەی ئافرەتە ئیسلامیەکان لەپێشترن لەو ئافرەتانەی کە زیاتر خۆیان دەڕازێننەوە لەزۆربەی قۆناغەکاندا، تەماشا دەکەی گەنجە ئیسلامیەکان لەپێش رەفیقەکانی تریانەوەن مەگەر زوڵمیان لێبکرێ، ئێ باشە ئەو بەرگە ئیسلامیە و ئەو ئەخلاقە ئیسلامیە و ئەو نوێژ و تاعەتە چ رێگەیەکی گرتووە لەخوێندن، تۆ بۆلێی ناگەڕێی، تۆ دەڵێی مافی مرۆڤ، باشە ئەو ئافرەتە کە مرۆڤێکە و خۆی روت دەکاتەوە، یاخۆی دەڕازێنێتەوە وەکو چۆن ئەو خۆی دەڕازێنێتەوە کە پێچەوانەی فیترەتی و دینی میللەتەکەیەتی} ئەوی دیکەش حەقی خۆیەتی کەخۆی پۆشتە بکات، ئەی ماف بۆ بەو ئەدەی کەشتێ بکات پێچەوانەی عەقڵ و دینی بێ پێچەوانەی مەسڵەحەتە، ئەی بۆ ماف بەو نادەی کەشتێك دەکا لەگەڵ فیترەتی دەگونجێ وە لەگەڵ دین و مەسڵەحەتیشی دەگونجێ، وەئیشارەی غەرائیزی گەنجەکانیش

ناکا، ئا ئەو زەمینەیەکە خەڵك والێ دەکا، وەکو وتم ئەگەر رێگەی ئاسایی لەخەڵك گیرا خەڵك پەنا دەباتە بەر رێگەی نائاسایی {کەواتە چارەسەر لەوەدایە کە رێگە بدرێ. قسە بەئیسلام نەوترێ رێگە لەئیسلام نەگیرێ جا لە لایەنی ئەمریکاوە وەنە لەلایەنی عەلمانیەکانەوە، بەڵکو مەجال بدرێ بەدیالۆگ و تەفاهوم و بەحیوار، بابێن کاکە ئەو ئیسلامە کوێی بەکەڵك نایە هەر دەڵێن ئیسلام ئیسلام ئێمەی دواخستووە، ئەو ئایەتانەی فەرمان بەزانست دەکەن ئەو ئایەتانەی فەرمان بەئازادی دەکەن، ئەو فەرمایشتانەی پێغەمبەر (د.خ) کە فەرمان بە برایەتی دەکەن {ئێوە ئەوەتا دوو ئیدارەکە ناتوانن پێکییەوە گرێ بدەنەوە} ئایا ئەگەر ئێمە بەپێی قورئان بەڕێوە بچین کە دەفەرموێ {واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا} ئایا نابێ ئەو دوو ئیدارەیە سبەی هەر یەك بگرنەوە، کوێ قورئان بەکەڵك نایە و چ حەدیسێکی پێغەمبەر (د.خ) ئێمەی دواخستووە بفەرموو ئیقناعمان بکەن، بەڵام تۆ هەر لەخۆوە، رەشاوێژی وەڵا ئیسلام بەکەڵك نایە و ئیسلام ئێمەی دواخستووە، یا هەر لەخۆوە ئیسلامیەکان بڕوایان بە ئازادی نییە!! من لەهەموو کەس زیاتر بڕوام بەئازادی هەیە بۆ بڕوام پێی نییە؟! ئەسڵەن دین هاتووە ئینسان ئازاد بێ.

کەس کۆیلەی کەس نەبێ و هەموومان حوڕ بین و بەندەی خوابین، ئەسڵەن حوڕیەت و ئازادی لەدین دایە، چونکە دین دەڵێ (لااله الاالله) واتە (هیچ پەرستراوێ نییە بێجگە لە (الله)واتە جگە لە (الله) کە (خالق و بەدیهێنەری هەموو لایەکە، نابێ هیچ کەس خۆی بکات بەکوێخا بەسەر خەڵکەوە (ئازادی لەدیندا

هەیە، مافی مرۆڤ لەدیندا هەیە) من لەڕوانگەی ئیسلامەوە دەڵێم {ئەو ئینسانە خوا دروستی کردووە بۆ تاقی کردنەوە من بۆم نییە ئیسلامی بەسەردا فەرزکەم، بۆم هەیە تێی بگەیەنم ئیقناعی بکەم، بەڵام بۆم نییە بەسەریدا فەرزکەم، چونکە بۆ ئینسانێ کەخوا ڕێزی لێناوە (دەفەرموێ "ولقد کرمنا بنی ادم" "ڕێزمان لەئادەمیزاد گرتووە" من لە موتلەق و ڕوانگەیەکی ئیسلامیەوە دینەکەم ناچارم دەکا ڕێز لەهەموو ئینسانێ بگرم ئەگەر کافر بێ ئەگەر موسڵمان بێ هەرکەسێ بێ، چونکە ئینسانێکە و لەم سەرزەوییە خوا خولڤاندوویەتی لەم سەرزەویە تاقی دەکاتەوە، وە ئەگەر دەوڵەتیش دابمەزرێنم دەوڵەتەکەم ڕێم نادا، دیین بەسەر خەڵکدا فەرز کەم، چونکە دەڵێ ئەو خەڵکە خوادروستی کردووە تاقی دەکاتەوە لێی گەڕێن، ژیانی دونیا جێی تاقیکردنەوەیە، جێی پاداشت و سزا نییە، لە قیامەت خوا سزای بەندەکانی دەدا لەسەر ئەوەی کە نەیان پەرستووە یاخود پاداشتیان دەداتەوە لەسەر ئەوەی کە پەرستوویانە مەبەستم ئەوەیە هەر لەخۆوە ئیتیهام کردنی هەموو ئیسلامیەکان بەخراپە، بڕوایان بەمافی مرۆڤ نییە بەمافی ئافرەت نییە، بەپێشکەوتن نییە درۆدەلەسەیە.. ئایا ڕۆژێ لەڕۆژان هاتن ئەو قەزیانە لەکەناڵێکی (سەتەلایت) هاتن ئەو شتانە لەگەڵ ئێمە باس کەن، داخۆ ئێمە بیرو بۆچوونمان چۆنە ئایا زۆر لەهی ئەوان (گەشە سەندووتر نییە) وەکو من لەزیندان.

هاتن ئەو شتانە لەگەڵ ئێمە باس کەن، داخۆ ئێمە بیرو بۆچوونمان چۆنە ئایا زۆر لەهی ئەوان (گەشە سەندووتر نییە) وەکو من لەزیندان بەئەمریکییەکانم گوت" شورای ئێمە

لەدیموکراسیەتی ئێوە زۆر بەپشتەوە ترە. دەیانگوت چۆن؟ وەتم جارێ هەر چی لایەنی چاك لەدیموکراسیەتی ئێوەدا هەیە وەکو ئازادی بیروڕا، دەستاو دەست پێکردنی دەسەڵات بەئاشتی، گەڕانەوە بۆ خەڵك، واتە سەروەری بۆ خەڵکی بێ سوڵتە و دەسەڵات بەدەست خەڵکەوە بێ، خەڵك دەسەڵاتداران و مشورخۆرانی خۆی دیاری بکات و هەڵیان بژێرێ، ئەوانە هەمووی لەئیسلامدا هەن، بەڵام سەرباری ئەوەش دیموکراسیەتی ئێوە هیچ پەرژینێکی نییە، (پەرلەمان ئەنجوومەن) دادەنیشێ چۆنی پێخۆش بێ دەیکاتە قانوون، بەڵام لەئیسلامدا (شورا واتە ڕەئی خەڵك بەستراوەتەوە بەچوارچێوەیەکەوە کەپێی دەگوترێ شەریعەت، هەموو دونیا کۆببێتەوە ناتوانێ بڵێ. ڕیبا، سود) شتێکی باش و حەڵاڵە، بۆ؟ چونکە خوا قەدەغەی کردووە، ناتوانی بڵێی (زینا، قەتڵ، دزی...ڕێگری) شتی چاکە، چونکە ئەوانە قەدەغەن، هەموو دونیا کۆببێتەوە، هەموو پەرلەمان ناتوانێ بڵێ ڕاستگۆیی خراپە، ناتوانێ بڵێ (ڕێز لە خەڵك گرتن) شتێکی خراپە، چونکە خوای تەعالا ئەوانەی مەدح کردووە کەواتە ئیسلام چوار چێوەیەکی داناوە، بۆ ئەوەی خەڵك لەو چوارچێوەیەدا بێت تاوەکو تووشی ئینحراف نەبێ، ئێستا لە ئەوروپا شتی وادەکرێ لەقانوون (پیاو لەپیاو مارەکردن، ئافرەت لەئافرەت) مارەکردن، شتی زۆر سەیر و عەجیب!! ئەمجا هەرچی ئەو بەڵاو مەینەتانەی بەسەر عالەمی ئیسلامیدا هاتووە، هەمووی لە ئەوروپا تەقیم کراوە، لەئەوروپا و ئەمریکا بڕیاری لەسەردراوە، هەتا هەندێ لەدام و دەزگا نێو دەوڵەتیەکان وەکو (مجلیس أمن) و نەتەوە یەکگرتووەکان

ئەوانیش بوونە (بازیچەیەك) بەدەستی ئەمریكا و بەدەستی زلهێزەكانەوە، بۆ بەرژەوەندییەكانی خۆیان بەكاری دێنن، دەی باشە ئەو بڕیارە خراپانە كە ئەدرێن دوایی دەبێتە بەلاَو مەینەتی بۆ دەولەتان و بۆ خۆشیان، ئایا ئەگەر شەرعیەت و چوارچێوەیەك هەبێ بیان بەستێتەوە كە بلێ زولم قەدەغەیە، فلاَنە شت قەدەغەیە، نە ئەو ئەو هەموو بەلاَو مەینەتانە لەناو خۆیاندا پەیادەبێ وە نەئەو بەلاَو مەینەتانەش بۆ غەیری خۆشیان دەتوانن "صادر"كەن و بینێرن، كەواتە بەوە چارەسەری ئەو دیاردەی خۆتەقاندنەوە و ئەوانە دەكرێ كە ناویان لێناوە (تیرۆر) بەوە دەبێ رێگە بەخەلَك بدرێ بەئاسایی دینداری بكا، ئەگەر نا ئەوە خەلَك پەنا دەباتە بەر ئەو دیاردەیە یاخود زەمینەی بلاَوبوونەوەی ئەو فیكرەیە كە لەڕاستیدا لەڕووی شەرعەوە شتێكی هەلَەیە.

زەمینەی ئەوە نەخەملێ، چونكە هەمیشە شتی نا ئاسایی لەحالەتی نا ئاسایدا پەیادەبێ، لەحالەتی ئاسایدا، مەسەلەیەكی كوردی هەیە دەلێ (كەس لەشەڕ شەكری نەبەخشیوەتەوە)یان دەلێ (كەس لەخۆڕا هارنەبووە) لەحالەتی ئاسایدا خەلَك پەنا ناباتە بەر شتی نائاسایی، بەلاَم لە جەوێكی نا ئاساییدا كابرا بیر لەهەزار شت دەكاتەوە.

*خودی خۆ تەقاندنەوە لەئایینی ئیسلامدا نا(جائزە) و وەپێم وابێ زۆر بەخراپیش ئەو كەسانە سزادەدرێن كەخۆیان دەتەقێننەوە؟

م / عەلی باپیر: نەخێر.

* ئەمەوێ ئەمەم بۆ روون بكەیتەوە؟

–م / عەلی باپیر: ئەمەت بۆت روونكەمەوە وەكو هێلكە بۆت سپی دەكەم. ئەوە (خۆتەقادنەوە و خۆكوژی) دوو حالەتی هەیە.

حالەتی یەكەم: بۆ خەلَكی بێتاوان چ خۆیبكوژێ و چ سەیارە بتەقێنێتەوە، چ تفەنگیان پێوەنێ هەر حەرامە. خەلَكی بێ دیفاع و مەدەنی و لا شەڕ، ئەگەر لەجەنگیشدا بێت هەر دروست نییە.

حالەتی دووەم: كاتێ كەئینسانێ یان میلەتێ گیر دەخوات بەدەست زالمێكەوە بەدەست داگیركەرێكەوە هیچ وەسیلەیەكی دیفاعی نییە ئەوە نەبێ كەخۆی پیابتەقێنێتەوە، ئەوە ناتوانی بلێی ناشەرعییە وەكو (فەلەستین)یەكان، هیچ وەسیلەیەكی نییە، نازانێ چۆن بكا، ئەو دوژمنە لەولاَتی خۆی دەركا ئەوە، چ بچێتە سەنگەرێكەوە تەقە بكا، چ بۆی بچێتە ناو سەیارەیەكەوە و خۆی بتەقێنێتەوە، وەكو چۆن تەقەلێكردنەكەی دروستە، خۆپێدا تەقاندنەوەكەشی هەر دووستە بۆ؟ چونكە كابرا لەشەڕدایە و تەعەدای لێدەكا و دەستدرێژی دەكاتە سەر ئەوە جائیزە و هیچ ی لەسەر نییە، بەلاَم ئەوە لە حالێك دا كە لەغەیری شوێنی خۆی و لەغەیری كاتی خۆیدا بێ، ئەوە لەو حالەتەدا نا (جائیزە) لەنێو خەلَكی بێ خەتا، شوێنێ كە تەرەفی نین لەشوێنێ كە دەستدرێژكاری نین مەدەنین، یان بازرگانە یا (رۆژنامەنووسێكە) ئەم خۆپێدا تەقاندنەوەیان دروست نییە و هەم تەقەلێكردنیان.

*مامۆستا دەقێكی ئایینی هەیە كە شەرعیەت بدات بەخۆكوژی؟

م / عەلی باپیر: دەقێکی ئایینی نییە کە بڵێ تۆ خۆت بکوژە، بەڵام دەقی ئاینی هەیە کەخوای پەروەردگار دەفەرمووێ لەڕێی خودا بجەنگن لەدژی ئەوانەی کە لەدژتان دەجەنگن ئەوە جۆرێکە لەجەنگ کردن لەپێناوی خوا، ئەو ئایەتەش کە دەفەرمووێ "ولا تقتلوا انفسكم ان الله كان بكم رحيما" "خۆتان مەکوژن خوادا لەگەڵتان بە بەزەییە" واتە خۆتان مەکوژن بەبێ پاساو واتە بەبێ ئەوەی کە تۆ پێویستت پێی بێ هەیە لەخەفەتان خۆی دەکوژێ لەداخان خۆی دەکوژێ، بەڵام تۆ یان دەبێ تەسلیم بی یان دەبێ خۆت بەدوژمنەکەتدا بتەقێنیەوە، هیچ ڕێیەکت بەدەستەوە نەماوە ئەوە لەو حاڵەتانەدا (جائیزە)، چونکە جۆرێکە لەدیفاع لە خۆکردن و لەبوون و کیانی خۆکرد، بەڵام وەکو وتم دەبێ شوێنەکەی و کاتەکەی و چۆنیەتەکەی شەرعی بێت، ئەگەر نا کابرا لە (باڕێك) لەبەرئەوەی شەراب دەخۆنەوە، جاخۆ سزای شەراب خواردنەوە (کوشتن) نییە (چل قامچییە) (چل دارە) ئەگەر دەوڵەتی ئیسلامی هەبێ، بەڵام ئەگەر دەوڵەتی ئیسلامی نەبوو ئەسڵەن هەردروست نییە (چل دارەکەشی) لێبدەیت، نەفەرێ دەبینی یەکێك شەراب دەخواتەوە دەڵێ کاکە وەرە با (چل دارت) لێبدەم، خۆتۆ سوڵتەی شەرعی نیت، تا سوڵتەی شەرعی نەبێ، دروست نییە سزا شەرعییەکان بچەسپێ، چ جای خۆ پیا تەقاندنەوە هەر دوست نییە، یا مەسەلەن کابرا (جولەکە)یە یان (نەصرانیە) ئێ کە لەماڵی خۆی دانیشتووە خۆ دروست نییە بیکوژی، ئەگەر دەوڵەتی ئیسلامیش هەبێ، لەو حاڵەتادا کە گوتم دروست، بەڵام لەنێو خەڵکی مەدەنیدا و ڕەشەکوژی و (T. N. T) دانان و سەیارە تەقاندنەوە

و ئەوانە، بەبێ ئەوەی کەشوێنەکەی بەو شێوە بێ کە شەرع دیاریکردووە یاخود کاتەکەی یاخود کە لەو حاڵەتانە دروست نییە.

*لەوەڵامی ئەو پرسیارەدا چی دەڵێی کە دەڵێ" (زۆرجار ئایین گەنج وەك وەسیلەیەك بۆ "تیرۆر") بەکار دەهێنێ، یاخود باست لەوەکرد کە ئیسلام لەئایەتەکانی خۆیدا لەقورئاندا باسی ئازادی و برایەتی دەکات، من ئەمەوێ ئەوە روون بکەیتەوە، کە ئەمە ئەوەستێ لە سەر (ئەنسۆ پۆلۆژیای کەسەکان، یاخود حزبە ئیسلامیەکان بۆ ئایین، واتە تێگەیشتنی "کەسەکان حزبە ئیسلامیەکان" بۆ ئایین بۆ نموونە ئەگەر تۆ پێت وابێ ئیسلام ئازادی ئەدات، یاخود تۆ ئازادیت قبوڵە، بۆ نموونە "تەجروبەیەکی" ئیسلامیشمان هەیە لە "ئەفغانستان" بەو واتایەی وەزارەتێکیان هەبوو بەناوی وەزارە الامر بلمعروف و تهی عن المنكر) کە تەلەفیزیۆنیان ئەگرت لەماڵەکاندا و ئەیان شکاند؟

لەکاتێکدا تۆ کەباس لەوە دەکەی ئیسلام ڕێگە بەئازادی ئەدا، خۆ ئیسلام ڕێگە ئەدا تۆ لەماڵەکانتا سەیری تەلەفزیۆن بکەی، ئەگەر ئازادی بەو مانایە بێ کە دەتوانی تۆ مومارەسەی کۆمەڵێ شتی خۆت بکەی بەو مانایەی کەتۆ لێکی بدەیتەوە، لەوە ئەچێ ئێوە وەك حزبێکی ئیسلامی کەناڵی تەلەفزیۆنیتان هەیە، بەڵام ئەم حزبە دێ لەماڵەکاندا تەلەفزیۆن دەگرێ و دەیشکێنێ—تۆ پێت وانییە ئەمە تێگەیشتنی ئەم حزبەیە و جیاوازی ئێوەیە لەگەڵ ئەواندا یاخود جیاوازی (ئەنسیۆپۆژیای) ئێوەیە بۆ ئایین یاخود چی؟.

م. عەلی باپیر: جاریّ من باسی ئیسلام دەكەم ئەگەر بێینە سەر باسی تالّیبان ئەوە بازاڕێكی دیكەیە، چونكە {تالّیبان، سودان، ئێران} ئەوانە یان كۆمەڵێك لە "شیشان" ئەوانە كۆمەڵێك كیانی ئیسلامین، یانی ئیسلامی بوون ئەوەی كە نەماون، كیانی ئیسلامی كەبەناوی ئیسلامەوە دروست دەبێ و دەیەوێ ئیسلام پیادە بكات لەخودی ئیسلام، من باس لەخودی ئیسلام دەكەم تالّیبان كە ئەو جۆرە هەڵوێستانەیان نواندووە، لەڕاستیدا لە فەهمیان نەبووە بۆ ئیسلام واتە (موشكیلە)ئەوە نەبووە كە وەزارەتێكیان پێكهێناوە بەناوی وەزارەتی (فەرمان بەچاكە و نەهی لەخراپە) موشكیلە و گرفت لەوەدابووە لەپێناسەی چاكە و خراپەدا بەهەڵەداچوون، چاكە چییە و خراپە چییە؟

چاكە واتە (المعروف) (أل) (ئەلف و لام) واتە جنسی چاكە {لەڕووی سیاسی، ئابووری، ئەخلاقی، هەموو لایەنەكانی ژیان} دەبێ هەرچی چاكە و لەبەرژەوەندی خەڵكدایە هەوڵ بدەی بیچەسپێنی، چ وەكو هەوڵی {شەخسی} چ وەكو هەوڵی (حزبی) چ وەكو هەوڵی (دەوڵەتی)، چونكە فەرمان بە چاكە و نەهی لەخراپە ئەركی (تاك و دەوڵەت و كۆمەڵە). خراپەش هەرشتێك دەگرێتەوە كە لە زەرەری خەڵك بێ (برایانی تالّیبان) گەورەترین مونكەر كە لەوێ هەبوو مەسەلەی دروستكردنی مەوادی سەرخۆشكەر (خاش خاش و تلیاك) ئەوە مونكەرێكی گەورەیە كۆمەڵگا هەڵدەوەشێنێ، هەبوونی تەلەفزیۆن تۆ تەلەفزیۆن دابنێ هەر قورئانی لەسەر بخوێنە، هەر فەرمایشتی پێغەمبەر (د.خ) لەسەر بخوێنە، ئایا خراپە؟! خۆ تەلەفزیۆن لەخودی خۆیدا خراپ نییە وەكو گوتم" بەرهەمی تەكنۆلۆجیا

وەكو (تیغێكی) دوو دەم وایە بەهەردوو دیواندا دەبڕێ بەدیوی خێر و شەڕدا، تەلەفزیۆنەكەیان با هەبووایە و شتی باشیان لەسەر وتبایە، ئیصلاح و چاك سازی كۆمەڵگایان لەسەركرد بالەڕووی (فیكری، سیاسی، ئەخلاقی، ئابووری) ئەوەیان لەسەركردبایە.

لەڕاستیدا وەكو وتم" بەهۆی حاڵی نەبوونی لەم مەفهومی چاكە و خراپە و ئەوەیەك دوو من پێتان دەڵێم" (هەر كۆمەڵگایەك لەدیین تێنەگەشتبێ، وە لەڕووی كۆمەلایەتییەوە رووشدی نەكردبێ، نوخجی نەبێ) كاتێ كە ئیسلام پیادە دەكات، ئیسلامەكە كرچ و كاڵ دەكەوێتە بەرچاوی خەڵك نەك لەبەرئەوەی ئیسلام بۆ خۆی وایە، لەبەرئەوەی كە كۆمەڵگاكە وایە كۆمەڵگا كەدواكەوتووە تۆ ئاوێك بێنە بیخە پەرداخێك و ئاوەكە ئەو شكڵ و حەجمە وەردەگرێ، بەلام بیخە قاڵبێكی لارەوە، دیارە ئاوەكە شكڵی ئەو وەردەگرێ، ئیسلام لەڕاستیدا وەكو ئاوێك وایە ئیسلام وەكو ئاوێك وایە، ئەو حەجم و شكڵە وەردەگرێ بەپێی ئەو شوێنەی كە تێیدا جێبەجێ دەكرێ ئێستا تۆ تەماشا بكە، ئینسانێكی موسوڵمان (گەنجێك، پێرێك، مەلایەك) كاسبكارێك، بازرگانێك) ئەگەر موسوڵمانێكی راست و تێگەیشتووبێ، موسوڵمانیەتیە كە لەخۆیدا جوان دەدرەوشێتەوە، هەر كەسێك ببینێ دەچێتە دڵیەوە قسەی مەنتیقی دەكا، زمانی پاكە، نیەتی لەگەڵ خەڵك باشە، رووی گەش و خۆشە، دەستی كراوەیە، ئازایە دادگەرە، بەویژدانە، بەڕەحمە كابرایەكە كە ئەو ئینسانە موسوڵمانە دەبینێ ئیسلامی لەلا شیرین دەبێ، بەلام كەسێكی كە هەرموسوڵمانە، بەلام سەیر

دەکەی زمان شڕە، جوێن فرۆشە، ترسنۆکە، نادادگەرە بێڕەحمە، هەرکەسێك ئەو موسوڵمانە ببینێ، تەماشا دەکەی مەگەر خۆی شارەزایی لەئیسلام هەبێ ئەگینا ئیسلامی لەلا ناشیرین دەبێ کەواتە ئێمە دەبێ فەرق بکەین لە نێوان خودی بەرنامە مەنهەج لەگەڵ ئەو کەسەی کە بەرنامەکە پیادە دەکات.
بەدڵنیاییەوە تەجروبە و ئەزموونی (تاڵیبان) لەدەوڵەتداری و لەئیسلام بەڕێوەبردندا تەجروبەیەکی فاشل بوو. ئەگەرنا خەڵکی ئەفغانستان کەزۆربەی نەخوێندەوار و دواکەوتوو، ئەسڵەن دەبوو لەهەموو شوێن لەهەموو کۆمەڵگایەك زیاتر گرنگیان بدایە بەخوێندن، ئافرەتیان لەخوێندن قەدەغە کردبوو!! ئایا ئیسلام دەڵێ ئافرەت قەدەغە بکەن؟ ئەی عائیشە دایکی موسوڵمانان خێزانی پێغەمبەر (د.خ) هاوەڵانی پێغەمبەر (د.خ) زۆرجار مەسەلەیەکی شەرعیان لێ عاسییە دەبوو، پرسیاریان بەعائیشە دەکرد، هەموو قورئانی لەبەربوو، لەدوای ئەبو هورەیرە لەئافرەتان عائیشە لەهەموویان زیاتر فەرمایشتی پێغەمبەری لەبەربوو، لەمێژووی ئیسلامدا ئافرەتمان هەبووە، دەرسی وتوەتەوە بەسەدان پیاو ئیجازەی عیلمیان لێوەرگرتووە، خوای پەروەردگار کە باس دەکات (دەبێ زانست بەدەست بێنن) خۆ نەیبەستۆتەوە بەڕەگەزی پیاوەوە، هەموو ئایەتەکان کەباسی بەدەست هێنانی زانست دەکەن، باسی چاکەکاری دەکەن، باسی خواردن دەکەن باسی هەرچییە دەکەن، بەپێی بۆچوونی زانایانی (أصول الفقه) هەردوو رەگەزی نێر و مێی تێدا بەشدارن مەبەستم ئەوەیە لای تاڵیبان هەندێ شت کرا بەناوی ئیسلامەوە، کەلەڕاستیدا وا نەبوو هەمووی هەڵقوڵاوی دواکەوتوویەتی خۆیان

بوو، شەرت نییە، نیەتیشیان خراپ بووبێ، بەڵام خۆیان دواکەوتووبوون، وەنەیان توانی لەڕووی تێگەیشتنەوە بێنە ئاستی ئیسلام بەڕاستی فەهمێکی مەزهەبی تەسکیان هەبوو بۆ ئیسلام.
نەك فەهمێکی قورئانی و سونەتی و ئەمڕۆیی، خۆیان لەچوارچێوەی مەزهەبی (ئەبو حەنیفەدا) حەسر کردبوو، (تاڵیبان) بۆ خۆتان دەزانن، واتە (فەقێ) (تاڵیبان) یانی (فەقێیەکان) ئەگەر تۆ تەماشا بکەی زۆریان گەنج بوون وەکەمتر وابوو کە ئینسانی (عالم و راسیغ) یان تێدابێت، زۆر شتیان دەکرد بەناوی ئیسلامەوە، وانەبوو لەئەنجامی ئەوەدا نا کەنیەتیان خراپ بوو، لەئەنجامی ئەوەدا کەتێگەیشتنیان هەڵەبوو بۆ ئیسلام وە بۆ واقعی ژیان، مەسەلەن یەکێك لەهەڵەکانیان سەرنج بدە چەند هەڵەیەکی ستراتیژی بوو کە، گرفتێکی گەورەی بۆ دروست کردن—ئەو رۆژەی کە پەیکەرەکەی (بوزایان) شکاند، باشە ئەو پەیکەرانە ساڵە های ساڵەلەوێن، ئیسلام چەند ساڵە لەوێ دەوڵەتی هەبووە، نیمچە قارەی هیندی دەوڵەتی ئیسلامی لێبووە، کەس سەری خۆی بەو پەیکەرانەوە نەئێشاندووە بیان شکێنێ، ئەو پەیکەرانەی کەزیاتر لە (ملیارێك) بەشەر شتی موەقەدەس و پیرۆزە، هاتن لەکاتێکدا ئەو "بتانەیان" شکاند کەزۆر، زۆر، پێویستیان بەدۆستایەتی (یابان، سین و هند) و ولاتی رۆژهەلاتی ئاسیا هەبوو، بتەکانیان شکاندن هەموویان لە خۆکردنە دووژمن، ئەمریکایان هەر دووژمن بوو رۆژهەلاتی ئاسیاشیان کردە دوژمن هیچ ئاقڵێك ئەوە ناڵێت بەوان، ئەوە بە تەئکید تێنەگەیشتن

بوو لەدین، ئەگەر نادین دەڵێ" ئەو بت و سەنەمانە خەڵکی موعتەقەداتی وایە، چ ڕێی لەتۆ نەگرتووە چ ڕێی لەئیسلام نەگرتووە بۆ شعوری یەك ملیار بەشەر بریندار دەکەی بۆ شتێك کە هیچ سودێك بەتۆ ناگا. ئایا دەوڵەتی ئیسلامی پێ بەقوەت دەبێ؟!! کۆمەڵگای ئیسلامی پێ بەرەوپێش دەچێ؟!! نەخێر.. جامەبەستم ئەوەیە ئەو شتانە ناکرێنە بەڵگە لەسەر ئیسلام، باسی ئیسلام دەکەم نەك باسی واقعی موسوڵمانان.

*مامۆستا ئێستا لەکوردستاندا ئەو سیاسەتەی کە حزبەکان پەیرەویان کردووە بەتایبەتی لەکاتێك ئێمە لەکوردستان ناتوانین (حزب و حکومەت) لێك جیا بکەینەوە، پێتوایە پڕۆژەی حزبەکان کەدواتر دەکاتە پڕۆژەی حکومەت چییە بۆ گەنج؟ وە گەنج توانیوویەتی لەسایەی ئەم حکومەتەدا تا چەند خەون و خواستەکانی بەدی بێنێ؟

م.عەلی باپیر:

پێموایە ئەو پێکداچوون و تێکهەڵکێشەی حزب و حکومەت کە دەتوانین بڵێین حزبەکە حکومەتە و حکومەتەکە حزبە هەردووکی ڕاستە، ئەوە بەڕاستی سەرچاوەی زۆر گرفت و کێشەشە، چونکە لەکاتێکدا حزب تەغەول دەکات (واتە هەمووشتێك قوت دەدا). هەموو دامو دەزگاکان کەهی حکومەتن دەیکاتە هی خۆی، وەحزبیش نەفەسێکی تایبەتی هەیە تەماشای ئەندامەکانی خۆی دەکات، تەماشای هاوڵاتیان ناکات، چونکە خۆ دەوڵەت و حکومەت نییە تەماشای ئەندامەکانی دەکات، ئەوە بەڕاستی بناغەی زۆرێك لەکێشەکانە کە یەکێکیان گرفت و کێشەی

گەنجەکانە، لێرە برادەرانی (یەکێتی نیشتمانی) لەولا برادەرانی (پارتی دیموکراتی کوردستان) دەیانەوێ گەنج و لاوەکان، وەخۆیان گرن، بەلای خۆیاندا بکێشن، بەڵام بۆ ئەوەنا وکەئەوان پێبگەیەنن و خواست و ئاواتەکانیان بێننە دی، بەبۆچوونی من بۆئەوە مەرامە سیاسەیەکانی خۆیان، کەخۆیان پێیان باشە (ئیدی خۆناشڵێین خراپن) جاری واهەیە کەمەرامێکی سیاسی باشی هەیە، بەڵام بۆ مەرامە سیاسیەکان بەکاریان دێنن بۆئەوەی کەرەشایی خۆیانی پێ زیاد بکەن، ئەمەش وەکو ئەوەیە کە مەسەلەیەکی کوردی هەیە (بەدەم بۆنی کە بابێوە چووبوو، کەچوو کەر داخکردن بوو)، گەنج گوێ دەگری لەهۆیەکانی ڕاگەیاندن یاخود مێزگرد و کۆڕەکان کەدەڵێن گەنج دەبێ ئازاد بێ، ئێمە لەخزمەتی گەنجداین، بەڵام کەلێی ورد دەبییەوە لەئامانجەکانی کە لەپشت ئەو قەزیەوەن ئەوەیە کە ئەو حزبە دەیەوێ دەوری خۆی قەرەباڵغتر بکات، نەك میللەتەکەیی و گەنجەکانی بەو شێوەیە لێبکا کە بۆ دونیا و دوارۆژی سوودی هەبێ بەڵکو دەیەوێ بەو شێوەیەی لێبکا کە بەکەڵکی خۆی بێت، بیکاتە هۆکارێك، ئامرازێك بەدەست خۆیەوە، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بەنەفەسی حزبانەوە ئیش دەکرێ، تەبعەن لێرەشدا ناڵێین هەردوو ئیدارەکە وەکو یەکن، جیاوازیان هەیە، بەڵام ئەگەر بەفیعلی دەوڵەت هەبێ حکومەت هەبێ، دامەزراوەکان هەبن، نابێت تەماشای هەویەی حزبی بکرێت، ئەرێ تۆ چیت سەر بەمنی؟ چەپڵەم بۆم لێدەدەی یان بۆم لێنادەی– ئەوجا مافی (ژیانی، قسەکردنی، نوسینی، مافی چالاکیەکانی) پێ بدرێ. بەڵکو تەماشا دەکرێ بزانرێ ئەو

ئینسانە لەخودی خۆیدا ئینسانێکی چۆنە؟ بەکەڵکی میللەت و وڵات و دێ یان نا؟! تەماشای بەرژەوەندی وڵات و میللەت دەکرێت، نەك بەرژەوەندی حزب، بۆیە من (ناڵێم ئەوەی کە لەهەردوو ئیدارەکاندا هەیە هیچی بەقازانجی گەنج و لاوەکان تەواو نابێت، بەڵکو جاری واش هەیە مەصالیح و بەرژەوەندییەکان)یش لەگەڵ خواستی گەنج و لاوەکاندا پێك دەگەن کابرا بەرژەوەندییەکی حزبی هەیە، بەلام کۆمەڵێك گەنج ئیستفادەی لێ دەکات، یاخود جاری وا هەیە بۆ جوانکردنی رووخساری خۆی، دیمەنی خۆی بۆ ئەوەی بڵێن فیعلەن دیموکراسیە و ئازادی بیروڕاهەیە، رەنگە جاری وا هەبێ هەندێك ئەندامی خۆیان قسە بەخۆشیان بڵێن، بەلام شتی تاك تیکی جیایە و شتی ستراتیژیش جیایە، شتێك کە بۆ مەرامێك بێت، وە شتێك کە بۆ مەبدەئێك بێت لەلات جیایە.

*مامۆستا دەبینی یەکێك لەخواستەکانی کە ئەمڕۆ گەنج ئیشی بۆ دەکات دیموکراتیزی کردنی کۆمەڵگایە، جەنابت باست لەوە کرد، زۆر جار لەڕووخساردا شتێك هەیە بەناوی دیموکراسی، بەلام لە ئەرزی واقعدا لەوە ئەچێت بە پێچەوانەوە بێ، گرامشی پێی وایە سەرسەختترین، گەورەترین موشکیلەی دیموکراسیەت ئەو سیناریۆ و نمایشەیە کە سیستەمی سیاسی بۆ ئارایشتکردنی خۆی ئەیکات" لەهەمان کاتدا (بەختیار عەلی) پێی وایە تاوەکو (حکومەت و حزب) لەیەك جیانەکرێتەوە، وەك دوو موئەسیسەی جیا سەیر نەکرێن تۆ ناتوانی مومارەسەی دیموکراسی بکەی بەڕێزت ئەم هاوکێشانە چۆن دەبینی؟

-م.عەلی باپیر: وەڵلا هەردوو قسەکانم پێ جوانە، برادەرە غەریبەکە ناوی چی بوو

* (گرامشی)؟

- قسەکەی جوانە و هەم هی کاك (بەختیار عەلی) خۆمانم پێ جوانە، فیعلەن زۆرجار وەکو کابرایەکی مونافیق خۆی بەموسوڵمان و بڕوادار پیشان دەدات بەهەمان شێوە زۆرجار خەڵك نیقاق لەگەڵ دیموکراسیدا دەکات و خۆی بەدیموکراسی پیشان دەدات، بەلام گورگە لەپێستی مەڕێدایە، زۆر باسی دیموکراسی و مافی مرۆڤ دەکات، بەلام ئەوەی کە دانی پێدا نەنێ وجودی ئینسانەکانە، هی واهەیە لەنێو حزبەکەی خۆشیدا حەق نادا بەئەندامەکانی خۆشی جا وەرە بەخەڵکی دیکەی بدات، ئەوەی کاك (بەختیار عەلی)یش میکانیزمی ئەوەیە کە چۆن وابکری دیموکراسی ساختە لە هی دیکە جیا بکرێتەوە، یاخود چۆن زەمینە فەراهەم بێ، بڕەخسێنرێ بۆ ئەوەی کۆمەڵگا دیموکراتیزە بکرێ، دیارە (دیموکراسی) لەکاتێکدا ناگونجێ کە ئیسلام لەئارادابێ، بەلام کاتێ کە ئیسلام لەئارا نەبێ، ئێمە دیموکراسی بەچاکترین دیل دەزانین، کاتێ کە ئیسلام ناگونجێت (کۆمەڵگا زەمینەی بۆ نەڕەخساوە ئیسلام بەڕێوەبەرێ لەژیانی خۆیدا) ئەگەر نائێمە لە بەرامبەر شەریعەت و دینی خوای پەروەردگاردا ئەو شتانەی ترمان بەڕاستی وەکو (بلاجیکتۆرێك و چرا رەشکەیەك) پێمان وایە، ئێستا لە کوردستاندا هەتا لەم ئیدارەیە برادەرانی یەکێتی بەفیعلی نەیەن برادەرانی پارتی بەفیعلی دەبێ بێن، مەسەلەن وەزارەتی (دادی هەیە، پیشەسازی هەیە. دەبێ بێت بگەڕێ بزانێ لەو خەڵکە کێ

بەکەڵکی ئەو کارە دێ، کێ شایستەی هەیە کێ ئەمانەتی هەیە کە فائەتی هەیە لێی دەزانێ، کێ دەتوانێ خزمەت بکا بەخەڵك، کێ دەستی پاك ترە، دەبێ بێنێ، ئەوە هەڵبژێرێ، نەك کێ زیاتر جەماعەتی (ئەشهەدو بیلایە) و دەستی بۆ بەسنگەوە دەنێ و ماستاوی بۆ دەکات، دەڵێ لەخزمەتدام، چونکە جاری وا هەیە کەسێ کە مەبدەئی نەبێ و بەتۆ دەڵێ لەخزمەتدام و دەست بەسنگەوە دەنێ (دزیش) دەکات، چونکە مەبدەئی نییە، بەڵام کەسێك کە قەراری دابێ خزمەت بەخەڵك بکا، وەکو چۆن (تەمەلوف) بۆ تۆ ناکات، بەڵام ئەوەی کە ماستاو بۆ دەسەڵاتدار دەکا فێڵیش لەمیللەت دەکا، ئێستا ئەگەر بێین بزانین جیاکردنەوەی حزب و حکومەت چییە؟ ئەوەیە تۆ (میقیاس و میعیاری) خەڵکی نەکەیە ئەساس، بەڵکو میعیاری کەفائەت لێهاتووی شایستەیی، ئەو کاتە تۆ ئەندازیارێکت هەیە دەیکەی بە وەزیر لەوەزارەتێکدا لێی ناکۆڵیەوە، ئیسلامیت؟!

....بەڵێ....ئا.... بەکەڵك نایەی... ئەوە شیوعیە؟ ئا. دەهەر بەکەڵك نایە، چونکە لەحزبەکەی خۆم دانیە مەیلی لای یەکێتی هەیە؟ بەڵێ... دەلای پارتی بەکەڵك نایەت.. لێرە مەیلی لای پارتی هەیە؟ بەڵێ کاکە بەکەڵك نایە. تۆ دەبێ سەیر بکەی (شایستەیەتی و کەفائەت) جا ئەمە بەوە دەبێ کە من پێموایە ئینسان بەبێ دین، بەبێ ترسان لەخوا. بەبێ چاوەڕێی سزا و پاداشت..پێم وایە ئینسان ئیصلاح نابێ، چونکە (یەکەم) دەبێ وات لێ بێت و کەترسی خوات هەبێت و ئومێدت هەبێ کە خوا پاداشتت بدا تۆ، ئەو کاتە لە (شەرم و ترسی) خوا و (خۆشەویستی) پاداشتی خوا، پێت عەیبە دزی بکەی، دەترسێی

خیانەت بکەی دووەم/ ئەبێ ئەو دەوڵەتە (دەزگا)ی بێت لەسەر ئەساسی کەفائەتی شەخسەکان، هەڵبژێدرابێ نەك لەسەر وەلائاتی حزبی، بە بۆچوونی من وەکو ئیسلامیەك ئەوە پێویست بە بوونی بنەما و ئەساسێکی عەقیدەیی دەکات، بێگومان رەنگە بگوترێ لە ئەورووپا و لەڕۆژئاوا ئەوەنییە، راستە، بەڵام رەنگە خەڵك وابزانێ لە ئەوروپا و رۆژئاوا دین هیچ تەئسیری نییە، خۆ وانییە بڵێی، ئەوەتە (جۆرج بۆش) دەڵێت" هەموو یەك شەممان دەچێ بۆ (کەنیسە) ئێستاش لەئەوروپا و ئەمەریکا خێزان بەبێ دەستی (قەشە) عەقدی نیکاح ناکرێ، واتە خێزان دروست ناکرێ. بە تەئکید (دین) تەئسیری هەیە لەسەریان، لەسەر ئەخلاق و هەڵس و کەوتیان، پاشانیش بەتەجروبەی دونیای گەیشتونەتە ئەوەی کە هێندێ شت نەکەن.

لەبەرئەوەی زەرەریان لێنەدا، بەڵام هی ئێمە بەدەردی کابرا وتی" (نەبەشەرعی خوا دەکەین، نە بەقانونی عەرزێ دەکەین)ئەیجا تۆ ئەگەر نەبەشەرعی خواوە پابەندبی و نەبەقانوونی هەرزەوە، ئەوە شتی زۆر سەیر و عەجایەب پەیدا دەبێ، کە ئەوەتا خەڵك لێی بێزار دەبێ، ناتوانین بڵێین ئەساس و بناغەیەکی پتەوی هەیە کە خەڵك هەمووی دڵی خۆش بێ و بەهی خۆیی بزانێ.

*دوای راپەڕین ئەو شەڕە نەگریسەی ناوخۆ کە دروست بوو، یاخود نالەباری، باری ئابووری و کۆمەڵێ هۆکاری تر وایکرد، کۆمەڵێ لەگەنجەکانمان روو لەهەندەران بکەن، واتە نیشتمانی دایکیان بەجێ هێشتوو ئەیانەوێ لەشوێنێکی تر ژیان بگوزەرێنن، لەکاتێکدا گەنجی کورد لەنێو (کەلتوورێکی داخراو)

نیشتمانی بەجێ هێشتو لە ئەورووپاش لەنێو کەلتوورێکی کراوە داڕووبەڕ و بوەوە، تۆ پێت وایە گەنجی کورد توانی سوود لەو کلتوورە وەربگرێ و دواتریش وتەوزیفی بکات بۆ خزمەتکردنی وڵاتەکەی خۆی، یاخود گەنجی کورد لە ئەورۆپا شووناسی گەنجانەی خۆی ونکرد، یاخود نەخێر؟

م.عەلی باپیر: من پێم وایە ئەوە لەشەخسێکەوە بۆ شەخسێکی تر جیاوازە، ناتوانی حاڵەتێك بەگشێنی بەسەر هەموویاندا، هەیە پارێزگاری کردووە لە (عەقیدە)ی خۆی، کوردایەتی خۆشی پاراستووە وەفاشی هەبووە (بۆ وڵات و نیشتمانی) بۆ خزم و کەسی، لەوێش سوودی بینیووە، کاتێ خۆیی بەهەدەر نەداوە توانیوویەتی (زمان فێربێ، زانستێك فێربێ، تەجرەبەیەك فێربێ) هەیە بەو شێوە و هەشە نەخێر، بەڵام ئەمن پێم وایە بەگشتی (نەخێر) ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەو چوونە دەرەوە، چوونە دەرەوەیەکی ئامانج دارانە نەبووە، بەڵکو سەری خۆهەڵگرتن و خۆ دەربازکردن بووە، جا کابرا لە کاتێکدا ڕادەکات و خۆی دەرباز دەکات، ئەتۆ لێی ناپرسی بۆچی ڕێك ناڕۆی؟! ئەو دەڵێ بابە (من هەڵهاتووم) ئەگەر پێڵاوی لەبیرچووبێ، یاخود (تاکە وتاك) لەپێی کردبێ، گلەیی لێناکرێ، چونکە سەری خۆی هەڵگرتووە و رایکردووە.

من پێم وایە ئەو گەنج و لاوانە زۆریان بەئامانجێکەوە نەچووە، بەڵکو پاڵنەرێك و هاندەرێك ناچاری کردووە کەبچێ واتە پرۆژەیەکی شەخسی نەبووە، پاشان وەکو حاڵەتێکی گشتی (کلتوورێکی وا نەبووە) کە بۆ (هۆشیاری سیاسی)یان شتێکی نەتەوایەتیش، ئەو گەنج و لاوانە باوەشیان بۆ نەکراوەتەوە،

ئاراستە نەکراون، ئەو دەردەی لێرەش هەیە لەوێش هەیە، ئەو شەرە پەرۆ و (گوریس) بچرێنە لەوێش هەرهەیە، لەوێش هەر هەمان بەزمە، جەنابت هەردەڵێی لێرە لە (کەلتوورێکی داخراو) بەرەو (کەلتوورێکی کراوە) من پێم وایە، ئینسان ئەگەر لەزاتی خۆیدا گۆڕان بەسەر خۆیدا نەهێنێ، بچێتە هەر شوێنێ، هەرهەمان ئینسانە، وەکو لەکتێبکدا خوێندمەوە دەڵێ" (کابرایەك کوڕێکی هەبوو، کۆمەڵێك گرفت و کێشەی دەروونی هەبووە، کوڕەکە وتی، بابە، ئەمن دەڕۆم بۆئەوەی لەو گرفت و کێشانە نەجاتم بێ، بابە کە گوتی ڕۆڵەگیان گرفت و کێشەکان لەگەڵ خۆتن، لەخۆتیان دەرکە، بەڵام کوڕەکە ڕۆشت و چەند کیلۆمەترێك دورکەوتەوە لەشارێکی ترەوە، لەدوای ماوەیەك تەلەفونی کرد گوتی بابە ئێستا دەمەوێ بێمەوە، گوتی" ڕۆڵە خۆگرفت و کێشە و نەخۆشیەکانت لەگەڵ خۆت بردووە بۆ ئەوێ، کە لەوێش هەرپێتە، جا ئەوەی کەلێرە تەربیەتیەکی حزبی کراوە، وای لێکراوە کە وڵاتەکەی خۆی هیچ شتێکی تێدانییە کە بەکەڵك بێت) نەدینەکەی بەکەڵك دێت، نەئەخلاقی نەهیچ شتێکی، هەموو شتێکی ئەوێ باشە، تەبعەن لەوێ زۆریان هەرتووشی (غیبە الامل)بووە. زۆرکەس لێرەوە چووە بەبێ دین و عەقیدەیی و ئیغلاس، لەوێ ئیمانی هێناوە، چونکە تەماشای کردووە لەوڵاتی خۆمان زۆرشتی باش بووە، لەوێ هیچ لەو شتە باشانە نییە، بۆیە من پێم وایە کەمتر وابووە لەو کۆچ کردن و سەری خۆ هەڵگرتنانە ببینرێ لەبەر ئەو هۆکارانەی کە باسم کرد، ئێستا لەگەڵدابێ من پێم وایە ئەو هەموو خەڵکەمان کە لەوێیە، واتە (ئەو هەموو تاقە و وزانە) دەبێ لێرە گۆڕانکاری

بکەن، ئەو کاتە ئەو خەڵکەی کەلێرە پەروەردە دەبێت شەخسیەتی بۆ دروست دەبێ، ئەو کاتە بچێتە هەر شوێنێکی هەر بەو پوختە بوون پێگەیشتنەی خۆی لەوێ دەبێ، لەجیاتی دەورووبەرەکە تەئسیر لەو بکا، ئەو تەئسیر لەدەورووبەرەکەی دەکات، خوای پەروەردگار دەفەرموێ {و من لم یجعل الله نورا فما له من نور} {دەبێ نور و ڕۆشناییەکە لەخودی خۆتدا هەبێ، ئەوەی کە دەچێتە ئەوێ ئەگەر لێرەش شەخسیەتێکی دروستی بۆ ئامادە نەکرابێ} بۆ خۆتان نەتانبیستووە خەڵك لەوێ چی لێهاتووە، گەنج و لاومان هەیە هیچی پێ نەماوە نە ئەخلاق نەڕەوشت هەموو شتێکی لەبیرچووەتەوە، چونکە لەوێو لەڕاستیدا ئینسانی زەعیف کەدەچێ هیچی پێ نییە، دەکەوێتە ژێر کاریگەری شتەخراپەکانی ئەوێ، بەڵام ئەگەر بۆخۆی بەقووەت بوو، لەکاریگەری شتە خراپەکان خۆی دەپارێزێ و ئیستفادە لەشتە باشەکان دەکا.

*گەنجی کورد لەدەرەوەی بازنەی بێ ئینتیما بوون بۆ نیشتماندا چۆن لێك دەدەیتەوە؟.

م.عەلی باپیر: ئەمن پێم وایە ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو واقیعە، مەئساوی و ناڕەحەتە و ناخۆشەی کە لەکوردستاندا لەئارادایە {وە بەڕاستی ئەو شەڕ و یەکتر کوشتن و یەکتر راونانەی "پارتی و یەکێتی"ش کاریگەری زۆری هەبوو، لەوەدا کە ئەوشتانە لای خەڵك کاڵ ببنەوە "کوردایەتی، پێشمەرگە" شۆڕش هەتا حزبایەتی لەمێشکی خەڵکدا کاڵ ئەبێتەوە، هەتا قێزەون بوون} ئەگەر تۆ ئێستە تەماشا بکەی، لەڕاستیدا ئینتما بۆ حزب کراوە

بەپێوەر نەك ئینتما بۆ (نیشتمان و وڵات) ئەوە بۆ (دین) هەر هیچ، مەبەستم ئەوەیە تەماشا بکەی، ئەو ئینسانە ناکرێ بزانن چی پێیە بۆ ئەو (وڵات و نیشتمانە) تەماشا دەکرێ بزانن ئامرازێکی باشە بۆ ئەو حزبە، یاخود نەخێر ئەگەر دنیا تێك بنێ شتی زۆر باشی لەدەست بێ، بەڵام مادام لەم لایە {حەبی سەوزی قوت نەدابێ و لەولا حەبی زەرد و لەلا یەنێکی کە حەبی فلان رەنگ} بەکەڵك نایەت. ئەی ئەوە بۆ ئەوەیە کە قەزیەی حزبایەتی پێوانەیە.

ئێستا ئێمە حزبین وەکو (کۆمەڵی ئیسلامی)، بەڵام زۆرم پێ هەڵەیە ئەگەر بمەوێ (میلەتی هەمووی بێتە نێو حزبەوە) نا حزب دەبێ وەسیلەبێ بۆ زیندوکردنەوەی (مەفاهیمێك) بۆ پەروەردەکردنی خەڵك بۆ بەرچاو ڕۆشنکردنەوەی، بەڵام نابێ تۆ هیچ کاتێ تەماعت ئەوەبێ کە میللەت بێتە ناو حزبەوە، بەڵکو حزب دەبێ لەخزمەتی میللەتدا بێ، پاشان نابێ هیچ کاتێ من تەماعی ئەوەم بێ و ئەوە بکەم بەئەساس کە هەرکەسێ لە حزبەکەی خۆم دابێ باشە ئەوەی تێدانەبێ خراپە، مەرج نییە، {خەڵك هەیە لەنێو ریزەکانی کۆمەڵی ئیسلامی دانییە، بەڵام لەزۆرخەڵکی کۆمەڵی ئیسلامی بەدیین ترە، موسوڵمانترە، بەکەڵك ترە، سوود بەخش ترە بۆ وڵاتی، دەبێ ئێمە خۆشمان بوێ وەکاتێ کەشتێکم بەدەست بوو دەبێ چاو بگێڕم بزانم کێ خزمەت بە وڵات و میللەت و خەڵك دەکات، ئەگەر وانەبێ واتە من راستم نەکرد لەگەڵ وڵات و میللەتی خۆمدا} مەبەستم ئەوەیە ئەو شتانە کاریگەری هەبوو لەسەر ئەو شت و وشانەی کە کاتی خۆی وشەی پیرۆز بوون (شۆڕش و کوردایەتی، پێشمەرگە،

نیشتمان پەروەریەتی، کوردستان) بەکورتی دائیمەن واقعی تاڵ وا لەئینسان دەکات کە ئەو واقیعەی لەلا (ببێزرێت) و بکەوێ، هەربۆیە هەلومەرج و واقع زۆرکاریگەری هەیە لەسەر فەرد، واقیعێك کەحزبێك دروستی دەکات، دوایی کاردانەوەی خراپی بۆ سەر هەموو خەڵك دەبێ، من زۆرجار بەخەڵکی خۆمان دەڵێم" (کاکە گیان) موسڵمانی لەوپەڕی دونیا، غەڵەتێ بکا، ئێمە لێرە باجەکەی دەدەین، {ئیسلامیەك لەوپەڕی دونیا قسەیەکی هەڵە بکات، ئێمە لێرە باجەکەی دەدەین،} "زەرقاوی کە فەتوا دەردەکا، دەڵێ" هەرچی شیعەیە ئیبادە بکرێ، ئێمەش لێرە باجەکەی دەدەین، نارِازیشین، پێشمان غەڵەتە، بەڵام کاریگەری خراپی هەیە" مەبەستم ئەوەیە حزبێك خۆی بەحکومەت دەزانێ هەرغەڵەتێ بکات جا هەڵەی (سیاسی، فیکری، کۆمەڵایەتی...هتد)بێ یان هەرجۆرە زوڵم و ناعەدالەتیەك بکات کاریگەری خراپی دەبێت بۆ سەرهەموان. (من زۆرجار بەبرادەرانی (پارتی و یەکێتی) دەڵێم کەمن رەخنە لەئێوە دەگرم نەك لەبەرخۆتان، پێشم خۆشە باش بن، بەڵام لەبەر میللەتەکەم لەبەرخۆشم، دەڵێن بۆ؟ دەڵێم" کاتێ کە غەڵەت و خراپەیەك دەکەی، ئەو دوئیدارەی کەوێك ناخرێتەوە، پەرلەمانەکە کەئیفلیجە) پێتان وانەبێ کە هەر ئێوە باجەکەی دەدەن، میللەت باجەکەی دەدات، منیش باجەکەی دەدەم، کە تۆ هیچ حسابم بۆناکەی هیچ پرست پێ نەکردوم و دەتەوێ پەراوێزم بخەی، منیش باجەکەی دەدەم وەکو ئیسلامیەك، دەڵێن میللەتەکەی ئێوە میللەتێکی دواکەتووە، ئەوەتا جاران دەتان وت رژێمی بەعس نیشتمانی کوردستانی زەوت کردووە،

ئێستا بەدەست خۆتانە ئەی بۆچی دوو لەتە؟!! ئەی بۆچی دوئیدارەکان یەك ناخەنەوە؟! بۆچی پەرلەمانەکەتان ئیفلیجە؟! بۆچی فەساد و گەندەڵی ئیداری هەیە؟!بۆچی شتەکان هەموو مۆرکی حزبیان پێوەیە؟! بۆچی حزبایەتی کراوە بەمیعیار و پێوەر؟! ئەوە منیش باجەکەی دەدەم.

برادەرانی (پارتی) ماوەیەك پێش ئێستا باسی مەسەلەی (شێخ زانا) و ئەوەیان کردو، کە دوایی (دیزە بەدەر خونەی لێکرا) کە خەڵك زۆرداوای دەکرد، بابە با ئەوانە بەسزای خۆیان بگەن، ئێستا دیزە بەدەرخونەی لێکرا، چونکە ئامانجەکەی کە دەبیسترا ئایا پێکای یان نەیپێکا؟! گرنگ ئەوەیە ئێستا دیزە بەدەرخونەی لێکرا، بەڵام ئایا ئەو قەزیە هەر بۆ ئەو (شێخ زانا)خراپ بوو، لەگەڵ باند و گروپەکەیدا؟! نەخێر، خەڵکی هەولێر باجەکەی دا، پێی ناشیرین بوو میلەتی کوردیش باجەکەی دا، ئەو شتانە لەنێو هەموو میللەتاندا هەیە، بەڵام کەس بەدەستی خۆی حەیای خۆی نابات، "مام جەلال" ئەگەر قسەیەکی باش بکات بۆ هەموومان باشە، "کاك مەسعود" قسەیەکی باش بکا، بۆ هەموومان باشە، بەڵێ من ئیسلامیم ئەو (عەلمانیە)، بەڵام بۆ منیش باشە.

منیش ئەگەر شتێکی باش بکەم ئەویش ئیستفادەی لێدەکا، ئەگەر خراپ بکەم، ئەویش زەرەی لێدەکات جا ئەگەر ئینسان بەو شێوەیە بیربکاتەوە ئەوکاتە پێی خۆش دەبێ هەموو کەس باش بێ، هەموومان دژی ئینسانی خراپ و بیری خراپ و خەراپە دەبین، بەڵام کە ئەوەنەبێ ئەنانی بین واتە بەعس مەبەستمان خۆمان بێ وەکو مەسەلەی کابرای لێدێت کە دەڵێ (ئەگەر لەمن

نەدەن لە حەمەدی برام)بدەن، وا دەزانم نە گونیەی کا دەدات، یان (دەڵێ ئاگرە سوورە لەخۆم دوورە) ئەوا نەپەندی ئینسانی ئەنانی و خۆپەرستن، نابێ..نابێ وابین دەبێ بڵێین کاکە ئێمە (هاولاتین) قەیناکە (براکەی دینیم نییە، برای ژینمە) برای نەتەوەیمە، پێکەوە دەژین ئەگەر ئەو عەیبداربوو منیش عەیبدار دەبم.

*دوا پرسیار ئەگەر زانکۆ وەك ناوەندێکی رۆشنبیری و ئەکادیمی سەیر بکەین لەهەموو، ولاتاندا، رۆڵیان هەیە لەگۆڕانکاری و لەپێشڕەوایەتی کردنی گەنج و هەموو چین و توێژەکاندا، پێت وایە لەکوردستاندا ئەو سێ چوار زانکۆی هەمانە توانیویانە وەزیفە رۆشبیری و ئەکادیمەکەی خۆیان بەجێ بهێنن، لەهۆشیار کردنەوەی گەنج لە ناسینی خۆیی، بەرامبەر بەژیان بەرامبەر بەهەر چەمکێك کە پەیوەندیدارە بەڕەوتی پێشکەوتنی کۆمەڵگای کوردیەوە؟

م. عەلی باپیر: من پێم وایە ئەو زانکۆیانە تاڕادەیەکی زۆر دەوری باشیان بینییوە، خەڵکی باشیشمان بۆ پێ گەییوە، لە هەموو لایەنەکان (سیاسی، ئیداری...هتد)، بەلام ئەوەی کەوایکردووە کە وەك پێویست ئەو زانکۆیانە ئامانجەکانی خۆیان نەپێکن، زاڵبوونی نەفەسی حزبایەتی رۆحی حزبایەتییە، بۆ وێنە من خەڵکم پێ شك دێ بە (ئیمتیاز) دەرچووە لەخوێندنی زانکۆ، دوایی لەخوێندنی بالا وەرگیراوە، لەبەر ئەوەی سەر بەو حزبە نییە، یاخود ئیتجاهی سیاسی و فیکری جیایە لەو حزبە، ئەوە ئەو ولاتە مەحروم دەکات لەوزەی ئەو ئینسانە کە کوشتەی شەڕی حزبایەتی و ئنتیمای حزبایەتییە، کە نەدەبوو ئەوە

پێوەربێ، ئەوە بەتەئکید زەرەری زۆری داوە، وە زانکۆکانی دەوری زۆریشیان بینیووە، لەهۆشیارکردنەوەی خەڵکدا، ئێستا لەچینی مامۆستایانی زانکۆدا، ئەوانەی کە لەزانکۆدا دەرچوون لەلایەنی (سیاسی، ئیداری، ئابووری) خەڵکی عیلمی باش پێگەیەنراوە، بەلام پێم وایە ئەگەر ئەو رۆڵە حزبیە زاڵ نەبووایە، تەنها تەماشای کەفائەت و لێهاتوویی خەڵکەکە کرابایە و هەوڵبدرایە، ئیستفادە لە تاقە وزەکان بکرایە، بەبێ لەبەرچاو گرتنی ئینتیمای حزبی، بەدڵنیاییەوە ئەوکاتە، سود و بەهرەی زیاترمان وەردەگرت لەوزە و تاقەی خەڵکە (زانکۆییەکانمان).

*جەنابت خاڵە لاوازەکانی زانکۆ بەس لە بە(حزبی) بوونی زانکۆیا ئەبینیتەوە، یاخود ئەو پرۆگرام و شتانەی دەخوێندرێت تاڕادەیەك لەگەڵ ئەمڕۆی کۆمەڵگای کوردی و ئەمڕۆی دونیایا نا گونجێ تۆش پێت وایە؟

م.عەلی باپیر:دەمەوێ باسی ئەساسی موشکیلەکان بکەم، ئێستا بەرنامەی خوێندنی (سەرەتایی، ناوەندی، دواناوەندی، ئامادەیی، زانکۆ) ئەوانە هێندێکی دەستکاری کراوە هەندێکی پێویستە دەستکاری بکرێ، بەلام لەولا بەشێوە دەستکاری دەکرێ کە (پارتی) پێی خۆشە، لێرە بەوشێوە دەستکاری دەکرێ کە (یەکێتی) پێی خۆشە، تۆ هەرچی بیری لێدەکەیتەوە سەردەکێشێ بۆ ئەو موشکیلەیە، مەسەلەن (مامۆستایەکی زانکۆ لەوەزیفەکەی دەردەکرێ)یەکێ (کتێبخانەکەی دەسوتێنرێ)یەکێ......هتد. ئەوی دیکە وەلام دەنێرێ دەڵێ تۆوەرە بۆلای من ئەمن دەتکەم بەسەرۆکی... ئەو مونافەسە

وشتانە تەئسیراتی داناوە لەسەر هەموو رەهەندەکان ئەگەر نا بەدڵنیاییەوە، پێویستە مە ناهیجی خوێندن بەتایبەتی زانکۆ... یاخود خوێندنی باڵا، دەبێ بۆ تەماشا بکرێ ئەم واقیعە کوردستانی ئێمە و عیراقی چی پێویستە و تەرکیز بخرێتە سەر چ لایەنێك واقیعی کوردستانی ئێمە واقیعێکی ئیستیهلاکیە، من هەست دەکەم پارەزۆر وەردەگیرێ زۆر سەرف دەکرێ کوا بونیەتی تەحتیمان؟! کوا پرۆژە و کارگە و کارخانە؟! بۆ دەبێ هەموو شتێك چاومان لەخەڵك بێت و لەدەر و دراوسێ؟! بۆچی هەوڵنەدرێ ئەو ماوەیەی کە ئەو دوحزبە پێکەوە بوون و دوایی ئیدارەکە لەتکرا مومکینە ئەگەر بیر لەوە کرابایەوە لەشتی درێژخایەن نەك لەشتی ئالی، ئێستا شتێ بکەم لەو ئینتیخاباتەدا کورسی زیاتر بێنم و خەڵك زیاتر دەنگم بۆ بدات!! بیر لەدوربینی بۆ داهاتوو، بۆ میللەتی کورد چ باشە بۆ وەچەکانمان چ باشە، نەك بۆ ئێستای حزبی من!!، چونکە ئەگەر میللەت قازانجی کرد حزبیش قازانج دەکات ئەگەر میللەت زەرەری کرد حزبیش دۆڕاوە، چونکە حزب وەسیلەیە، میللەت ئامانجە، مەبەستم ئەوەیە کەنەفەسی حزب کاریگەری هەیە لەسەر هەموو شتێك، نەك هەر لەسەر زانکۆ، لەسەر ئەوەدانی وڵاتیش کاریگەری هەیە، تەماشا دەکەی کابرا ئەو پرۆژە ئابووریانە زیاتر رەواج پێدەدا کە ئەو ئێستا پارەی زیاتری لێوەر دەرگرێ، بچێ لەبانق داینێ، یاخود ژیانێکی خۆشتر، یاخود خانوەکەی پێ بەرزکاتەوە، یاخود ئەندامانی زیاتر بە پارە رابگرێ، بیر لەوە ناکاتەوە بامن پرۆژەیەکی درێژخایەن دابنێم خەڵك سوودی لێوەرگرێ قەیناکە با من هەرئێستەم لەبەرچاو نەبێ، بەلام

نەفەسی حزبی زاڵبووە ئەوەیەك، دویش بەراستی کێشە ئایدیۆلۆژیەکەشی هەڵەیە، چونکە من پێموایە (بێدینی) دایمە ئینسانی خۆپەرست دروست دەکات.

دینداری ئینسانی وا دروست دەکا بڵێ بازەرەر بکەم و خەڵك قازانج بکا، چونکە چاوەڕێی ئەوە دەکات کە بەباشتر پاداشت بدرێتەوە، خوا پاداشتی ئەداتەوە، بەلام کەسێك چاوی لەسەر دونیا چڕداگرن من ناتوانم قەناعەت بەخۆم بێنم کەسێك قەناعەتی بەدەرەوەی دونیا نەبێ، بتوانێ بۆ خەڵکی دونیا بەبێ غەرەز دڵسۆزبێ، بەلام کەسێك بڕوای بەدەرەوەی دونیا هەبوو (دوارۆژ) دونیای لابچوك دەبێتەوە، بۆیە دەڵێ بامن خزمەتێ بەم وڵاتە بکەم خوا پاداشتم ئەداتەوە، جا لەلایەکەوە بناغەی ئایدیۆلۆژیەکە بەو شێوە نەماوە، چونکە زۆر دژایەتی دین کراوە، زۆر هەوڵ دراوە دین کاڵبکرێتەوە، بەتایبەتی لەوەسەتی ئەوانەی کە دەسەلاتیان بەدەستەویە، ئەوە لەلایەکەوە لەلایەکی تریشەوە، وەکو وتم" مونافەسەی حزبی و ئەوان، کە کابرا ئێستای لەبەرچاوە، چۆن وابکا دەوری قەرەباڵغ بێ. چۆن وابکات دەنگی باش بێنێ، ئەوەش پەیوەندی بەشتی ئێستایی دەکا، پێویستی بەواجباتی سەریح دەکات.

بابۆڵەیەکی وێدەو بخوات، بەلام ئەگەر بەرژەوەندی میللەت و وڵات لەبەرچاوبگری، دووربینی ئەوکاتە ئێستات لەبەرچاو نابێ، باکت نیە با دەورت قەرەباڵغ نەبێ قەیناکە، بەلام کاریگەریەکی باش لەدوای خۆت بەجێ دەهێڵی خەڵك لەدوای تۆ کەڵکی لێوەردەگرێ، خۆئێستە وڵاتان تەماشا دەکەی نەخشەی پەنجا ساڵەیان هەیە بەرنامەی هەشتا ساڵەیان هەیە. پرۆژەی

درێژخایـەنیان هەیـە، هـی ئێمـە هـەمووی پـڕۆژەی ئێـستاییە و هـەمووی سـەریح و ئێـستا بەرهەمەکـەی بێتـە دەسـتی و حـزب ئیستفادەی لێ بکات و میللەتیش قەیدێ ناکات.

* ئـەم دیـدارە بـە هاوکـاری بـەڕێز (خەڵـەف غـەفور) ئەنجامـدرا و هاوکـات کـاك (عـەلی رەشـید)یـش ئـەرکی دارشـتنەوەی گرتـە ئەسـتۆ سـوپاس بـۆ هاوکـاری هەردووکیان.

بەختیار عەلی

گەنج و شوناس

بەختیار عەلی یەکێکە لەو نووسەر و رۆشنبیرانەی چەند ساڵێکە لە وڵاتی ئەڵمانیا دەژی و لە کایەی رۆشنبیری کوردیدا چالاکانە بوونی خۆی سەلماندووە و تا هەنووکە خاوەنی چەند بەرهەمێکی ناوازەیە لە شیعر و رۆمان و لێکۆڵینەوە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا. ئەمە بێجگە لەوەی خاوەنی دید و بۆچوونی تایبەت بووە لەسەر پرسی گەنج لە کۆمەڵگەی کوردیدا. بۆ قسەکردنی زیاتر لەسەر تەوەرەی (گەنج و شوناس) بە پێویستمزانی بیکەمە میوانی ئەم تەوەرەیە و وەڵامەکانی بەختیار_یش بەم شێوەیە بوو.

* سەرەتا ئەگەر بپرسین گەنج کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، هەروەها پیر کێیەو هەڵگری چ ناسنامەیەکە، ململانێی نێوان ئەم دوو پێکهێنەرەی کۆمەڵگەی کوردی چۆن دەبینن؟

–لەڕاستیدا پێم وایە گەنج و پیر هەردووکیان لەیەك دەچن ئەگەر دوو پڕۆژەی جیاوازیان نەبێ. ئەوەی کە گەنج دەکاتە گەنج و پیر دەکاتە پیر ئەوە کەلەقۆناغێ لەقۆناغەکاندا ئەوە بەدوو جۆر لەجیهانگیری تەماشاکردن لە دنیا سەرهەڵئەدا لەکۆمەڵێ خاڵی بنەڕەتیدا کەپەیوەندی بە رێکخستنی ژیانی

کۆمەڵایەتیەوە هەیە لەیەك جیادەبێتەوە ئەگەر ئەم لەیەك جیابوونەوەیە نەبێ ئەم پرۆژەیە نەبێ ناسنامەی پیر و گەنج دواجار ناسنامەیەکی و هاوچوون یەکە ئەو ناسنامە کۆمەڵایەتیە گشتیەی کە کۆمەڵگا بەدرێژایی مێژوو بۆ هەموو تاکەکانی کۆمەڵگای دروست دەکات. گەنج لەو ساتانەدا دروست دەبێ کەپرۆژەیەکی جیاواز دێنێتە گۆڕێ کەساتێك دێت ساتێ گۆڕانە کە جۆرێکیتر لە بیری تر لەدایك دەبێت کەدیدێکە لەخاڵە جەوهەریەکان ناچێتەوە سەردیدە کۆنەکان لێرەوە بیری گەنج کەدروست ئەبێ سەرەتا بەشێوەیەکی رەخنەگرانە دروست دەبێ لەبەرئەوەی ئەو داواکاریانەی کە گەنج هەیەتی هێشتا لەئاستی کۆمەڵایەتیدا و لەئاستی سروشتی دەسەڵاتی سیاسی رەنگی نەداوەتەوە لێرەوە گەنج هەمیشە مۆرکی یاخی بوونێکی تیایە بۆ ئەوەی بزانین شتێکمان هەیە ناوی گەنجە ئەبێ تەماشای کۆمەڵگا بکەین بۆئەوەی بزانین شتێکمان هەیە ناوی یاخیبوونە.

*جیهانگیریو هاتنی تەکنەلۆژیا چ گۆڕانێکی بەسەر شوناسی پیرو گەنجدا هێناوە، ئەگەر گۆڕان هەیە لەسودی کامیانە؟

– من پێوایە جیهانگیری سەردەمێکە یان قۆناغێکە تاڕادەیەکی زۆر زانست تیایدا تەحەکوم بەسەر ژیانەوە دەکات، رۆڵی زانست لەرێکخستنی ژیاندا رێکخستنی ئیرادە، لەرێکخستنی بەرێوەبردنی دەوڵەتدا رۆڵێکی گەورە بەخۆیەوە ئەبینێ کۆمەڵگاکان زیاتر بەسەریەکیان ئەکرێتەوە و هاتووچۆی زانیاری لەنێوان کۆمەڵگاکاندا رێگایەکی زۆر خێرا دەگرێتەبەر کە لەسەردەمەکانی تری رۆژگارەکانی تر بەخۆیانەوە نەبینیووە

هەموو ئەم شتانە وادەکات لەم کۆمەڵگایاندا گۆڕانێکی زۆر خێرا رووبدات پرۆسیەی جیهانگیری گۆڕانی خێرایی سەرجەم خانە کۆمەڵایەتیەکانە لەسەرجەم ژیانی کۆمەڵایەتیا بەردەوام تۆ لەرێگەی کۆنتاکتەوە لەگەڵ کۆمەڵگاکانی تردا رەگەزی نوێ دێتە ژیانی کۆمەڵایەتیەوە بەردەوام لەرێگەی پەیوەندییەوە لەگەڵ دەرەوە بۆچوونی تازە و شێوازی تازەی بیرکردنەوە شێوازی تازەی مۆدێل و ئەوەی پێی دەڵێن ستایلی ژیان ستایلی ژیان لەدایك دەبێت و دێتە ناو کۆمەڵگاکانەوە، ئەم گۆڕانکارییە خێرایانە وادەکات لەناو کۆمەڵگاکاندا کۆمەڵێك نوخبە دروست بن کەلەڕاستیدا ئیشیان ئەوەبێ کەببنە نوێنەری ئەو گۆڕانکاریانە. پێموایە جیهانگیری یەکێکە لەو پرۆسە گەورانەی کەتارادەیەکی زۆر رۆڵی گەورەی تیا ئەبینێ لەسەرجەمی ئاستی جیهان جیهانگیری گەنج لەناو کۆمەڵگا تاگەنج بەشێوازێکی زۆر خێرا ئەهێنێتە ناوخانەوە لەدەسەڵاتی نزیکی دەکاتەوە لەدەسەڵات پرۆسەی کۆمەڵایەتی و نزیکی ئەخات ئەیکات بەهێزێکی بەرهەم هێن، چونکە تەنیا گەنج ئەو توانای هەیە بەو خێراییە گۆڕانکاریە گەورەکانی وەرگرێت وبیشیداتەوە لەکۆمەڵگا لەکاتێکا هەموونەوەی کۆن یان ئەو جیلانەی کەتائەندازەیەکی زۆر لەناو جۆرە پەروەردەیەکی دیاریکراودا گەورەبوون ئەقلیان لەسەر جۆرە پەیوەندیەکی تایبەتی قالبی گرتووە زۆر بەزەحمەت ئەتوانن لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریە خێرایانە خۆیان بگونجێنن. بۆیە هێزی گەنج لەناو جیهانگیریدا هێزێکە زۆر بەخێرایی ئەتوانێ لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریانەدا خۆی بگونجێنێ لەبەرئەوەی خۆی هێشتا هێزێکە قالبگیرنەبووە هێزێکە

دۆگمەکان زەفەریان پێ نەهێناوە، یان ئەو هێزە نەرمەیە لەناو کۆمەڵگایە ئەتوانێ زۆربەخێرایی گۆڕانکاریەکان وەرگرێ و بیاتەوە بەکۆمەڵگا.

* لەهەموو وڵاتێکی دنیادا، بەتایبەتی وڵاتانی پێشکەوتوو گەنج خاوەنی خەون و پرسیاری نوێیە، بەڵام لای ئێمە بێ پرسیارترین نەوەی کۆمەڵگە گەنجە، تۆ ئەم هۆکارە دەگەڕێنیتەوە بۆچی؟

—هەست دەکەم لەکۆمەڵگای کوردیدا گەنج پرسیاری خۆی هەیە لەهەموو کۆمەڵگاکان گەنج پرسیاری خۆی هەیە، بەڵام ئایا ئەم پرسیارە گەیشتۆتە ئەوەی ببێتە بزاوتێکی کۆمەڵایەتی من پێموایە هەموو نەوەیەك کۆمەڵێ پرسیاری هەیە جیاوازە لە نەوەکانی تر لەبەرئەوەی رووبەڕووی کێشە و گرفتی کۆمەڵایەتی ئەبێتەوە لەژینگەیەکی کۆمەڵایەتی و مێژوویی سیاسی کاردەکات، کەجیاوازە لەمێژووی گرفت و کێشە کۆمەڵایەتیانەی کەنەوەی پێش خۆی تیا ژیاوە لەبەرئەوە هەربەحوکمی ئەو جیاوازیە پرسیاری نوێ دێنە پێشێ و کێشەی تازە دێتە پێشێ، بەڵام هێزی گەنج لەوەدایە ئەمانە بیگۆڕێ بۆ بزاوتێکی کۆمەڵایەتی لەسروشتی پرسیاری رون بیکاتە دەرێ، رەنگە داوای جۆرە پەیوەندیەکی تازە بکەین پەیوەندی کوڕ و کچ کەلەجیلی ئێمەیدا، یان جیلەکانی پێشتر نەکرایە بەو زەقیە ئەمە داوا بکرێت کۆمەڵێك پرسیاری گرنگ هەیە سەبارەت بەوە تابەدەسەڵات خودی ئەو دەسەڵاتەی ئێستا گەنجی کورد لەکۆمەڵگای رووبەڕووی دەبوینەوە.

گرنگ لەوەدایە گەنج پرسیارێ بکات پرسیاری سەرجەمی کۆمەڵگا بێت گرنگ نییە تۆ پرسیاری هەیە؟ بەڵام کاتێك دەبێتە

هێزێکی کۆمەڵایەتی کەتۆ قەناعەتی بەهێزە کۆمەڵایەتیەکانی تریش بکەن کەهەمان پرسیاری تۆ بکەن وەهەمان سروشتی چارەسەر و رێباز و روانینیان بۆی هەبێت لێرەوە ئەگەر بزاوتێکی گەنجمان نەبوو بتوانێ سەرجەمی کۆمەڵگا بەدوای خۆیدا رابکێشێ هێزە کۆمەڵایەتیەکانی تر بخاتە دوای خۆی لێرە پێم وایە لاوازی بزووتنەوەی گەنجانی ئێمە دەردەکەوێ. بزووتنەوەی گەنجانی ئێمە تا ئێستا نەیتوانیوە پرسیارەکانی خۆی بکاتە پرسیارەکانی سەرجەمی کۆمەڵگا لەهەموو شتی گرنگتر ئەوەیە نەیتوانیوە بەسروشتێکی مەعریفانەیان بەسروشتێکی داڕشتنی فیکری نوێ ئەم پرسیارانە بخاتە ڕوو پێموایە پرسیار لەئاستی خاوە وەك و مادەیەکی خاو لەگۆڕێیە، بەڵام گرنگ ئەوە ئەو پرسیارانە بکەن بەداهێنان، یان بەتێستێکی فیکری، یان بەشیعر بیگۆڕی بۆ سەرزمانی کایە زانستیەکان بیکەیتە سەرشێوازی قسەکردن لەگەڵ دەسەڵاتدا بیگۆڕی بۆ سەر بزاوتێکی کۆمەڵایەتی کە لەسەر شەقامەکان هەست بە بوونی ئەم پرسیارە بکەین کێشەکە ئەوەیە ئەم پرسیارانە لەئاستی سەرەتاییەوە نەگوازراوەتەوە بۆ ئەوەی ببێتە پڕۆسەیەکی کۆمەڵایەتی گەورە کە لە ئاستی داهێناندا بیبینین لەئاستی پەیوەندی نەوەیەك لەگەڵ نەوەکانی ترا ببن وەلەئاستی ئیشکرنی سیاسیا و بیبینین لێرەوە گەنجی کورد پرسیاری هەیە، بەڵام تا ئێستا بەڕێوەبردنی ئەم پرسیارە، یان لەچۆنێتی گۆڕینی ئەم پرسیارە بۆ پرسیارێك کە تەواوی کۆمەڵگا بخاتە ژێر پرسیارەوە ئەم پرۆسەیە رووی نەداوە.

* تۆ پێتوایە گەنجی ئەمڕۆ زۆر خەمساردە لەوەی ئەو شتەی لەمێشکیدایە بیکاتە پرسیار، یان ئەو نەتوانێ ڕێگەیەکی گوزارشتکردن بدۆزێتەوە چۆن گوزارشتی پێ بکا؟

–بۆ ڕێگەی گوزارشتکردن ڕەنگە تۆزێ زەحمەت بێ، چونکە ئەو نەوەی ئەمڕۆ هەیە ڕەنگە شانسێکی گەورەتری هەیە کە کۆمەڵێ کەناڵێ دەربڕینی زۆر باشتری لەبەردەستدایە لەهەموو نەوەکانی پێشتر بۆ. نموونە لەسەردەمی ئێمەدا خەون بوو بابەتێك بڵاوبکەیتەوە من تا تەمەنی (٢٩) ساڵی نەمتوانی یەکەم وتاری خۆم بڵاوبکەمەوە تەواو لەعەمری گەنجێتیم دەرچووم کەیەکەم شتم بڵاوکردەوە، بەڵام ئەوی گەنج دەبینم ڕۆژنامە دەردەکا گۆڤار دەردەکا لەچالاکی کۆمەڵایەتیەکی گەورە پێموایە کەناڵەکانی گوزارشتکردن لە ئەمڕۆدا تا ئەندازەیەك بەردەستترە هەرچەندە بەو مانا نیە کەئەم کەناڵانە تەواو ئازادن ئەم کەناڵانە مرۆڤ دەتوانێ توانای هەموو شتەکان بڵێ هیچ جۆرە سانسۆرێك نییە ڕاستە سانسۆرێك هەیە ڕەنگە لەسانسۆرێکی سیاسی نەبێت کە تۆ نووسینەکەت بەرێتە وەزارەت خەتی بەژێردا بێنێ یان بڵاوکەرەوە بڵاوی نەکاتەوە، بەڵام جۆرە سانسۆرێکی ناوەکی هەیە تائێستا لەناو مرۆڤەکانی ئێمەیدا کەئێمە ناچارین تا ئەندازەیەکی زۆر ڕەچاوی بکەین لەبەرئەوەی هێزی کۆمەڵایەتی و سیاسی گەورەتر هەیە کەئەو جۆرە زۆر کەسانسۆرە نەهێڵێن وەسەوزی ئەکەن

پێموایە ڕێگەکانی گوزارشت هەیە، بەڵام تا ئێستا پڕە لەئەشکالیەت ئەوە نەبێ شارێگەبن گەنجی کورد وەکو گەنجێکی ئەورووپی چ ڕێگایەکی بیەوێ هەڵبژێرێ، وە چ قسەیەکی بیەوێ

بیکات کە چ شێوازێکی ژیانی دەوێ هەڵبژێرێ. ئەمانە هەمووی غایبە لەکۆمەڵگای ئێمەدا، بەڵام تا سەبارەت بەوەی کەخەمساردن پێموایە ڕەنگە بەڕاستی جیلی گەنجان خۆیان زیاتر بتوانن ئەوە وەڵامبدەنەوە، چونکە نامەوێ من لەدوورەوە وەکو چاودێرێك بتوانم ئەو پێوەرە دابنێم ئایا گەنجان خۆیان تاچەند خەمساردن چەند غەم بۆ ئازارەکانی خۆیان دەخۆن. بێگومان ئەبینم لەچاو ئەو قەیرانە کۆمەڵایەتی و سیاسیانەی کە کۆمەڵگای ئێمە پێیدا دەڕوات و لەچاو ئەوەی کەبڕی ئازادی کۆمەڵگای ئێمە تا ئێستا بڕێکی زۆر سنورداره و گۆڕینی ڕادیکاڵ لەڕووبەری ئازادیەکان ڕوونەداوە. بۆ نموونە ئەو کێشانەی من وەك گەنجێك هەمبوو هەست دەکەن گەنجەکانی ئەمڕۆش تائێستا هەیانە، بەڵام بەدەرەجەیەکی تۆزێ خەفیفتر و لە فەزایەکیتردا لەبەرئەوەی فەزایەکی کۆمەڵایەتی جیاوازترە، بەڵام من هەست دەکەم گەنجی ئێمە و گەنجی ئەمڕۆ لەگۆڕانێکی زۆر گەورە لەڕووبەری ژیانیاندا ڕووی نەیداوە کێشە کۆمەڵایەتیەکانیان وەکو خۆیانە و کۆمەڵگای باوکسالاری وەکو خۆیەتی بچووککردنەوەی ڕۆڵی گەنج لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا وەك خۆیەتی گوێ نەگرتن لەگەنج لە ئاستی سیاسیدا وەك خۆیەتی دەرگا نەکردنەوە بۆ بزاوتەکانی گەنجان کەیەکێك بن لەوانەی کە نەخشە بۆ داهاتووی کۆمەڵگا دائەڕێژن لەقەیرانە گەورەکان لەکێشە گەورەکان جیاوازیەك لەنێوان گەنجی ئێمە و گەنجی ئێوە، بەڵام پێموایە ئەگەر ئەمە تەماشا بکەین هەست دەکەم گەنجی ئەمڕۆ دەکرا لەوە ئەکتیڤتر بێت وەك لەوەی کە چالاکە.

* تۆ باس لەباوکسالاریکرد،ئەگەر لێرەوە باس لەو ململانێ زۆرەی نێوان باوکو کوڕ لەکوردستاندا تاچەند بەپۆزەتیڤی دەبینیو ئایندەی ئەم ململانێیە لەڕوانگەی تۆوە بەرەو کوێ دەڕوات؟

– هەست دەکەم ململانێکە واتەماشا نەکەین وەك ململانێی باوك و کوڕ لەئاستی خێزان نیە و چونکە بەرە و کارەساتمان دەبات وایلێدێت هەموو باوك و کوڕێك شەڕبکات ململانێی نێوان نەوەکان راستە بەشێکی خێزان رووئەدات، بەڵام جەوهەری ئەم ململانێیە لەناو خێزاندا نییە جەوهەری ئەم ململانێیە لەناو دەسەڵاتایە و لەناو پێکهاتنی دەسەڵاتایە لەبەرئەوەی باوکە گەورەکە لەڕاستدا لەناو خێزاندا نییە لەناو دەسەڵاتایە ئەوانەی نوێنەری کۆمەڵگای باوکسالارین لەڕاستیدا ئەوانەن کەلەناو دەسەڵاتدان نەك باوکە بچوکەکانمانی خۆمان لەناو خێزاندا.رەنگە زۆرجار باوکە بچووکەکانی خۆشمان قوربانی بن تا ئەندازەیەکی زۆر، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کەبڕێك لەململانێی نەوەکان لە ناو خێزاندا روویاندا ئێمە بیگێڕینەوە بۆ خێزان ئەبێ لەناو خێزاندا روویاوە ئەم ململانێیە نەقڵ بکرێتە ناو خێزانەوە، بەڵام بەو مانایەی نا کە کوڕ لەگەڵ باوکیدا شەڕ بکات، بەڵکو بەو مانای کە ئێمە لە خێزاندا کۆمەڵێ نرخ و بەها بهێنین کەجیاوازە لەو نرخ و بەهایانەی کە کۆمەڵگای باوکسالاری چاندوویەتی وە ئەمە ئەکرێ تا ئەندازەیەکی زۆر خێزان بگۆڕێ بۆ خانەیەك لە خانەکانی دیالۆگی کۆمەڵایەتی بۆ خۆمان بێگومان ئاسان نییە پرۆسەیە لەبگوێزینەوە ناو هەمووخێزانێك هەموو کوڕێك ناتوانێ لەگەل باوکیدا دیالۆکێکی

ئازاد دابڕێژێت، بەڵام ململانێی راستەقینە لەگەڵ کۆمەڵگای باوکسالاری پێموایە ئەم ململانێیەش لەچایخانەکانەوە دەست پی دەکات کەچایخانەی پیاوانەیە کۆمەڵگای ئێمە بەشێوەیەکی ترسناك کۆمەڵگایەکی پیاوانەیە ئەچێتە سەر هەرشوێنێك تەنیا پیاو ئەبینێ شکاندنی ئەم کەلتورە و بەلاوەنانی ئەم کاتورە کەئافرەتی کردۆتە دەرەوەی کۆمەڵگاوە بەشێوەیەك گەنجی کردۆتە دەرەوەی کۆمەڵگا تەنیا لەئاستێکی دیاریکرادا رێگە بەدەرکەوتنی حەز و ئارەزووەکانی گەنج ئەدا رێگە بەدەرکەوتنی ئارەزووەکانی ئافرەت نەدا ئەبێ ئەم کلتورەش بخەینە لاوە بۆ ئەوەی ئەم شەڕەش بکەین پێویستە لە هەموو ئاستەکاندا چالاکبین پێموایە ئەبێ شەڕ لەهەموو ئاستەکانا بکەین لە ئاستی بازاڕەوە دەست پێبکەین بۆ گەنج بکەینەوە رێگە بۆ ئافرەت بکەینەوە. بۆیە من پێموایە بزاوتەکانی ژنان بزاوتی تابلێی خەوتوو و بێئاگان کەمتر چالاکن لەکاتێکدا ئەوان ئەتوانن پرۆسەی گۆڕانکاری گەورە گەورە لەگەڵ بزاوتی گەنجان لەکۆمەڵگای ئێمە پیادە بکەن یەکێك لەو پرۆسانە من خەو بەوەوە دەبینم ئافرەتان چایخانەکان داگیربکەن و پیاوانی لێ دەرکەنە دەرەوە کە ئەمە جۆرە خەباتێك دەبێت دژی کۆمەڵگای باوکسالاری و پیاوسالاری، بەڵام ئێمە لەو کۆمەڵگایە دەژین تا ئێستا شێوازەکانی خەباتکردن بۆ کێشەکان لاوازە و سەرەتاییە تەنیا لەسروشتی قسەکردندا دەمێنێتەوە لەسروشتی کۆڕو کۆبوونەوە و دیالۆگدا دەمێنێتەوە لەکاتێکدا کەمن پێموایە ئەبێ نەقل بین و بگوازرێتەوە بۆ جۆرێکیتر لە چالاکی کۆمەڵایەتی کەچالاکی راستەوخۆیە لەکۆی کایە کۆمەڵایەتیەکان.

لێرەوە پێموایە گەنجان و ئافرەتان دەبێ لەهەموو شوێنی کارەکان لەدائیرەکاندا هەر ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ دەسەڵاتی باوکسالاری بوەستنەوە هەروەها کێشەکە لەوەدایە تا ئێستا لە کۆمەڵگەی ئێمەدا کێشەکانی باوکسالاری و پیاوسالاریمان بەتەواوی دەستنیشان نەکردووە کەلەکاتێکدا ژیانی ئێمە سەرجەم وەك نەخشەیەك لەباوکسالاری و پیاوسالاری دارێژاوە کەبەتەسەوری من ئەبێ لە ئاستی ژیانی ڕۆژانەی خۆماندا ڕووبەرووی ببینەوە و شەڕی لەگەڵ بکەین.

* ئایین یەکێکە لەو چەمکانەی کاریگەرییەکی زۆری لەسەر سەرجەم مرۆڤەکان هەیە، گەنجیش بەدەر نەبوو لەو کاریگەریانەو زۆرجار ئایین بۆتە ئەوەی گەنجێکی سەلەفی توندڕەو بەرهەم بهێنێت و ببێتە خۆرەی گیانی کۆمەڵگە چی بکرێت بۆ ئەوەی ئایین ڕۆڵێکی نێگەتیڤی لەسەر بیری گەنجان دانەنێت؟

–ئایین ئەکرێ زیاد لەگۆشەیەکەوە تەماشای بگەین واتە بەدرێژایی مێژوو تەماشا بکەین لەناوخودی یەك ئایندا زیاد لەقۆناغی مێژووی هەیە هەندێ قۆناغمان هەیە دین تیدا ئەبێتە یەکێك لەڕێگەکانی لێبوردن و پێکەوە ژیانی کۆمەڵایەتی. هەر لە مێژووی ئیسلام خۆییدا کۆمەڵێك قۆناغی مێژوویمان هەیە کەتیایدا ئیسلام ڕۆڵێکی گەورە ئەبینێ لەگونجانی دیانەتەکان لەگەڵ یەکدا و گونجاندنی شوناسی کۆمەڵایەتیە جیاوازەکان لەگەڵ یەکدا، بەڵام بەگشتی دین لەکۆمەڵگایەکی باوکسالاریدا لەکۆمەڵگایەك کەئاستی سیاسیدا دیکتاتۆریەت حوکمی ئەکات لەئاستی کۆمەڵایەتیدا دواکەوتنی کۆمەڵایەتی لەهەموو بەش و

لایەنەکانی ژیاندا لەبەرچاوە و ئەکرێت بیبینین لەم کۆمەڵگایانەدا دین ڕۆڵێکی تا ئەندازەیەك زۆر سلبی ئەگرێتەوە لەبەرئەوەی ئەچێتە ناو هەمان قاڵبی ئایدۆلۆژیەوە هەمان چوارچێوەی فیکریەوە کەلەکۆمەڵگا باڵادەستەکان. دین بۆ خۆی شکلێکە لەشکلەکانی ئایدۆلۆژیا واتە دواجار ئەکرێ بەڕێگەی جیاواز جیاواز نامۆدیلی جیاواز جیاوازی حوکمی لێ دەربهێنی لەناو تێکستەکاندا تێکست هەیە خەڵکی پێسەرببڕێت و تێکستیش هەیە بە ئارامی مرۆڤەکان پێکەوە بژین. لێرەوە دەکەوێتە سەر ئەوەی تۆ چۆن خوێندنەوە بۆ دیین دەکەی؟ لەقۆناغی ئێستادا دیین ڕۆڵێکی تێگەتیڤی وەرگرتووە، لەبەرئەوەی تائەندازەیەکی زۆر کۆمەڵگای ئێمە ئامادەیە بۆ وەرگرتنی تەفسیرە نێگەتیڤەکان و ئەو هێزە کۆمەڵایاتیانەی لەکۆمەڵگای ئێمە تەفسیری دیاردەکان دەکەن هێزی باوکسالار و هێزی تۆتالیتارن و ئیشکردنی لەڕۆژانی خۆیاندا جۆرێك لە دیینیان دەوێ و پێویستیان بەجۆرێك لەدیینە هەیە کەقەمعی مرۆڤ ئەکات لەسیستمی چەوساندنەوەی مرۆڤدا و لەسیستمی کۆیلەکردن و سەرکوتکردنی ئینساندا دین ئەبێتە یەکێك لەو ڕەگەزە ئایدۆلۆژیانەی سەرکوتکەران بەکاری ئەهێنن بۆ درێژە پێدان لەسەرکوتکردنی خۆیان، بەڵام ئەوەمان لەبیرنەچێ کەلە پاڵ دینا کۆمەڵێ ئایدۆلۆژیای تریشمان هەیە هەمان ڕۆڵ ئەبینن و هەمان سروشتیان هەبە بۆیە ئەگەر بمانەوێ دین لەلایەنە توندڕەوەکانی پاك بکەنەوە ئەبێ هاوشان بەگۆڕینی پەروەردەی دیین لەشێوەیەکی شکڵی و هەموو خاڵە ئایدۆلۆژیەکانیتر پاك بکەنەوە لەلایەنە توندڕەوەکانی ترخۆیان بەڕای من تەنها دیین

لەکۆمەڵگای ئێمە توندڕەونییە هەر ئایدۆلۆژیایەك کە دێتە ناو پێکهاتەوە و ستراکتۆری زهنی ئەقڵەیەتی ئێمە وای لێیەت لایەنە توندڕەوەکانی بەهێزتر ئەبن لەو لایەنانەی کە هەڵگری لێبوردن تۆلێرانس و پێکەوە ژیانیانە. مارکسیەت هەمان شێوە بوو کە بوو بە یەکێك لەو ئایدۆلۆژیانەی کە زۆر بزاوتی توندڕەوی لەکۆمەڵگای ئێمە بەرهەمهێنا، ناسیۆنالیزم بەهەمان شێوە زۆر خەڵکی جەلاد و پیاوکوژی لەکۆمەڵگای ئێمە بەرهەمهێنا. لێرەوە کێشەکە ئەوەیە ئێمە لەناو ئەقڵیەتی کۆمەڵایەتیدا لەناو زیهنیەتی ئێمەدا نییە هەرئایدۆلۆژیك کەدێت لایەنە توندڕە و تیژڕەوەکانی زیاد بەرجەستە ئەبن لێرەوە خوێندنەوەی پێکهاتەی ئەقڵی خۆمان، خوێندنەوەی ئەو هۆیانەی بۆ هەرئایدۆلۆژیای هەردینێك کەدێتە ناو دنیای ئێمە وەلایەنە توندڕەوەکانی زیاتر بەرجەستە ئەبن لەمینانەی توندڕەوەکان پێموایە ئەبێت دراسەکان، یان لێکۆڵینەوەکان بەرینەوە ئەو ئاستە.

* بەڵام ئێستا کۆمەڵی حزبی نوێ هاتوون کەباسی ریفۆرمی ئاین دەکەن کەئەمەش خزمەتێکە بەهەموو کۆمەڵگا بەگشتی ئایا تۆ قەناعەت بەریفۆرمی ئایین هەیە ئایا ئەتوانین لەکۆمەڵگای ئێمەدا بەتایبەتی کەئایینی ئیسلام زاڵە دەتوانین ئایین لە خزمەتی مرۆڤدا بەکار بهێنین؟

– کە دێینە سەرئەوەی باس لەسەر ریفۆرمی ئایین دەکەین ئایا ریفۆرمی ئایینی گونجاندنی دینە لەناوکۆمەڵگادا، یان گونجاندنی کۆمەڵگایە لەگەڵ دنیدا، بەبۆچوونی من ئەوانەی کەزۆرتر باسی لەسەر ریفۆرمی ئایین ئەکەن ئەوەندەی کەهێشتا باس لە

گونجاندنی دیین ناکەن لەگەڵ کۆمەڵگەدا، ئەمە یەکێکە لەکێشە گەورەکان. هێندەی ئەیانەوێ کۆمەڵگا تەنازوول لەکۆمەڵێك ماف و ئازارەکانی خۆی بکات بۆئەوەی لەگەڵ دنیا باس لەوە ناکەین کەدین واز لەکۆمەڵی دۆگمانی خۆیی بهێنێ بۆ ئەوەی لەگەڵ کۆمەڵگا و مێژوودا بگونجێ من پێموایە سەرجەمی کۆمەڵگای ئێمە پێویستی بەریفۆرمە، سەرجەمی ئایدۆلۆژیەکان پێویستیان بەریفۆرم هەیە ریفۆرمی گەورە، بەڵام ئەگەر ریفۆرم بەو مانایە بێت کەئێمە دیین بگۆڕین بەسەرچاوەی سەرەکی بیرکردنەوەمان بێگومان من لەگەڵ ئەم ریفۆرمانە نیم ریفۆرمی دیینی ئەبێتە ناوەکی ناو بزاوتی دیینی خۆی کەپەیوەندیەکی بە ئێمەوە ئەبێتە گرنتی نا دیینەوە لەڕاستیدا من ریفۆرمی دینم لەلا گرنگنییە ئەگەر نەزانم لەسەر ئاستی کۆمەڵایەتیدا بڕی ئازادیەکانی من وەك ئینسانێك گەورەتر ئەکات ئەگەر نییەوا لە دیین ناکات دەست لەئازادیەکانی من وەرنەدات ئەگەر ئەمە بەمانای ریفۆرمی دینی بێت ئەوا من قبوڵمە، بەڵام ئەگەر مەسەلەی ریفۆرمی دینی ئەوە بێت کە مکیاجی دین بکەین بۆئەوەی ئاستی کۆمەڵایەتیدا مەقبوڵتری بکەین وای لێبکەین باشتر رۆڵی خۆی بگێڕێ وای لێبکەین پایەکانی بەهێزترکەین بۆئەوەی لەقۆناغی داهاتوودا بەهێزێکی گەورەتر بێتە گۆڕێ کەپێموایە بەشی زۆری لەمەبەست لە فۆڕمی دینی رەنگە محاولەی دووەمیان بێت، کەبێگومان لەگەڵ ریفۆرمی دیینی نیم لەوحاڵەتە نەبێتە دەست تێوەردانێکی راست یان دین والێبکات ببێتە پەیوەندی مرۆڤ و خودای خۆی وەنەبێتە پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ کۆمەڵگەدا ، لێرەوە ئەگەر پەیوەندی من لەگەڵ

کۆمەڵگەدا دین دەستی تێوەردا بە ناوی ریفۆرمی دینیەوە هەمان تێز و حوکمە ئەساسیەکانی دینی دووبارە کردەوە ئەوە من دژیم.

*تۆ پێتوایە بنەمائەساسیەکانی دین ئەو ڕیفۆڕمە قبوڵ دەکات؟

– ڕەنگە زەحمەت بێت. من وەکو دیاردەیەکی مێژوویی تەماشای دین دەکەم. دین وەکو ئایدۆلۆژیایەك، یان وەکو تێکست تەماشای بکەین، بێگومان دین دەستکاری ناکرێت ئەگەر وەکو تێکست تەماشای بکەین دین وەکە تێکستی قورئانی یان تێکستێك کە لە کتێبە ئاسمانیەکاندا هاتووە قابیلی دەست کاریکردن و قابیلی گۆڕان نیە، بەڵام دین زۆرجار دیاردەیەکی مێژویەو بە پێی قۆناغە مێژوییەکان گۆڕانی بەسەرا هاتووە من پێموایە دیین ئەتوانێ لەگەڵ قۆناغە مێژوویەکاندا خۆی بگونجێنێت خۆگونجاندنێکی وا نا دووجۆرە خۆ گونجانی هەیە ئەگەر راست بم خۆگونجاندنێك هەیە وەك سەرەتا باسم کرد تەواو پێکهاتە ئایدۆلۆژیەکانی خۆت دەگۆڕیت ئێستا زۆر لەناو دینەکاندا بانگەواز بۆ دەستکاریکردنی بنەما ئەساسیەکانی بۆ گونجاندنی دین لەگەڵ مەسەلەکانی مافی مرۆڤ بۆ دەستبەرداربوونی یاسا لە شەریعە. ئەمانە هەمووی گۆڕانکاریی پیشەین ئەگەر ئەمانە بێنە پێشێ بێگومان گۆڕانکاری ئەبێ لە مێژووی دنیا لە مێژووی ئیسلامدا، بەڵام ئەگەر ریفۆرم تەنیا پاراستنی هەموو ئەساسیەکانی بێت نەرم کردنەوەی نەبێ یا نەرم کردنەوەی سروشت تەنفیزی بڕیارەکانی دین بەسەر کۆمەڵگادا ئەمەیان پێموایە جۆرێ لە دیماگۆگیەتی سیاسی گروپە دینیەکان بەکار ئەهێنن ئێستا گروپە دینیەکان، یان ئەو

هێزانە دیینیانە هێندە مومارەسەی تەکتیکی سیاسی خۆیان دەکەن کە باس لە ڕیفۆڕم دەکەن. باس ڕیفۆرمێکی ڕاستەقینەیتر ناکەن بۆ گۆڕینی جۆرێك لە جیهانبینی بۆ جۆرێك لە جیهانبینیتر، ئەوەیە کە ئێمە مەبەستمانە بەڕاستی لە ڕیفۆڕم گۆڕینی جۆرێك لە جیهانبینیە بە جۆرێك لە جیهانبینیتر نەك جۆرێك لە تەکتیکی سیاسیتر بە جۆرێکی تر لە تەکتیکی سیاسی لە کاتێکدا کە ئێستا باس لە رێفۆرم دەکەن باس لە گۆڕانێك دەکەن لە تەکتیکدا نەك گۆڕانێك لە جیهانبینبدا.

* کەپتی جنسی یەکێکی ترە لەو کاریگەریانەی بۆشاییەکی فیکری لای گەنجان دروستکردووە، بەڕای تۆچی بکرێت بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە؟

– من پێموایە کەپتی جنسی سەرەتا هەموو کەبتەکانی ترە، سەرەتای شێوازەکانی سەرکوتکردن لە سەرەتاوە لە سەرکوتکردنی جنسەوە دەست پێ دەکات لە ڕووی مێژوویەشەوە بە هەمان شێوەیە ئەگەر لە ڕووی مێژووی سەرجەمی مێژووی مرۆڤایەتی لە سەرەتاوە تەماشابکەی کەپتی جنسی سەرهەڵدانی هاوڕێی یەکەمی سەرهەڵدانی سەرکوتکردنە لێرەوە درێژەدان بە کەپتی جنسی، درێژەدان بە سەرجەمی شێوەکانی تری چەپاندن و کەپتکردنە درێژەدان بە سەرجەمی چەپاندنی کەپتکردنی فیکری ڕیشەکانی لە ناوچەپاندنی جنسیدا هەیە وە ئەو ڕێگایانەی کەدەخرێتە بەردەم بیرکردنەوە تا ئەندازەیەکی زۆر ڕیشەکانی لەناو هەمان ئەو کلتورەدایە لە هەمان ئەو پێکهاتە کۆمەڵایەتیە کە ڕێگری خستۆتە بەردەم ئارەزووە جنسیەکانی شەوانە. لێرەوە پەیوەندیەکی زۆر

ئۆرگانی هەیە لە بەینی هەموو شێوەکانی چەوساندنەوە لەگەڵ چەسپاندنی جنسیدا درێژکردنەوەی چەسپاندنی جنسی درێژکردنەوەی عبوریەتی مرۆڤە بە ڕاستی یە شێوەیەك لە شێوەکانی بەلاّم ئەوەی کە ئەمێنێتەوە زۆر لە مێژووی کۆمەلاّیەتیە تیا شێوازەکانی ڕەفتاری سروشتی جنسی ئینسان زۆرجار لە کۆمەلّێك قۆناغی مێژوویدا وا دەردەکەوێت کە دژی چەسپاندنی جنسی کەم ئەبێتەوە، بەلاّم ئەمە ئەو پەڕی کەمکردنەوەی بڕی چەسپاندنی جنسییە بۆ زیادکردنی چەوساندنەوەیە لە ئاستێکی تردا بە تایبەتی لە خۆرئاوا ئەمە زۆر بەڕوونی دەبینین قۆناغمان هەیە ئازادیە جنسیەکان تا ئەندازەیەك ڕووبەرێکی فراوانی هەیە بەلاّم ئازادیەکانیتر رووبەرێکی بچوکی هەیە لێرەوە هەریەك لەلای فەیلەسوفەکانی وەکو ئەریك فرۆم و مارکۆزە ئەمانە جۆرە رەخنەگرتنێك هەیە لە کۆمەلّگەی مۆدێرنی رۆژئاوائەگەرچی تا ئەندازەیەك جنس ئازاد ئەکرێ، بەلاّم ئازادکردنەکەی بە شێوەیەکی هێندە سیستماتیکە هاوشان نیە بە ئازادبوونی کۆمەلاّیەتی سەرتاسەری لە هەموو ئاستنەکان دا ئێمە ئەبێ لە کۆمەلّگای خۆماندا هەوڵ بدەین دژایەتی کردنی کەپتی جنسی گرێ بدەینەوە بەسەرجەمی دژایەتیکردنی کەپتی و هەموو جۆرێك لە جۆرەکانی ستەم هەموو جۆرێك لە جۆرەکانی چەپاندن وزولّمی کۆمەلاّیەتیە بەبێ گۆڕینی کێشە جنس بۆ کێشەیەکی سیاسی لە ڕێگەیەوە دژایەتیکردنی کەپتی جنسیەوە دژایەتی هەموو شێوەکانی ستەم دەکەین، هەموو شێوەکانی چەسپاندن ئەکەین، هەموو شێوەکانی چەپاندن دەکەین و دژایەتی رێگرتن دەکەن لە

بیرکردنەوە.زەحمەتە ئێمە بتوانین بە تەنیا لە ڕێگەی باسکردنی کەپتی جنسییەوە باس لە کردنەوەی دەرگایەك بکەینەوە لە ئازادی بە پێچەوانەوە ئەگەر بمانەوێ دەرگایەك بۆ ئازادی بکەینەوزە کە دەبێ جنس کە یەکێکە لەهەرە بابەتە سەرەکیەکانی وە ئەبێت جنس سیاقی ئیشکردن بۆ سەرجەمی ئازادیەکان نەکەینەوە دەرێ و کێشەیە لە هەرە کێشەگەورەکانی ناو مێژووی سیاسی ئێمە ئەوەیە کە باس لە ئازادی ئەکات باس لە ئازادی جنسی ناکات. وەئەترسێ لەم بابەتە لێرە و بە درێژایی مێژووی سیاسی ئێمە باس لە ئازادیەك ئەکرێ کە دژایەتیکردنی کەبتی جنسی تیا نییە لێرەوە زۆر بەئاسانی دەسەلاّت جارێکی تر دەتوانێ جنس بەکابێنێ بۆ گۆڕینی مرۆڤەکان بۆ عەبد، بۆ گۆڕینی مرۆڤەکان پاشکۆی خۆی وەك لەم قۆناغە کۆمەلاّیەتیەتیەدا دەیبینی، یان لە قۆناغی بەعسدا دەیبینی.ن بەعس جنسی وەك کەرەسەیەك بەکار ئەهێنا بۆ ڕاوکردنی گەنجان بۆ گۆڕینیان بۆ بەعس بۆ کردنیان بە کەرەسەیەك لە کەرەسەکانی خۆی لەم ڕۆژەشدا بەهەمان شێوەیە نزیك بیت لە دەسەلاّتەوە جنس دەست ئەکەوێ و پارەت دەست ئەکەوێ و هەمووشتەکان دەست دەکەوێ ئەمە شێوازێکە لە شێوازەکانی بەکارهێنانی جنس بۆ گۆڕینی مرۆڤ بۆ عەبد. ئەبێ ئێمە ئەو توانا تیۆریە فیکریەمان لە بەردەستدا بێ ئەم میکانیزمانە شیبکەینەوە وشێوازی ئیشکردن بە جنس لە کۆمەلّگای خۆماندا تێبگەین واتە زۆرجار وەکو پێت دەلّێم سیاسەت لە رێگەی جنسەوە مرۆڤ دەگۆڕێ بۆ کەرەسەیەك لە کەرەسەکانی کۆیلەبوون. ئێمە وەزیفەمان ئەوەیە جنس بگۆڕی

بۆ کەرەستەیەك لە کەرەستەکانی ئازادبوونی ئینسان گرنگ ئەوەیە لەناو ستراکتۆرێکی فیکری ئەم پرۆسەیە بەرجەستە بکەی. ئەمە ئەکەوێتە سەر بزاوتی گەنجان و لاوان.

* دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ قسەی هەندێك رۆشنبیر کەدەڵێن: گەنجی ئەمرۆ بێ شوناسەو ونبووە لەنێو گەمەکانی دەسەڵاتو حزبدا، پێتوایە ئەم بێ شوناسیە تاکەی بەردەوام دەبێت، یان چاوەڕوان دەکرێت گەنجی کورد ببێتە خاوەنی چ شوناسێك؟

–لە ڕاستیدا من پێموانیە گەنج بەو پلەیە بێ شوناس بێت و بەو پلەیە بێدەنگ بووبێتن بەرامبەر دەسەڵات، مانگرتنەکانی چەند مانگی لەمەو پێشی زانکۆ بۆ خۆی دەلیلێکی ئەوەیە بۆ خۆی گەنج پرۆسەیەکی هەیە کە گەنج بەردەوام لە جوڵەدایە. ئەگەر تەماشا بکەین لەم چەند ساڵەدا بە شێوەیەك لە شێوەکان گەنجان ئامادەبوون لەسەر ساحەی چالاکی کۆمەڵایەتی، بەڵام ئەمە نەبۆتە بزاوتێکی سیاسی کە هەڵگری دروشمی سیاسی و ڕێبازی بیرکردنەوەی تایبەتی بێ دواجار نەبووە بەوەی لە دایکبوونی هێزێکی سیاسی کەبەرەنگاری ئەو هێزە سیاسیانە بێت کە ئەمرۆ هەن ڕەنگە بێ شوناسی بڕێکی زۆری ئەوەبێ کە تائێستا پڕۆژەیەکی دیاری گۆڕان نییە ئیشی تێدا بکات بەبێ بوونی پڕۆژەیەکی تازەی گۆڕان ناتوانین قسە لەسەر شوناسی تازە بکەین شوناسی تازە هەمیشە گرێدراوی پڕۆژەیەکی گۆڕانە ئەگەر پڕۆژەیەکی گۆڕانی کۆمەڵایەتیمان نەبێ شوناس نایەتە دەرێ شوناس کاتێك دروست دەبێت کەئێمە کۆمەڵگامان هەبێت لە ئاستی گۆاستنەوە بێت لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی لە ئاستی گواستنەوەیەك بێت لە چرکەساتێکە بۆ چرکەساتێکی

تر، بەڵام کە ئێمە پڕۆژەیەکی وامان نەبوو بێگومان هەتا ئەگەر گەنجیشمان هەبێ لە مەیدانەکانی کاردا کار گەنجیشمان هەبێ مانبگری بەڵام خودی ئەم چالاکیانە ناچنە ناو چوارچێوەی پڕۆژەی گەورەترەوە کە پڕۆژەی گۆڕانی کۆمەڵایەتیە، ئێستا لەم چەند ساڵەی دوایدا بەردەوام گەنجانمان بینیووە لەئاستی ئەم چالاکیانە بەشێك نەبووە لە پڕۆژەی گەورەی گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی ئایدۆلۆژی فیکری با بڵێین لەپاش خانێکی مەعریفی جیاواز لە پشت ئەم ڕووداوانە نەبووە لەوەی کە جیاواز لەو پاشخانە ئایدۆلۆژیا مەعریفیەی کە ئێستا لە کۆمەڵگای ئێمە باڵادەست بۆ ئەوی شوناسمان هەبێ پێویستمان بە مەعریفەی جیاواز هەیە مەعریفەیەکی ئەنتەرناتیف هەیە پێویستمان بە جۆرە تەفسیرێکی جیاواز بۆ کۆمەڵگای خۆمان هەیە وە پێوستمان بە پڕۆژەیەکی جیاواز هەیە بۆ کۆمەڵگای خۆمان هەیە واتە بەبێ بوونی پڕۆژەیەکی ئەلتەرناتیف بۆ دۆخی کۆمەڵایەتیمان لەم ساتە زۆر زەحمەتە شوناسێکی نوێ بێتە دەرەوە هەتا ئەو شوناسە نەیەدەرێ بێگومان گەنجان بە شێوەیەك لە شێوەکانی وێنەی باوکیان و مێژووی باوکیان دووبارە ئەکەنەوە تا ئێستا زۆربەی گەنجەکانمان بەشێکی هەرهەمان ململانێی نێوان جەلالی و مەلای دووبارە ئەکەنەوە کەلەشەستەکاندا باوکانیان تیایداژیاون ئەم پڕۆسانە دووبارەکردنەوەی وێنەی باوك لە کاتێکدا بە شێکیتر دەگۆڕێت کە پڕۆژەیەکی ترمان هەبێ و پلەیەکی کۆمەڵایەتی جیاوازمان هەبێ.

*ئەگەر قسە لەسەر گەنج و تیرۆر بکەین لە کۆمەڵگای ئێمەدا گەنج بۆتە ئالەتی بەکارهێنانی تیرۆر واتە بە شێوەیەکی بەرچاو گەنجان لە کردەوە تیرۆریستیەکاندا بەشداری دەکەن هۆکاری ئەمە چیە پێتوایە لە کۆمەڵگای ئێمەدا ئەم دیاردەیە شتێکی نوێیە، یان پێشینەی هەیە؟

—پێموایە تیرۆر لە کۆمەڵگای ئێمەدا شتێکی کۆنە دیاردەیەکی نوێ نییە بەهیچ جۆرێك. مێژووی سیاسی ئێمە پڕ لە تیرۆر و توندو تیژی. ڕەنگە هۆکاری ئەم بگەڕێتەوە بۆ ئەو کەلتورە سیاسی ئێمە کلتوریەکە لەسەر کلتوری ستالین و بەلشەفی هاتۆتە دەرێ. هەر لە سەرەتای چەرخی بیستدا هەرچی ئەحزابی سیاسی دروست دەکەین لە مێژووی خۆماندا لەسەر مۆدیلێکی ستالیی و بەلشەفیی دروستی دەکەین کە لە سەر مۆدێکی زیاتر لەسەر توند و تیژی بەندە. مۆدێلێکە زیاتر لەسەر لەناوبردنی بەرامبەرەکەی بەندە لەسەر تەزحیەی جەسەدی دروژمنەکان دروست بووە ئەمە هەموو وادەکەن کە زەمینەی سیاسی ئێمەی زۆر لە باربێ بۆ تیرۆر من پێموایە زەحمەتە تیرۆر گرێ بدەینەوە بە گەنجانەوە.یا بڵێین تیرۆر دیاردەیەکی گەنجان دروستیان کردووە نا با بڵێین تیرۆر بە شێکە لە کلتوری باوکان، یان دووبارەکردنەوەی تیرۆر بونی بەشێك لە گەنجان بە تیۆرست بەبۆچونی من دووبارەبونەوەی وێنەی باوکە لەناو گەنجاندا، دووبارەکردنەوەی مێژووی باوکە لە ناو گەنجەکاندا و درێژکردنەوەی هەمان ئەم مێژووە ڕابردوویە کە ئێستا بە دەمامکی تازەوە دێتە سەر شانۆ. لێرەوە با وانەکەین هەر ڕووداوێك کە گەنجێك تێیدا بەشدار بوو ئەمە واتە تەفسیر بکەین

کە ئەمە مۆرك و خەسڵەتی سەرجەم گەنجانە لەم قۆناغە بە پێچەوانەوە زۆرجار گەنجان کە ئەکەونە ناو کۆمەڵێك پرۆسەی دژوارەوە دەرئەنجامی ئەوەنییە کە ئەم پرۆسەیە، یان ئەم دیاردەیە هەڵقوڵاوی مێژووی تایبەتی خۆیانە هێندەی نیشانەی ئەوەیە کە هەڵقوڵاوی دووبارەبونەوەی مێژووی باوکانەیە لەناو مێژووی گەنجان من بەڕاستی وا لەو دیاردەیە تێدەگەم.

ئێستا گۆڕانکاری سیاسی گەورە دەکرێت، پاش(٨٠) ساڵ لە عێراقدا، بەڵام تا ئیستا هیچ قسەیەك لەسەر گەنج نەکراوە لەلایەن دەسەڵاتەوە ئایا گەنج بەشداری پرۆسەی سیاسیەکان بکات بەو شێوەی بچێتە ناو ڕێکخراوە سیاسیەوەکانەوە بۆ ئەوەی لەوێوە بتوانێت ویست و داواکانی خۆی بەدەست بێنێت؟

— لە ڕاستیدا بەلامەوە گرنگ نییە گەنج لە کوێدا ئیشدەکات لە ناو ڕێکخراوەکان ئیشدەکات لەدەرەوە ئیشدەکات یان خۆی ڕێکخراوی تایبەتی دروست دەکات، بەڵام گرنگ ئەوەیە ئاگاداری ئەوە بێ کە ئەو ئەکرێتە پرۆژەیەکی جیاوازی، یان ئەکرێت شوناسێکی جیاوازی پێبێت. وە ناکرێ لە پاشەڕۆژ بەبێ ئەو دروست بکرێت. کێشەکە ئەوەیە بەئێمە لە عێراقدا ئێستا دەمانەوێت عێراقی نوێ بنیات بنێت بەڵام بە کۆمەڵی ئەقڵیەتی کۆنەوە کۆمەڵێ پیرەمێرد هاتوون دەیانەوێ پاشەڕۆژی ئێمە دروست بکەن کە ئەمە کارێکی نەکردەیە. مومکین نییە بە کۆمەڵێ سیاسی پەککەوتە کە تەمەنیان لە سەرو(٨٠,٧٠) ساڵەوەیە کە بتوانن کۆمەڵگەیەکی مۆدێرنمان بۆ دروست بکەن کەئەمە نامومکینە و یەکێکە لەهەرە قەیرانە گەورەکانی کە ئەمڕۆ کۆمەڵگەی عێراق تێیدا دەژی و یەکێك لەو درۆ گەورانەی

ئەمڕۆ سیاسەت دەیکات ئەم پرۆسەیە کە باوەڕمان بەوەبێت کۆمەڵێك سیاسی کە ئەقڵیەتیان تەپوتۆزی ئایدۆلۆژیاکانی سەدەی(٢٠,١٩)ی پێوەیە بتوانن کۆمەڵگایەکی مۆدێرن بۆ ئێمە دروست بکەن بە بڕوای من نشوستی سیاسەت لە عێراق لەم ساتەدا ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی تا ئێستا ناتوانرێ هێزی چالاکی گەنجان و بزاوتە ڕاستەقینەکانی کۆمەڵی مەدەنی وا لێبکات بەشداربن لە دروستکردنی پاشەڕۆژی سیاسی عێراق من لە چاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ "کوردستانی نوێ"دا باسم لە وەکرد یەکێك لە هەرە قەیرانە گەورەکانی ئەمڕۆی ئێمە لە سیاسەتدا ئەوەیە تاڵەبانی لە بەغداد هێندەی سوونە موتەتەریفەکان دەبینێ، هێندەی شێخەکانی شومەر دەبینێ هێندەی ئەو کەسانە دەبینێ هێزی کۆنزەرڤاتیڤی کۆمەڵگای ئێمە دەبینێ و هێندە سیستانی ئەبینێ ، ڕۆشنبیران و ئافرەتان نابینێ لە کاتێکدا ئێمە ئەگەر بمانەوێ کۆمەڵگایەکی مۆدێرن و عەلمانیەت و دیموکرات دروست بکەین پێویستە فراکسیۆنی کوردی بە تایبەتی لایەنە کوردەیەکان کە ئێمە بانگەشەی ئەوە دەکەین عێراقێکی مۆدێرنمان ئەوێ دەبێ چالاك بن. فعلن ئێمەی لەعێراقێکی مۆدێرن و دیموکراسی جێمان دەبێتەوە دەتوانین بژین لە ئاستی عێراقدا بە گشتی و وەلە ئاستی ناوندە عەرەبییەکاندا بایەخ بدەین بە دیالۆگ لەگەڵ گەنجانی بەعەرەبدا و بایەخ بدەین بە ڕۆشنبیرانی عەرەب. نەك بایەخ بدەین بەو هێزانەی کە هێزی کۆنزەرڤاتیڤن و ستایشکردنی سیستانی و شێخ زانا. یەکێك لە تراژیدیەکانی سیاسەتی ئێمە کە ئێستا لە کوردستان پێوەی ئەنالێنن و گەنجان کردووەتە

دەرێ لە هەموو ڕاستیەکانی ژیان پێمانوایە ئەتوانین لە ڕێگەی کۆمەڵێك هێزی کۆزەرناتیفی تا ئەندازەیەکی زۆر پیرە... کۆمەڵگایەك تازە بنیات بنێت وە ئەمەش نامومکینە ڕاست نییە.

*کاك بەختیار پێتوایە گەنجان لە چ ئاستێکدا دەتوانن ببنە هێزێکی فشار بۆ سەر ئەو عەقڵیەتە کۆنانە جەنابت باستکرد دەیانەوی عێراق دروست بکەنەوە عێراقێکی نوێ بەڵام بە ئەقڵیەتێکی کۆن؟

—گەنجان مادەم هێزێکی ڕێکخراو نیە و تا ئێستا مینبەرێکی دیار نیە کۆیان بکاتەوە و نەبوونەتە ئەو هێزە کۆمەڵایەتییەی کە گوێمان لە دەنگیان بێت لە هەموو ئاستەکاندا و تەنیا وەکو نوزەی بچوك بچوك لێرە و لەوێ لێرەو لەوێ ئیشدەکەن و نەبوونەتە هێزێکی کۆمەڵایەتی تا هێزێکی فشار دروست بکەن. کێشەکە ئەوەیە کە ئێستا ئێمە لە هێزی فشار لەکۆمەڵگای عێراقیدا بە هێزێکی سیاسی تێدەگەین.واتە هێزی فشاری تەنیا ئەحزابی سیاسیە لە کاتێکدا ئەبێ ئێمە بگوازینەوە بۆ قۆناغێکیتر کە ئێمە بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی و بزوتنەوەی گەنجان و بزوتنەوەی ئافرەتانمان هەبێت بزوتنەوەی هەتا پیرانمان هەبێ لە خەڵك ئەوانەی کە بێکارن، یان خانەنشینکراون و لە هەمان کاتدا بە پەراوێزکراون لە ئاستی کۆمەڵایەتیدا کە هەموو ئەمانە هێزێکی فشاری کۆمەڵایەتی گەورە دروست بکەین بۆ ئەوەی کۆمەڵگایەکی نوێ بنیات بنێین بەڵام تا ئێستا ئێمە فێری نەبووین لە ڕێگەی بزاوتە کۆمەڵایەتیەکانەوە لە ڕێگەی دەزگاکانی کۆمەڵگای مەدەنییەوە

فشار دروست بکەین لێرەوە هێزی فشار لە عێراق تا ئێستا هێزە سیاسیەکانن لە یەك. دەبینین شیعە لە رێی کۆمەڵێك حزبی سیاسەوە فشار ئەخاتە سەرکورد و سونە و کورد لە رێی کۆمەڵێك حزبی سیاسییەوە فشار ئەخانە سەر سونەو شیعە، بەلاّم فشاری کۆمەلاّیەتی فشارێك لاوان لە سەرجەم ئێمەی کۆمەڵی فشارێکە کە تا ئیستا لاوان نابینین.

*پێتوایە ئەو ڕێکخراوانەی لاوان و گەنجان لە کوردستاندا هەیە کە پاشکۆی حزبەکانن سەربەخۆنین و نەیان توانیوە ڕۆڵی ئیجابیانەی خۆیان بگێڕن؟

– من پێموایە ئەو رێکخراوانە رەنگە زەرەرێکی کوشندەشیان لەسەرجەمی شوناسی گەنجان دابێ لەبەر ئەوەی ڕاستەوخۆ گرێیان داوەتەوە بە کۆمەڵێك شوناسی سیاسی‌یەوە وە لەو شوناسە سیاسیە دەرناچن، کێشەکە ئەوەیە سەرجەم بزاوتی وەك قوتابیان و خوێندکاران لە دواجار هێندە گوێڕایەڵی حزبن گوێڕایەڵی ئارەزوو و داواکاری گەنجان نین و مێژووی ئەم چەند ساڵەی ئێمە ئەوە ئەسەلمێنێ ئەم بزاوتانە هێندەی گوێ لە فەرمانی حزب دەگرن گوێ لە داخوازی گەنج ناگرن. لێرەوە بوون بە هێزێکی زۆر خراپ لە ناو گەنجاندا بۆ ئیفلیجکردنی هەر پرۆسەیەکی کۆمەلاّیەتی کە بشێ لە ناو گەنجاندا وەکو بزافێکی کۆمکەلاّیەتی سەردەربێنن.

* یەکێك لە پرۆسەکانی پشتگوێ خستنی گەنجان ئەوەیە کە تەمەن بۆتە رێگر بۆ ئەوەی برەو بە تواناکانی خۆی بدات، پێتوایە ئەمە تا چەند زیانی لە ونبوونی تواناکانی گەنجی کورد داوە؟

– ئەوە بەشێکی گەورەیە لە پرۆسەی پەراوێزکردن گەنج لە کۆمەڵگەی ئێمە پرۆسەی گۆێ نەدان بەگەنج من بیرمە لەیەکێك لە وتارەکانی پێشوومدا باس لەوە دەکەم باوەڕ ناکەم لە ماوی (١٦) ساڵی داهاتووشدا هیچ گەنجێ پۆستێکی گرنگ لە حزبەکانی ئێمەدا وەربگرێت و تا ئەم ساتەش وایە هەرچەندە وەرگرتنی پۆستێکی سیاسی لە لای گەنج بۆخۆی نیشانەی ئەوە نیە وەزعی گەنج لە کۆمەڵگای ئێمە بەرەو باشی دەڕوات چونکە لەمەدا کۆمەڵی گەمە هەیە وەکو چۆن لە ئاستی ئافرەتدا کۆمەڵی گەمە هەیە ئەشێ دنیایەك لە ئافرەت بەریتە پەرلەمانەوە، بەلاّم هیچیان نوێنەری ئافرەت نەبن وەکو ئێستا ئەبینین کۆمەڵێ ئافرەتی موحاجەبە لە پەڕلەمان کە بەڕاستی نوێنەری داواکاریەکانی ئافرەت نین وە نوێنەری ئەو پرۆسەیە نین کە ئافرەت بەرەو ئازادی بەرێ زیاتر لە ئاستی گەنجانیشدا هەمان شێوەیە.دانانی تەمەن وەك ڕێگرێك لە بەردەم بەشداربوون لە پەڕلەماندا و لە چالاکی سیاسی یەکێکە جەریمانەی کە بەڕاستی ئەبێ لابرێ لەسەرو(٢٠) ساڵەوە لە سەرو(١٨) ساڵیەوەیە گەنج مافی بیرکردنەوە و توانای بیرکردنەوەی هەیە و لەو پەڕی بیرکردنەوەیدایە، نەك توانای بیرکردنەوە هەیە پێموایە یەکێك لە قۆناغە کاملبوونەکانی مرۆڤ لەو تەمەنەدایە. لێرەوە دەرکردنی ئەم هێزە وەکو هێزێکی بیرکەرەوە بۆ پاشەڕۆژی کۆمەڵگا مەحکومکردنی کۆمەڵگەیە بەوەی کە لە ناو قالبی جێگیردا بمێنێتەوە و گۆڕانکاری بەسەرا نەیەت. پێموایە ئەمەش یەکێکە لە فێڵە گەورەکانی کۆنزەرڤاتیڤەکانی کورد کە نایەڵێت گەنجان قسەبکەن هەتا

ئەگەر قسەش بکەن لە پەراوێزدا قسەکان ئەمێنێتەوە. ئێستا کۆمەڵێ ڕۆژنامەی گەنجانمان هەیە دەردەچن، بەلاّم ئەم ڕۆژنامانە ئەوە نیە لە ئاست ڕاگەیاندنی گشتیدا کە ببنە دەنگ بۆ دروستکردنی ڕای گشتی هێشتا بە پەراوێز ئەکرێن هێشتا بچوکن هێشتا سنوری بلاّو بوونەوەیان زۆر سنورداره و بواریان پێنادرێ و ڕێگا ئاسانیان بۆناکرێ کە ببنە هێزێك لە هێزەکانی ڕای گشتی. دەرکردنە گەنجان لەوەی کە ببن بە هێزێکی سیاسی چالاك وکارا لە کۆمەڵگای ئێمە پێموایە یەکێکە لە میکانیزمە گرنگەکانی درێژەدانی سیستمی سەلەفی دواکەوتنی ئێمە لەوەی تەمەنی خۆی لە ڕێگەی ئەم ستراکتۆره درێژتر دەکاتەوە و تەمەنی دواکەوتنی خۆیشی درێژتر دەکاتەوە.

*ڕۆشنبیران و ڕەخنەگرانی ئێمە تا ئەو کاتەی لە بەردەم مێزو کورسیەکانان ڕەخنەی باشیان هەیە، بەلاّم کاتێك دەچنە سەر کورسیەکان ڕەخنەکانیان لە بیر دەچێتەوە،بەلاّم گەنج زۆر پێویستی بەوەیە ڕۆشنبیران پشتگیریان بە رای تۆ بۆ زۆرێك لە رۆشنبیرانی ئێمە لە ئاست ئەو کێشە گەورانەی کۆمەڵگەی کوردی و ژیانی گەنجان بێ هەڵوێستن؟

–لە ڕاستیدا پێموایە قەبارەی زوڵمی کۆمەلاّیەتی کۆمەڵگەی ئێمە ئەوەندە گەورەیە رەنگە زۆرە زەحمەت بێت لە هەموو ڕووداوێك تۆ هەڵوێست نیشان بدەیت ئەمە زەحمەتە، بەلاّم ئەوەی کە ڕۆشنبیران بە گشتی ڕۆشنبیرانی کورد لە زۆرشت بێدەنگن بڕی هەرە گەورەی ڕۆشنبیرانی کورد لەسەر زۆربەی دیاردە کۆمەلاّیەتیەکان بێدەنگن. ئەو زوڵمەی کە پارتی و یەکێتی ئەیکەن بێدەنگ، لەسەر فەسادی کۆمەلاّیەتی ئەو زۆڵمە

کۆمەلاّیەتیەی لەسەر ئافرەت و گەنج بێدەنگن تا ئێستا هیچ لێکۆڵینەوە و قسەکردنێکی جیدیمان نەبینیوە لە ڕێگەی ئەو ڕۆشنبیرەوە هاوارو دەنگی خۆیان بۆ گەنجان نیشان بدەن بەلاّم کێشەکە ئەوەیە کە وەکو پێشتر وتم دەبێ لە ناو خودی کۆمەڵگادا و لە کایە کۆمەلاّیەتیەکاندا پرۆژەیەکی هەبێ هەموو ئەم شتانە لەحاڵەتێکدا ڕووئەدەن لە خودی هێزی کۆمەلاّیەتی هەبێ یا چالاکیەکی کۆمەلاّیەتی هەبێ یا هێزێك هەبێ لەناو گەنجان و ئافرەتان لە خۆیانەوە ئەم کێشانە تەبەنی بکەن بۆ ئەوەی خەڵکانێکی تری کۆمەڵگا لە خۆیان کۆبکەنەوە ڕۆشنبیران بە بەرای من ناتوانن ئەم پرۆسەیە دروست بکەن ئیشی ڕۆشنبیرانیش ئەوە نیە ڕێکخراوێکی لاوان دروست بکەن بۆ ئەوەی بەرگری لە لاوان بکەن، یان ڕێکخراوێکی ئافرەتان دروست بکەن بۆ ئەوەی بەرگری لە ئافرەتان بکەن، ئەمە لە بنەڕەتدا ئیشی ڕێکخراوەکانی لاوان و گەنجان و ئافرەتانە کە ئەمە بکەن وە ئەبێ بیکەن، بەلاّم لەو کاتەدا دەبنە هێزی چالاك و دێنە سەرجادەو داوای گۆڕانکاری کۆمەلاّیەتی ئەکەن، ئەگەر لەم ساتەشدا ڕۆشنبیران بێدەنگ بن ئەم بێدەنگیەیان خەتەرە ، بەلاّم ئەگەر تۆ لە بەرامبەر دیاردەیەکی کۆمەلاّیەتیدا بیت کە هەڵگرانی کێشەکە خۆیان لێی بێدەنگ بن بەرامبەری هەڵبەتە ئەمە مانای ئەوە نیە کە ڕۆشنبیران ئەبێ بێدەنگ بن، بەلاّم بە رای من گۆڕینی ئەم کێشەیە بۆ کێشەیەکی کۆمەلاّیەتی گرنگ بۆ گۆڕینی بزاوتێکی کۆمەلاّیەتی کە لە ڕێگایەوە بتوانین خەڵك بێنێتە سەر جادەو خەڵك لە دژی ئێمە قسە بکات بچینە ئاستی چالاکیەوە ئەمە وەزیفەی ڕۆشنبیرنیە، بەلاّم وروژاندن و

ئاگادارکردنەوەی کۆمەڵگا لەسەری و شیکردنەوەو دیاریکردنی ڕیشەکانی وە هۆکارەکانی بێگومان ئیشی ڕۆشنبیرانە کەواتە دەبێت جیاوازی بکەین لەوەی کە ئیشی ڕۆشنبیران لە چیەوە دەست پێدەکاو ئیشی خاوەن کێشەکان خۆیان لە کوێدەست پێدەکات ناڕازی بوون بە کێشەیەکی بەرامبەریەو بەلاّم گۆڕینی پێم وایە ڕۆشنبیران هەوڵێکی جدی ئەدەن هەروەها دوارتر گەشەدان بەهەر پڕۆژەیەکی ناڕازی بوون کەئەوە ئیشی هێزە کۆمەلاّیەتیەکانە نەك ڕۆشنبیران بەتەنیا.

* ئەم دیدارە بە هاوکاری بەڕێزان (بڕوا بەرزنجی و خەڵەف غەفور) ئەنجامدراوە. سوپاس بۆ هاوکاری ئەو دوو بەڕێزە.

گفتوگۆیەك لەمەڕ گەنج و پیر لە كۆمەڵگەی كوردیدا

لەگەڵ حەمەی ئەحمەد رەسوڵ-دا

یەكێك لەو نوسەر و رۆشنبیرانەی كە خاوەنی قسەی نوێیە لەسەر گەنج و پیر و پەیوەندی نێوانیان و سیستمی پەروەردە لە كوردستاندا (حەمەی ئەحمەد رەسوڵ)ە، نوسەرلە ساڵی (١٩٦١) لە كەركوك هاتۆتە دنیاوە دەرچووی بەشی كۆمەڵناسی كۆلیژی ئەدەبیاتی زانكۆی (سەلاحەدین)ە لە ساڵی (١٩٨٦) و لە هەمان ساڵەوە بەرهەمی فیكری و ئەدەبی لە زۆرێك لە رۆژنامە و گۆڤارەكاندا بڵاو دەكاتەوەلە دیمانەیەكدا لەمەڕ پەیوەندی گەنج وپیر لە كۆمەڵگەی كوردیدا و رەوشی پەروەردەو بەم جۆرە وەڵامی پرسیارەكانی داینەوە:

*ئەگەر سەرەتا بپرسم گەنج كێیە؟ تایبەتمەندیەكانی چین، هەروەها پیر كێیە؟ و ئەم دوونەوەیە لە كۆمەڵگای ئێمەدا لە چ ململانێیەكدان؟

–كاتێ دەڵێین گەنج، واتە بیری نوێ و هەموو شتێكی تازە، واتە ئەمڕۆ، كە دەڵێین پیر، واتە كۆن و كۆنتر لە نوێ، واتە هەڵگری بیری كۆن. لێرەوە زۆرانبازی دروست دەبێت لە نێوان گەنج و پیردا، هەمیشە پیر دەیەوێ ببێ بە سەرچاوەی هێزو دەسەڵات و یەكەم دەستەیەك كە دەیەوێ بیخاتە ژێر دەسەڵاتی خۆیەوە گەنجە، چونكە لە راستیدا پیر بەرهەمهێنی گەنجە. ئەگەر بپرسین پیر كێیە؟ پیر دایك و باوكمانە، مام و خاڵمانە، گەنجیش

من و برام و تۆی کە هاوڕێمی. گەنج دەرئەنجامی پیرە، لێرە ئەگەر گەنج و پیر بیانەوێ هاوکێشەیەك دروست بکەن، بەڵام هاوکێشەکە یاسایەکی کۆمەڵایەتی بیبا بەڕێوە تێکدەچێت لە رۆژئاوادا باوك و کوڕێك لە هاوڕێ دەچن، بەڵام کە لەم رۆژهەڵاتە نزیك دەبێتەوە باوك و کوڕ لە بەڕێوبەر و فەڕاش دەچن، یان لە بڕیاردەرێك و جێبەجێکارێك دەچن، ئەمە وادەکات نوێ بچێتە ژێر رکێفی کۆنەوە. ئەمەش کێشەیەك دروست دەکات لە نێوان دینامیك و ستاتیك. دینامیك بە مانای جوڵاو، ستاتیك بە مانای وەستاو و مەنگ. لەگەڵ گەورەبوونی گەنجدا هێرشێك دروست دەبێت بەرەو پیر، لەبەر ئەوە پیر هەمیشە هەوڵی ئەوە دەدات گەنج بخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە واتە پیر لە شێوەی دەسەڵاتێکدایە و سەردەستە و گەنجیش لە ژێر دەستێك دەچێت و لە هەوڵی ئەوەدایە گەنج بەرەو ئەو مەملەکەتە بەرێ کەخۆی دەیەوێ کە ئەوانیش پارێزگاری کردنی دەسەڵاتی خۆیی و کۆنەپارێزیە، چونکە هەموو شتێکی نوێ و بیری داهێنانی نوێ هەڕەشەیە لە پیر، بۆیە لەو وڵاتانەی کۆنەپارێزی زاڵە وەکو کوردستان هەوڵی قۆرغکردن سنووردانان دەدرێت بۆ گەنج، دەتوانیت ئەم زۆرانبازییە لەو ململانێیەدا ببینینەوە کە لە نێوان باوك و کوڕ و خوێندکارو و مامۆستادا هەیە. مامۆستاش نەوەیەکی پیرە، ئەگەر پەروەردە لە نێوان مامۆستا و خوێندکاردا بهێنینە دەرەوە هەست بە ململانێیەکی زۆر دەکەین.

*لە کۆمەڵگەی ئێمەدا لەگەڵ زۆری رێژەی گەنج لە چاو پیر، بەڵام هێشتا گەنج نەیانتوانیوە ببێتە خاوەنی خۆیان، رێگەی دەربازبوون لەم کۆتانە چین؟

–راستە لەوڵاتی ئێمە رێژەی گەنج زۆرترە و پیر کەمترە، بەڵام کۆمەڵگەی ئێمە کۆمەڵگەیەکی داخراوە و شتەکان بەشەفافیەت روونادات، پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان پەیوەندیەکی سەلەفی و کۆنەو زیاتر نزیکە لە پەیوەندیەکانی ناوهۆزو عەشیرەت، لەسەر ئەم بنەمایە دروست بووە، ئەمە بەلایەنە سۆسیۆ لۆژیە خۆماڵیەکەی، بەڵام لە راستیدا(١٤٠٠) ساڵیشە پەیوەندیە خێزانی و ئابوریەکانیش، فیکرێکی ئیسلامی بەسەریدا زاڵە، ئەمەش وایکردووە دەستەیەك بەسەر دەستەیەکی تردا، دەستەی پیر واتە دەستەی هەڵگری بیری کۆن لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر، چل پەنجا ساڵێك بیر و ئایدیۆلۆژیا لەناو کۆمەڵدا رۆڵی هەیە بەدەلیل، ئەوەتا لەناو ئێمە دیالۆگ نیە لە ناوکۆن و نوێدا، کۆن گوێ لە نوێ راناگرێ، گەنجیش بەهۆی ئەو ترسەی بۆ تەمێکردنی گەنج. گەنج لە کائینێکی عەیبدار دەچێ. وەك چۆن لە کۆمەڵگە ئیسلامیەکاندا بە ئافرەت دەڵێن زەعیفە، لای ئێمەش گەنج وەکو زەعیفە دێتە پێش چاو کۆن رەخنە لە هەموو بەهاکانی گەنج دەگرێ، هەتا لە ریش تاشین و سمێڵ و سەرچاکردن و پۆشاك پۆشین دا، بەڵام لە راستیدا هەرگیز نەوەکانی پێش خۆمان ئەلف و بێی ژیانیان فێر نەکردووین. کۆن قوتابخانەیەك نیە کە نوێ فێری شتی نوێی بکات و بەرەو ئاراستەی کرانەوەی ببات، پیر هەمیشە وەکو وتم دەسەڵاتێکە بەسەر گەنجەوە، یەکەم کەسیش دەبێتە قوربانی کچانی گەنجن

و دواتر ئافرەت بەگشتی دەچەو سێتەوە، ئافرەتە پیرەکانیش چەوساوەی دەستی هاوسەرەکانیانن.

*واتە دەتوانین بڵێین کۆمەڵگەی ئێمە کۆمەڵگەیەکی پیاوسالاریە، و باوکەکان لە هەموو شتەکاندا گەورەترینن؟

—کۆمەڵگەی ئێمە کۆمەڵگەی پیاوسالاری و باوکسالاری و نێرسالارییە، وەکو وتیشت باوکەکان (نێرەکان) گەورەترینی هەموو شتێکن، چونکە ئەو دوو بوونیادە "ئەگەر بوونیاد بن" بوونیادی خێڵ و هۆزگەرایی کە بووەتە هۆی درووستبوونی پەیوەندی خوێنی لە نێوان یەکتردا، هەروەها ئیسلامیش لە دەرگایەکی ترەوە دێتە ژوورەوە، واتە وەك ئەوە وایە ئێمە لە ژوورێکدابین کە دوو دەسەڵات فشاربن بەسەرمانەوە ئەو دوو دەسەڵاتەش لە رێی پیرەوە دەگاتە لای ئێمە و پیر گەیەنەری ئەو دوو دەسەڵاتەیە. کێشەو ململانێکانی نێوان پیر و گەنج لێرەوە سەرهەڵدەدات. گەنج هەمیشە (٧٥٪) لەسەر هەقە کە هەمیشە داوای نوێخوازی بکات، چونکە کۆمەڵ رۆژ لە دوایی رۆژ بەرەو پێشەوە دەڕوات و بۆ دواوە ناگەڕێتەوە، بەڵام ئەگەر بە خواستی پیر بێت دەبێت کۆمەڵگە بگەڕێتەوە بۆ دواوە.

*بۆ شکاندنی بێدەنگی گەنجان لە کوێوە دەست پێبکەین، چونکە ئەم بێدەنگیە بەرەو هەڵدێرمان دەبات؟

—کە باس لە بێدەنگی دەکەین مانای ئەوەیە پیر دەیەوێ گەنج بێدەنگ بێت، هەمیشە کۆنەپارێزەکان بێدەنگن و کاتێکیش دێنەگۆ باس لەشتی نێگەتیف دەکەن، ئەو شتانەی خزمەت بە کۆنەپارێزی دەکات. ئەوەی کە بێدەنگی رادەگرێت ترسە. ترس وا لە گەنج دەکات بێدەنگ بێت، لە کۆمەڵگەی ئێمەدا لەگەڵ

یەکەم پاروەناندا ترس و شەرم دەدرێتە مندالٚ و ئەم ترس و شەرمە بە درێژی ژیانی مندالّەکە دەگوازرێتەوە تا ژیانی کۆتایی دێ. ئەو دوو رەگەزە زۆر سامناکن لە گەنجدا هەبن، چونکە خەونەکانی لە ناو دەبات و توانای خەون بینینی ناهێڵێ. پیرەکان هەوڵی ئەوە دەدەن رێگەی قسەکردنی گەنج نەدەن و هەوڵی بێدەنگکردنی دەدەن، زۆر بە دەگمەن دەبینی بە گەنج بوترێت قسە بکە.

نەوەی کۆن(واتە باو و باپیرانمان)کە من هیوادارم وەکو ئەوان لە نەوەکانی داهاتوودا ئەو ترس و شەرمە نەچێنین، ئەوان داوای پاراستنی بێدەنگی و رێزگرتنی لە بەهاو ئاکارەکانی رابووردوو، لەوەوە گەنج دەکەوێتە ئاکارێکی زۆر نێگەتیڤەوە، بەداخیشەوە ئەوەی کە کۆن داوای دەکەن لەکۆمەڵگەکەی ئێمەدا نوێ پیادەی کردووە، لەبەر ئەوەی گەنج هێزو دەسەڵاتی لێسەنراوەتەوەو لێوان لێو چەپاندنی لەسەرە هەر لەهی ئاینی و کۆمەڵایەتی و سێکسی..هتد، هەتا هێزی چەپاندن زیاتر بێت تەمەنی پیر(کۆن)زیاتر دەبێت. بەڵام من هیوایەکم بەگەنج هەیە کە بتوانێ بەسود وەرگرتن لەتەکنەلۆژیای نوێ وەکو سەتەلایت و ئینتەرنێت و هەموو ئامرازەکانی تر لێرەوە دەست باتە چەکی مەعریفەو بەرەنگاری کۆن بێتەوە و ئەو بێدەنگیە بشکێنێ.

*لەگەڵ ئەوەی لەخێزاندا گەنج پەراوێز خراوە، بەڵام حزبیش هەوڵی پەراوێز خستنی داوە، لەهەمان کاتیشدا دەسەڵاتی کوردیش گەنجانی زۆر پەراوێز خستووە، چونکە لە هیچ بڕیارێکی سیاسیدا رای گەنجان وەرناگیرێ، ئەمەش وای کردووە، کە گەنجان پاش ئەوەی بژێوی ژیانیش باش بووە، بەڵام بیر

لەکۆچکردن دەکەنەوە، پێتوایە کۆچی ئەمجارە هەڵهاتنە لەکۆمەڵگە، یان تۆ چیتری ناو دەنێی؟

—حزب لەوڵاتی ئێمە دەستی بەسەر هەموو کایەکانی ژیانی من و تۆدا گرتووە، ئەو دەسەڵاتەی ئەمڕۆ هەیە حزب دەیبا بەڕێوە و حزب دەسەڵاتەو دەسەڵاتیش حزبە، حزبیش بۆ پتەوکردنی ڕەگەکانی خۆی لەکۆمەڵدا کۆنەپارێزی دەکات، لەمەدا حزب لە پیرەکان دەچێ، دەبێ ئەوەش بزانین کە کۆنەکان پارێزگاری لە حزب دەکەن و هەوڵی بەموقەدەست کردنی حزب دەدەن، بەڵام گەنجەکان بەچاوی ڕەخنەوە دەڕواننە حزب، بۆیە حزب هەوڵدەدات گەنجەکان کەوی بکات، ئەگەر ئەمڕۆ ڕێگە بدرێ بەگەنجان دەتوانن بەرنامەی نوێو ڕێبازی نوێو گونجاو پێشکەش بەحزبەکان بکەن، چونکە تەنها گەنجانن کە خاوەنی خەونی نوێو داهێنانی نوێن. گەنجان خاوەن وزەو ڕۆئیای نوێن و دەیانەوێ گۆڕان لەسەرلەبەری کۆمەڵگەدا بکەن و بە گفتوگۆ قسە لەبارەی هەموو چەمکە موقەدەس و پیرۆزەکانی کۆمەڵگەوە بکات، بەڵام حزبەکان و پیرەکان(کەلەسەرەتادا وتم زۆر لەیەک دەچن)ئەمانە قبوڵ ناکەن و لەخەمی پاراستنی کورسیەکەی خۆیاندان و لە سەنگەرێکدا وەستاونەتەوە دژی گەنج، سەنگەرێکی فەنتازی. هەتا حزب خولیاو ئاواتە بۆگەنەکانی پیرتێر بکات، پیر بەهێزتر دەبێت و ئەرکی گەنج قورستر دەبێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی، مەوداکانی ژیان و شوێنی داهێنانی گەنج تەسکتر دەبێتەوە، بۆیە گەنج بەلێشاو بیر لە کۆچ دەکاتەوە و بیر لەپیاسەی بێهودە دەکاتەوە لەسەر شەقامەکان و هەتا زۆر جار بیر لەخۆکوشتن دەکاتەوە.

*خۆکوشتن دیاردەیەکە لەهەموو دنیادا هەیە، جیاوازی نێوان خۆکوشتن چیە لەنێوان کوردستان و وڵاتێکی ئەورووپی و هۆکارەکانی لەکوردستاندا چیە؟

—خۆکوشتن ئاوێزان بوون و باوەشکردنە بەمەرگدا، خۆکوشتن دوا ویستگەی ماڵئاواییە لەژیان بەهەموو خۆشی و ناخۆشیەکانیەوە! زۆر کەم پیرەکان خۆیان دەکوژن، لە کوردستان تائێستا نەمبیستووە پیرێك خۆی بکوژێ، بەڵام لە ئەورووپا پیرەکان بێهودە دەبن لە ژیان پزیشك لەمەترسیەکانی نەخۆشیەك ئاگاداریان دەکاتەوە خۆیان دەکوژن، بەڵام خۆکوشتنی گەنج لە خۆکوشتنی ئەسپێك دەچێت کە لەوپەڕی تووڕەیدا لە شاخێکەوە خۆی دەخاتە خوارەوە و خۆی دەکوژێ. خۆکوشتنی گەنجیش لە خۆکوشتنی ئەسپ دەچێت، چونکە ئەسپ سمبولی ئازادییە، گەنجیش سمبولی ئازادیو ژیانە، کە کۆڵانەکانی ژیان لەبەردەم گەنجێکدا بنبەست دەبن و هێرش و پەلاماری پیر زیاد دەکات لەسەر گەنج، ئەویش ناچار خۆی دەکوژێت.لەوێدا کە گەنج خۆی دەکوژێ دیسان بەرەنگاری سرووتی دینیش دەبێتەوە، چونکە لەدینی ئیسلامدا خوا نەهی لەوە کردووە کە مرۆڤ خۆی دەکوژێ.

خۆکوشتن لە ئەورووپا جۆرێکی ترە، چونکە کۆمەڵگەکانی ئەوێ کراوەن و زیاتر مافەکانی تاکی تێدا بەرجەستەکراوە و تاکگەرایی لە سیستمی ئەو وڵاتانەدا پەیڕەو دەکرێ، بەڵام ئەو وڵاتانەی کە کەش و هەوا تێیاندا خۆش نیە، وەکو فنلەندا، کە لەساڵێکدا(١٠) مانگ بەفر و زوقمە ڕێژەی خۆکوژی تێیدا لەبەرزترین ئاستدایە و هەموو ساڵێ کە ئامار دەکرێ ئەوێ

لەسەری سەرەوەیە و ڕێژەی خۆکوژی لە هەموویان بەرزترە، چونکە لەوێ ژیان قورسە لەنێو تەم و بەفردا و گەنج لەوێ تەنیایە، لەبەر ئەو تەنیاییە خۆی دەکوژێ، بەڵام لێرە لەتاو فەوزای کۆمەڵگەو خێزان خۆی دەکوژێ.

هۆکارێکی تری خۆکوشتن لە ئەوروپا بەهێزی هەست و سۆزە، بۆ نمونە هەموان وادەزانین کە ئەوروپا پەیوەندی کوڕ و کچ تەنها سێکسە، بەڵام لە ڕاستیدا وانییە، چونکە کاتێ کوڕێ خۆشەویستەکەی لەگەڵ کوڕێکی تردا دەبینێ خۆی دەکوژێ، بەپێچەوانەشەوە کچ هەبووە لەبەر خۆشەویستەکەی خۆی کوشتووە، یان گەنجێ کەبزانێ ئایدزی تێدا بەدی کراوە خۆی دەکوژێ.

*خوێندن و پەروەردە تا ڕادەیەکی زۆر لە ئاستێکی نزمدایە لەوڵاتی ئێمە، لە قوتابخانە پاش(١٥) ساڵ خوێندکار نابێتە نەوەیەکی خاوەن مەعریفە، پێتوایە سیستمی پەروەردە لە کوردستاندا زۆر کۆن و کاتی گۆڕانی هاتووە، لەم ساڵیشدا چەند گەنجێك لەبەر ڕاسب بوونیان لە قوتابخانە خۆیان کوشتووە؟

-پەروەردەو گۆڕینی خوێندن ئەرکی هەموو کەسێکی خەمخۆری کۆمەڵگەی کوردیە، دامناوە پاشماوەی ئەم چەند ساڵەی ژیانم لە خزمەتی ئەو بوارەدا سەرف بکەم، چونکە منداڵ واتە دنیایەکی گەورەیە، پیاوی بەیانییە، شەڕەکانی ئەم وڵاتە هەمووی زیانی لە پەروەردەو سیستمی خوێندن داوە، هەر لەشەڕی ناوخۆوە تا پرۆسەی ئازادی عیراق.

پرۆگرامەکانی خوێندن لەم وڵاتە ئەو پرۆگرامانەیە، کە بەریتانیا هێنای و بەعسیش سیخناخی کرد بەبیری خۆی و زۆرێك لە

بابەتەکانی ئێستا ستۆك بووە، لەگەڵ ئەوەشدا مامۆستاکانیش نەیانتوانیوە بەشێوەیەکی دروست وانەکان بڵێنەوە.

سیستمی پەروەردە دەسەڵاتێك داینـاوە، ئەو دەسەڵاتە لەکۆمەڵگەی ئێمەدا پیرەکان بوون، کەنەیانتوانیوە گوزارشتکەربن لەنەوەی سبەینێ و بەو ئەقڵیەتە کۆنخوازیەوە، ئەو پرۆگرامانە داڕێژراونەتەوە و کراونەتە کوردی، کە وەکو لەپێشتردا وتم" کۆن هەرگیز ناتوانێ گوزارشت لەخەون و ئاواتی نوێکانی کۆمەڵگە بکات.

ئەلف و بێی کوردی(ئیبراهیم ئەمین باڵدار) داینـاوە، بەڵام ئەمە جێگەی گفتوگۆ و قسە لەسەر کردنە. لەیەکی سەرەتاییەوە تا کۆلیژەکانی زانکۆ ناوی پاڤلۆڤ و فرۆید و.. هتد زۆر کەم دەبیستی، واتە میتۆدی خوێندنی ئێمە خاڵیە لە پەروەردەی دروست و لەفیکری دروست، یان ناوی ئەفلاتون و ئەرستۆ بەدەگمەن دەبیستی، کە ئەمە کفری زانستە، ئەوانە (مەبەستم لە ئەفلاتون و ئەرستۆ و پاڤلۆڤ و فرۆیدە) پەروەردەو فێرکردنیان داناوە و کەچی ناویان نیە، بەڵام ئوحودو بەدرو..هتد و جوگرافیای نیشتمانی عەرەب و سۆماڵ و مۆریتانیا بەمن ئاشنا دەکرێ، ئەمانە هەمووی هۆکارە بۆ ئەوەی کە خوێندکاری کورد، گەنجی کورد لەو سیستمی خوێندنە رابکات، وەکو بیستیشمان و خۆشت ئاماژەت پێکرد ئەمساڵ چەند خوێندکارێك خۆیان کوشت، ئەمەش شایەنی دراسەکردنە، بەڵام کوا وەزارەتی پەروەردە دراسەی ئەم باسەی کردووە؟!

ئەوپەرتوکانەی لەهەشتاکان لەژێر سایەی بەعسدا دەخوێندران، ئێستاش پاش(١٣) ساڵ دوای نەمانی بەعس لە کوردستان هەر

ئەوانەیە، کە دەتوانرا بگۆڕایەو میتۆدی نوێ و شیاو لەبری ئەوانە دابنرایە. من ماوەی ساڵێکە گەڕاومەتەوە کوردستان، و دەمەوێ هەوڵی گۆڕینی کتێبە پەروەردەییەکان بدەم، یان رەنوسی لاتینی لەخوێندنگەکاندا بخوێنرێت(١٥–٢٠) ملیۆن کوردی کوردستانی باکور ئەم رەنوسە دەنوسن، دەکرێت نەوەی نوێی ئێمە فێری ببن. یەکێکی تر لە خراپیەکانی پەرتوکەکانی خوێندنی ئێمە فەلسەفەی تێدا نییە، یان بۆ تائێستا وانەیەکی پەروەردەی خێزانی نیە کە باس لە خۆشەویستی دایك و باوك بکات لەگەڵ منداڵەکان، یان تا هەنوکەش پسپۆڕێکی دەرونزانی وانەی بەخوێندکاران وتووە لەمەڕ کێشەکانیان و لەسەر هاوڕێیەتی نێوان قوتابی و قوتابی و مامۆستاو قوتابی، بێگومان هەفتەی وانەیەکی بۆتەرخان نەکراوە، یان لە قوتابی گەینرایەوە کە مامۆستاش شایانی هەڵەیەو مرۆڤێکە وەکو ئەو؟ بێگومان نەخێر، یان کاتێ مامۆستا هەڵەیەك دەکات، قەت داوای لێبوردنی لە خوێندکارەکانی کردووە، دیسان نەخێر، کەواتە تائێستاش پەیوەندی نێوان قوتابی و مامۆستا پەیوەندیەکی نائاسایی موقەدەسگەرایە، کە بەپێچەوانەوە لە ئەوروپا پەیوەندی نێوان مامۆستاو قوتابی وەکو پەیوەندی هاوڕێیەتییە.

یەکێکە تر لەو خراپیانەی ئەم پرۆگرامانە ئەوەیە کە هەموو مادەکان دەبێ لەبەر بکرێن کە ئەمەش دەبێتە هۆی زوو لەبیر چونەوە، بەڵام ئەگەر ئەو وانانەی بەنەزەری دەخوێنرێ لەگەڵ ئەوەشدا پراکتیکیش لەگەڵدا بێت و وێنەی کارلێکی کیمیاوی و چوونە سەرمانگ و یەکگرتنی دوو توخمی تێدا بێت، ئەگەر

لەتاقیگەش نیە، با لەرێی تەلەفزیۆنەوە پیشانی خوێندکار بدرێ، چونکە وێنە لەمێشکدا درەنگتر دەسرێتەوە وەك لە وشە.

لێرەوە پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی پەروەردە کە گرنگی بدات بە گۆڕینی فەلسەفەی خوێندن و چەندان کەسی پسپۆڕ و کارامە هەن لەناوەوەو دەرەوەی وڵات کە دەتوانرێ راوێژیان پێبکرێت و لەمەڕ دانانی سیستمێکی پەروەردەیی تۆکمە کە بتوانێ خزمەت بەنەوەکانی ئەم وڵاتە بکات و خوێندن و ژیان و نیشتمانیان لاخۆشەویست بکات، هەروەها سوود لە ئامێرە تەکنەلۆژیە نوێکان وەربگرێت بۆ گشت قۆناغەکانی خوێندن.

هەڵەیەکی تر لە مامۆستایان و پەروەردە بەردەوام دووبارەی دەکەنەوە بەکارهێنانی (دار) و لێدانە، کە کاریگەری زۆر نێگەتیڤی دەکاتە سەر خوێندکار، راستە"دار" لە مامۆستا سەندرایەوە کە جەستەی خوێندکار ئازار نەدات، بەڵام زۆر مامۆستا رۆحی خوێندکار دەکوژێ بە شکاندنی "نمرە" و راسبکردنی لەوانەکەیدا، بۆیە دەبێ هەوڵی کودەتایەکی گشتی بدرێ لە بواری پەروەردە و فێرکەرەکەیدا کە مامۆستایە.

ئاسۆ جەبار

گەنج و شوناس

قسەکردن لەسەر لاوان و ئایندەی لاوان، یەکێکە لەو بابەتانەی کەپێویستی بەقسەکردنی زۆر و لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی مەیدانی چڕوپڕ هەیە، بۆ قسەکردن لەسەر لاوان و کاریگەری ئەو توێژە پڕبایەخەی کۆمەڵگە و کۆچی لاوان پاش پرۆسەی رزگاری عیراق، کەزۆرێك لەهاوڵاتیان چاوەڕوانی ئایندەیەکی گەش دەکەن، بەڵام زۆرێك لەلاوان ئەو ئایندەیە وانابینن و لەئێستاشدا بڕیاری کۆچکردن دەدەن بۆ قسەکردن لەمەڕ ئەم مەسەلانە بەپێویستمان زانی رووناکبیر (ئاسۆ جەبار) بەسەر بکەینەوەکەخانوەنی چەند کتێبێکە و یەکێك لەکتێبەکانی ناونیشانی (کۆچ و سەفەر)ە کەلێکۆڵینەوەیەکی چڕوپڕی لەخۆگرتووە و لەمەڕ دیاردەی کۆچ لەکۆمەڵگەدا...

*هەندێ لەلاوان هۆکاری کۆچکردنیان دەگێڕنەوە بۆ ئەوەی کەدەسەڵاتی کوردی چەندین بڕیاری چارەنووسسازی داوە ، بەبێ ئەوەی هیچ پرسێ بەتوێژی لاوان بکات، بەڕای تۆ بایەخ نەدانی دەسەڵاتی کوردی بەلاوان و خستنە پەراوێزی لاوان (کەهەموان دەزانین ئایندە هی لاوانە) ، بۆچی دەگەڕێتەوە...؟

-لەڕاستیدا تەواوی هاوڵاتیان ئازادن لەسەفەرکردنیان و مانەوەداجابەهەر شێوە و شێوازێك بێت ، کەس بۆی نییە بڵێت

بۆ سەفەر ئەکەیت، یان ماویتەتەوە . سەرەتا باباس لەو نەوەیە بکەین کەهەر جارە و ناوێکی لێدەنێن ، جارێك دەڵێن لاو ، زۆجار دەڵێن گەنجان ، یان دەڵێن نەوەی نوێ . بەهەرحاڵ : من لێرەدا کارم نەوەیە پەیوەستبکەمەوە بەسەر لەبەری ئەو ناوەندە کۆمەڵایەتی و ژیاری و کولتووری و سیاسی و ئابوورییەی گەمارۆی داوە و تیایدا دەگوزەرێ . هەڵبەتە ئەوڕۆکە نەوەیەك هەیە زادەی کۆمەڵگایەکە کەتاڕادەی چەپاندن و پەراوێزبوون نەوەیەکە لەپەراوێزدا دەژی، نەوەیەکە رازی بەداخرانی کۆمەڵگا و کولتوور و رۆشبیرییەکەی ، لەجوغرافیایەکی داخراودا دەژی، سەربەکلتوورێکە تاسەر ئێسقان داخراوە و دنیایەك ترادسیۆنی سەر بەکایە بۆ پەراوێزکردنی دنیابینی و کولتوری نوێی بیرکردنەوە و روانینی جیاواز و قبوڵکردنی جیاوازییەکان و کوشتنی بیرۆکەی تاکە کەس و ئاڕاستە جیاوازەکانی روانین.کۆمەڵگای کوردیش بۆخۆی ناوەندێکە بۆ بەخێوکردنی ئیدارەی کۆ و توراسی دەستە جەمعی کۆمەڵگاو بەستنەوەی تاکە کەس بەسەر لەبەری نەریت و ترادسیۆنەدا خراوەکەی خۆی ، کۆمەڵگایەکە بۆ هێشتنەوەی دۆخی رابردوو لەئێستادا بۆ دابینکردنی پانتاییە ژیارییەکانی داخران و سادەبوونەوەی ژیان و روانین و کوشتنی خەیاڵگەکانی دەرەوەی کۆمەڵگا. لەڕاستیدا کۆمەڵگا بۆخۆی هەڵگری دەسەڵاتێکە کەخوازیارە تەواوی دەوروبەری خۆی و پانتاییەکانی ژیان فڕێبداتە نێو ناوەندەکەی خۆیەوە و کارلەڕێی ئەم هێڵەشەوە ناوەندێکی نەریتی بۆئەو هێزە

داگیرکارییە دروست دەکات بۆ کۆنترۆڵکردنی بیرۆکەی تاکە کەسایەتی و روانین و چالاکی تاکەکەس .

بێگومان کۆمەڵگای کوردی لەچەند رووەیەکەوە داخراوە ، ئەو کۆمەڵگایە پەیوەندییەکی ئەوتۆی نییە بەدەرەوەی خۆی و باقی کولتوور و ژیارییەکانی دیکە . لەپەراوێزی رووداوە جیهانیەکاندا کارتێکراو بووە و هیچی تر هاوکات دەمێ ساڵە سەفەر و گەشت و باقی خۆشگوزەرانیەکانی دیکە بۆ تاکەکەسی و گروپ و تەواوی کۆمەڵگای یاساغ بووە ، هیچ جێی بایەخ نەبووە ، ئەمەش بۆخۆی کاریکردۆتە سەر روانین و بیرکردنەوەی تاکە کەس و هەستکردن بەداخران و کەم بایەخی ، ئەوەشمان بیرنەچێت تەواوی کوردستان چەندین ساڵە لەسایەی کۆمەڵە حکومەت و رژێمێکدا شارستانی خۆی دەگوزەرێنێ کەهیچیان کەمتر نەبووە لەهیتلەر و مۆسۆلۆنی و تەواوی دیکتاتۆر و رەگەزپەرستەکانی دنیا و تەواوی هێزە

شۆفینی و جینۆسایدکەرەکانی دنیا . هەر لەشاهەنشاکانی ئێرانەوە بۆ دەوڵەتی عوسمانی و لەوێوە بۆ حوکمی ئینگلیز و عەرەبە شۆفینێیەکان و ئەتاتورکی رەگەز پەرەست و حکومەتە یەك لە دوایکەکانی عیراق و دوایەمین دیکتاتۆر و فاشیستی ناوچەکە سەدام و حسێن...تاد هەڵبەت زۆر هەڵئەگرێت قسەکردن لەسەر کۆمەڵگا و کلتوورو ژیان لەتەواوی کوردستانی گەورەدا ، من ئەم باسەم لەکتێبی (کۆچ و سەفەر)دا بەوردی باسمکردووە و راڤەکراوە ، هاوکات تەواوی هۆ و دەرەنجامەکان و ئاکامەکانی ئەو داخرانەم بەرباس خستوە و لێکمداوەتەوە .

بەڵام ئەوڕۆکە کەدیاردەی سەفەر لەهەندێك لەوڵات و کۆمەڵگایانەدا یاساغە و کاری جدی بۆنەکراوە رەنگێکی دیکەی وەرگرتووە و بووە بەدیاردەی کۆچ ، لەکورستاندا بەهۆی تەواوی ئەو هۆکارانەوە کەباسمانکرد ئەو دیاردەیە بووە بەدیاردەیەکی ئاسایی و جێی بایەخی کۆمەڵگا و ناوەندە نوێکانە و کاری بۆدەکرێ. گەر بگەڕێینەوە سەر پرسیارەکەی ئێوە ، ئەوا من هۆکارەکانی دەگەڕێنمەوە بۆچەند سەرچاوەیەکی بابەتی و هەنووکەیی کەتەواو پەیوەندی هەیە بەمیراتی بارودۆخەکان و گۆڕانکاریەکان و سەرلەبەری ئاشکرابوونی ئەو بێ ئومێدی و بێ هیواییەی کەتاسەروەختێك بەر لەئێستا باڵی کێشابوو بەسەر ناوچەکەماندا ، هەرلەشەڕی ناوخۆوە گەندەڵی ئابووریی و کۆمەڵایەتی و کلتووری و رووناکبیرییەوە بۆ ترس لەئایندە و داهاتووی ئەو ئەزموونە ئەو ئەزموونەی ئێستا کەتێیدا دەژین .
بەڵام من پێموایە ئەوڕۆکە هاوڵاتیان بەگشتی و توێژی گەنج و خوێنەوار و زانکۆیەکان پتر بیر لەسەفەر و گەشت ئەکەنەوە بەشێوەیەکی یاسایی ، نەوەك بیرلەکۆچ بکەنەوە . واتا هاوکێشەکە پێچەوانە بۆتەوە . لەبری ئەوەی ئەو هاوڵاتیانەی کەخەیاڵی سەفەر و گەڕان دایگرتوون رێگەی هاتونەهات بگرنەبەر بەقاچاخ و لەژێر رەحمەتی قاچاخچییەکانی سەر سنوردا سنورەکانی پاسدار و جەندرمە و میتی تورکی و پۆلیسی یۆنانی وئیتاڵی ببڕن ، ئەو رۆکە خەیاڵێکی لەو جۆرە چووتە نێو یادەوەرییەکی تاڵی رابردووەوە . لەکاتێکدا ئەڵتەرناتیڤی ئەو خەیاڵە بووە بەسەفەر و گەشت وەك مرۆڤ . بەڵام تاچ رادەیەك ئەم ئەڵتەرناتیڤە جێی بایەخی حکومەتی نوێی عیراق و ئیدارەی

نوێیەکە ئەوە جارێ دیار نییە، بەڵام ئەوەدەڵێم هەموو کەسێ مافی خۆیەتی سەفەربکا و دنیا بگەڕێ ئیتر بەهەرکاروشێوە و شێوازێك بێت گرنگ نییە.
*من پێموایە ئەم دۆخەی ئێستای کوردستان و عیراق ، زیاتر لەهەموو توێژەکانی تر پێویستی بەلاوانە ، بەڵام تاهەنووکە لاوان نەخۆیان بەبەرپرسیاری دەزانن و نەدەسەڵاتی کوردیش لاوان بەبەرپرسیار دەزانێ هۆکاری ئەم دوو بێ بەرپرسیاریە بۆچی دەگەڕێنیتەوە ؟
—لەڕاستیدا بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە دەگەڕێمەوە سەربەشی کۆتایی پرسیارەکە لەڕاستیدا هۆکارەکانی بەرپرسیارێتی لەم کۆمەڵگایەدا دەگەڕێتەوە بۆچەند سەرچاوەیەکی زۆرکاریگەر و هاوکات جێی لێکۆڵینەوە و گفتوگۆن ، من لەچەندین نوسین و گفتوگۆدا باسم لەوەکردووە کەکۆمەڵگای عیراقی بەگشتی و کۆمەڵگای کوردی بەتایبەتی دوو کۆمەڵگای داخراون و سەرلەبەری ئەو دەسەڵاتە فەرمانڕەوانەش کەئەرکی بەڕێوەبردنی ئەم وڵاتەیان لەئەستۆدا بووە بەرەو داخرانی زیاتر و پەراوێزبوونی زیاتریان بردووە ، هەڵبەت پەشیمانیش نیم لەو بۆچوونە ، من بەبەڵگەوە لەکتێبی (کۆچ و سەفەر) وگفتوگۆکانمدا سەلماندوومە ، بەڵام ئەو بۆچوونەی من تاچەند هەندێك لەلایەن و ناوەندی سیاسی و حزبی و حکومی بێتاقەت دەکات ئەوە کەیفی خۆیانە ، ئەوان ئازادن لەوەی کەبڵێن دنیا زۆر خۆشە (کەواش نییە). لەبەرئەوە بەرپرسیارێتی لەم کۆمەڵگایەدا یەکەم جار دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کۆمەڵگا داخراوەی کەپرسیار لەبوونی خۆی وەك کارەکتەرێکی

كاريگەر و ئەكتيڤ و ئەو كەلتووره داخراوەی لەدەرەوەی ئەو ترادسيۆته كۆنه هيچى دياريكراوى نييه بيلێت و پێشكەشى بكات،هاوكات كارئەكتەرى خەساندن و چەپاندن و فەرامۆشكردن و بێ بايەخكردن لەم كۆمەڵگايەدا نەريتێكى باوى رۆژانەيە و بەردەوامە كەتەواو كاريكردۆتە سەر تاكەكەس و ناوەند و پانتاييە كۆمەڵايەتيە ، نەبوونى پرسيار و نارەزايى لەم كۆمەڵگايەدا وايكردووه لەئەنجامدا كۆمەڵگايەكى نەخۆش و ترسنۆكمان دەست بكەوێت ، من تەواو دژى ئەو قسيەم كەدەڵێ " (كورد جوامێر و ئازايه) ، بەڵكو پێچەوانەكەى راسته ، ئەزانى بۆچى؟ لەبەرئەوەى كوان ئەو هاولاتيە نارازييانەى هاتنە سەرشەقامەكانى نارەزاييان دەربرِى، تا ئێستا چ رێپێوانێكى نارەزايى كراوە دژى كەمى مووچەى هاوولاتيان دژى بەرپرسان و پياوكوشتن و حەپەلوش كردنى سەروەت و سامانى كوردستان .
هەڵبەتە سەربارى ئەمانە تۆ كۆمەڵگايەكت هەيە ، كۆمەڵگاى بايەعى و بەكاربردنى خواردن و كالاكان وهيچى تر ، ئيتر ئێمە داواى چ بەرپرسيارەتيەك لەهاولاتيان بەگشتى و گەنجان بەتايبەتى بكەين گەنجانى ئەم ولاتە هەميشە لەپەراوێزدابوون و پرۆسەى فەرامۆشكردنيان بەسەردا سەپێنراوە ، هاوكات نارەزاش نين ، پرسياريشى نييه ، قسەش ناكا ئەمە بۆخۆى لەهەردوولاوە پرۆسەى پچووككردنەوەى توێژێك بەكاربراوە كەتوێژى گەنجان و نەوە نوێكانە. هاوكات حكومەت و ناوەندە بەرپرسەكان لەبەر گومرك و مووچەى وەزير و ئەندام پەرلەمانە بەرێزەكان و مەسئوله حزبيەكان و كادرە حزبيەكان و نەسريەى حزبەكان و نەسريەى سيحرى مەسئولەكان ئاگايان لەهيچ شتێك

نەماوە و هاوكات ئەو بەرپرسياريێتيەش ناگرنە ئەستۆى خۆيان، ئەم رەخنانەى من ئەوە ناگەيەنن من رقم لەحكومەت و زەرِبم بەسەر حزب و مەسئولەكاندا هێناوە ، بەڵكە مەبەستى من ناچاركردنى ئەو ناوەندانەيە كەدەبێت بەسەر خۆياندا بچنەوە ، زۆرنا كەمك عادل بن و بەعەدالەت بيربكەنەوە ، نەك وەك ئێستا عەقڵيان چۆتە گيرفانەكانيانەوە و ماوەى (١٣) ساڵە ئەو ئەقڵە داماوە لەو گيرفانە سيخناخ بەپارەيەدا گيرى خواردووە و نايەتە دەرەوە تۆزێك هەواى عەدالەت هەڵمژێ . من پێموايە دواى هەڵمژينى ئەو هەواى عەدالەتە دەمرن و فەرامۆش دەبن .
*سالانى بەر لەئێستا كۆچ زياتر بۆ سودى مادى بوو، بەلام ئێستا كۆچ لەو قاڵبە دەچێتە دەرەوە و ماناى جەوهەرى وەردەگرێت كە گەيشتينە ئەو ئەنجامە، چ جياوازيەك لەنێوان ئەم دوو كۆچە هەيە ؟ كاميان پەسەندترە ؟
-ئەوەى جاران كۆچ بوون ديارەديەكى تارادەيەك ترسناك و پرلەئازار و سەركێشى بوون، بەلام ئەورۆكە بيرلەسەفەرێكى جوان دەكرێتەوە كەگەرانەوەيە بۆمانا رەسەنەكەى خۆى كەگەشت و دنيابينى و گەران و تێگەيشتنە بەكەمترين ئازار و نەهامەتى، ئەمەش بۆخۆى هەموو هاولاتيەك دەگرێتەوە بەگشت توێژەكانى ناوكۆمەڵگاشەوە.
*تاهەنووكەش لاوان ئايندەيان لەعيراقى سبەينێدا ديارينيە، پێت وايە لەعيراقى ئايندەدا لاوان بتوانن ئايندەيەكى گەش بۆخۆيان مسۆگەر بكەن؟
-لەراستيدا ئەگەر لاوان و نەوە نوێكان بەم حاڵەتەى ئێستايانەوە رووبەرووى ئەو گۆرانكاريانە و ئەم بارودۆخە

ببنەوە ئەوە حاڵیان لەجاران خراپتر و پڕئازارتر دەبێت، دەبێت نەوە نوێکان توێژێکی گەورە و گرانی نارەزایی بن. دەبێت پرسیار و گومانی خۆیان هەبێت، دەبێت چی تر لەو خەیاڵە سادانەدا نەژین کەژیانی کورتکردبووەو بۆ خوێندن وخۆشەویستی و ژنهێنان و قسەنەکردن و دامەزراندن لەدەزگا و دائیرەیەکی حکومیدا، بەڵکو دەبێت بەرپرسیار بن لەتەواوی ئەو گۆڕانکاریانە، دەبێت هەڵگری بەیداخی رەخنە و پرسیار بن لەدەسەڵات و حکومەت دەبێت چیتر رازینەبن دزیان لێبکرێت و قسەنەکەن، تاڵانیان بکەن و هیچ نەڵێین فەرامۆش بکرێن و ئەوان بەگیرفانی بەتاڵەوە پیاسەبکەن و بخرێنە پەراوێزەوە و سەرکزبکەن. دەبێت نەوە نوێکانی ئەم کۆمەڵگایە بەتوندی رووبەڕووی دەسەڵاتە نەریتی و نائەخلاقی سەلەفیەکانی کۆمەڵگا بوەستنەوە.

لەڕاستیدا ئەرکی هەرە گەورەی نەوەی نوێ هەڵوەشانەوەی سیستمی نابەرپرسیارێتی کۆمەڵگا و دەسەڵاتە لەم ساتەوەختەدا ئەو ئەرکی رەخنە و نارەزایی و رێپێوان و لێپرسینەوە کەوتۆتە سەرشانی نەوەی نوێ.بەڵام لەلایەك رەشبینی من هەیە بەرانبەر ئەم نەوە نوێیە. ئەو ڕۆکە نەوەیەك هەیە بێ ئاگا کەوتۆتە نێو گۆڕانکارییە جیهانیەکان و پێشکەوتنەکانەوە کەوتۆتە نێودنیای کلیپەکان و فەرامۆشبوونەکانی خۆیەوە، بێئاگا رازییە لەپەراوێزبوونی خۆیی و نابەرپرسیارێتیەکانی، لەبەرئەوە ئەو نەوە چەند جێی ئومێدە هێندەش جێی رەشبینی و نابەرپرسیارێتیەکانە، ئەوڕۆکە لەتەواوی جیهاندا خوێندکارانی زانکۆ ناوەندەکانی خوێندن و

بەتایبەتی لاوان توێژێکی رەخنەگر و تووڕە و بەرپرسن لەگۆڕانکاریەکان و بڕیارەکانی دەسەڵات و ناوەندە بەرپرسەکان. بۆ نموونە ناکرێ ئێمە راپەڕینی خوێندکارانیساڵی (١٩٦٨)مان بیربچێتەوە، ناکرێت راپەڕین و لاوانی دانیشتگاکانی تاران بەهەند وەرنەگرین و راگوزەر بەسەرماندا تێپەڕێت.

لێرەدا ناتوانم باس لەعیراقی سبەینێ بکەم، لەبەرئەوە لەکۆتایدا دەڵێم" ئەگەر لاوان بەهەمان تەرزی جاران بیربکەنەوە هەمان ئەو کوڕ و کچە ترسنۆکانەی شارەکان بن، ئەگەر هەروەك جاران رازی بن بەپەراوێزبوونی خۆیان و فەرامۆشکردنیان ئەوا حاڵیان لەئێستا باشتر نابێت و هەرهەمان ئەو ناوەند و رێکخراوە کارتۆنیانەی کەبۆ فێرخوازان و لاوان دروستکراون وەك هەموو دەزگا حزبیەکانی تر گیرفانی حکومەتیان تاڵانکردووە هیچیشیان نەکردووە، بێجگە لەدووبەرەکی و ململانێی سیاسی، ئەوا هەرئەو رێکخراوانە دەبنە نوێنەری و ئەویش وەك نەوەیەکی ترسنۆك دەمێنێتەوە.

سوپاسنامە

- سوپاسی هەریەك لە بەڕێز هونەرمەند و دیزاینەر "سەیوان سەعیدیان" دەکەم کە لەبەرگەکەدا هاوکاری زۆری کردم.
- بەڕێز "فوئاد کەولۆسی" خاوەنی چاپخانەی گەنج کە هاوکاری زۆری کردم.
- ئاشتی و ئاشنای خوشکم کە هەردووکیان بەم کتێبەوە ماندوو بوون.